

МІЖНАРОДНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ПІВДЕННИЙ РЕГІОНАЛЬНИЙ ЦЕНТР
НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ ПРАВОВИХ НАУК УКРАЇНИ

МАТЕРІАЛИ
VII ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ
МУЛЬТИДИСЦИПЛІНАРНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

«ЧОРНОМОРСЬКІ НАУКОВІ СТУДІЇ»

14 травня 2021 р.

Видавничий дім
«Гельветика»
2021

ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ КОМІТЕТ КОНФЕРЕНЦІЇ:

Голова:

К.В. Громошенко – д.ю.н., доцент, ректор Міжнародного гуманітарного університету.

Перший заступник голови:

А.Г. Гончарук – д.е.н., професор, проректор з науково-педагогічної роботи Міжнародного гуманітарного університету.

Заступник голови:

О.І. Стеценко-Баранова – начальник відділу аспірантури Міжнародного гуманітарного університету.

Члени оргкомітету:

Є.Л. Стрельцов – д.ю.н., професор, член-кореспондент НАПрН України, вчений секретар Південного регіонального центру НАПрН України, Заслужений діяч науки і техніки України.

Т.В. Деркач – д.е.н., професор, завідувач кафедри менеджменту Інституту права, економіки та міжнародних відносин Міжнародного гуманітарного університету.

М.І. Зубов – д.філол.н., професор, професор кафедри германських і східних мов та перекладу факультету лінгвістики та перекладу Міжнародного гуманітарного університету.

Н.В. Кравець – декан факультету мистецтва та дизайну Міжнародного гуманітарного університету.

Д.Г. Манько – д.ю.н., доцент, завідувач кафедри державно-правових дисциплін Інституту права, економіки та міжнародних відносин Міжнародного гуманітарного університету.

А.П. Овчиннікова – д. мистец-ства, професор, завідувач кафедри мистецтвознавства та загальногуманітарних дисциплін факультету мистецтва і дизайну Міжнародного гуманітарного університету.

В.Г. Штурмінський – д.мед.н., директор Одеського медичного інституту Міжнародного гуманітарного університету.

Ю.В. Шарпановська – директор Фахового коледжу Міжнародного гуманітарного університету.

Ч75 **«Чорноморські наукові студії»** : матеріали VII Всеукраїнської мультидисциплінарної конференції, м. Одеса, 14 травня 2021 року. – Одеса: Міжнародний гуманітарний університет, 2021. – 268 с.

ISBN 978-966-992-480-3

До збірника матеріалів конференції увійшли тези доповідей, які стали предметом обговорення учасників VII Всеукраїнської мультидисциплінарної конференції «Чорноморські наукові студії» у м. Одесі 14 травня 2021 року у Міжнародному гуманітарному університеті.

Збірник зібраний підготовлений до друку відділом аспірантури і науки Міжнародного гуманітарного університету і розрахований на наукових та науково-педагогічних працівників, аспірантів, студентів вищих навчальних закладів.

УДК 001.8(063)

© Міжнародний гуманітарний університет, 2021

© Південний регіональний центр

ISBN 978-966-992-480-3

Національної академії правових наук України, 2021

ЗМІСТ

НАПРЯМ 1. НАЦІОНАЛЬНЕ ТА МІЖНАРОДНЕ ПРАВО

Теоретико-правовий аналіз формування та функціонування
вибірчої системи в Англії (XIV–XIX ст.)

Атаманова Н. В., Гончаренко В. О...... 9

Визначення сутності поняття зловживання правом

Головатюк І. М...... 13

Засоби збирання та перевірки доказів на стадії перегляду
судових рішень в апеляційному порядку

Гончарук В. І...... 17

Правосуб'єктність міжнародних судових органів

Григорашенко І. В...... 20

Теоретичний аналіз наукових концепцій часових чинників
матеріальних цивільних відносин

Гуйван П. Д...... 24

Принципи законотворчості в Україні

Дервянко Д. М...... 28

Етапи реформування законодавства України
у сфері судочинства та судоустрою

Жеріхіна І. А...... 30

До питання правового регулювання мовних відносин
на українських землях у 1721 – 1917 роках

Занкевич Н. В...... 33

Інститут відповідальності в екологічному праві Європейського Союзу

Качурінер В. Л., Чернега О. В...... 36

Щодо обходу закону у міжнародному приватному праві

Криворучко О. Ю...... 39

Способи зниження забруднення повітря морськими суднами

Лелеко В. В...... 42

Договір з надання електронних комунікаційних послуг

Мелех І. С...... 44

Правові наслідки відмови від права власності на нерухомі об'єкти
культурної спадщини в добровільному порядку

Меньська О. А...... 48

Проблема торгівлі людьми в Україні

Поворознік А. В...... 52

Окремі питання стану наукової розробленості проблеми виявлення та розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із державними закупівлями у сфері будівництва	
Подобний О. О., Сара А. В.	55
Особливості професійної поведінки адвоката	
Рауфі Пантеа	60
Основні види тероризму	
Ткачук І. М.	62
Світовий правовий порядок: виклики, загрози, імперативи	
Торгонський Д. В.	65
Проблеми і завдання судової реформи в Україні на сучасному етапі	
Черватий М. Ю.	67
Щодо юрисдикції в транскордонних спорах, що виникають внаслідок кібер-правопорушень	
Шевченко М. С.	71
Протидія проявам зловживання правом	
Щелкунов І. С.	75

НАПРЯМ 2. ЕКОНОМІКА, МЕНЕДЖМЕНТ, МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ

Безпека пацієнта – головне завдання роботи керівника закладу охорони здоров'я	
Грицько Р. Ю., Фуртак І. І., Грицько О. М.	78
Вплив прямих іноземних інвестицій на економіку приймаючих країн	
Деркач Т. В., Чайка Н. І.	83
Засади формування критеріїв оцінки блокчейн проєктів для ефективного управління інвестиціями	
Станіславський В. Г.	87
Міжнародні енергетичні мережі в процесі розвитку торгівлі відновлюваною енергетикою	
Чебаненко Д. І.	89
Аналіз фактору безпеки в мореплаванні	
Шинкарук М. М., Піскун В. В.	92

НАПРЯМ 3. ФІЛОЛОГІЯ

Analyzing the atmosphere of tension stylistically (based on examples from the novel by Stephen King «The Outsider»)

Baranovska L. M., Albota S. M...... 95

Стилістична, лексична та граматична характеристики правових документів

Бережна О. О. 98

До проблеми вивчення лексико-семантичних полей

Дашкова К. В...... 101

Особливості англійських слів із суфіксом *-ment*

Доценко О. О. 104

Особливості відтворення іронії у перекладі роману

О. Гакслі «Жовтий кром»

Дуднік В. В. 107

Мікротопонімія села Перекуси Калуського району

Івано-Франківської області: словотвірний аспект

Кобута Л. П...... 110

Види концептуальних метафор за Дж. Лакоффом та М. Джонсоном та їх роль у сучасному лінгвістичному дискурсі

Мельничук О. С...... 114

Риси ідіостилу Джона Апдайка, релевантні для перекладу його романів: огляд критичних думок

Пойкан Т. Є...... 118

Сучасні інтерактивні технології та методики викладання іноземної мови

Поліщук М. І. 121

Мовне багатство емоції радості (на матеріалі німецькомовного роману Пітера Мейла «Hotel Pastis»)

Романова Н. В...... 125

Український сімейний роман: від патріархальної родини до нуклеарної

Румянцева-Лахтіна О. О. 129

Мовно-стилістичні засоби реалізації трансформацій у англійських поетичних текстах

Супрунюк Х. В. 133

«Бренд»: мультидисциплінарні аспекти дослідження

Ущатовська І. В., Шовкопляс Ю. О. 135

Особливості інтерпретації роману Р. Бредбері «Марсіанські хронології» О. Терехом Шупрудько Д. В.	139
---	-----

НАПРЯМ 4. МЕДИЦИНА ТА ФАРМАЦІЯ

Захворювання пародонта в осіб молодого віку Антощук В. О.	142
Варіанти використання коффердама в практичній стоматології Антощук М. М.	144
Частота виявлення та структура рецесії ясен у хворих на генералізований пародонтит Марчук Т. С.	145
Поширеність гіперестезії зубів у студентів Пахлеванде В. А.	147
Клінічні симптоми у ротовій порожнині хворих на коронавірусну інфекцію COVID-19 Пейча А. М.	152
Спосіб попередити ускладнення з боку органів дихання при ХНЗЛ в пандемію SARS-CoV-2 Скачко Б. Г.	154
Роль вірусу папіломи людини у розвитку папіломатозу ротової порожнини Чернець В. С.	156

НАПРЯМ 5. ГУМАНІТАРНІ ТА СОЦІАЛЬНІ НАУКИ. ПЕДАГОГІКА. КУЛЬТУРА І МИСТЕЦТВО

Сутність понять «професійна адаптивність майбутніх економістів» Авласенко О. А., Горицька О. В.	160
Інноваційні комп'ютерні технології у загальноосвітній школі при вивченні іноземної мови Акопян К. А.	164
Основні ідеї соціальної філософії Дж. Ст. Міля Алферова А. О.	167
Життєве призначення людини як філософська проблема Аргірова М. О.	171
Свобода і відповідальність як механізми особистісного розвитку Бабенко К. В.	174

Укріплення православної традиції в сакральному живописі Києва та Києво-Печерської лаври в XIX – на початку XX століть	
Бардік М. А.	177
Орнітофауна степової України в працях О. О. Браунера	
Безлуцька О. П.	181
Виховний потенціал діяльності командира роти у підготовці курсантів морських навчальних закладів	
Білоус А. О.	185
Самогубство як соціальне явище	
Вортиленко К. О.	188
Надія як предмет психології	
Гідрайтіс А. А.	191
Філософія як мистецтво	
Годулян В. В.	194
Поцілунок у мистецтві	
Грецький М. В.	198
Historical sketch of the process of cognition of time as a real phenomenon	
Guyvan P. D.	200
Профільна школа в Україні у 2011-2017 рр. як передумова якості професійної освіти	
Загородня А. А.	204
Субкультурна відмінність поколінь X та Z	
Карпеченкова А. О.	206
Методологічна основа сучасних досліджень політичної корупції	
Клим Р. Д.	208
Поняття «дружба» в соціальному вченні Аристотеля	
Корецька М. Е.	210
Деякі засади маркетингової інноваційної діяльності у закладах вищої медичної освіти	
Куліченко А. К.	214
Осмислення феномену любові (за роботами Е. Фромма)	
Лазарєва А. С.	217
Об'ємна шрифтова композиція в дизайні інтер'єру	
Мартинюк Т. О.	220

Сучасні форми роботи у професійній діяльності консультантів центрів професійного розвитку педагогічних працівників в умовах пандемії COVID-19	
Махновець Ю. А.	222
Мольфарство як унікальний культурний феномен	
Мокрова В. В.	227
Місце політології серед соціально-гуманітарних дисциплін	
Морарь М. В.	230
Поняття «кінця історії» в філософії Ф. Фукуями	
Онучина Є. В.	233
Вплив емоцій на стан особистості	
Пиль В. В.	237
Теоретико-методологічні засади дослідження проектування життєвого шляху особистості	
Підгірна А. В.	239
Виховання цінності батьківської любові у старшокласників у педагогічній практиці загальноосвітньої школи	
Пінігіна Ю. Г.	243
Аналіз дистанційного навчання майбутніх фахівців морської галузі	
Сердюк О. Д.	246
Компетентності позитивної комунікації вчителя	
Смірнова М. Р.	249
Традиції гостинності в українській культурі	
Тодорова А. С.	251
Комунікація фахівців морської галузі в умовах роботи в мультинаціональному колективі	
Токар В. О.	255
Культурне, соціальне та антропологічне значення творчих професій: український контекст	
Цехвалова А. О.	258
Сценічне мистецтво в Галичині першого двадцятиліття ХХ століття крізь призму тогочасних культурологічних тенденцій	
Циганик М. І.	261
Співвідношення знання і цінностей	
Чернуха К. Ю.	264

НАПРЯМ 1. НАЦІОНАЛЬНЕ ТА МІЖНАРОДНЕ ПРАВО

ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ ФОРМУВАННЯ ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ ВИБОРЧОЇ СИСТЕМИ В АНГЛІЇ (XIV–XIX СТ.)

Атаманова Н. В.

*кандидат юридичних наук,
доцент кафедри державно-правових дисциплін
Міжнародний гуманітарний університет*

Гончаренко В. О.

*студент II курсу магістратури спеціальності 081 Право
Міжнародний гуманітарний університет
м. Одеса, Україна*

Виборча система як найважливіший елемент політичної системи суспільства становить сукупність суспільних відносин, що складаються з виводу формування органів державної влади та місцевого самоврядування.

Формування виборчих систем в Англії має глибокі історичні корені з чого впливає той факт, що на їх становлення і розвиток впливали різноманітні чинники, які, своєю чергою, були зумовлені розвитком політичної та правової культури.

Історія розвитку виборчого законодавства Великобританії налічує вже не одне століття і тісно пов'язана з розвитком і піднесенням Парламенту. Науковці вважають, що слово «парламент» в сучасному розумінні стало використовуватися на початку XIII ст. [2]. В цей період відбулися три важливі події: прийняття Великої Хартії вольностей 1215 р., перше скликання Парламенту в Оксфорді в 1258 року і, нарешті, перший обраний Парламент у Вестмінстері в 1265 р.

У першій половині XIV ст. Парламент стає єдиним органом влади, що складається з двох палат: верхньої – Палати лордів і нижньої – Палати громад. У період з XIV по XVII ст. відбувається поступове зміцнення Парламенту.

Становлення виборчої системи Великобританії в сучасному розумінні цього слова почалося значно пізніше. Першим документом, який ознаменував початок нового етапу розвитку англійської державності, став Білль про права 1689 р. У ньому законодавчо був закріплений принцип верховенства Парламенту в законодавчій діяльності.

Найважливішим кроком на шляху становлення виборчого права стало встановлення норми про те, що «обрання членів Парламенту має бути вільним» [2, с. 20].

До початку XVIII ст. склалися основні елементи виборчої системи, для якої були характерні високі майнові і земельні цени. За її збереження незмінно виступали політичні партії, представлені в Парламенті (торі і віги) і склалися в основному з представників аристократії. Варто підкреслити, що з 1688 по 1832 р. число громадян, наділених правом голосу на виборах в Палату, не перевищувало 10% [1, с. 156].

Першим Актом, спрямованим на вдосконалення системи представництва, став Акт про реформу 1832 року (Акт про Велику реформу – Great Reform Act 1832). Головним підсумком прийняття Акта став перерозподіл частки представництва в ряді виборчих округів і розширення кола осіб, які мають право голосу. Закон містив докладні карти і плани Великобританії із зазначенням чисельності населення окремих районів, міст і парафій і встановлював чіткі межі виборчих округів. Ці документи стали безцінним джерелом для істориків.

Закон залишив в силі старий ценз пасивного виборчого права. Кандидатами в Парламент могли стати тільки землевласники з річною рентою не менше ніж в 300 фунтів стерлінгів.

Разом з тим значні зміни зазнало активне виборче право. Тепер чоловіки-власники, які платили ренту в розмірі десяти фунтів стерлінгів і більше (або двох фунтів для сільської місцевості), отримали право голосу. Право голосу було надано також «копигольдерам» («землевласникам на праві копії» – *copyhold tenure*), а також терміновим орендарям (*leaseholders*) і безстроковим орендарям (*tenants-at-will*) [2, с. 247].

В результаті виборчої реформи число виборців було збільшено до 20% повнолітнього чоловічого населення. Таким чином, Закон 1832 р. зробив серйозну поступку промислової буржуазії, вирвавши з рук земельної аристократії політичну монополію і зробивши перший крок до становлення принципу рівності виборчих прав.

Важливим наслідком реформи 1832 р. стало перетворення політичних партій. Торі були перейменовані в партію консерваторів, віги – в партію лібералів. Після прийняття Закону з'явилася необхідність реєстрації виборців і складання виборчих списків. Ці функції взяли на себе постійні члени партій, які об'єдналися на місцях в партійні організації [3, с. 164].

У 1835 р. була здійснена і реформа міського самоврядування, зокрема, були створені ради міст, які здійснювали управління міським майном, здійснювали контроль за поліцією, видавали постанови для охорони порядку. Положення в графствах і парафіях не змінилося, там як і раніше основною владою були мирові судді.

Незважаючи на досить ліберальне виборче законодавство, Парламент Великобританії залишався під контролем вузького прошарку аристократії і промислової буржуазії. Робочі і дрібна буржуазія були позбавлені виборчих прав. Збереглися і значні диспропорції між виборчими округами.

В результаті в 1836 р. почав формуватися новий рух – чартизм (chartism), яке отримало свою назву завдяки боротьбі за введення «Народної хартії» (People's Charter). Створення руху було викликано перш за все важким економічним становищем робітників і їхнім невдоволенням парламентської реформою 1832 року, не дала їм ніяких політичних прав.

У 1838 р. чартисти висунули шість вимог:

- 1) загальне виборче право для чоловіків, які досягли 21 року і прожили в певному приході не менше шести місяців;
- 2) скасування майнового цензу для кандидатів в депутати Парламенту;
- 3) рівне представництво і рівні виборчі округи;
- 4) щорічні вибори в Парламент;
- 5) винагороду праці депутатів;
- 6) таємне голосування [2, с. 240].

Жодне з названих вимог не було виконано. Хартії, які вносилися в Палату представників чартистами в 1832, 1842 і 1848 рр., були відхилені.

Після довгої боротьби зароджуючих профспілок, а також дрібної буржуазії в 1867 р. був прийнятий новий Акт про реформування, який продовжив перетворення 1832 р. 11 містечок було позбавлено права вибору депутатів до Палати громад, а 35 містечок зберегли право вибору лише одного депутата. 42 місця в Парламенті були передані від округів з непропорційно високим рівнем представництва Лондону і ряду інших промислових міст. Новий закон значно змінив виборче право жителів міст: воно надавалося всім власникам або наймачам будинків, які сплатили податок на користь бідних, і квартиронаймачів, які сплатили в рік не менше 10 фунтів стерлінгів орендної плати (при цензі осілості один рік).

У графствах право голосу отримали землевласники, які мають не менше п'яти фунтів стерлінгів річного доходу, а також наймачі або власники приміщень з дохідністю не нижче 12 фунтів стерлінгів.

Одним з принципів нововведень Акту 1867 р. стало закріплення застереження про те, що безпосереднім платником податків на користь бідних вважаються не тільки домовласники, а й наймачі, які вносять його не самостійно, а через свого домовласника. Завдяки цьому в виборчі списки були включені не тільки домовласники, а й всі їхні мешканці. Таким чином, виборчі списки розширилися за рахунок дрібної

буржуазії, ремісників і робітників. Вперше деякі представники робочого класу отримали можливість голосувати на виборах, що зажадало вироблення нових підходів у передвиборних кампаніях кандидатів. В результаті електорат збільшився до 32% чоловічого населення (близько 5 млн. чоловік).

В кінці XIX ст. продовжився процес лібералізації і демократизації виборчого законодавства. У 1872 р. була введена система таємного голосування (Акт про таємне голосуванні 1872 р.) [1, с. 57].

Акт про безчесні і незаконні дії 1883 р. (Corrupt and Illegal Practises Act 1883) встановив перелік виборчих злочинів і посилив покарання за їх вчинення. До їх числа був віднесений і підкуп виборців. Крім того, Акт встановив ліміт коштів, які можуть бути витрачені на виборах, і закріпив правила публічної звітності при проведенні виборчих кампаній.

Акт про право брати участь у виборах 1884 року (The Franchise Act 1884) і Акт про перерозподіл місць 1885 р. (Redistribution of Seats Act 1885), що отримали назву Третього акта про реформування, дозволили збільшити електорат до 56% чоловічого населення [3, с. 189].

Впродовж XIX-XX ст. парламентська система забезпечувала політичну стабільність суспільства та ефективне керування державою. Загальні вибори відбуваються після розпуску Парламенту.

Британська система виборів базується на засадах простої більшості, тобто той кандидат, який в одному з 646 округів набрав більше голосів виборців, ніж інший, є обраним. Система виборів до Палати громад, що функціонує в країні з 1885 р., є мажоритарною.

Партійна система Великої Британії була започаткована в Парламенті. У XIX ст. поступово була встановлена практика, що та партія, яка не підтримує уряду, представляє себе альтернативним урядом. З часом ця практика отримала офіційне визнання.

Отже, аналіз формування та функціонування виборчої системи в Англії призводить до розкриття питання парламентаризму. Адже Англія є не лише батьківщиною парламенту, але й країною-родоначальницею явища парламентаризму. Цей конституційно-правовий феномен тісно пов'язаний із принципом парламентського суверенітету, який був утверджений у Великобританії ще в 1689 р., коли прийнято Білль про права, що став початком англійського парламентаризму, оскільки обмежив королівську владу й одночасно розширив владу парламенту і приніс зміни в виборчу систему в цілому.

Література:

1. Громько А. Модернизация партийной системы Великобритании. М., 2007. 344 с.

2. Современные избирательные системы. Вып. 1: Великобритания, Канада, Мексика, Польша / Д. В. Лафитский, Н. М. Касаткина, А. Г. Орлов, Н. Ю. Трещетенкова. М. : РЦОИТ: Норма, 2006. 496 с.

3. Тищик Б.Й. Історія держави і права Великої Британії (XVII ст. – 1918 р.). Навч. пос. Л.: Вид. центр юрид. ф-ту ЛНУ ім. І. Франка, 2011. 384 с.

ВИЗНАЧЕННЯ СУТНОСТІ ПОНЯТТЯ ЗЛОВЖИВАННЯ ПРАВОМ

Головатюк І. М.

*аспірант кафедри цивільного та господарського права і процесу
Інституту права, економіки та міжнародних відносин
Міжнародний гуманітарний університет
м. Одеса, Україна*

Сьогодні вчені досліджують таке важливе для практичного застосування питання, як визначення та встановлення внутрішніх меж суб'єктивного права цивільного процесу його учасниками. У цьому контексті потребує вивчення одна з найбільш суперечливих категорій судової практики – зловживання правами. Одним із актуальних доктринальних питань у юриспруденції та практичному застосуванні є правильне визначення суб'єктивного права особи, яке визначає ступінь її можливої поведінки у певних правовідносинах.

Судова реформа в українській державі за останні роки має на меті гарантувати конституційні права громадян та юридичних осіб на судовий захист. У цьому контексті повинні бути створені умови, які дозволять організувати ефективну судову систему, яка зможе досягти своєї головної мети: захисту порушених або оскаржуваних прав, свобод та законних інтересів. З цієї причини нові процесуальні кодекси вперше закріпили принцип запобігання зловживанню процесуальними правами на юридичному рівні, який має на меті полегшити судову систему та пришвидшити процес. Також в них встановлено перелік позовів, які, залежно від конкретних обставин справи, суд може визнати зловживанням процесуальними правами, що суперечать цілям провадження.

Роботи ряду вчених, серед яких В. В. Комаров, С. О. Кравцов, Д. Х. Валєєв, В. П. Грибанов, В. С. Петренко, А. Ю. Юдін звертаються до проблеми зловживання цивільними процесуальними правами. Також В. Васковський, А. В. Волков, О. М. Кузнєць, В. В. Заборовський та ін.

висвітлюють різні погляди на це правове питання. Але в академічній та юридичній літературі існують різні підходи до визначення поняття «зловживання процесуальним правом», які вказують на відсутність загального розуміння правової природи даного явища.

Сучасна концепція меж здійснення суб'єктивних цивільних прав була розроблена О. С. Іоффе та В. П. Грибановим і є основою для найпоширенішого методу визначення сутності поняття зловживання правами. Основою цієї позиції є те, що крім загальних поведінкових обмежень, встановлених законом – меж суб'єктивного права – існують також обмеження його застосування для кожного суб'єктивного закону, які обмежують ступінь конкретної поведінки особи при здійсненні закону.

Наприклад, В. П. Грибанов приділив пильну увагу проблемі зловживання правами [3]. Він запропонував таке визначення зловживання законом: «Зловживання законом – це особливий вид цивільного правопорушення, вчиненого уповноваженою особою під час здійснення своїх суб'єктивних прав, використовуючи заборонені конкретні форми в межах загального типу поведінки, дозволеної законом» [4, с. 53].

Найважливішим для такого розуміння зловживання правами є твердження про необхідність розповсюдження змісту суб'єктивного права та форми його реалізації, саме тому проблема зловживання правами пов'язана з процесом реалізації прав, а не з його змістом [7, с. 138]. В. С. Петренко визначає зловживання процесуальними правами як «здійснення цивільних прав з єдиним наміром заподіяти шкоду іншій особі в обхід закону та як чергове завідомо несправедливе здійснення цивільних прав» [6]. Найбільш складне визначення терміна зловживання процесуальним законом дає А. Ю. Юдін, який розглядає його як особливу форму умисного процесуального злочину, а також дії учасників цивільних та арбітражних проваджень, а іноді і суду, які є несправедливими та чреватими порушеннями здійснення суб'єктивних процесуальних прав». Дослідник підкреслює, що «такі дії вчиняються цими особами лише з видимістю реалізації своїх прав і за обставин конкретної справи пов'язані з обманом. Вони здійснюються ними з метою обмеження можливості здійснення або порушення прав інших сторін, які беруть участь у справі, правильного та своєчасного розгляду та вирішення справи» [8]. О. Лазовський сформулював законодавче визначення поняття зловживання процесуальними правами як «вчинення учасниками процесу зловживання на право інших учасників процесу на справедливий, неупереджений та своєчасний розгляд судом спору» [5, с. 20]. На думку Н. Василюї, «зловживання процесуальними правами є досить суб'єктивним і оціночним поняттям» [2].

Реалізація принципу змагальності у цивільному процесі закликає сторони у справі та їх представників використовувати всі можливі ме-

ханізми захисту закону, у зв'язку з чим вони можуть допустити певні зловживання. Водночас слід підкреслити, що зловживання правами може розцінюватися як процесуальне порушення, лише якщо встановлено причинно-наслідковий зв'язок між зловживанням та шкодою, заподіяною іншій стороні у справі (виявлення певних ризиків). Тобто зловживання процесуальним правом як особливий вид цивільно-правового правопорушення становить порушення умов належного здійснення суб'єктивних цивільних процесуальних прав іншими учасниками справи.

У трактуванні Верховного Суду зловживання звучить як «особливий вид цивільного процесуального правопорушення, що складається із зловживання процесуальними правами, яке порушує положення суб'єктивного цивільного процесуального законодавства». Верховний суд надає таке визначення зловживання процесуальними правами: «Поведінка, яка порушує межі суб'єктивних прав» (Ухвала Верховного Суду від 6 вересня 2018 року, справа 2552/2378/17) [9].

Процесуальні права та обов'язки сторін у справі, яких кожна сторона повинна неухильно дотримуватись, викладені у статті 43 ЦПК України [1]. У випадку невиконання учасником справи його обов'язків суд застосовує до такого учасника заходи процесуального примусу, передбачені ЦПК України.

Проаналізувавши права та обов'язки учасників процесу, Н. Василина доходить висновку про те, що «вони кореспондуються між собою, але на рівні суб'єктивного ставлення до них учасників справи та суду» [2].

У випадках, коли ми говоримо про зловживання процесуальним законодавством, ми очікуємо, що для іншої сторони у справі може виникнути ризик (школа), затримка розгляду справи, ненадання письмових, речових чи електронних доказів без поважних причин, неможливість своєчасного прийняття судового рішення, а отже, його виконання тощо. Це означає, що слід встановити, що, наприклад, відсутність відповіді на вимогу призвело до несправедливого рішення. У разі ненадання відповіді на позовну заяву ризик результату справи знову лежить на стороні, яка відмовилася реалізувати свої процесуальні права, тобто розглянувши справу на підставі наявних судових документів, можливо прийняти рішення не приймаючи до уваги права та інтереси відповідача.

У контексті вивчення окресленого питання особливу увагу потрібно приділити реалізації принципу змагальності сторін у цивільному процесі. Суть принципу змагальності у цивільному процесі полягає в максимальному здійсненні права на доведення обставин, що мають значення для справи, і на які кожна сторона посилається як на підставу своїх вимог чи заперечень. У цьому випадку кожна сторона несе ризик наслідків у зв'язку з виконанням або невиконанням процесуальних дій. Тому Циві-

льний процесуальний кодекс України надає учасникам право вибору власної стратегії, від якої буде залежати тактика поведінки сторін в суді. Зокрема, коли йдеться про представника сторони, він повинен діяти в інтересах особи, яку представляє, і тому не завжди має на меті, зокрема, сприяти повному та об'єктивному визначенню всіх обставин справа [2].

Отже, метою цивільного судочинства є ефективний захист порушених, невизнаних, оспорюваних прав, і, на нашу думку, досягненню цієї мети сприятиме не лише і не стільки змагальність, але й справедливе судочинство, а також консесуально орієнтований процес цивільного судочинства, тобто бажання сторін сприяти суду для досягнення консенсусу. Зосередження уваги на консенсусі між сторонами щодо предмета спору повинно мінімізувати намір зловживати процесуальними правами.

Проаналізувавши вітчизняне законодавство та розглянувши підходи до визначення такого правового інституту, як зловживання правом, можна дійти висновку, що розгляд зловживання процесуальними правами з боку учасників цивільного судочинства сьогодні має велике значення саме тому, що найчастіше особи, які приймають участь у справі, з метою злочинного отримання потрібного їм рішення суду, затягування процесу або для інших недобросовісних цілей використовують належні їм процесуальні права не за їхнім призначенням. Отже зловживання правом виступає чинником, що дестабілізує правосуддя і створює серйозні перешкоди для справедливого судового розгляду.

Література:

1. Цивільний процесуальний кодекс України. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. №№ 40-41, 42. Ст. 492.
2. Василина Н. Зловживання процесуальними правами в цивільному судочинстві та нотаріальному процесі. URL: <https://protocol.ua>
3. Грибанов В. П. Осуществление и защита гражданских прав. Москва : Статут. 2000. 411 с.
4. Грибанов В. П. Пределы осуществления и защиты гражданских прав / В. П. Грибанов. М. : «Российское право», 1992. 208 с.
5. Лазовский О. Злоупотребление процессуальными правами : новые тренды и пути борьбы с ними. *Юридична Газета*. 2019. № 49 (703) (03 грудня). С. 20-21.
6. Петренко В. С. Механізми запобігання та протидії зловживанню процесуальними правами у цивільному судочинстві. *Зловживання цивільними процесуальними правами: шляхи протидії: матеріали круглого столу, м. Одеса, 27 листопада 2015 р.* / уклад. : І. В. Андронов, Н. В. Волкова, Р. Ф. Гонгало ; НУ ОЮА, каф. цив. проц. Одеса : Фенікс, 2015. С. 15-20.

7. Серьогін С. Ю. Критерії визначення меж здійснення особою суб'єктивних прав *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. 2013. Вип. 116 (Ч. I). С. 136-143.

8. Юдин А. В. Злоупотребление процессуальными правами в гражданском судопроизводстве : автореф. дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.15. Санкт-Петербург, 2009. С. 10. URL: <https://www.disserscat.com>

9. Справа № 552/2378/17: Ухвала ВС від 06.09.201. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>

ЗАСОБИ ЗБИРАННЯ ТА ПЕРЕВІРКИ ДОКАЗІВ НА СТАДІЇ ПЕРЕГЛЯДУ СУДОВИХ РІШЕНЬ В АПЕЛЯЦІЙНОМУ ПОРЯДКУ

Гончарук В. І.

студентка 3-го курсу, 4 групи, факультету прокуратури та слідства

Національний університет «Одеська юридична академія»

Науковий керівник: Гуртієва Л. М.

кандидат юридичних наук, доцент

Національний університет «Одеська юридична академія»

м. Одеса, Україна

На суд апеляційної інстанції покладається обов'язок доказування, оскільки він приймає певне процесуальне рішення щодо законності, обґрунтованості та справедливості рішень судів першої інстанції та слідчих суддів, що не набрали законної сили. За ч. 2 ст. 91 КПК України [1] доказування полягає у діяльності зі збирання, перевірки та оцінки доказів з метою встановлення обставин, що мають значення для кримінального провадження.

Відповідно до етапів провадження в суді апеляційної інстанції, можна визначити засоби збирання та перевірки доказів на етапах :

1) прийняття апеляційної скарги судом апеляційної інстанції та її перевірки на відповідність вимогам КПК (ст. 398, 399 КПК);

2) підготовки до апеляційного розгляду (ст. 401 КПК);

3) апеляційного розгляду (ст. 405 КПК України).

Гуртієва Л.М. та Лукашкіна Т.В. зазначають, що способами збирання та перевірки доказів на даній стадії є: отримання доказів від учасників судового провадження (п. 2 ч. 1 ст. 401 КПК); витребування речей та документів (п. 2 ч. 1 ст. 401 КПК). Оскільки апеляційний розгляд може здійснюватися згідно з правилами судового розгляду в суді

першої інстанції (ч. 1 ст. 405 КПК), то способами збирання та перевірки доказів на даній стадії також є : допит обвинуваченого, свідка, потерпілого, експерта; пред'явлення для впізнання; огляд речових доказів, документів, огляд на місці; призначення та проведення експертизи [2, с. 30]. Однак, варто зазначити, на даній стадії не застосовується надання доручення передбаченого ч. 3 ст. 333 КПК.

Так, відповідно до п. 2 ч. 1 ст. 401 КПК України суддя-доповідач під час підготовки до апеляційного розгляду пропонує учасникам судового провадження подати нові докази, на які вони посилаються, або витребує їх за клопотанням особи, яка подала апеляційну скаргу. Тобто п. 2 ч. 1 ст. 401 КПК України передбачає право суду апеляційної інстанції витребувати нові докази з ініціативи учасників апеляційного провадження, коли вони не мають можливості одержати їх самостійно.

Так само, згідно з ч. 3 ст. 404 КПК України суд апеляційної інстанції може дослідити докази, які не досліджувались судом першої інстанції тільки за клопотанням учасників судового провадження [5, с. 2]. У Постанові Верховного Суду колегії суддів Другої судової палати Касаційного кримінального суду у справі № 404/700/17 від 31 жовтня 2019 року було висвітлено порушення норми кримінального процесуального закону, коли суд не з'ясував думку сторони захисту щодо заявлених клопотань та не розглянув їх, чим допустив порушення вимог ч. 3 ст. 404 КПК [3]. Тобто до нових доказів, які подаються до суду апеляційної інстанції учасниками судового провадження, є : висновки експерта, речі, документи та пояснення учасників й інших осіб.

Щодо наступного етапу апеляційного провадження, то оскільки згідно з ч. 1 ст. 405 КПК України апеляційний розгляд здійснюється у відповідності до судового розгляду в суді першої інстанції з урахуванням особливостей, передбачених Главою 31 КПК України, то з ініціативи суду апеляційної інстанції можуть бути проведені лише такі процесуальні дії як призначення та проведення експертизи з підстав, передбачених законом (ч. 2 ст. 332 КПК України), повторний допит свідка, потерпілого (ч. 13 ст. 352, ч. 2 ст. 353 КПК України), допит експерта (ч. 1 ст. 356 КПК України), оголошення документів (ч. 1 ст. 358 КПК України), огляд на місці (ч. 1 ст. 361 КПК України).

Кашка О. С. вважає, що окрім вище зазначеного, суд апеляційної інстанції з власної ініціативи також може : оглянути речові докази (ст. 357 КПК); призначити одночасний допит двох і більше допитаних учасників провадження для з'ясування причин розбіжностей у їхніх показаннях (свідків, потерпілих, обвинувачених , а також двох чи більше експертів) (ч. 14 ст. 352 КПК, ч. 4 ст. 356 КПК); ставити запитання обвинуваченому протягом всього його допиту для уточнення і доповнення його відповідей (ч. 1 ст. 351 КПК); ставити запитання обвинува-

ченому свідку, потерпілому після їх допиту сторонами (ч. 2 ст. 351, ч. 11 ст. 352, ч. 2 ст. 353 КПК); залучити спеціаліста з метою з'ясування відомостей, що містяться у звуко- і відеозаписах, користуватися усними консультаціями або письмовими роз'ясненнями спеціаліста (ч. 3 ст. 359 КПК, ст. 360 КПК) [6, с. 281].

Варто зазначити, що повторне дослідження доказів є правом, а не обов'язком суду. Відмова в задоволенні клопотання щодо повторного дослідження доказів свідчить не про порушення кримінального процесуального закону та неповноту досліджень доказів, а про відсутність аргументованих доводів щодо необхідності таких дій. До такого висновку дійшов Верховний Суд колегією суддів Третньої судової палати Касаційного кримінального суду у своїй постанові від 10 червня 2020 року по справі № 712/2341/15-к [4].

На думку Бобечко Н. Р. для дослідження нових доказів в апеляційному розгляді допускається проводити процесуальні дії, передбачені главою 28 КПК України «Судовий розгляд» [5, с. 11]. Іншою процесуальною дією Бобечко Н.Р. вважає можливість учасниками судового провадження висловити свої доводи у формі пояснень (ч. 3 ст. 405 КПК України) [5, с. 2]. Однак, відразу постає питання про доказове значення таких пояснень. Адже, відповідно до ч. 2 ст. 84 та ч. 8 ст. 95 КПК України такі пояснення не можна вважати джерелом доказів. Кіцен Н. В. також вважає, що засоби дослідження доказів будуть тотожними до засобів судового розгляду в суді першої інстанції [7, с. 152].

Отже, на нашу думку, істотним недоліком законодавчої регламентації є відсутність у окремій статті переліку засобів збирання та перевірки доказів в апеляційному провадженні. Однак, зі змісту ч. 1 ст. 405 КПК можна зробити висновок, що суд апеляційної інстанції має аналогічний з судом першої інстанції обсяг повноважень щодо дослідження доказів, але відповідно до обмежень, зазначених у ч. 3 ст. 404 КПК.

Література:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI (Редакція станом на 17.03.2021) URL : <https://zakon.rada.gov.ua>.

2. Гуртієва Л.М., Лукашкіна Т.В. Теорія доказів у кримінальному судочинстві: навч.-метод. посібник. Одеса: Фенікс, 2016. 80 с.

3. Постанова колегії суддів Другої судової палати Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 31 жовтня 2019 року у справі № 404/700/17 (провадження № 51-4451км19) URL : <https://reyestr.court.gov.ua>.

4. Постанова колегії суддів Третньої судової палати Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 10 червня 2020 року у справі

№ 712/2341/15-к (провадження № 51-6364км19) URL : <https://sud.ua/ru/news/publication>.

5. Бобечко Н.Р. Збирання та дослідження доказів у стадії апеляційного провадження згідно КПК України. Часопис Академії адвокатури України. – № 19 (2'2013). С. 1-15. URL : file:///C:/AppData/Local/Temp/Chaau_2013_2_6-2.pdf

6. Кашка О. С. Повноваження суду апеляційної інстанції з перегляду судових рішень у кримінальному процесі України : монографія / О. С. Кашка ; за ред. О. Ю. Костюченко. – К. : Алерта, 2015. – 630 с.

7. Кіцен Н. В. Доказування у стадії апеляційного провадження за КПК 2012 року. Вісник Чернівецького факультету Національного університету «Одеська юридична академія». 2014. Вип. 1. С. 146 – 154.

ПРАВОСУБ'ЄКТНІСТЬ МІЖНАРОДНИХ СУДОВИХ ОРГАНІВ

Григоращенко І. В.

*магістрант кафедри Міжнародного права та порівняльного правознавства, Інституту права, економіки та міжнародних відносин
Міжнародний гуманітарний університет*

*Науковий керівник **Ківалова Т. С.***

доктор юридичних наук, професор,

*професор кафедри міжнародного та європейського права
Національний університет «Одеська юридична академія»*

м. Одеса, Україна

Одним з наслідків глибоких суспільно-політичних і економічних змін, що відбулися в кінці ХХ – початку ХХІ століття, можна вважати різке збільшення числа створюваних і діючих міжнародних судових установ. При цьому відбувається не тільки кількісне збільшення числа міжнародних судових установ, а й розширюється їх юрисдикція. Збільшення числа міжнародних судових установ є свідченням підвищення ролі міжнародного права, розширення сфери його регулювання, прояві основного, при всіх тимчасових відхиленнях, вектора розвитку міжнародних відносин – до вирішення всіх виникаючих суперечок за допомогою права, але не сили.

Саме безперервно зростаюча кількість міжнародних судів та практика вже існуючих судів, що розширюється зумовлює актуальність обраної теми. Окремі питання правосуб'єктності міжнародних судових органів детально розглянуті як вітчизняними, так і зарубіжними вчени-

ми Водночас комплексні дослідження правосуб'єктності міжнародних судових органів відсутні.

С. В. Прилуцький наголошує, що категорію «суд» передусім варто розглядати як природну здатність людини до критичного мислення у формі суб'єктивного судження [6, с. 14]. Окремий аспект соціально-правового феномену суду, на його думку, стосується наднаціонального (міжнародного) рівня. У даному відношенні варто нагадати, що міжнародні суди не являються органами влади окремої держави. Проте, держави, які стали засновниками чи учасниками міжнародних судів, мають визнавати їх юрисдикцію, підпорядковуватись рішенням та забезпечувати їх виконання [7, с. 42].

Протягом свого історичного розвитку аж до початку ХХ ст. міжнародне публічне право, безперечно, було в повному розумінні цього визначення міждержавним правом, тому що держави були основними і єдиними його суб'єктами. Виникнення міжнародних організацій і інших утворень призвело до появи й інших, узвичаєних суб'єктів міжнародного права [3, с. 293].

Загальновідомо, що статус суб'єктів міжнародно-правових відносин визначається сукупністю належних їм прав, обов'язків і супутніх процесуальних правомочностей. Довгий час вважалося, що тільки держави можуть в судовому або квазісудовому порядку реалізовувати свою міжнародну правосуб'єктність. Але вже в ХІХ і ХХ ст. в міжнародних договорах була закріплена індивідуальна міжнародно-правова відповідальність. З того часу багато що змінилося в міжнародних відносинах. Інтенсифікація міжнародного співробітництва призвела до виникнення ряду міжнародних судових органів, як постійних, так і тимчасових. Більш того, крім держав і міжнародних міждержавних організацій інші актори отримали певні процесуальні правомочності. Поняттям «міжнародний судовий орган», наголошує О. В. Плотніков, охоплюються як власне міжнародні суди, так і квазісудові органи, що поєднують функції судочинства та адміністрування. Формально позбавлені можливості творити міжнародні норми, міжнародні суди фактично здатні змінювати зміст існуючих норм шляхом судового тлумачення, а також визнання існування чи відсутності міжнародного звичаю [5, с. 8].

За своєю природою правосуб'єктність міжнародних судових установ дуже близька до правосуб'єктності міжнародних організацій [4, с. 108]. Важливим етапом в постановці питання про правосуб'єктність міжнародних судових установ стало підписання 17 липня 1998 р. Римського статуту Міжнародного кримінального суду, який набрав чинності 1 липня 2002 р. Згідно п. 1 ст. 4 Римського статуту «Суд має міжнародну правосуб'єктність» [1]. Він також має таку правоздатність, яка може бути необхідною для здійснення його функцій та

досягнення його цілей». Крім того, Міжнародний кримінальний суд має певний комплекс привілеїв та імунітетів, що закріплено, зокрема, в ст. 48 Римського статуту [1]. Установа Міжнародного кримінального суду на основі міжнародного договору, закріплення в нормах міжнародного права положень про наявність у Суду міжнародної правосуб'єктності, привілеїв та імунітетів, а також надання йому права на співпрацю з державами з питань кримінального переслідування і покарання осіб, обвинувачених в міжнародних злочинах, дозволяє захищати його до суб'єктів міжнародного права. Інший міжнародний судовий орган – Міжнародний суд ООН – не володіє міжнародною правосуб'єктністю, оскільки заснований не на підставі окремого міжнародного договору, а на підставі Статуту, який є невід'ємною частиною Статуту ООН (ст. 92). В силу ст. 7, 92 Статуту ООН Міжнародний суд ООН є одним з головних органів Організації Об'єднаних Націй, що є суб'єктом міжнародного права. Таким чином, сам Міжнародний суд ООН не є суб'єктом міжнародного права [2, с. 26].

У 90-х роках ХХ ст. міжнародне співтовариство звернулося до практики створення міжнародних трибуналів *ad hoc*. Зокрема, на підставі резолюції Ради Безпеки ООН S / RES / 827 (1993) від 25 травня 1993 р. був заснований Міжнародний трибунал з метою судового переслідування осіб, відповідальних за серйозні порушення міжнародного гуманітарного права на території колишньої Югославії, а відповідно до Резолюції Ради Безпеки ООН S / RES / 955 (1994) від 8 листопада 1994 р. був заснований Міжнародний трибунал по Руанді з метою судового переслідування осіб, відповідальних за геноцид та інші серйозні порушення міжнародного гуманітарного права в період міжетнічного конфлікту в Руанді. Питання про правосуб'єктність зазначених міжнародних трибуналів є досить складним і суперечливим, що обумовлено неоднозначністю установи зазначених трибуналів і відсутністю в їх статутах положень про міжнародну правосуб'єктність самих трибуналів. Незважаючи на наявність у самих трибуналів і їх персоналу привілеїв та імунітетів, передбачених Конвенцією про привілеї та імунітети Об'єднаних Націй 1946 р., а також з огляду на практику співпраці з державами в питаннях розслідування і судового переслідування осіб, обвинувачених в серйозних порушеннях міжнародного гуманітарного права, тим не менш питання про визнання за такими міжнародними трибуналами якості суб'єкта міжнародного права залишається відкритим. З суто вузької позитивістської точки зору трибунали засновані на підставі резолюцій Ради Безпеки ООН, а не міжнародного договору [8].

Сама Рада Безпеки, яка є одним з головних органів ООН і діє на підставі Статуту ООН, не наділена функціями і повноваженнями по кримінальному переслідуванню осіб. Відповідно до загального принципу

nemo plus transfere potest quam ipse habet (ніхто не може передати більше повноважень, ніж має сам) розгляд трибуналів як субсидіарних органів Ради Безпеки, уповноважених здійснювати кримінальне переслідування осіб, також представляється дискусійним. Виходячи з цього, з безліччю застережень, можна розглядати правосуб'єктність трибуналів як нетипову.

Отже, міжнародна юрисдикція є основною формою реалізації державами принципу універсальності, який втілюється за допомогою міжнародних або гібридних судів. Нині чинні міжнародні суди, виходячи зі способу їх створення, можна поділити на три типи: спеціальні міжнародні кримінальні трибунали ad hoc; гібридні або «інтернаціоналізовані» суди; МКС. Спеціальні міжнародні кримінальні трибунали та гібридні суди вважаються такими, що засновані на самій теорії універсальної юрисдикції.

Література:

1. Римський статут Міжнародного кримінального суду від 17 липня 1998 р. Офіційний портал Верховної Ради України. URL: zakon.rada.gov.ua

2. Андрейків А. І. Звичаєві норми у практиці міжнародного суду ООН. *Сучасні тенденції міжнародних відносин: політика, економіка, право. Зб. наук. праць V щорічної міжнародної науково-практичної конференції (м. Львів, 22.04.2016 р.)*. Львів, 2016. С. 26-30.

3. Буткевич В. Г. Суб'єкти міжнародного права / Буткевич В. Г., Мицик В. В., Задорожній О. В. Міжнародне право. Основи теорії: Підручник / За ред. В. Г. Буткевича. К., 2002. 608 с.

4. Захарова Л. И. Элементы международной правосубъектности международных неправительственных организаций (на примере международного комитета красного креста и международного олимпийского комитета). *Правосубъектность: общетеоретический, отраслевой и международно-правовой анализ : сборник материалов к XII Ежегодным научным чтениям памяти профессора С. Н. Братуся* / В. Ф. Яковлев, Т. Я. Хабриева, В. К. Андреев и др. М. : Институт законодательства и сравнительного правоведения при Правительстве Российской Федерации; Статут. М., 2017. 434 с. С. 108-118.

5. Плотніков О. В. Вплив міжнародних судових органів на фрагментацію міжнародного права : автореф. дис. канд. юрид. наук : спец. 12.00.11 – міжнародне право / Національний університет «Одеська юридична академія». Одеса. 2013. 18 с.

6. Прилуцький С. В. Суд як соціальний феномен цивілізаційного розвитку людства. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2011. № 12. С. 14–22.

7. Прилуцький С. В. Суд як фундаментальний соціально-правовий феномен (зародження, еволюція, сучасність). *Journal «ScienceRise: Juridical Science»*. 2017. № 2 (2). С. 37–44.

8. Security Council resolution 1966 (2010) [on the establishment of the International Residual Mechanism for Criminal Tribunals with two branches]. Сайт ООН. URL: <http://www.refworld.org>

ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ НАУКОВИХ КОНЦЕПЦІЙ ЧАСОВИХ ЧИННИКІВ МАТЕРІАЛЬНИХ ЦИВІЛЬНИХ ВІДНОСИН

Гуйван П. Д.

*кандидат юридичних наук,
заслужений юрист України,
професор*

Полтавський інститут бізнесу

*Закладу вищої освіти «Міжнародний науково-технічний університет
імені академіка Юрія Бугая»*

м. Полтава, Україна

Що відбувається з регулятивним правовідношенням у разі його порушення? В цьому питанні немає єдності науковців. За усталеною традицією радянських часів під можливістю захисту порушеного права розумілося його примусове здійснення. З цього приводу, здебільшого, суперечностей серед вчених не спостерігалось. Але далі вони виникали і набували рівня серйозних дискусій. Одні вважали, що після припинення можливості примусового судового захисту припиняється і саме охоронюване право [1, с. 352], інші вказували на продовження існування останнього, але вже у послабленому (неповнозному) стані без здатності до подальшого його примусового здійснення [2, с. 224]. Прихильники концепції про внутрішню невід’ємність примусовості права схилилися до того, що втрата такої властивості автоматично означає знищення самого права, котре не може існувати без однієї із своїх суттєвих ознак. Натомість, вчені, які обстоювали тезу про перехід права до позовного стану у разі його порушення, переважно, не вбачали у закінченні позовної давності загрози самому суб’єктивному праву, вважаючи, що воно від цього моменту знову повертається до неповнозного стану і в такому вигляді продовжує існувати, назавжди позбавившись здатності до примусового здійснення. М.А.Гурвич зазначає, що за загальним правилом перехід матеріального права після прострочення часу його здійснення у

право на позов має незворотній характер. Воно вже не може набути регулятивного вигляду. Проте, автор вказує на певні виключення з даного правила: це законодавчий акт (мораторій) або угода сторін про зміну строку настання зрілості права [3, с. 161]. Після того, як настав строк виконання, суб'єктивне право або має здійснитися, або набуває позовного характеру. Воно стає порушеним, починається перебіг позовної давності за відповідними вимогами. Будь-які угоди щодо відстрочення виконання після того, як у управненої особи виникло право на позов, за українським цивільним законодавством не впливають на перебіг давнісного строку, отже право продовжує перебувати в стані здатності до примусу і не може повернутися до непозовного (незрілого) стану. Власне, з позицій сучасних правових концепцій, з подібними твердженнями важко погодитися, навіть якщо позитивно сприймати коментовану наразі загальну концепцію. І все ж розглянемо більш детально теорію, котра так довго домінувала у цивілістиці.

Підставою для виникнення «напруженого» стану суб'єктивного матеріального права (здатності його до примусової реалізації) вважався певний юридичний факт – правопорушення. Якщо коротко, правове призначення юридичних фактів відображене у чинній редакції статті 11 ЦКУ: вони є підставами для виникнення, зміни або припинення цивільних прав і обов'язків. Саме в такому контексті юридичні факти розглядалися і розглядаються в нашій цивілістиці. Прийнято вважати, що дії відбуваються згідно з волею учасників цивільних відносин, події ж – поза та незалежно від волі цих осіб. В свою чергу дії теж можуть бути диференційовані як правочини та правопорушення. Вказана теза, якщо її розвивати далі, неодмінно призводить до висновку, що правопорушення як юридичний факт має значення для виникнення примусової властивості суб'єктивного права. В окремих випадках його буде достатньо для початку дії суб'єктивного права особи на захист, в інших – правопорушення є частиною фактичного складу, утворення якого тягне зазначений наслідок. Так, прострочення грошового зобов'язання боржником породжує захисне повноваження кредитора в межах дії зобов'язання, яке виникає від часу для платежу. З іншого боку, позовне домагання до перевізника в міжнародному перевезенні виникає після сформування фактичного складу, до якого крім правопорушення входить також активна претензійна дія уповноваженого та пасивність боржника в межах визначених для цього строків.

Отже, за коментованою теорією, факти, які викликають зрілість вимоги – це обставини, з якими пов'язане настання умов і строку матеріальної вимоги. Зокрема, пропуск строку виконання зобов'язання наділяє суб'єктивне право примусовою властивістю і подальше існування такого права автоматично означає його порушення зобов'язаною особою.

Після настання строку виконання матеріальне право або припиняється в результаті його реалізації, або продовжує існувати в порушеному стані. В останньому випадку воно отримує позовну силу. Зрештою, робиться наголос, що настання строку чи умови (для зобов'язань під умовою) є підставою для виникнення права на судовий захист, і відповідна здатність до примусу є елементом самого охоронюваного повноваження і не може бути відірвана від самого права.

Такий стан суб'єктивного права, яке внаслідок його порушення набуло примусової сили, було прийнято називати правом на позов у матеріальному сенсі. При цьому зміст самого суб'єктивного права внаслідок його порушення жодним чином не змінюється як щодо обсягу повноважень, так і стосовно строку існування. Право не видозмінюється, воно просто набуває нової властивості – бути реалізованим шляхом судового примусу. Ззовні такий стан суб'єктивного права, на переконання вчених, які обстоювати вказану концепцію, персоніфікується у нове правовідношення охоронного типу, змістом якого є примусова реалізація цивільного права поза волею зобов'язаної особи. Учасниками такого відношення залишаються все ті ж суб'єкти. Відтак, попри досить неоднозначні думки висловлені в літературі з приводу сутності матеріального права на позов в контексті його співвідношення з суб'єктивним цивільним правом, загального визнання набуло визначення суб'єктивного права як наданої цивільним законом міри можливої поведінки управненої особи (право на власні дії), права вимагати конкретної поведінки від інших осіб та захищати право у разі його порушення [4, с. 10].

Б.Б. Черепакін вважає, що здатність до примусової реалізації є невід'ємним елементом суб'єктивного права від часу його виникнення [5, с. 282]. Натомість, на переконання російських дореволюційних цивілістів, право на позов не проявляється, як позитивно існуюче, доки суб'єктивне право здійснюється безперешкодно. Дещо у видозміненому вигляді, але по суті з тим же внутрішнім наповненням будували конструкцію суб'єктивного права дослідники даного питання на початку радянського періоду. Зокрема, М.П. Ринг також обстоює думку, що здатність суб'єктивного права до захисту виникає лише після порушення [6, с. 73]. Зрештою, більш переконливою та продуктивною виявилася остання точка зору. Відтак, домінуючою стала теорія, що така властивість виникає у цивільного права не автоматично від часу його існування, а набувається лише у разі вчинення іншими особами дій, що порушують регулятивне зобов'язання. Саме після порушення суб'єктивного права чи невиконання свого обов'язку (що, зрештою, є тим же порушенням права) воно набуває напруженого характеру [3, с. 142], тобто отримує примусову силу. Слід відзначити, що ще за радянських часів були зроблені спроби відійти від класичного розумін-

ня права на позов як елементу самого суб'єктивного права. Так, І.М. Болотников вказував, що в суб'єктивному праві закладена лише можливість виникнення права на позов, яка або припиняється з припиненням правовідношення, або переходить в право на позов у разі порушення. Саме ж право на позов автор визначав як право на примусове здійснення вимоги особи, що витікають з порушення суб'єктивних прав [7, с. 6]. Проте автор не зміг зробити наступного логічного кроку стосовно того, що реалізація охоронно-правової вимоги забезпечує захист порушеного охоронюваного права. Врешті це призвело його до традиційного на той час висновку про тотожність порушеного суб'єктивного права та права на позов в матеріальному сенсі.

Попри те, що у сучасній цивілістиці напрацьовані інші, більш прогресивні моделі цивільно-правових взаємодій, котрі виникають у разі порушення регулятивного права, наведена правова концепція, хоча і в дещо модифікованому вигляді, має значну кількість прихильників і нині. Так В.М.Протасов пропонує розглядати права та обов'язки, котрі виникли внаслідок правопорушення, як аномальну стадію розвитку регулятивного правовідношення. На переконання вченого, ці права та обов'язки не входять до змісту нового відношення, бо його учасниками залишаються все ті ж суб'єкти. Утім автор все ж відкидає можливість застосувати примус в межах регулятивних взаємин, вказуючи, що дане відношення не опосередковує заходів державного примусу, у ньому немає місця правозастосуванню і реалізоване воно може бути лише на добровільній основі [8, с. 76-77]. Подібної позиції притримується і П.П. Колесов: спосіб захисту носить регулятивний характер, тому що завжди пов'язаний з вимогою, яка становить предмет позову та витікає з матеріального правовідношення [9, с. 24]. Тезу про примирення старої концепції з новим баченням суб'єктивного права на захист як окремого охоронного правовідношення обстоює Л. Литовченко [10, с. 22, 23]. На наше переконання, все це напівкроки, сучасна цивілістика вже напрацювала нові парадигми, за якими регулятивний і охоронний стан правовідношення істотно відрізняються, і визначальним чинником при цьому є темпоральні властивості матеріального права: в першому випадку воно не має здатності до примусового здійснення, тоді як у другому – то невідємна частина порядку його реалізації.

Література:

1. Unger, J. System des österreichischen allgemeinen Privatrechts / Bd. I, 2 Aulf. Leipzig, 1892. Bd. 2. 456 S.
2. Иоффе О.С. Советское гражданское право. М.: Юрид. лит., 1967. 494 с.
3. Гурвич. М.А. Право на иск. Ред.: Клейнман А.Ф. М., Л.: АН СССР, 1949. 216 с.

4. Мирошникова Н.И. Механизм осуществления субъективных гражданских прав. Ярославль: Изд-во ЯрГУ, 1989. 84 с.
5. Черепяхин Б.Б. Труды по гражданскому праву. / Научн. ред. С.С. Алексеев. М. : Статут, 2001. 479 с.
6. Ринг М.П. Исковая давность и ее значение в укреплении хозяйственного расчета. Вопросы советского гражданского права. 1955. С. 64-93.
7. Болотников И.М. Проблемы исковой давности в советском гражданском праве: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Л. 1964. 16 с.
8. Протасов В. Н. Основы общеправовой процессуальной теории. М.: Юрид. лит., 1991. 144 с.
9. Колесов П.П. Процессуальные средства защиты права Монография НовГУ имени Ярослава Мудрого. Великий Новгород, 2004. 220 с.
10. Литовченко Л. Право на захист цивільних прав та інтересів. Підприємництво, господарство і право. 2014. № 54. С. 20-24.

ПРИНЦИПИ ЗАКОНОТВОРЧОСТІ В УКРАЇНІ

Деревянко Д. М.

*студентка II курсу спеціальності 262 «Правоохоронна діяльність»
Міжнародний гуманітарний університет
м. Одеса, Україна*

Законотворча діяльність може бути успішною лише за умови додержання при її здійсненні певних принципів, наявність яких зумовлена завданнями законотворчості та характерними особливостями самої законотворчості і її кінцевого продукту – законів.

Під принципами законотворчості слід розуміти основоположні ідеї та вимоги, які характеризують зміст законотворчості, відображають її основні властивості і забезпечують успішне виконання її завдань. Як і інші правові принципи, принципи законотворчості або безпосередньо містяться у тексті актів чинного законодавства, або опосередковано впливають із змісту цих актів [3, с. 70].

Законодавча процедура, як і будь-яка інша нормативно регламентована діяльність, має свій методологічний інструментарій, за допомогою якого він досягає певного результату. Методологія – це сукупність методів, прийомів, способів цілеспрямованої діяльності. Крім того, вона включає в себе систему принципів, які визначають характер і спрямовують діяльність усіх суб'єктів законотворчості.

Принципи законотворчості – це основоположні ідеї, реалізація яких забезпечує якість законів, оптимальне нормативне регулювання. Поряд

із загальноправовими принципами виділяють спеціальні принципи законотворчості, які відображають його специфіку. Вони завжди розглядаються у системі із загальноправовими принципами як певне відображення останніх. Це питання для науки є не новим, однак про вичерпний перелік принципів законотворчості говорити ще зарано.

Наприклад, на думку С. П. Кравченко, основоположним принципом законотворчості слід вважати принцип легалізму, згідно з яким легітимними є лише ті закони, що прийняті з дотриманням належних, чітко фіксованих процедур. Не менш важливим принципом у роботі законодавця, стверджує вчений, є колегіальність, адже у процесі народження закону жодне рішення не приймається одноосібно. Крім того, він виділяє принципи політичної багатоманітності та багатопартійності, відкритості законотворчості [1, с. 11].

Спеціальними принципами, на думку З.О. Погорелової є: стабільність законодавства; законність законотворчості; доступність; наукова обґрунтованість законодавчих рішень; плановість законотворчості; системність та прогнозованість; послідовність та надійність законотворчості; професіональність учасників законотворчості; ефективність законотворчості [2, с. 9].

У наукових роботах з питань теорії права питання про перелік та зміст принципів правотворчості або законотворчості розглядалось неодноразово. При цьому наводяться різні переліки принципів, зміст одних і тих же принципів нерідко також інтерпретується по-різному. Іноді пропонується поділяти принципи правотворчості (законотворчості) на групи, зокрема, на загальні та спеціальні принципи.

Попри існуючі відмінності у розумінні цього питання можна, як видається, вказати в якості основних наступні принципи законотворчості:

- 1) принцип конституційності і законності законотворчості;
- 2) принцип системності законотворчості і законів;
- 3) принцип наукової обґрунтованості законотворчості;
- 4) принцип самостійності (достатності) предмету закону;
- 5) принцип стабільності закону;
- 6) принцип компактності і практичності тексту закону [3, с. 76].

Узагальнення існуючих поглядів дає підстави для висновку, що принципи поділяються на два види: процедурні та технічні.

До процедурних необхідно віднести принципи, на яких базується процес проходження законопроекту всіма стадіями, що регламентують дії за допомогою яких рішення, по суті, набувають своєї специфічної форми вираження – закону. Процедурними принципами, наприклад, є: легалізм; стабільність; колегіальність; плановість; системність та прогнозованість; послідовність і надійність тощо.

Що стосується технічних принципів, то це принципи, покладені в основу формування та оформлення змісту законопроекту; інакше кажучи

чи, на них базуються операції з підготовки правових норм з точки зору їхньої сутності та змісту. До технічних принципів належать: наукова обґрунтованість законодавчих рішень; професійність учасників законотворчості і т.ін.

Література:

1. Кравченко С. П. Мова як фактор правотворення та законотворення: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.01 «Теорія дер-жави і права». Одеса, 2000. 20 с.
2. Погорелова З. О. Законодавчий процес в Україні : проблеми теорії і прак-тики: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.01 «Теорія держави і права». Х., 2004. 18 с.
3. Ришелюк А. М. Законотворчість в Україні : навч. посіб. Ін-т законодавства Верховної Ради України. К. : Ін-т законодавства, 2013. 383 с.

ЕТАПИ РЕФОРМУВАННЯ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ У СФЕРІ СУДОЧИНСТВА ТА СУДОУСТРОЮ

Жеріхіна І. А.

магістрант кафедри загальнодержавних дисциплін

Міжнародний гуманітарний університет

*Науковий керівник: **Качурінер В. Л.***

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри міжнародного права та порівняльного правознавства

Міжнародний гуманітарний університет

м. Одеса, Україна

Проведення судової реформи в Україні залишається актуальною проблемою на сьогоднішній день. За період незалежності України влада не залишає спроби реформування судової системи, але нажаль шляхи до вдосконалення дуже тяжкі.

Метою даної публікації є аналіз законодавства та тенденції реформування судової системи в Україні на протязі всього часу від проголошення незалежності України до сьогодні.

Під час вивчення та дослідження законодавства, основну увагу було приділено основному Закону України Конституції України та іншим законам і нормативно правовим актам, щодо судочинства та судової системи України.

Конституція України, яка була прийнята Верховною Радою України 28.06.1996 року, чітко визначила судову владу, як окрему гілку.

Судовій владі присвячено окремий розділ в Конституції України, а саме Розділ 8 «Правосуддя» [1, с. 95]. Але Конституція України надавала судовій системі загальний характер, який не містив у собі остаточних рішень з питань здійснення правосуддя, тому реформування судової системи було просто необхідним.

Так, 7 лютого 2002 року було прийнято Закон України «Про судоустрій України», який надав судовій системі України новий «подих». Даний закон визначав правові засади організації судової влади та здійснення правосуддя [2, с. 2]. Але зрозуміло, що закон потребував доповнень та вдосконалення. Тому неодноразово на засіданнях комісії Ради суддів, наукових конференціях, засіданнях ВРУ поставало питання вдосконалення судової системи України.

Указом Президента України В. Ющенко № 361 від 10 травня 2006 року, було схвалено Концепцію вдосконалення судівництва для утвердження справедливого суду України відповідно до європейських стандартів [3, с. 35]. Дана Концепція стала суттєвим кроком до ефективного проведення судової реформи. Загалом Концепцію було схвалено Венеціанською комісією, та доповнено деякими зауваженнями.

Варто зазначити, що реалізація реформування судової системи відповідала європейським стандартам за формою, а зміст не відповідав визначеним вимогам. Було відтворено модель судової системи європейських держав, але не вивчалось специфіка та особливості судової системи України. З боку суспільства це не було схвалено.

Наступним етапом вдосконалення судоустрою в Україні було прийняття нового Закону України «Про судоустрій і статус суддів» 7 липня 2010 року [4, с. 1]. Новий закон запровадив позитивні зміни до системи судоустрою України. Він містив багато позитивних сторін, що надало змогу судовій системі бути більш аполітичною, але се одно деякі положення потребували вдосконалення.

20 травня 2015 року Указом Президента України П. Порошенко було схвалено Стратегію реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015-2020 роки [5, с. 2]. Зазначена стратегія включала в себе необхідність впровадження судової реформи, встановлювала пріоритети реформування судової системи, судоустрою. Дана стратегія зазначила, що система правосуддя не виконувала поставлені перед нею завдання на належному рівні.

2 червня 2016 року прийнято оновлений Закон України «Про судоустрій і статус суддів» [6, с. 1]. Так Вищий адміністративний Суд України звернувся до ОБСЄ з проханням провести аналіз закону та надати експертні рекомендації, які будуть ґрунтуватися на міжнародних стандартах. І знову прийнятий закон зазнав деяких зауважень. За послідуючі роки були спроби виправити помилки, які не відповідали європейським стандартам, але все ж таки судова система України залишається не вдосконаленою [7, с. 10].

Постанова ВРУ від 21.05.2020 № 3521 «Про схвалення Концепції першочергових заходів із подальшого здійснення судової реформи» (8 с. 5), дає нам зрозуміти, що влада не залишає спроб щодо вдосконалення судової системи України.

З зазначеного аналізу розвитку судової системи України за всі роки незалежності, постає питання, коли ж судова система в Україні все таки отримає схвалення міжнародних партнерів. На мою думку, оскільки Конституція України подає нам систему правосуддя у загальному розумінні, існує необхідність у тому, щоб на законодавчому рівні було закріплено чітку постановку судової реформи, яка буде відповідати Конституції України, узгоджена з позиціями та вимогами Конституційного Суду України та Венеціанської комісії. Якщо буде дотримано всіх зазначених вимог, то судова система України отримає шанс на визнання її у міжнародному просторі.

Література:

1. Конституція України. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. 141 с. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>

2. Про судоустрій України: Закон України від 07.02.2002 (втратив чинність на підставі закону № 2453 від 07.07.2010). *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 27-28. Ст. 180.

3. Про судоустрій і статус суддів: Закон України (Закон втратив чинність, крім положень, зазначених у пунктах 7, 23, 25, 36 розділу XII Закону № 1402-VIII від 02.06.2016, на підставі Закону № 1402-VIII від 02.06.2016). *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 31. Ст. 545.

4. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 02.06.2016 *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 31. Ст. 545.

5. Про Концепцію вдосконалення судівництва для утвердження справедливого суду в Україні відповідно до європейських стандартів: Указ Президента України від 10 травня 2006 року № 361/2006. *Урядовий кур'єр*. 2006. № 95.

6. Про Стратегію реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015 – 2020 роки: Указ Президента України від 20 травня 2015 року № 276/2015. *Урядовий кур'єр*. 2015. № 92.

7. Про схвалення Концепції першочергових заходів із подальшого здійснення судової реформи в Україні: Постанова ВРУ від 21.05.2020 № 3521. URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=68895.

8. Висновок ОБСЄ/БДПЛ щодо Закону України «Про судоустрій і статус суддів». URL: <http://rsu.gov.ua/uploads/news/zusoudoustriyivisno vokosced88675ed06df>.

ДО ПИТАННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ МОВНИХ ВІДНОСИН НА УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ У 1721 – 1917 РОКАХ

Занкевич Н. В.

аспірант

*Науково-дослідний інститут державного будівництва
та місцевого самоврядування*

Національної академії правових наук України

м. Харків, Україна

Державність України має давню історію та вказує на складність її боротьби за незалежність. Більш того, територія сучасної України свого часу входила до складу низки інших держав. Внаслідок цього правове регулювання мовного питання на теренах сучасної України у період її несамостійності в цілому істотно відрізнялось та здійснювалося у відповідності до державної політики відповідних країн у певну історичну епоху.

Так, у 1848 році під час чергових революційних подій («Весна народів»), які відбувалися в європейських державах, Австрія проголосила себе конституційною монархією та прийняла власну Конституцію [1], що передбачала рівність усіх національностей та гарантувала непорушність їхніх прав, в тому числі і щодо використання мови своєї національності. При чому, така позиція австрійської влади щодо паритетності мов всіх народів монархії була незмінною тривалий час та доповнювалася іншими актами. Зокрема, Австрійська державна Конституція, що була позитивно оцінена 13.01.1849 р. Конституційною комісією сейму (Кромериська), але фактично не діяла на території монархії, також містила ряд положень, що регулювали мовні відносини [2, с. 104]. Так, у статтях 8 та 24 Конституції акцентувалося на тому, що Австрія є вільною від будь-якої цензури, а на її території панує свобода слова, друку, праці та творчої діяльності. Більш того, держава на юридичному рівні гарантувала рівність усіх мов, якими розмовляли у суспільному житті (в освітній, виховній та побутовій сфері, тощо) [3, с. 5, 6, 8]. На той час, таке регулювання було прогресивним та фактично повним. Оскільки, норми прийнятих законодавчих актів розповсюджували свою дію на всі сфери суспільного життя. Тому, мовні права та свободи не могли зазнавати жодних перешкод в їх реалізації.

Крім того, в Цісарському Указі «Про затвердження Оломунецької Конституції Австрійської держави» від 04.03.1849 р. № 150 вказувалося, що кожна із народностей Австрії є рівноправною відносно інших [3, с. 27]. Тому, її природним правом є збереження не лише своєї нації, а й захист її головного атрибуту – мови. Саме тому, вже у Цісарському Законі «Про конституційну форму управління та дотримання прав політичних» від 04.03.1849 р. № 151 на державному рівні була заборонена

будь-яка форма цензури, а кожному жителю надавалося право вільно використовувати мову свого народу як в усній формі, так і письмовій [3, с. 43, 44]. Таким чином, положення даного Закону в черговий раз підтвердили, що політика держави була спрямована на розвиток та утворення багатомовності.

Слід відзначити, що після об'єднання Австрії та Угорщини, правовий статус мов закріплювався в цілому у Конституції дуалістичної монархії від 21.12.1867 р. та Законі «Про рівноправність національностей» 1868 року [4]. Так, у статті 19 Конституції містився обов'язок держави у сприянні реалізації права кожної народності стосовно розвитку та збереження самобутності нації та її мови. В Основному законі також зверталася увага, що мовою навчання в публічних навчальних закладах у краях де співіснують не одна народність є мова народів, які фактично проживають на відповідній території. При цьому, держава зобов'язана забезпечити таким націям можливість навчання на власній мові без примусу до вивчення мови іншої національності, яка присутня в межах відповідного краю [3, с. 46].

За таких обставин, є обґрунтовані підстави стверджувати, що політика Австро-Угорської імперії стосовно регулювання мовного питання була доволі виваженою та поступовою. А це в свою чергу, створило умови для стабільності суспільного життя в державі та закріпило вже давно усталену та владну позицію імперії щодо рівності націй та їх прав.

Зовсім інший підхід до правового регулювання мовних відносин на території українських земель застосовувався владою Російської імперії. Хоча, від самого початку правове регулювання мовного питання було м'яким та супроводжувалося відсутністю заборон і жорсткої цензури. Така первісна законодавча позиція обґрунтовувалася тим, що українська мова не є якоюсь новою та якісно-самостійною мовою, а є нічим іншим як наріччям російської мови. Відтак, основна увага була зосереджена саме на правовому регулюванні російської мови як основної. Однак, побоювання імперської влади стосовно того, що подальша популяризація української мови може призвести до проявів національної самодостатності українців змусила радикально змінювати свою політику в цій сфері. Оскільки, реальний стан державних справ вказував, що розвиток української мови неминуче призведе до потреби в утворенні самостійної держави, яка не буде підконтрольною Російській імперії та зможе слугувати прикладом для подібної тенденції іншим державам. Тобто, існувала реальна загроза розпаду самої імперії, а відтак державна політика в мовній сфері має бути суттєво змінена шляхом популяризації російської мови та запровадження механізмів цензури й утисків інших мов.

Нова та радикальна політика Російської імперії в мовній сфері була запроваджена шляхом прийняття Валуєвського циркуляру (1863 рік) та Емського указу (1876 рік). Саме ці два документи були центральними у

правовій регуляції мовних відносин на території імперії та мали би посприяти зміцненню мовної одноманітності.

Валуєвський циркуляр заперечував існування будь-якої малоросійської мови та забороняв здійснювати друк художніх творів й навчальної літератури українською мовою [5]. Така негативна тенденція в Російській імперії з кожним роком лише розвивалася та укорінювалася. Саме тому в 1876 році був прийнятий другий важливий документ – Емський указ. Він серед іншого забороняв ввезення на територію імперії книг та брошур, що видавалися за кордоном та на малоросійському наріччі. Крім того, видавнича справа повинна була здійснюватися виключно російською мовою, а переклад творів не міг відтворюватися на жодну малоросійську мову [6].

Як вбачається із наведених положень, то прояв нетерпимості до мов інших національностей засвідчує небажання російської влади втрачати контроль та владу над територіями, де розвиваються мовні стандарти свободи.

Отже, історичний період (1721 – 1917 роки), коли українські землі перебували у складі Російської та Австро-Угорської імперій, характеризується наявністю двох абсолютно різних моделей, що використовувалися законодавцями для унормування мовного питання на своїй території. Так, мовне законодавство Австро-Угорської імперії базувалося на помірному лібералізмі, що охоплювало рівність всіх народів, а отже встановлювало і однаковий статус мов, які перебували в обігу народів імперії. На протигагу цьому, в Російській імперії модель правового регулювання була жорсткою та фактично зводилася до тотальної русифікації й викоріненню всіх інших мов, а особливо української. Хоча, протягом тривалого часу Російська імперія регулювала мовне питання помірно та виважено. Переконані, що така протилежність у застосуванні підходів до правового регулювання мовного питання може бути пояснена відмінностями мети кожної імперії. Для Австро-Угорської імперії важливим було впровадження рівності всіх народів у їх правах та створення поліетнічного простору в Європі. В свою чергу, Російська імперія мала на меті створення держави, де б панувала одномовність без гарантування мовних прав іншим самотнім народам. Оскільки, різноманіття мовного простору створює сприятливі умови для розколу великої держави та утворення нових цілком конкурентоспроможних учасників світового порядку.

Література:

1. Allerhöchstes Patent und Verfassungsurkunde des österreichischen Kaiserstaates vom 25.04.1848 (geändert durch die Proclamation vom 16.05.1848). URL: <http://www.dircost.unito.it/cs/docs/Allerhochstes%20patent%201848.htm> (дата звернення: 15.03.2021).

2. Казакевич О.М. Українська мова як чинник формування модерної нації у європейському контексті (друга половина XIX – перша половина XX ст.): дис. ... д-ра іст. наук: 07.00.01. Київ, 2018. 480 с.

3. Петрів Р. Австрійські, Австро-Угорські і Галицькі конституції (кінець XVIII-XIX ст.ст.). Івано-Франківськ: Місто НВ, 2005. 84 с.

4. Про рівноправність національностей: Закон Угорщини від 1868. URL: http://www.volksgruppen.org/uploads/media/Zusammenfassung_der_Beitraege.pdf (дата звернення: 15.03.2021).

5. Валуєвський циркуляр від 18.07.1863. URL: [http://www.hainyzhnyk.in.ua/doc2/1863\(06\)30.Valuev.cirkulyar.php](http://www.hainyzhnyk.in.ua/doc2/1863(06)30.Valuev.cirkulyar.php) (дата звернення: 18.03.2021).

6. Емський Указ від 30.05.1876. URL:http://movahistory.org.ua/wiki/Емський_указ_Повний_текст (дата звернення: 18.03.2021).

ІНСТИТУТ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ В ЕКОЛОГІЧНОМУ ПРАВІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Качурінер В. Л.

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри міжнародного права та порівняльного правознавства
Міжнародний гуманітарний університет*

Чернега О. В.

*студент II курсу магістратури
спеціальності 262 «Правоохоронна діяльність»
Інституту права, економіки та міжнародних відносин
Міжнародний гуманітарний університет
м. Одеса, Україна*

Еколого-правову відповідальність можна визначити як комплексний міжгалузевий інститут права, що передбачає дві групи норм і правовідносин, що відповідають їм : це відносини, що виникають з приводу норм природоохоронного права (природоохоронні відносини), і відносини, що тривають у зв'язку із застосуванням санкцій кримінальної, адміністративної, цивільно-правової відповідальності за допущені порушення.

Основою еколого-правової відповідальності є порушення норм екологічного права, отже, і наслідки за вчинення екологічного правопорушення повинні, згідно з таким підходом, відобразитися в санкціях екологічних норм, а притягнення до екологічної відповідальності повинні здійснювати спеціально уповноважені органи [1, с. 31-34].

Іноді відмічають, що оскільки при відшкодуванні шкоди довіклію стягнення збитків у вигляді такси може значно перевищувати реальний розмір збитку, то в цьому способі відшкодування шкоди переважає не компенсаторний елемент, а елемент кари, що не властиво для цивільно-правової відповідальності, що носить компенсаторно-відновний характер [2, с. 54].

Серед актів вторинного права ЄС, у яких закріплено принцип цивільно-правової відповідальності за шкоду, завдану довіклію, слід назвати Зелену книгу про відповідальність за шкоду навколишньому середовищу (*Greenbook on environmental liability*) [3, с. 162-163]. Наступним кроком у процесі вдосконалення правового регулювання інституту відповідальності за екологічні правопорушення стало прийняття Комісією ЄС Білої книги про екологічну відповідальність (*White Paper on Environmental Liability*) [4]. Актуальність розробки та прийняття вищезазначеного документа обумовлювалося необхідністю ефективнішого застосування ключових принципів екологічної політики і права ЄС, а також існуючими прогалинами в екологічному праві ЄС; поліпшенням функціонування Спільного ринку ЄС та ін.

Безпрецедентним за своїм характером і значенням у процесі вдосконалення інституту екологічної відповідальності в праві ЄС є Рамкове Рішення Ради ЄС 2003/80 від 27 січня 2003 р. Про кримінально-правову охорону навколишнього середовища (далі – Рамкове рішення). Дане Рішення є нормативно-правовим актом ЄС у сфері гармонізації кримінального, кримінально процесуального та кримінально-виконавчого права в межах компетенції за третьою опорою. Держави-члени ЄС імплементували положення Рамкового рішення до кінця січня 2005 р.

У контексті цього документу дається визначення умисного злочину, злочину з необережності, співучасті і підбурювання у вчиненні злочину. Суб'єктами такої відповідальності виступають не лише фізичні особи, але і юридичні особи держав-членів ЄС. Кожна держава-член повинна вживати необхідні заходи для забезпечення караності діянь, передбачених у ст. 2 Рішення, ефективними, пропорційними заходами кримінальної відповідальності, включаючи в серйозних випадках – позбавлення волі (ст. 5 п. 1).

Відповідальність юридичної особи не виключає кримінального переслідування фізичних осіб, які є виконавцями, підбурювачами або співучасниками дій, передбачених ст. 2 і 3. Як можливі санкції, що можуть бути накладені на юридичну особу, передбачені такі:

- позбавлення пільг і державної допомоги;
- тимчасова або постійна заборона здійснення промислової чи комерційної діяльності;
- поміщення під судовий нагляд;
- ліквідація в судовому порядку;

– покладання обов'язку зі здійснення спеціальних заходів, спрямованих на усунення наслідків злочинного діяння (ст. 7).

Нанесення шкоди довкіллю часто носить безповоротний характер, оскільки багато природних ресурсів відносяться або до не відновлювальних (напри- заходів, ґрунт), або їх відновлення вимагає значного періоду часу (ліси, тваринний світ). І сьогодні, коли світова спільнота повною мірою усвідомила над ним загрозу, величезне значення стало надаватися розробці, як на міжнародному, так і на національному рівні, концепції відповідальності за спричинення збитку довкіллю антропогенною діяльністю.

Ця концепція отримала відображення в законах, що встановлюють відповідальність за спричинення шкоди що оточує середовищу правомірною діяльністю, і заснованих на принципах суворої, абсолютної і безвинної відповідальності.

Особливе значення для встановлення цивільно-правової відповідальності за спричинення шкоди довкіллю має причинний зв'язок між дією (бездіяльністю) власника джерела підвищеної небезпеки і шкодою, яка була нанесена, оскільки вона досить часто носить «опосередкований» характер. Так, при забрудненні водного об'єкту збиток заподіюється не лише безпосередньо самому водному об'єкту, але і рослинному світу цього об'єкту, водоплавним тваринам, можливо, і здоров'ю людини. Проте встановити причинний зв'язок безпосередньо між дією (бездіяльністю) власника джерела підвищеної небезпеки і наслідками, що виразилися в забрудненні водного об'єкту, і наступним зменшенням числа водоплавних птахів представляється практично важкоздійснюваним, оскільки в цьому випадку розмір збитку часто складно визначити. У встановленні причинного зв'язку між діяльністю і заподіяним цією діяльністю шкодою довкіллю можна виділити наступні моменти: для встановлення причинного зв'язку потрібно надання фактичних документів – експертних висновків, актів про відбір проб і проведення аналізів. Також необхідно встановити наявність причинного зв'язку між конкретною діяльністю і певними негативними наслідками для навколишнього середовища.

З розвитком техніки і промисловості виникла гостра необхідність розв'язати проблему випадкового (невинного) спричинення шкоди. Сьогодні ця проблема стала ще гостріша, оскільки масштаби можливої шкоди від використання технічних засобів, небезпечних матеріалів, різних видів енергії багаті не просто порушенням прав окремих осіб, а загрозою загибелі усього людства. І тут гостро встає питання: який з інститутів – деліктна відповідальність або страхування – більшою мірою гарантує захист інтересів громадян.

Отже, хотілося б відмітити, що позитивною тенденцією розвитку екологічного законодавства ЄС є вихід інституту деліктної відповіда-

льності серед кодифікованих, і правове регулювання інституту відповідальності за спричинення екологічної шкоди джерелом підвищеної небезпеки спеціальними законами. Саме спеціальні закони, що встановлюють відповідальність за спричинення екологічної шкоди джерелом підвищеної небезпеки, дозволяють конкретизувати суб'єкта відповідальності, встановити певні особливості, такі, наприклад, як субсидіарна відповідальність держави по відшкодуванню заподіяної шкоди, у випадках, якщо розмір такої шкоди перевищив встановлену законом межу відповідальності.

Література:

1. Ивакин В.И. Теория юридической ответственности за экологические правонарушения и практика его применения. М., 2004. 324 с.
2. Ивакин В.И. Место юридической ответственности за экологические правонарушения в системе юридической ответственности *Аграрное и земельное право*. 2003. № 4. (56). С. 46-54.
3. Вылегжанина Е.Е. Новые тенденции в развитии института ответственности в европейском экологическом праве. *Московский журнал международного права*. 2004. № 1. С. 162-163.
4. White Paper on Environmental Liability. URL : http://ec.europa.eu/environment/legal/liability/pdf/el_full.pdf.

ЩОДО ОБХОДУ ЗАКОНУ У МІЖНАРОДНОМУ ПРИВАТНОМУ ПРАВІ

Криворучко О. Ю.

студентка магістратури економіко-правового факультету

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

Науковий керівник: Стрельцова Є. Д.

доктор юридичних наук, професор,

доцент кафедри загальноправових дисциплін та міжнародного права

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

м. Одеса, Україна

Активізація міжнародного цивільного обороту ставить проблему сумлінного користування його учасниками своїми суб'єктивними правами та виконання обов'язків особливо гостро. У зв'язку з цим варто згадати про таке явище, як обхід закону, сутність якого заключається « у застосуванні хоча б однією із сторін правовідносин законодавства,

яке більш лояльно визначає певні права та обов'язки, правосуб'єктність фізичних чи юридичних осіб» [1, с. 134].

Це найчастіше відбувається шляхом зміни громадянства фізичної особи або реєстрації юридичної особи за іноземними законами, штучного перенесення місця укладення або виконання договору в іншу країну. Отже, така необхідність зазвичай виникає у зв'язку з реалізацією суб'єктами автономії волі, у сферах, де домінує приватний інтерес, таких, як сімейне право, корпоративне право, договірні зобов'язання, і тому, вимога обов'язкового підпорядкування приватних відносин якому-небудь єдиному правопорядку у сьогоденні умовах виглядає дещо застарілою. Варто, у зв'язку з цим, зазначити, що у сучасних кодифікаціях міжнародного приватного права майже відсутні положення про обхід закону.

Водночас, слід констатувати, що проблема обходу закону набуває актуальності, коли йдеться про обхід імперативних норм чинного правопорядку, і в цьому аспекті він сприймається як негативне явище, і, відповідно, в національному законодавстві держав це знаходить своє відображення. Так, відповідно до ст.10 Закону України «Про міжнародне приватне право» правочин та інші дії учасників приватноправових відносин, спрямовані на підпорядкування цих відносин праву іншому, ніж те, що визначається згідно із цим Законом, в обхід його положень, є нікчемними. У цьому разі застосовується право, яке підлягає застосуванню відповідно до норм цього Закону [2, ст. 10].

Схоже положення закріплено і у Законі Чехії «Про міжнародне приватне право», а саме, у ст.5 встановлено, що «факти, які створені з умисним наміром обійти закон, не беруться до уваги. Застосовуються положення національного або реального закону» [3, ст. 5]. Тобто законодавство Чехії також забороняє обхід імперативних прив'язок.

В свою чергу, у законодавстві Польщі встановлено, що «вибір іноземного права не виключає застосування тих норм польського права, зі змісту яких не виникає сумнівів, що саме вони регулюють правочин, що підлягає оцінюванню, без огляду на те, якому праву він підлягає.» [4, ст. 8]. Це означає, що польський законодавець не дозволяє використовувати будь-яке право в обхід імперативних норм.

Проте, виникає логічне питання: чи не суперечать положення щодо обходу закону автономії волі сторін у договірних відносинах з іноземним елементом? Адже відповідно до цього принципу сторони за договором можуть самостійно обрати та встановити право будь-якої держави для регулювання своїх відносин.

Положення щодо обходу закону, безумовно, є фактором певного обмеження автономії волі сторін, проте його метою є не звуження прав сторін або імперативне втручання у їх приватні відносини, а застереження сторін від недобросовісного вибору права. При цьому загальноприй-

нятим є твердження, що «інститут обходу закону не може застосовуватися в тих інститутах міжнародного приватного права, де автономія волі є основною колізійною прив'язкою, як у договірних» [1, с. 136].

Тому важливим є визначення критеріїв обходу закону. В теорії їх виділяють по-різному, проте, на нашу думку, основною є ознака протиправності через зловживання наданим правом. Тобто, мета домовленості спрямована на отримання правового результату, який не може бути досягнутий в силу недосконалості законодавства та наявних у певній країні правових засобів або режимів. Тоді сторони навмисно намагаються створити умови для застосування права держави, яка є вигідною для відповідних відносин, ігноруючи реальну відсутність зв'язку із правовим порядком обраної країни.

Проте, формально обхід закону не можна вважати правопорушенням, оскільки він здійснюється при відсутності прямого порушення конкретного нормативного припису, а лише спотворює його зміст. До того ж санкція відсутня, типовим правовим наслідком обходу закону є застосування до правовідносин імперативної норми, дію якої суб'єкти намагалися обійти [5, с. 48].

Підсумовуючи, варто звернути увагу, що сам факт обходу закону може бути визначений лише судом, який може відмовити у захисті права, набутого в результаті обходу закону, та застосувати до правовідносин ту імперативну норму, дію якої сторони намагалися обійти. При цьому, рішення суду повинно ґрунтуватися на нормах про недійсність або нікчемність угоди, а не на нормах про заборону обходу закону.

Варто розуміти, що інститут заборони обходу закону передбачений для сприяння вибору застосовного права, яке об'єктивно відповідає зв'язку правовідносин, і тим самим відображає специфіку регулювання відносин з іноземним елементом.

Література:

1. Гончаренко О.І. Міжнародне приватне право. Київ: Юридична книга, 2007. 438 с.
2. Про міжнародне приватне право: Закон України від 23.06.2005. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2709-15#Text> (дата звернення: 05.04.2021).
3. Zákon o mezinárodním právu soukromém č. 91/2012 Sb. 22.03.2012. URL: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2012-91#cast1> (дата звернення: 05.04.2021).
4. Prawo Polskie «Prawo prywatne międzynarodowe» z dnia 4 lutego 2011 r. URL: http://orka.sejm.gov.pl/proc6.nsf/ustawy/1277_u.htm (дата звернення: 06.04.2021).
5. Муранов А. І. К вопросу об «обходе закона». *Московский журнал международного права*. Москва, 1997. № 3. С. 42-76.

СПОСОБИ ЗНИЖЕННЯ ЗАБРУДНЕННЯ ПОВІТРЯ МОРЬСЬКИМИ СУДНАМИ

Лелеко В. В.

*здобувач ступеня вищої освіти «Магістр»
спеціальність 271 «Річковий та морський транспорт»
спеціалізація «судноводіння»*

Херсонська державна морська академія

*Науковий керівник: **Нагрибельна І. А.***

*доктор педагогічних наук,
професор кафедри соціально-гуманітарних дисциплін
та інноваційної педагогіки*

Херсонська державна морська академія

м. Херсон, Україна

Сучасне міжнародне право регламентує заходи світової безпеки в різних напрямках та реалізується у своді міжнародних законів, конвенцій та положень ІМО. Нині розвиток торговельного флоту істотно впливає на економічні проблеми світу, проте така позитивна динаміка має низку проблем екологічного характеру. Зокрема це пов'язано з забрудненням повітря що спричиняють морські судна.

Найбільшим забруднювачем навколишнього середовища судном є відпрацьовані гази головного і допоміжних двигунів і генераторів судна, тобто судові енергетичні установи (СЕУ).

Роль урегулювання та запобігання забруднення повітря з суден відіграє міжнародна морська організація/ International Maritime Organization (ІМО). Нині ІМО регламентує свою місію Додатком VI конвенції МАРПОЛ 73/78 (MARPOL 73/78). У ньому описуються вимоги щодо обмеження викидів таких токсичних речовин: окисли азоту NO_x , сірки SO_x та летючих органічних сполук, що виникають при навантаженні, транспортуванні і розвантаженні небезпечних речовин танкерами. На основі проведених досліджень комітетом по захисту морського середовища (КЗМС) (англ. The Marine Environment Protection Committee, МЕРС) при ІМО розроблений нормативний документ «Технічний кодекс з контролю за викидами окислів азоту з судових дизельних двигунів», в якому закладені вимоги по обмеженню викидів окислів азоту (треступенева система обмежень Tier I, II, III) [2]. Посилилися вимоги і щодо викидів оксидів сірки SO_x . У новій редакції Додатку VI конвенції МАРПОЛ 73/78 відображені обмеження на викид судовий енергетичної установкою CO_2 [1].

Задля вирішення задачі зниження рівня забруднення і виконання усіх умов Tier III було визначено такі методи:

1. Первинний (внутрішній) метод заключає в собі подачу зволоженого повітря або води в циліндри двигуна, застосування водопаливної емульсії (ВПЕ).

2. Вторинний (зовнішній) метод, що має на меті використання фільтрів від сажі, термічних реакторів, скрубберних технологій, каталітичних нейтралізаторів та присадок.

Перехід головних судових двигунів на використання альтернативного виду палива, таких як:

- морський газойль (Marine Gas Oil) MGO;
- стиснений природний газ (Liquefied Natural Gas) LNG;
- стиснутий нафтовий газ (Liquefied Petroleum GAS) LPG;
- водень
- спирт. [3, 4, 5, 6].

Приклади методів очищення викидів розглянуті вище мають свої переваги і недоліки, різну ефективність очищення, різні експлуатаційні та економічні показники. На прикладі доведено у табл. 1. «Характерні особливості методів зниження забруднення атмосфери СЕУ».

Таблиця 1

«Характерні особливості методів зниження забруднення атмосфери СЕУ»

Метод	Переваги	Недоліки
MGO	Може бути використаним з більшістю конфігурацій двигунів.	Велика вартість; можуть виникнути експлуатаційні проблеми через малу в'язкість палива.
Низькосіркове паливо	Може бути використаним з більшістю конфігурацій двигунів.	Більша ціна; низька доступність; можуть виникнути експлуатаційні проблеми через відмінності у фізико-хімічній структурі.
Технологія скрубберів	Можливість використання звичайного HSFO палива; можливість переоснащення; зменшення твердих частинок, а також вмісту SO_x .	Значні початкові інвестиції; потрібне місце для установки скрубберної вежі; можливі додаткові витрати на хімікати; необхідність інтегрування в систему управління; необхідне технічне обслуговування.

Порівняльний аналіз проблеми характерних особливостей і методів забруднення атмосфери судовими енергетичними установками засвідчив, що дане питання, як і будь-яка категорія, містить позитивні та негативні аспекти реалізації.

У результаті проведеного дослідження було проаналізовано методи зниження забруднення повітря морськими суднами, досліджено переваги та недоліки означених методів.

Порушене питання не висчерпує усіх аспектів проблеми способів зниження забруднення повітря морськими суднами, воно є перспективним напрямом.

Література:

1. Міжнародна конвенція по запобіганню забрудненню з суден, Додаток VI/ International Convention for the Prevention of Pollution from Ships, ANNEX VI (MARPOL 73/78).

2. Технічний кодекс з контролю за викидами окислів азоту з суднових дизельних двигунів.

3. Горбов В. М. Енциклопедія суднової енергетики / В.М. Горбов, В.П. Кот. – Ні-кола: НУК, 2013 – 607 с.

4. Суднова енергетика та Світовий океан / В.М. Горбов, І.О. Ракушняк, Є.І. Трушляков, О.К. Чередніченко; за ред. В.М. Горбова. – Миколаїв: НУК, 2007. – 597 с.

5. Белоусов Е.В. Паливні системи сучасних суднових дизелів / Є.В. Білоусов. – Херсон: ХДМА, 2014. – 268 с.

6. Новиков. Е.А. Определение серы в нефтепродуктах. Обзор аналитических методов / Е.А. Новиков // Мир нефтепродуктов. Вестник нефтяных компаний. – 2008. – № 1. – С. 28-33. № 3. – С. 27-32. № 4. – С. 20-29. № 5. – С. 26-33.

ДОГОВІР З НАДАННЯ ЕЛЕКТРОННИХ КОМУНІКАЦІЙНИХ ПОСЛУГ

Мелех І. С.

*аспірант I курсу кафедри цивільного
та господарського права і процесу
Міжнародний гуманітарний університет
Науковий керівник: Кізлова О. С.*

*доктор юридичних наук, професор, Заслужений юрист Укаїни,
завідувач кафедри цивільного та господарського права і процесу
Міжнародний гуманітарний університет
м. Одеса, Україна*

Відповідно до українського Закону «Про електронні комунікації» використання інфраструктури мережі електронного зв'язку та її елементів відбувається на договірних засадах. Контрактна система в цивіль-

ному праві України базується на різних класифікаційних характеристиках, найважливішою з яких є спрямованість зобов'язання, тобто кінцевий економічний (та юридичний) результат, спрямований на досягнення основних дій сторін. Ця характеристика визначає основні юридичні елементи договору – суть його змісту. Кваліфікувати цивільно-правовий договір – означає визначити характеристики, з якими законодавець пов'язує ті чи інші характеристики правового регулювання, які є у правовідносинах.

Договір з надання електронних комунікаційних послуг поки що мало досліджений із погляду наукового визначення специфіки відносин, що виникають у зв'язку з його існуванням і практичним застосуванням. Серед науковців, які займалися такими дослідженнями, треба назвати І. В. Жилінкову, О. І. Савельєва, С. В. Петровського, І. В. Невзорова, І. М. Рассолова. Питання місця договору з надання електронних комунікаційних послуг в системі договорів широко не обговорювалося юридичним співтовариством.

Нинішній Закон України «Про електронні комунікації» – шоста спроба нового скликання Верховної Ради України впровадити європейські норми у вітчизняне телеком-законодавство.

Перш за все, депутати пропонують уніфікувати термінологію. Так, у Кодексі про адміністративні правопорушення, Кримінальному, Кримінально-процесуальному, Цивільному, Земельному кодексах та інших законодавчих актах розрізнені терміни «телекомунікація» та «електрозв'язок» замінять поняттям «електронні комунікації». Крім цього, у Цивільно-процесуальному кодексі термін «інформаційно-телекомунікаційна система» замінять на «інформаційно-комунікаційна система».

Відповідно до Закону України «Про електронні комунікації» електронний зв'язок (телекомунікація) – надсилання та/або отримання інформації, незалежно від її виду чи природи, у вигляді електромагнітних сигналів із використанням технічних засобів електронного зв'язку [2, п. 28 ст. 2]. Згідно з пояснювальною запискою, Закон України «Про електронні комунікації» створить правову основу для діяльності у сферах електронних комунікацій та радіочастотного спектру. Він має на меті визначити повноваження держави щодо управління та регулювання діяльності у галузі електронних комунікацій, а також права, обов'язки та принципи відповідальності всіх сторін, що беруть участь у використанні послуг електронного зв'язку.

Сфера дії закону поширюється на загальнодоступні електронні мережі зв'язку та послуги електронного зв'язку, зокрема, щодо захисту прав споживачів послуг. Однак сфера не включає електронні мережі зв'язку, які не підключені до загальнодоступних мереж. Також це не стосується взаємозв'язку між регулюванням аудіовізуальної політики

та регулюванням, аналізом вмісту та обробкою інформації, що передається через такі мережі.

Відносини щодо надання абонентському та (або) користувачькому доступу до інформації про глобальні та регіональні послуги електронного зв'язку регулюються стандартами надання послуг [5, с. 98]. Основна характеристика послуги полягає в тому, що її ефект полягає у вигляді нематеріального результату, який суттєво відрізняється від результату роботи. Виконання роботи закінчується створенням певної речі та передачею її клієнту. На відміну від роботи, послуга, по суті, використовується замовником одночасно з наданням підрядником. Цей стан виключає можливість замовника (одержувача) мати реальні права на результат послуги і тим самим перешкоджає поширенню контрактних норм на ці відносини [6, с. 98].

Правове значення норм гл. 63 чинного Цивільного кодексу України (ЦК України), присвячених загальним положенням про надання послуг, полягає в тому, що вони розраховані на цивільні відносини, які ще не виділились у самостійні види договорів про надання послуг. На думку С. О. Смельянчик, їх можна назвати «непоіменовані» [5, с. 86]. Варто зазначити, що типи договорів, закріплені в ЦК України (т. з. «поіменовані» договори), не охоплюють усіх договірних відносин, тому набір поіменованих договорів будь-якої країни завжди відстає від потреб обігу. Застосування цього прийому створює можливість для регулювання відносин із надання послуг, які не передбачені чинним законодавством. Головне, щоб договори про надання такого виду послуг не суперечили загальним принципам цивільного права.

Визначення комунікаційного (телекомунікаційного) договору з'явилося досить недавно в Основних вимогах до договору про надання комунікаційних (телекомунікаційних), що були затверджені Рішенням Національної комісії з питань регулювання зв'язку України від 26 березня 2009 р. № 1420 [4]. Відповідно до зазначених Вимог, «договір про надання послуг» (договір) вживається в такому значенні: правочин, укладений між споживачем і оператором, провайдером, за яким оператор, провайдер зобов'язується на замовлення споживача надавати послуги, а споживач – їх оплачувати (якщо інше не передбачено договором) [3, п. 3].

Відповідно до ч. 1 ст. 112 Закону України «Про електронні комунікації» про надання послуг електронного зв'язку, він укладений згідно з правилами надання та прийому послуг електронного зв'язку з урахуванням вимог цієї статті. Зокрема, договір може бути укладений у письмовій або усній формі як публічний контракт чи договір приєднання відповідно до положень Цивільного кодексу України [1], а також дистанційно шляхом надання явної згоди кінцевого користувача на його укладення в електронному вигляді відповідно до Закону України «Про електронні довірчі послуги», Закону України «Про електронну комер-

цію», а також через активний наявний акт кінцевого користувача, що, безсумнівно, вказує на його попередню згоду на укладення договору, записаного електронним обладнанням провайдера зв'язку. На вимогу кінцевого користувача постачальник електронних комунікаційних послуг повинен надати йому докази наявності зафіксованої попередньої згоди [2, п. 1 ст. 112].

Отже, відмінність між договорами, що належать до цієї групи, полягає у способах надання послуги та видах комунікаційних (телекомунікаційних) послуг, які виділяються нормативними актами, що регулюють ці відносини. Наприклад, надання послуг місцевого телефонного зв'язку, рухомого (мобільного) зв'язку, телеграфного зв'язку, проводового радіомовлення, із передавання даних, надання в користування каналів електрозв'язку тощо.

Література:

1. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. №№ 40-44. Ст. 356.
2. Про електронні комунікації : Закон України від 16.12.2020 № 1089-IX URL: <https://zakon.rada.gov.ua> (Набрання чинності 01.01.2022).
3. Правила надання та отримання телекомунікаційних послуг : Постанова Кабінету Міністрів України від 11 квітня 2012 р. № 295. URL : <https://zakon.rada.gov.ua> (Редакція від 28.01.2020).
4. Основні вимоги до договору про надання телекомунікаційних послуг : Рішення НКРЗ від 26.03.2009 р. № 1420. *Офіційний вісник України*. 2009. № 36. Ст. 109.
5. Ємельянчик С. О. Договір надання послуг доступу в інтернет (договір інтернет-провайдингу) в системі договорів. *Право і суспільство*. 2015. № 6. С. 84-90.
6. Мишушин А. Е. О правовой природе отношений в сфере организации доступа в сеть Интернет. *Право и экономика*. 2006. № 9. С. 97-98.
7. Степанов Д. Услуги как объект гражданских прав. *Российская юстиция*. 2000. № 2. С. 16-18.

ПРАВОВІ НАСЛІДКИ ВІДМОВИ ВІД ПРАВА ВЛАСНОСТІ НА НЕРУХОМІ ОБ'ЄКТИ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ В ДОБРОВІЛЬНОМУ ПОРЯДКУ

Менська О. А.

кандидат юридичних наук,

*головний консультант відділу організаційного забезпечення діяльності
Першого заступника Голови Верховної Ради України,*

Апарат Верховної Ради України

м. Київ, Україна

Відтоді як Україна здобула омріяну незалежність, в ній невпинно відбуваються стадійні процеси, які поступово долають нагромадження наслідків комуністичної епохи з її деформаціями щодо історико-культурної спадщини, зокрема були змінені акценти щодо набуття та припинення права власності на такі об'єкти.

Зважаючи на виняткову роль, яку виконують об'єкти культурної спадщини у житті будь-якого цивілізованого суспільства, видається доцільним говорити про питання права власності на них, та питання припинення прав, у тому числі й шляхом добровільної відмови. При цьому важливо уточнити, що повною мірою проблема права власності на об'єкти культурної спадщини у сучасній українській правничій науці не була належним чином ні досліджена, ні проаналізована. Наукова спільнота солідарно уникає відповідей на питання добровільної відмови від права власності на об'єкти культурної спадщини як підстави припинення права власності на них, через що ці питання дотепер лишаються нерозкритими.

Хибність думки, що цілковите нехтування дослідницькою увагою, яка була би приділена проблематиці припинення права власності на об'єкти культурної спадщини шляхом відмови можна пояснити тим, що майже відсутня практична затребуваність такої підстави, що значущість, а відтак і цінність права приватної власності з часу проголошення незалежності України та відходу від радянської концепції, за якої пріоритетною була соціалістична власність, створили імовірно помилкове враження, що власник ніколи за своїм бажанням не відмовиться від права власності на належне йому майно. Адже вдаватися до процедури відмови, яка має свої суттєві особливості у практичній її реалізації не є затребуваним, позаяк можна скористатися більш простими, а подекуди й вигідними способами, які за певних умов дозволять отримати від своєї власності економічний чи інший зиск. Це обумовлюється тією обставиною, що об'єкти культурної спадщини, на відміну від інших

об'єктів цивільних правовідносин, відносяться до специфічних, нетипових об'єктів, і відповідно більшою мірою вимагають значних витрат на їх утримання, що жодною мірою не вирішує наявний пробіл у питаннях збереження культурної спадщини. Між тим, реальність відпасовує негативними фактами. Є підстави заявляти, що пам'яткоохоронна галузь ще ніколи не була такою вразливою як тепер. Замовчування й нівелювання кричущих фактів аналізу та оцінки поточної ситуації, приріст нищівної діяльності неблагонадійних власників пам'яток, свідчить про епідемію руйнування та пограбування багатоміліонної пам'яті народу, матеріалізованої в об'єктах культурної спадщини. Такі об'єкти часто розцінюються як ефективний майновий ресурс, інструмент для збагачування, і йдеться не про духовне чи культурне збагачування. Власники пам'яток не цураються свідомо використовувати їх не тільки за традиційно властивими їм функціями як об'єкти культури, але й навчилися інтегрувати ці об'єкти як комерційно престижні й економічно вигідні для власних потреб, що у підсумку шкодить збереженню їх автентичності. Всеосяжний споживацький підхід у питаннях здійснення права власності на об'єкти культурної спадщини якраз і виражається у бажанні володіти тільки тими об'єктами, які матимуть майбутній економічний ефект, з мінімальними показниками інвестування в нього. А це ставить під загрозу захищеність таких об'єктів, через що вони часто є не потрібними ні власнику, ні іншим учасникам цивільного обороту, які не мають ані бажання, ані можливості утримувати в належному, для збереження його автентичності стані, що може спричинити виникнення бажання відмовитися від тягаря подальшого утримання такого об'єкту. На наше переконання, конкретно звідси виникає потреба в чіткому визначенні механізму захисту об'єктів культурної спадщини у разі добровільної відмови власника від них.

За роки наукових дискусій утвердилася думка про те, що право власності є основоположним речовим правом, яке формує правові засади для належної функції цивільного обороту загалом, та питань підстав набуття й припинення права власності зокрема. Відмова від правомочностей власника є одним зі способів, який дозволяє реалізувати свободу кожного суб'єкта у здійсненні розпорядження належним йому майном як складової змісту права власності.

Цивільним законодавством передбачено різні підстави припинення права власності, в т.ч. відмову від права власності. Так, особа може відмовитися від права власності на майно, заявивши про це або вчинивши інші дії, які свідчать про її відмову від права власності. У разі відмови від права власності на майно, права на яке не підлягають державній реєстрації, право власності на нього припиняється з моменту вчинення дії, яка свідчить про таку відмову. Тобто цивільне законодавство вимагає чіткого

волевиявлення особи для кваліфікації його дій саме як відмови. А у разі відмови від права власності на майно, права на яке підлягають державній реєстрації, право власності на нього припиняється з моменту внесення за заявою власника відповідного запису до державного реєстру (ст. 347 Цивільного кодексу України)[1]. Тобто, момент вступу в силу відмови від права на нерухомість або відмови від речових прав, пов'язаний із моментом відповідної реєстрації відмови від права.

Одночасно з цим, маємо засвідчити, що відмова від об'єкта культурної спадщини – досить не типова підстава для припинення права власності. Між іншим, необхідно звернути увагу, що у правовому значенні відмова означає зафіксоване волевиявлення особи, яка має на меті реалізацію суб'єктом своїх прав і повноважень як власника. Правове значення матиме подальший правовий механізм у здійсненні припинення права власності у результаті добровільної відмови від правомочностей власника.

При відмові від права власності на об'єкт культурної спадщини потрібно враховувати й мотивацію особи. Зокрема, мотивом для відмови може передувати така ситуація, за якої об'єкт культурної спадщини був залишений власником через нанесення йому непоправної шкоди своїми діями чи бездіяльністю. Тому логічно виникає питання про відповідальність власника об'єкта культурної спадщини за заподіяну ним шкоду. Відмовившись від права власності на об'єкт культурної спадщини, особа у такий спосіб може уникнути відповідальності за скоєні ним неправомірні дії щодо пам'ятки, які спричинили її руйнування чи пошкодження. На додаток, відчуження може виступати як і способом примусового припинення права власності. Йдеться про примусове відчуження, і бути результатом правозастосовної діяльності уповноважених на те державних органів без урахування волі власника. Оскільки за певних умов відмова від права власності на об'єкт культурної спадщини виступатиме вже не правом особи, а його обов'язком, приміром, за наслідками безгосподарного утримання пам'ятки культурної спадщини їй загрожує пошкодження або знищення, відповідний орган охорони культурної спадщини ініціює процедуру викупу такого об'єкта, бо це впливає з аналізу статті 352 Цивільного кодексу України. Таким чином, це не буде добровільною поступкою своїм правом іншій особі, позаяк за вказаних обставин право передається як внаслідок реалізації зобов'язального права, права вимоги, яке здійснюється на засадах цивільноправового договору. Тобто у випадку з об'єктами культурної спадщини має бути присутнім не тільки елемент публічності відмови, а бути враховані й інші підстави, зокрема й ті, які надають можливість «не сплутати» відмову від права власності з викупом чи відчуженням (примусовим відчуженням).

Учинивши всі необхідні в передбаченій офіційній формі дії, потрібно враховувати, що відмова від прав на об'єкт культурної спадщини не повинна звільняти власника від обов'язків щодо даного об'єкта, допоки не буде визначено суб'єкта якому будуть передані всі правомочності власника. Однак і такий підхід вимагає окремого належного обґрунтування.

Необхідно констатувати, що відірваний від правового регулювання суспільних відносин характер означених у цій розвідці питань, свідчить про відсутність підходів як на науковому рівні, так і на рівні правових норм. Певно, нормотворці не встигають правильно й своєчасно реагувати й розробляти якісні нормативно-правові акти, які б належним чином втілювали у вітчизняному законодавстві політику, яка спрямована на збереження власної культурної спадщини. Хоча станом натеper, доволі складно говорити про дефіцит законодавчих ініціатив у пам'яткоохоронній галузі. Дилема полягає в іншому. Питання захисту об'єктів культурної спадщини, як об'єктів публічного інтересу, не повинно реалізовуватись винятково на рівні законодавчих змін. Коли норми права не мають відповідної практичної втіленості у своєму застосунку в дійсності, вони не набувають відведеної їм ролі як відповідного суспільного регулятора. Розв'язувати проблемні питання виключно шляхом заборон чи дозволів не вбачається можливим, оскільки така правова модель не допустима з практичної точки зору, позаяк не створить більш дієві для реалізації механізми по збереженню культурної спадщини. Для дійсно практичного правового механізму, потрібно не тільки теоретично означувати, але й надалі впроваджувати правові норми на практиці. Об'єднувальним для цього повинно стати розуміння, що збереження вітчизняної культурної спадщини є інтересом усіх власників таких об'єктів. Йдеться саме про свідомість власників об'єктів культурної спадщини, які їх використовують у своїх власних інтересах.

Спираючись на наведені доводи, авторка своїми роздумами створила привід для дискусії, яка матиме продовження.

Література:

1. Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15> (дата звернення 08.04.2021).

ПРОБЛЕМА ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ В УКРАЇНІ

Поворознік А. В.

аспірант I курсу кафедри державно-правових дисциплін

Міжнародний гуманітарний університет

м. Одеса, Україна

Споконвіку людина прагне бути вільною. Проте реалізувати це право їй не завжди вдавалося, тому що такі природні блага, як свобода та особиста недоторканність постійно піддаються всіляким обмеженням.

Проблема торгівлі людьми в Україні набула останнім часом надзвичайної актуальності, адже кількість зареєстрованих правоохоронними органами даного виду злочинів кожного року зростає. Так, за результатами дослідження Міжнародної організації з міграції, понад 260 000 тис. українців постраждали від торгівлі людьми з 1991 року. Дана статистика вказує на те, що Україна посідає одне з перших місць з найбільших «постачальників» підневільної сили в Європі (після Російської Федерації та Польщі) [3].

Наукове забезпечення щодо проблеми торгівлі людьми стає все більше потужнішим, так як це питання висвітлюється в роботах таких відомих вчених як: М. Хавронюк, М. Бажанов, П. Андрушко, Ю. Баулін, В. Борисов, В. Осадчий та інші.

Хоча кримінальна відповідальність і передбачена в ст. 149 Кримінального кодексу України, проте дана норма все ще залишається недосконалою і такою що не відповідає міжнародним стандартам.

Так, науковець О. Гумін виділяє такі недоліки: загальну складність тексту для розуміння; некоректне формування ознак складу злочину, що розглядається; надмірна кількість цілей, що значно ускладнює можливість довести вину торгівця; відсутність у нормі кваліфікуючих ознак, що підвищує суспільну небезпеку злочину; непродуманість міри покарання за діяння, описані в диспозиції ст. 149 КК України; відсутність заохочувальних норм [1, с. 21-24].

Тому було б доцільно, для ефективної боротьби з торгівлею людьми внести ряд змін до вище зазначеної статті.

Варто зазначити щодо процесу незаконного переправлення людей через державні кордони, який, як правило, носить організований характер. В наш час в Україні відбувається посилення активності злочинних угруповань, які намагаються налагодити канали міжнародного трафіку з метою власного збагачення. Співробітниками правоохоронних органів України були затримані учасники транснаціональної організованої злочинної групи, до складу якої належали громадяни Російської

Федерації, Іраку, України та Об'єднаних Арабських Еміратів, які організували та забезпечували функціонування торгівлі українськими дівчатами до ОАЕ та інших країн з метою сексуальної експлуатації.

Якщо раніше основним видом торгівлі людьми вважалась торгівля з метою сексуальної експлуатації жінок, то на сьогодні спостерігається тенденція поширення інших видів торгівлі людьми, а саме: примусова праця, рабство або звичаї подібні до рабства, використання у порнобізнесі, примусова вагітність, вилучення органів, проведення дослідів над людиною, використання у жебракуванні, втягнення в злочинну діяльність, використання у збройних конфліктах, усиновлення (удочеріння) з метою наживи, продаж дитини.

Відповідно до статистичних даних у 2019 році в Україні, поліцейським підрозділу по боротьбі з торгівлею людьми було зареєстровано 189 кримінальних правопорушень за статтею 149 КК України. З них 91 випадок – трудова експлуатація, 69 – сексуальна експлуатація, 25 фактів втягнення у злочинну діяльність, а також по два факти торгівлі дітьми та сурогатного материнства [2].

У зв'язку з бойовими діями на Сході України найбільш уразливими до торгівлі людьми є внутрішньо переміщені особи; особи, які живуть в межах 20 км по обидва боки від лінії розмежування (особливо жінки з дітьми); особи, які живуть на тимчасово окупованих територіях; особи з інвалідністю або травмами; особи із серйозними захворюваннями або серйозними розладами здоров'я (зокрема, психічними); особи похилого віку та підлітки; малозабезпечені сім'ї; діти-сироти, які проживають поблизу лінії розмежування та на тимчасово окупованих територіях; представники національних меншин [4].

Поява та поширення пандемії COVID-19 має значний вплив на ситуацію з торгівлею людьми у всьому світі. Мобілізація правоохоронних органів, соціальних та медичних працівників зменшують можливості щодо виявлення, розслідування випадків торгівлею людьми, ідентифікації та надання допомоги постраждалим. Так, переважна більшість інституцій запровадила дистанційні форми роботи, що значно обмежило доступ уразливих груп населення до допомоги та юридичної підтримки.

Виходячи з вище зазначеного, до основних обставин, що призводять до торгівлі людьми в Україні потрібно віднести довготривалий збройний конфлікт на Сході України, поширеність шахрайських схем вербування громадян, складну соціально-економічну ситуацію, невідповідність вітчизняного законодавства міжнародно-правовим нормам та інші фактори ризику.

Нормативна база на сьогодні не забезпечує належного рівня комплексної протидії торгівлі людьми. Неповністю врегульованими залишаються питання здійснення профілактики такої торгівлі, а також

питання співробітництва та взаємодії правоохоронних органів з іншими органами державної влади між собою та з міжнародними органами, що здійснюють протидію торгівлі людьми.

Так, розпорядженням Кабінету міністрів України від 7 жовтня 2015 року була схвалена Концепція Державної соціальної програми протидії торгівлі людьми на період до 2020 року, проте застосування на практиці поліпшення ситуації в зазначених напрямках не відбулось. На жаль, залишився без підтримки уряду і новий проєкт Концепції на період до 2025 року, який би мав забезпечити ефективну реалізацію державної політики у сфері протидії торгівлі людьми в Україні.

Найбільш ефективним напрямом щодо вирішення даної проблеми є вжиття системи профілактичних засобів, які передбачали би заходи правового, ідеологічного, виховного та економічного характеру, таких як сприяння оперативно-розшукової діяльності з виявлення винних та потерпілих; правова пропаганда та роз'яснювальна робота серед населення; своєчасне усунення або нейтралізація причини торгівлі людьми та умов, що їм сприяють; залучення до боротьби з торгівлею людьми всіх сил поліції та громадськості.

Література:

1. Вербенський М. Г. Шляхи вдосконалення законодавства України щодо протидії торгівлі жінками / за ред. М. Г. Вербинського. Київ: 2012. 210 с.

2. Упродовж року Нацполіція виявила 189 злочинів у сфері торгівлі людьми // Офіційний сайт Національної поліції. URL: <https://shly.link/Lon4v> (дата звернення: 12.04.2021).

3. Статистичні дані щодо протидії торгівлі людьми в Україні, грудень 2019 // Міжнародна організація з міграції. URL: <https://iom.org.ua/ua/protidiya-torgivli-lyudmi> (дата звернення: 12.04.2021).

4. Концепція Державної соціальної програми протидії торгівлі людьми на період до 2025 року // Міністерство соціальної політики в Україні. URL: <https://www.msp.gov.ua/projects/610> (дата звернення: 12.04.2021).

**ОКРЕМІ ПИТАННЯ СТАНУ НАУКОВОЇ РОЗРОБЛЕНОСТІ
ПРОБЛЕМИ ВИЯВЛЕННЯ ТА РОЗСЛІДУВАННЯ
КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ, ПОВ'ЯЗАНИХ
ІЗ ДЕРЖАВНИМИ ЗАКУПІВЛЯМИ У СФЕРІ БУДІВНИЦТВА**

Подобний О. О.

*доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри кримінального права, процесу та криміналістики
Міжнародний гуманітарний університет*

Сара А. В.

*аспірант кафедри кримінального права, процесу та криміналістики
Міжнародний гуманітарний університет
м. Одеса, Україна*

Державне майно є одним із найбільш привабливих об'єктів злочинних зазіхань, а сфера державних (публічних) закупівель є однією з найбільш криміногенних з цієї точки зору. «Перекачування» державних коштів у кишені недобросовісних державних посадовців і підприємців стало поширеним явищем. Злочинців приваблюють величезні кошти, які виділяються державою для закупівель товарів, робіт і послуг щороку. Особливо гостро ця проблема відчувається саме під час державних закупівель у сфері будівництва.

У криміналістичній та оперативно-розшуковій спеціальній літературі проблеми протидії розкраданню бюджетних коштів у розглядали такі вчені як Р. К. Антонов, В. І. Василичук, В. В. Дараган, О. Ю. Заблоцька, О. О. Коломієць, А. О. Шелехов та ін. [зокрема, див.: 1-5]. Натомість, досліджень, які б висвітлювали актуальні питання частини указанного предмета – розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із державними (публічними) закупівлями, набагато менше [6-7], а монографічних робіт щодо розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із державними закупівлями у сфері будівництва на сьогодні нема.

Серед вітчизняних монографічних дисертаційних досліджень, присвячених розроблюваній проблематиці, слід виділити дві роботи з більш загальним предметом дослідження: А. М. Меденцев «Розслідування злочинів, що вчиняються у сфері державних закупівель», 2015 р. [6]; В. В. Дараган «Протидія злочинам у сфері державних закупівель», 2018 р. [7].

Так, А. М. Меденцевим зроблено вагомий внесок у розроблення методики розслідування кримінальних правопорушень, що вчиняються у

сфері державних закупівель. До основних здобутків його дослідження слід віднести:

по-перше, здійснення криміналістичної класифікації злочинів, що вчиняються у сфері державних закупівель, на основі концепції про технології злочинного збагачення. Відповідно до неї кримінальні правопорушення розподілено на основні і підпорядковані (вторинні). Основним визначено заволодіння державними коштами шляхом зловживання службовим становищем (ч.ч. 2, 3, 4 ст. 191 КК України), де суб'єктом виступає службова особа замовника конкурсних торгів. Це кримінальне правопорушення поєднується з підпорядкованими злочинами (ст.ст. 205 «Підроблення документів, які подаються для проведення державної реєстрації юридичної особи та фізичних осіб – підприємців», 358 «Підроблення документів, печаток, штампів та бланків, збут чи використання підроблених документів, печаток, штампів», 364 «Зловживання владою або службовим становищем», 364-1 «Зловживання повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми», 366 «Службове підроблення» КК України та ін.). Друга категорія зазначених правопорушень – це прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою замовника конкурсних торгів (ст. 368 КК України); пропозиція, обіцянка або надання неправомірної вигоди службовій особі (ст. 369 КК України) з боку службовчої особи учасника конкурсних торгів. Вказана категорія основних злочинів поєднується з підпорядкованими злочинами, які передбачені ст.ст. 205, 358, 365 «Перевищення влади або службових повноважень працівником правоохоронного органу», 365-2 «Зловживання повноваженнями особами, які надають публічні послуги», 366 КК України та ін.;

по-друге, визначено зміст найсуттєвіших елементів криміналістичної характеристики злочинів у сфері державних закупівель: предмет зазіхання; правове регулювання державних закупівель; контроль державних закупівель; особа злочинця; способи вчинення злочинів. Останній елемент у сфері державних закупівель розглядаються через призму способів основних злочинів: 1) способи заволодіння державними коштами шляхом зловживання службовим становищем суб'єктом замовника торгів (ч. 2, 3, 4 ст. 191 КК України): заволодіння бюджетними коштами шляхом закупівлі товарів (робіт або послуг) за завищеними цінами; заволодіння державними коштами шляхом закупівлі непридатного до використання або експлуатації устаткування, товарно-матеріальних цінностей; заволодіння державними коштами шляхом перерахування платежів за товар (устаткування), який фактично не поставлявся; заволодіння державними коштами шляхом оплати фактично не виконаних або завищених робіт чи послуг; 2) способи вчинення злочинів,

передбачених ст. 368 КК України і ст. 369 КК України: а) службовими особами замовника торгів: здійснення оцінки пропозицій конкурсних торгів усупереч переліку критеріїв та методиці; визначення переможцем учасника, який не відповідає кваліфікаційним критеріям; здійснення державної закупівлі без проведення процедур, передбачених законодавством (наприклад, якщо сума договору перевищує встановлену законодавством межу) тощо; витрачання бюджетних коштів на придбання товарів, робіт або послуг в обсягах, які перевищують установлені граничні суми витрат; б) службовими особами учасника торгів: використовують фіктивні підприємства як посередників для ухилення від юридичної відповідальності (перекладають її на підставних керівників фіктивних підприємств); використовують підроблені документи щодо відповідності учасника кваліфікаційним критеріям учасника конкурсних торгів; використовують підроблені документи щодо забезпечення пропозиції конкурсних торгів (поруки, гарантійних листів, застави, завдатку, депозиту); використовують підроблені документи щодо якості, комплектності товарів, які планується постачати:

по-третє, встановлено, що механізм вчинення злочинів даної категорії детерміновано етапами закупівель, предметом та обстановкою кримінального правопорушення;

по-четверте, здійснено типізацію слідчих ситуацій, тактичних завдань досудового розслідування кримінальних правопорушень у сфері державних закупівель та розроблено алгоритм їх вирішення. Визначено особливості слідчих ситуацій початкового етапу розслідування.

Прогресивними стали роботи 2016-2018 р.р. В. В. Дарагана, присвячені протидії злочинам у сфері державних закупівель [7]. Аспект виявлення розглядуваних кримінальних правопорушень був висвітлений завдяки науковому вирішенню проблем: визначення напрямів здійснення аналітичної розвідки в мережі Інтернет під час оперативнорозшукової протидії злочинам у сфері державних закупівель; окреслення етапів проведення економіко-правового аналізу; організації взаємодії оперативних, слідчих підрозділів, у тому числі з іншими суб'єктами контролю за здійсненням державних закупівель у протидії досліджуваним кримінальним правопорушенням. Реалізований у вирішенні зазначених та інших проблем підхід дозволив вченому вперше визначити напрями формування стратегії економічної безпеки у сфері державних закупівель: адаптаційний; забезпечення прозорості та гласності; каральний; організаційно-управлінський; правовий; превентивний; соціально-економічний [8-11].

Закладені у зазначених дослідженнях засади протидії кримінальним правопорушенням, що вчиняються у сфері державних закупівель, стали підґрунтям подальших наукових розвідок щодо про проблем виявлення

та розслідування злочинів, пов'язаних із державними закупівлями в окремих сферах господарства. Серед таких вітчизняних робіт, передусім, слід відзначити дисертаційне дослідження 2018 р. Ю. С. Долиновського «Особливості виявлення та розслідування злочинів, що вчиняються під час здійснення публічних закупівель у сфері охорони здоров'я» [12]. Аналогічні дисертаційні дослідження останнім часом здійснюються і на базі закордонної емпіричної бази та правоохоронної практики [див.: 13].

Водночас, вітчизняних монографічних досліджень, присвячених розслідуванню кримінальних правопорушень, що вчинюються у сфері будівництва, об'єктивно не вистачає. Серед останніх робіт можна відзначити окремі закордонні дисертації, що висвітлюють питання податкових злочинів у сфері будівельної діяльності та проблемам будівельно-технічної експертизи [14-15].

Усе зазначене дозволяє зробити висновки про те, що на сьогодні серед вітчизняних монографічних досліджень проблема методики виявлення та розслідування злочинів, пов'язаних із державними закупівлями у сфері будівництва, не знайшла належного опрацювання. Такими, що потребують наукового вирішення, слід визнати завдання складання економіко-правової характеристики державних закупівель у сфері будівництва та здійснення криміналістичного аналізу відповідних кримінальних правопорушень; запропонувати напрями оптимізації діяльності оперативних підрозділів та державних контролюючих органів з виявлення кримінальних правопорушень, пов'язаних із державними закупівлями у сфері будівництва; окреслити форми взаємодії слідчого і прокурора з оперативними підрозділами під час виявлення досліджуваних видів кримінальних правопорушень; окреслити типові слідчі ситуації початкового етапу розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із державними закупівлями у сфері будівництва, специфіку планування та організації розслідування кримінальних правопорушень розглядуваної категорії; визначити тактичні особливості здійснення окремих слідчих (розшукових) дій у розслідування злочинів, пов'язаних із державними закупівлями у сфері будівництва, а також використання спеціальних знань у розслідуванні справ розглядуваної категорії.

Література:

1. Антонов Р. К. Діяльність спеціальних підрозділів по боротьбі з організованою злочинністю щодо протидії злочинам у бюджетній сфері: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Дніпропетровськ, 2011. 20 с.

2. Василичук В. І. Оперативно-розшукова профілактика злочинів у бюджетній сфері: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2012. 36 с.

3. Дараган В. В. Розкриття викрадань державних коштів при проведенні закупівель товарів та виконанні робіт (послуг) на підприємствах залізничного транспорту: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Дніпропетровськ, 2012. 20 с.

4. Заблоцька О. Ю. Протидія злочинам у бюджетній сфері підрозділами ДСБЕЗ МВС України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2009. 19 с.

5. Коломієць О. О. Протидія підрозділами ДСБЕЗ МВС України розраданню коштів, що вчинюється на об'єктах бюджетної сфери: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2013. 21 с.

6. Меденцев А.М. Розслідування злочинів, що вчиняються у сфері державних закупівель: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Одеса, 2015. 258 с.

7. Дараган В. В. Протидія злочинам у сфері державних закупівель: реферат. Дніпро, 2018. URL: <http://www.kdpu-nt.gov.ua/uk/content/protydiya-zlochynam-u-sferi-derzhavnyh-zakupivel-0>

8. Дараган В.В. Деякі питання взаємодії підрозділів захисту економіки Національної поліції з підрозділами Державної аудиторської служби України в процесі протидії злочинам у сфері державних закупівель. *Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції* (ДДУВС, 17.03.2017). Ч. 2. С. 153-155.

9. Дараган В.В. Щодо взаємодії підрозділів захисту економіки Національної поліції України з деякими суб'єктами контролю за здійсненням державних закупівель. *Матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції* (ДДУВС, 15.03.2018). С. 234-238.

10. Дараган В.В., Єфімов В.В., Мирошніченко Д.М., Бідняк В.А. Особливості проведення оперативними підрозділами ОВС моніторингу видатків бюджетних коштів та взаємодії із контролюючими органами з метою виявлення та документування фактів їх розкрадання та привласнення посадовими особами підприємств, установ та організацій різних форм власності: методичні рекомендації. Дніпропетровськ : ДДУВС, 2015. 85 с.

11. Дараган В.В., Єфімов В.В., Северин С.В., Шиян А.Г. Порядок і особливості документування та досудового розслідування кримінальних правопорушень у бюджетній сфері: методичні рекомендації. Дніпро: ДДУВС, 2016. 39 с.

12. Доліновський Ю. С. Особливості виявлення та розслідування злочинів, що вчиняються під час здійснення публічних закупівель у сфері охорони здоров'я: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Львів, 2018. 258 с.

13. Земскова Е. Н. Расследование преступлений в сфере закупок товаров, работ, услуг для обеспечения государственных и муниципальных нужд: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Москва, 2018. 296 с.

14. Бобринев Р. В. Расследование налоговых преступлений, совершаемых в сфере строительной деятельности: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Москва, 2005. 191 с.

15. Бутырин А. Ю. Строительно-техническая экспертиза в судопроизводстве России: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Москва, 2005. 608 с.

ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПОВЕДІНКИ АДВОКАТА

Рауфі Пантеа

студент II курсу спеціальності 081 «Право»

Міжнародний гуманітарний університет

м. Одеса, Україна

Дослідження якостей адвоката через призму деонтологічного підходу є дієвим інструментом встановлення ключових властивостей у характері адвоката, які спричиняють позитивний вплив, розвиваються, змінюються у процесі виконання ним своїх професійних обов'язків.

Стаття 19 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» визначає основні види адвокатської діяльності [4].

Аналізуючи зміст наведеної статті, ми можемо умовно виділити дві сфери адвокатської діяльності: позасудову та в рамках судочинства. Якщо перша характеризується більшим ступенем диспозитивності та має лише загальні вимоги, сформульовані у правилах адвокатської етики і спеціалізованих нормативно-правових актах, то друга вже більш чітко регламентована в процесуальних нормах.

Але незалежно від того, здійснюється адвокатська діяльність в рамках судочинства чи вона пов'язана із супроводом діяльності юридичних і фізичних осіб, така діяльність засновується на використанні певних юридичних технологій [3, с. 174-175].

Першою характерною особливістю поведінки адвоката є дотримання ним заборон морального та етичного характеру. Вони стосуються шанування суду як органу і суддів, прокурорів, слідчих як представників влади та захисників правопорядку.

Так, наприклад, представляючи інтереси клієнта або виконуючи функцію захисника в суді, адвокат зобов'язаний виявляти повагу до суду (суддів), поводитись гідно й коректно, дотримуватися вимог чинного

процесуального законодавства, законодавства про адвокатуру та про статус суддів, іншого законодавства, що регламентує поведінку учасників судового процесу, а також вимог Правил адвокатської етики. Абсолютно очевидно, що адвокат має підкорятися вимогам суду, а в останнього достатньо механізмів примусити адвоката це зробити [1, с. 16].

Безумовна повага до суду, витримка і тактовне ставлення до суддів – одне з основних правил поведінки адвокатів, які зобов'язані слідкувати за тим, щоб жодним чином – ні словами, ні діями – не чинити посягання на честь і гідність суду.

Якщо адвокат не бере участі у розгляді справи і знаходиться серед осіб, які присутні у залі судового засідання, він не може не усвідомлювати, що його зневажливе ставлення до суду є для оточуючих негативним прикладом недозволеної поведінки, що підриває авторитет суду і завдає шкоди престижу адвокатури. Навіть у приватній розмові з учасниками процесу адвокат не повинен вживати висловлювання, які можуть створити враження, що вони принижують честь і гідність суду та його членів [2, с. 16].

Адвокат не вправі посилатися в суді на свою суб'єктивну, необґрунтовану наданими доказами думку щодо правдивості, порядності та інших особистих якостей учасників процесу, свідків, експертів.

Крім цього, неналежною буде вважатися позиція захисту, якщо адвокат, задля досягнення потрібного результату, використовуватиме і подаватиме неправдиві докази, зриватиме роботу правоохоронних органів своїми вигуками, сперечаннями та висловлюваннями.

Саме на цьому акцентує свою увагу В. А. Єлов, зазначаючи про те, що адвокат не має права робити свідомо неправдивих заяв стосовно фактичних обставин справи або давати їм свідомо неправильну правову оцінку, а також надавати суду завідомо неправдиві докази [1, с. 16].

Тобто, адвокат не вправі порушувати порядок засідання, сперечатися із судом й використовувати висловлювання, що ганьблять честь і гідність суду або інших учасників процесу.

Адвокат повинен діяти добросовісно у стосунках із судом та іншими учасниками процесу, при цьому виявляти активність у збиранні та наданні доказів у справі, що розглядається судом. Він не вправі представляти суду недостовірні докази та докази, які зібрані з порушенням норм процесуального законодавства.

Прояв властивостей характеру адвоката у повсякденній діяльності зумовлює особливості організації ним свого іміджу та поведінки у вигляді певних дій та вчинків. Під час такої поведінки у колі спілкування з колегами, адвокат повинен проявляти свої найкращі якості, особливо, коли це стосується захисту протилежних інтересів колегами в одному судовому засіданні. Пошук істини, боротьба за справедливість повинні

носити гуманний характер і виражатись у відповідному ставленні один до одного. Відтак, подальші всебічні дослідження вихідних засад та моделей адвокатської діяльності вбачаються актуальними напрямами наукових розробок.

Література:

1. Єлов В.А. Основи адвокатської етики : посіб. Викладача. За заг. ред. Н.А. Рудницької. К. : Прецедент, 2010. С. 107.
2. Компанейцев С. Б. Деонтологічні засади діяльності адвоката: поняття, ознаки. Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка. 2012. Вип. 3. С. 301-308.
3. Манько Д. Г. Юридичні технології та алгоритми формалізації права у вимірі юридичної діяльності : монографія. Одеса : Фенікс, 2019. 280 с.
4. Про адвокатуру та адвокатську діяльність : Закон України від 05.07.2012 р. № 5076-VI. URL : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/5076-17>

ОСНОВНІ ВИДИ ТЕРОРИЗМУ

Ткачук І. М.

*магістрант кафедри міжнародного права
та порівняльного правознавства
Інституту права, економіки та міжнародних відносин
Міжнародний гуманітарний університет
Науковий керівник: **Андрейченко С. С.**
доктор юридичних наук, доцент
Міжнародний гуманітарний університет
м. Одеса, Україна*

Безпрецедентні у світовій практиці за своїми масштабами і жорстокістю розбійні напади, терористичні акти, диверсії отримують широкий резонанс, викликаючи справедливе обурення громадськості. Найбільш небезпечним з цих видів злочинів є тероризм.

Історія сучасного тероризму сягає своїм корінням у глибину віків, проте «загадка» тероризму, його різні форми далекі від вирішення. Історія переконливо підтверджує, що і представники влади, і кримінальні елементи у боротьбі за свої інтереси постійно зверталися до терористичних методів. Попередники нинішніх терористів заклали основи,

починаючи з яких тероризм став приймати свій сучасний вигляд. Не можна боротися з тероризмом, не маючи навіть найменшого уявлення про тероризм, умови і причини його виникнення, його видах і сучасних трактуваннях.

Сам термін «тероризм» свідчить про те, що корені цього явища походять від латинського слова «терор», яке означає страх, жах. Перші спроби визначення тероризму і прийняття міжнародного договору по боротьбі з тероризмом на міжнародному рівні були прийняті ще в 30-тих роках ХХ століття в рамках Ліги Націй, а саме у 1937 році була відкрита для підписання Конвенція про попередження і припинення тероризму, під яким розумілися «злочинні дії, направлені проти держави, ціль або характер яких полягають у тому, щоб викликати жах у певних осіб або серед населення» [1, с. 213].

Тероризм – це суспільно небезпечна діяльність, яка полягає у свідомому, цілеспрямованому застосуванні насильства (захоплення заручників, підпали, вбивства, тортури, залякування населення та органів влади, інші посягання на життя та здоров'я ні в чому не винних людей, погрози вчинення злочинних дій) з метою досягнення злочинних цілей [2, с. 273].

Необхідно знати, що будь-який терористичний акт містить у собі три елементи: терориста, його жертву (об'єкт нападу), а також осіб, які є об'єктом впливу. Атмосфера страху – необхідний елемент практично всіх різновидів тероризму.

Сучасний тероризм виступає у формі: міжнародного тероризму (терористичні акти, що мають міжнародний масштаб); внутрішньополітичного тероризму (терористичні дії, спрямовані проти уряду, будь-яких політичних угруповань всередині країн, або мають мету дестабілізації внутрішньої обстановки); кримінального тероризму, що переслідує суто корисливі цілі.

Можна виділити три види тероризму: кримінальний, політичний і патологічний.

1. Кримінальний тероризм представляє собою дії, скоєні з метою отримання вигоди, неполітичні замаху на життя, свободу, недоторканність особи, власність, тощо.

2. Політичний тероризм у своїй основі має мотивацію, тобто опозицію існуючому ладу, конфлікти з органами влади тощо. Згідно зі статистичними даними цей вид злочинів становить близько 20 % від усіх видів незаконного втручання в діяльність цивільної авіації.

3. Патологічний тероризм є наслідком розумових розладів, психічних аномалій [3].

Слід відмітити, що світове співтовариство ще не прийшло до згоди з приводу відносно єдиного формального правового визначення міжнародного тероризму [4]. В наш час спостерігається саме широке викори-

стання різноманітних визначень та дефініцій злочину міжнародного тероризму на регіональному, двосторонньому та національному рівнях. Однак зміст складів цих злочинів відрізняється, що не є дивним, однак це призводить до негативних наслідків, які впливають на координацію дій міжнародного співтовариства у боротьбі з міжнародним тероризмом. Важливим кроком у вирішенні проблеми вироблення загального визначення злочину міжнародного тероризму стала розробка ООН Конвенції з міжнародного тероризму. Під егідою ООН відбувається робота з підготовки проекту Міжнародної конвенції про боротьбу з актами ядерного тероризму. Важливими міжнародними напрацюваннями у даному питанні є прийняті Конвенції: про фізичний захист ядерного матеріалу (1980), про ядерну безпеку (1994), про відповідальність у відношенні до третіх осіб в області ядерної енергетики (1960), про боротьбу з бомбовим тероризмом (1997).

Тероризм любого виду, як би він не був політизований варто розглядати як явище кримінальне, що підлягає детальному кримінологічному аналізу. Не виключено, що терористом може опинитись людина, яка працює на конкретному об'єкті. Тому важливим являється дослідження соціальної бази тероризму, вивчення соціальних прошарків і груп, з яких виходять організатори та учасники терористичних формувань, в тому числі груп, що тяжіють до політичного радикалізму, орієнтовані на екстремістські методи політичної боротьби.

Література:

1. Соколов О. С. Борьба с терроризмом и международное гуманитарное право. *Российский ежегодник международного права. Специальный выпуск*. Спб., 2003. С. 210–218.
2. Шилова Т. Р. Види тероризму, його первинні, вторинні та каскадні вражаючі фактори. *Безпека життя і діяльності людини: теорія та практика*: збірник наук. праць Всеук. наук.-практ. конф., присвяченої Всесвітньому Дню цивільної оборони та Всесвітньому Дню охорони праці (Полтава, 25–26 квітня 2019 р.). упоряд., і ред.: В. П. Титаренко, А. М. Хлопов. Полтава: ПНПУ, 2019. С. 273–277.
3. Линдэ А.О. Терроризм как преступление, посягающее на личную, общественную, национальную и международную безопасность. *Вестник Московского университета МВД России*. 2008. № 8. С. 114–116.
4. Громівчук І. М. Міжнародно-правове визначення тероризму як основа для ефективної боротьби з ним. *Науковий вісник Інституту міжнародних відносин НАУ. Серія: економіка, право, політологія, туризм*. 2011. Том 2. № 4. С. 108–112.

СВІТОВИЙ ПРАВОВИЙ ПОРЯДОК: ВИКЛИКИ, ЗАГРОЗИ, ІМПЕРАТИВИ

Торгонський Д. В.

*аспірант 4 курсу кафедри державно-правових дисциплін
Міжнародний гуманітарний університет
м. Одеса, Україна*

Сучасний правовий порядок уявляє собою складне, багатогранне явище, яке «дзеркально» відбиває правову структуру суспільства, поєднує у собі різноманітні складові, що відображають всю картину правового впорядкування суспільної життєдіяльності [1, с. 157].

В сучасних реаліях світовий правовий порядок перебуває під постійними викликами і загрозами – не зважаючи на значні зусилля прогресивної спільноти, наявність певних механізмів регулювання відносин на міжнародній арені та всередині країн, світовий соціум не зміг побороти проблеми нерівноправ'я, зупинити перманентне виникнення військових конфліктів, ефективно вирішити демографічні, економічні, екологічні та інші світові проблеми чи хоча б встановити реально діючі механізми ефективного реагування на них.

Сучасні тенденції розвитку людства мусять корелюватися з глобалізаційними процесами: виникає все зростаюча залежність сучасних держав у правовій, політичній, економічній та інших сферах. Поглиблення економічного, соціального, культурного та наукового обміну стає необхідною передумовою успішності сучасної держави. Все більше людей розуміє, що проблеми світового масштабу неможливо вирішити самостійно, бо вирішення деяких можливе лише за умови обмеження власних інтересів на користь всіх. Відтак, роль держав, міжурядових та неурядових організацій, транснаціональних корпорацій та інших акторів на міжнародній арені зазнає суттєвих змін, взаємодії держав і народів на всіх рівнях приречені на орієнтацію на універсальні системи цінностей, принципів, системи урегулювання відносин та конфліктів.

Особливого драматизму ці процеси набули на фоні пандемії COVID-19, яка «спричинила потужний струс усіх важливих для людства сфер – глобалізації і націоналізації, конкуренції і кооперації, економіки і політики, медицини і освіти, блискавично змінивши усталені диспозиції, поставивши всю земну цивілізацію у стан лавиноподібного звільнення від накопиченої за минулі десятиліття ентропії, гранично загостривши відчуття непередбачуваності пов'язаних зі зростаючою нестійкістю як окремих складових світової системи, так і її як цілого, ризиків глобальної і локальної флуктуації» [2, с. 7].

В таких умовах світовий правовий порядок – структура правового буття світового соціуму, що складається з багатогранної конструкції поєднання правових проявів на всіх рівнях, взаємодії спільного і суперечності відмінного – стає надзвичайно вразливим. Він відображає правову дійсність і ефективність права на даному етапі розвитку людства в русі і динаміці.

Світовий правовий порядок є частиною загального світопорядку, який є системою організації відносин між людьми в процесі розвитку світових політичних, економічних, соціальних, культурних та правових процесів і віддзеркалює рівень розвитку людства, реальну структуру по взаємодії між людьми на всіх рівнях і у всіх проявах при існуючих проблемах та небезпеках та являється результатом синергетичної взаємодії всіх проявів життя соціуму. В такій структурі складно визначити важливі чи другорядні сфери, оскільки вони всі пов'язані між собою. Зв'язок між одними є майже не помітним, тоді як інші не можуть існувати без тісної взаємодії. Наприклад, вплив релігії на сучасну медицину є незначним, проте у сфері культури, у тому числі і правової релігія є потужним фактором, з яким необхідно рахуватися.

Правовий порядок в структурі світу відображає тісні зв'язки з усіма іншими сферами шляхом регламентації процесів, які між ними відбуваються. Його завдання полягає в створенні правового клімату, який буде підтримувати ефективні взаємодії людей у всіх сферах, чітко і доцільно відповідати на виникаючі небезпеки, здійснювати трансформацію відносин в залежності від викликів буття і спроможностей людства. В загальному світопорядку правовий порядок стверджується у взаємодії з іншими сферами життєдіяльності соціуму. Саме ці взаємозв'язки і потребують культивування і розвитку.

Важливим аспектом ствердження світового правового порядку є його взаємодія з політикою, що охоплює процеси формування і діяльності міжнародних суб'єктів (організації, країни), зовнішні відносини між учасниками та внутрішні процеси кожного з них. Світовий правовий порядок має задавати сучасні параметри і практики стримувань деструктивних політик, чи хоча б мінімізації їх негативних проявів. Такий імператив посилюється ще й тому, що у наш час саме із політичної сфери розійшлися інтенції, які призвели до загрозливих струсів у всій системі світового порядку.

На жаль, у сучасних умовах на глобальному рівні виявила себе дуже загрозлива для світового правового порядку тенденція зосередження держав на внутрішньому, національному порядку денному. В умовах пандемії зведено до історичного мінімуму переміщення людей між країнами, що призвело до фрагментованості, і певної аморфності світового правового порядку. І навіть збройні конфлікти у різних частинах світу відходять на другий план на тлі нового загострення протистояння

між великими державами, яке повертає світ у стан нової холодної війни. Серйозні небезпеки можуть виникнути і тому, що в умовах виявленої вразливості суспільств щодо поширення епіdemій, організації екстремістського чи терористичного спрямування будуть намагатися використати біологічну зброю для досягнення своїх цілей. Це вимагає організації міждержавної співпраці і вироблення дієвих механізмів протидії таким загрозам. З іншого боку, у цей період посилилася горизонтальна природа правового порядку як устрою відносин між країнами, корпораціями, громадянами [2, с. 13].

Важливим ресурсом утвердження і розвитку світового правового порядку є людський капітал, «міжнародна дипломатія» мільйонів людей, яка у сучасних умовах також піддається новим викликам, але їй отримує нові імпульси і виявляє себе у нових формах. Загрозливе загострення сучасних екологічних загроз має активізувати процеси по контролю зв'язку діяльності людства з природою, боротьби з катастрофами техногенного і природного характеру. Формування світового правового порядку сьогодні, як ніколи, залежить від усвідомлення людськими спільнотами, державами, політичними лідерами взаємопов'язаності сучасного світу, складності і актуальності поставлених перед людством викликів, і пошуку ефективних шляхів вирішення нагальних проблем.

Література:

1. Оборотов Ю.Н. Традиции и новации в правовом развитии. О. : Юридична література, 2001. 379 с.
2. Крижановський А.Ф. COVID-19, право і правовий порядок: метаморфози епохи пандемії. Юридичний вісник.2020. № 2. С. 7 – 16.

ПРОБЛЕМИ І ЗАВДАННЯ СУДОВОЇ РЕФОРМИ В УКРАЇНІ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

Череватий М. Ю.

*аспірант I курсу очної форми навчання
кафедри державно-правових дисциплін
Інституту права, економіки та міжнародних відносин
Міжнародний гуманітарний університет
м. Одеса, Україна*

Стаття 8 Загальної Декларації прав людини 1948 року передбачає, що кожна людина має право на ефективне поновлення в правах компетентними національними судами у випадках порушення її основних

прав, наданих їй конституцією або законом [1]. Європейський курс України ґрунтується на принципах дієвості демократичних інституцій, верховенстві права та укріпленні інституцій усіх рівнів державного управління загалом та судових органів зокрема.

Зміцнення судової влади, підвищення її ефективності, гарантування її незалежності та неупередженості, це ті стандарти внутрішньої політики, які мають бути забезпечені Україною відповідно до взятих на себе міжнародних зобов'язань. Однак, жодна з гілок влади чи державних інституцій в Україні не зазнає такого реформаторського шквалу, як судова система. Нова політична влада задекларувала, що судова реформа є одним з головних завдань для боротьби з корупцією та забезпечення економічного зростання України [2]. 16 жовтня 2019 року ухвалено Закон, яким припинено повноваження Вищої кваліфікаційної комісії суддів (далі ВККС) [3]. Також запроваджено нові органи: Конкурсну комісію – для відбору нових членів ВККС, Комісію з питань доброчесності та етики – для оцінювання доброчесності членів ВККС, Вищої Ради правосуддя (далі ВРП) і суддів Верховного Суду. Ці органи наполовину мали складатися з міжнародних експертів. Однак уповноваження ВРП на лідерство у формуванні цих органів призвело до провалу: вона не затвердила склад Комісії з питань доброчесності та етики, відхиливши запропоновані міжнародниками кандидатури, а Конкурсна комісія не була сформована [4]. Указом Президента України «Про Стратегію реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015-2020 роки» [5] було ухвалено багато важливих кроків, спрямованих на приведення функціонування судової влади у відповідність до європейських стандартів. Перші ініціативи в сфері судової реформи частково рухалися в правильному напрямку, але запланований результат не був досягнутий. Така реформа не має нічого спільного з вирішенням проблем українського суспільства, існує відсутність стратегічного планування та уявлення про майбутню модель судової системи. Як наслідок, відбувається лише гра в «реформу» [6], що створює ще більше проблем і поглиблює кризу влади. Наступні ж кроки привели до блокування судової системи, що вже призвело до суттєвих проблем, серед яких -недофінансування судової системи. В бюджеті на 2021 рік передбачене фінансування судової системи лише 38 % від потреб [7]. На сьогоднішній день низка судів залишилась без засобів телефонного зв'язку, виникли проблеми поштових відправлень (в листопаді 2020 р. ряд судів повідомили, що припиняють надсилати пошту кореспонденцію для учасників справ), судовим установам зменшили суму виплат на комунальні послуги та ремонт приміщень судів, зупинено кваліфікаційне оцінювання суддів та кандидатів на посаду судді, яке проводило ВККС, кадрового дефіциту у судах, що згубно впливає на строки розгляду справ.

Узяті у червні – липні 2020 року Україною зобов'язання перед Міжнародним валютним фондом[8] та Європейським Союзом[9] підтвердили важливість та пріоритетність судової реформи, насамперед в частині необхідності посилення доброчесності органів суддівського врядування, зокрема, і судової влади загалом.

Проте, перш ніж розпочинати роботу над черговою судовою реформою, слід завершити попередні етапи реформування [10], реалізувати основні завдання, закладені в Конституції України, Стратегії реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015–2020 роки [11], в Законі України «Про судоустрій і статус суддів». Тут принципово необхідно прагнення всіх учасників процесу в отриманні та посиленні синергетичного ефекту реформаторських дій. Необхідно пам'ятати, що використання кількох комбінованих взаємоузгоджених стратегій виявляється кориснішим, аніж ізольоване впровадження якоїсь однієї з них.

Принципами подальшого реформування мають стати продовження розпочатих проєктів, які мають перспективу стати успішними, з роботою над помилками (зокрема, перезавантаження ВККС і ВРП, незалежне попереднє оцінювання кандидатів до цих органів; конкурсний відбір на суддівські посади в судах усіх рівнів із залученням до участі в конкурсах адвокатів та науковців; оцінювання суддів; запровадження електронного судочинства, інституційне підвищення якості юридичної освіти з відмовою від підготовки правників у мілітаризованих відомчих закладах освіти), підтримка агентів змін, створення нових інституцій замість підтримки старих, участь громадськості та міжнародних експертів для забезпечення довіри до процесу реформи та її результатів, сервісна орієнтованість судів.

Зміни мають бути проєктно-орієнтованими, синхронізованими із заздалегідь визначеним чітким планом дій і відповідальними органами та особами за реалізацію кожного проєкту. Такими проєктами передусім мають стати нові органи суддівського врядування як агенти змін, нові судові інституції, моніторинг доброчесності суддів і прокурорів як механізм забезпечення підзвітності, електронний суд і дебіюкратизація судового процесу, механізм поновлення провадження для засуджених за злочини, яких вони не вчиняли. Свавільно засуджені до довічного чи іншого тривалого позбавлення волі особи мають отримати законодавчо визначений механізм перегляду вироків щодо них за визначеними критеріями [12]. Тільки після цього можна буде говорити про перехід до наступного етапу реформування. Лише проаналізувавши недоліки, проблеми, з якими зіткнулися суди і держава під час реформування системи судоустрою, можна буде визначитися, чи слід починати нову реформу, чи буде достатньо провести роботу над помилками.

Реформи мають бути спрямовані на розвиток судової системи та покращення доступу до правосуддя [13].

Процес реформування судової системи в контексті сучасних принципів правосуддя та змін в законодавстві є не простим. Він вимагає правового порядку, додаткових зусиль, знань, аналізу з метою удосконалення діяльності судової системи, науково обґрунтованого вирішення все ще існуючих проблем у цій сфері, оскільки найважливішими передумовами розвитку громадянського суспільства мають стати не тільки якісне, стабільне законодавство та й ефективне правосуддя, які здатні реально забезпечувати, закріплені в Основному Законі захист прав і свобод людини, інтересів суспільства і держави.

Необхідно пам'ятати, що самоціллю реформи не може бути сама реформа. Судова реформа повинна являти собою не просто формальне прийняття нормативно-правових актів, які декларують трансформацію судової системи, а в першу чергу бути реальним чинником захисту законних інтересів, прав і свобод людини та громадянина, забезпеченням доступу громадян до правосуддя.

Література:

1. Загальна декларація прав людини. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015?lang=uk#
2. Галузевий Бриф «Судова Реформа» URL:Ukraine Reform Conference / Vilnius, 2020. URL: <https://rpr.org.ua/wp-content/uploads/2020/11/JUDICIAL-REFORM.pdf>
3. Про внесення змін до Закону України «Про судоустрій і статус суддів» та деяких законів України щодо діяльності органів суддівського врядування. Закон України № 193-IX від 16 жовтня 2019 року. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2019, № 50, ст.354. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/193-20#Text>
4. ВРП: міжнародні експерти відмовилися від участі у комісії для формування ВККСУ. URL:<https://www.ukrinform.ua/rubric-society/2871153-vrp-miznarodni-eksperti-vidmovilisa-vid-ucasti-u-komisii-dla-formuvanna-vkksu.html>
5. Стратегія реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015-2020 роки. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/276/2015#n12>
6. Маловацький О. Судова реформа: системні перетворення чи «точкові» зміни? URL:<https://ua.interfax.com.ua/news/blog/660439.html>
7. Гізатуліна Л. Держава не має права ставити під загрозу здійснення правосуддя через недофінансування. URL:<https://dsa.court.gov.ua/dsa/presentation/news/1049058/>
8. МВФ оприлюднив текст Листа про наміри та Меморандуму про економічну і фінансову політику щодо нової 18-ти місячної Програми

Stand-by для України URL: https://mof.gov.ua/uk/news/mvf_opriliudniv_tekst_lista_pro_namiri_ta_memorandumu_pro_ekonomichnu_i_finansovu_politiku_shchodo_novoi_18-ti_misiachnoi_programi_stand-by_dlia_ukraini-2184

9. Україна: лист про наміри. URL:https://www.mof.gov.ua/storage/files/Меморандум%20про%20економічну%20та%20фінансову%20політику%20МВФ%20від%2002_06_2020.pdf

10. Малавацький О. Судова реформа: системні перетворення чи «точкові» зміни? URL:<https://hcj.gov.ua/news/sudova-reforma-systemni-peretvorennya-chy-tochkovi-zminy>

11. Стратегія реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015-2020 роки URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/276/2015#n12>

12. Оцінка політики реформ Парламенту й Уряду за період вересень 2019 – вересень 2020 рр. та її відповідності «Принципам Торонто» (на основі аналізу Програми Уряду, планів міністерств й ухвалених / відхилених нормативно-правових актів). URL: <https://uareforms.org/reforms/judicial-reforms>

13. Овсієнко А. Небезпечно реформувати одну з трьох гілок влади так часто, докорінно і безсистемно. URL: <https://court.gov.ua/press/publications/1046031/>

ЩОДО ЮРИСДИКЦІЇ В ТРАНСКОРДОННИХ СПОРАХ, ЩО ВИНИКАЮТЬ ВНАСЛІДОК КІБЕР-ПРАВОПОРУШЕНЬ

Шевченко М. С.

студентка магістратури економіко-правового факультету

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

*Науковий керівник: **Стрельцова Є. Д.***

доктор юридичних наук, доцент,

завідувач кафедри загальноправових дисциплін та міжнародного права

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

м. Одеса, Україна

Інтернет – всесвітня інформаційна мережа, якою, станом на 2020 рік, користується понад 4,5 млрд людей [1]. Так, глобалізаційні процеси так чи інакше торкаються кожного: ми продаємо та придбаємо товари та послуги через інтернет, спілкуємось із знайомими та незнайомцями з різних країн світу, читаємо книги, дивимось кінофільми та слухаємо музику в інтернеті. Водночас, бурхливий розвиток таких від-

носин між особами в кібер-просторі, на жаль, сприяє й виникненню і збільшенню кількості нових видів кібер-деліктів: порушення прав інтелектуальної власності, прав осіб на честь і гідність тощо.

З огляду на глобальний характер цього простору, його територіальну невизначеність та здебільшого відсутність уніфікованих правил щодо його регулювання, актуальним є окреслення ефективних підходів щодо встановлення юрисдикції в транскордонних спорах (тобто спорах, які, умовно кажучи, «перетинають» національні кордони), що виникають внаслідок кібер-правопорушень.

Перш за все, зазначимо, що загальні правила та підстави юрисдикції, тобто підсудності, кожна держава передбачає у своєму національному законодавстві, включаючи законодавство про міжнародне приватне право, яке визначає правила підсудності справ з «іноземним елементом» судам саме цієї держави. Так, підсудність судам України справ з іноземним елементом визначаються статтями 75, 76 Закону України «Про міжнародне приватне право» (далі – Закон про МПрП) [2, ст.ст. 75-76]. Однак, законодавець не приділяє особливу увагу інтернет-спорам, що може створювати труднощі щодо визначення підсудності у відповідних спорах і, як наслідок, спровокувати порушення права особи на справедливий суд, закріплене статтею 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод [3, ст.6]. Зокрема, недотримання підсудності як підстави порушення статті 6 було розглянуто у справах «Сокурєнко і Стригун проти України» [4], а також «Занд проти Австрії» [5].

З огляду на євроінтеграційний вектор розвитку України [6], вважаємо за доцільне здійснити аналіз європейського підходу до визначення юрисдикції в інтернет-спорах. Отже, звернемось до норм Регламенту Європейського парламенту і Ради Європейського Союзу № 1215/2012 від 12 грудня 2012 р. (Брюсель I bis) щодо юрисдикції й визнання й виконання судових рішень з цивільних та комерційних справ (далі – Регламент), відповідно до яких основне правило визначення юрисдикції полягає у визначенні постійного місця знаходження (проживання) особи-відповідача. Водночас, норми Регламенту передбачають виключення з цього загального правила стосовно делікту чи квазиделікту: у таких випадках розгляд справи відбуватиметься в судах тієї держи, на території якої правопорушення сталося або може статися, що значно змінює ситуацію, особливо для інтернет-спорів [7, с. 3-4].

Варто зазначити, що загалом в європейському просторі історично склалися три підходи щодо визначення юрисдикції у інтернет-спорах. Першим був підхід, що міститься в рішенні у справі *Sportradar*: юрисдикцію має суд країни, користувачам якої адресований контент веб-сайту [8]. Другий підхід – «доступність сайту в країні суду», – сформульований в рішенні у справі *Pinckney*, швидко замінив перший. Він отримав розви-

ток у справі *Ms. Hejduk (громадянка Австрії) проти EnergieAgentu (юри-дична особа Німеччини)*, де позивачка подала позов до суду Австрії, проти чого заперечував позивач на підставі того, що за статтею 4 Регламенту юрисдикція вирішується на підставі визначення місцезнаходження відповідача [7, с. 3-4]. Розглянувши справу, Загальний Суд Європейського Союзу зазначив, що в цьому випадку підлягає застосуванню спеціальне правило щодо визначення юрисдикції в залежності від місця завдання шкоди. З огляду на те, що неправомірно розміщену інформацію про позивачку було доступно їй онлайн саме в Австрії, вважається, що саме на території даної держави їй було завдано шкоди, з огляду на що визнається юрисдикція саме австрійських судів [9].

Третій підхід – «державна, в якій контент був завантажений», був запропонований під час розгляду судом цієї ж справи та запропонований в окремій думці судді [10]. Не зважаючи на те, що даний підхід має своїх прихильників, європейські суди здебільшого «сповідують» другий підхід.

Цікавою видається правозастосовна практика Сполучених Штатів Америки (далі – США) з цієї проблеми. Американськими судами було створено два підходи, один з яких відповідає логіці превалюючого європейського підходу визначення юрисдикції – «тест визначення впливу або ефекту». Даний підхід полягає в тому, що суди у спорах, пов'язаних з кібер-правопорушенням, здійснюють юрисдикцію за місцем спричинення шкоди [11]. Такий стан речей є цілком доречним, адже, фактично, з одного боку, вбачається тенденція щодо уніфікації підходу щодо визначення юрисдикції у спорах, що виникають у зв'язку із вчиненням кібер-делікту.

Інший підхід щодо визначення юрисдикції, який сформувався у США, під назвою «квзаюча шкала Zippo», уперше було застосовано при вирішенні справи *Zippo Manufacturing Co. проти ZippoDotCom* [12]. Так, на одному кінці цієї шкали знаходяться випадки, коли відповідач, очевидно, здійснює підприємницьку діяльність в Інтернеті, яка націлена на осіб, що перебувають на території відповідної юрисдикції; а на іншому – ситуації, коли відповідач, наприклад, лише викладає на веб-сайт інформацію. Тут також велике значення має такий критерій, як інтерактивність сайту, яка включає можливість здійснення операцій через веб-сайт, розміщення та отримання інформації тощо [13]. Даний підхід є найбільш розповсюдженим у судах США, адже він враховує саме специфіку інтернет-відносин та спорів зокрема.

Підсумовуючи вищевикладене, вважаємо за доцільне акцентувати на необхідність вдосконалення законодавчих положень українського законодавства щодо підходів, що використовуються судами для визначення юрисдикції у транскордонних спорах, пов'язаних із здійсненням кібер-

правопорушень, з огляду на багаторічний досвід економічно розвинутих країн. Водночас, можна вважати, що п. 7 ст. 76 Закону про МПРП, який вказує на юрисдикцію судів України, якщо дія або подія, що стала підставою для подання позову, мала місце на території України, відображає частково європейський підхід «доступності сайту в країні суду», а також «місця завдання шкоди», що втілюється у справі *Ms. Hejduk проти Energie-Agentu*. З іншого боку, варто було б адаптувати під реалії української електронної комерції, суспільних відносин у мережі інтернет тощо систематизований підхід в цій сфері, який сформувався у США.

Література:

1. Simon Kemp. Digital in 2020: Global digital overview. We are social report. URL: <https://wearesocial.com/digital-2020> (Last accessed: 09.04.2021).

2. Про міжнародне приватне право: Закон України від 23.06.2005 № 2709-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2709-15#Text> (дата звернення: 09.04.2021).

3. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод: Конвенція від 04.11.1950 № 995_004. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (дата звернення: 09.04.2021).

4. Справа «Сокуренко і Стригун проти України» (Заява N 29458/04 та N 29465/04): Рішення Європейського суду з прав людини, 20 липня 2006 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_115#Text (дата звернення: 09.04.2021).

5. Case of Leo ZAND v. Austria (Application no. 7360/76): Judgment European Court of Human Rights, 12 November 1978. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/app/conversion/pdf?library=ECHR&id=001-158239&filename=ZAND%20v.%20AUSTRIA%20-%20\[Ukrainian%20Translation\]%20by%20OSCE%20Ukraine.pdf](https://hudoc.echr.coe.int/app/conversion/pdf?library=ECHR&id=001-158239&filename=ZAND%20v.%20AUSTRIA%20-%20[Ukrainian%20Translation]%20by%20OSCE%20Ukraine.pdf) (Last accessed: 09.04.2021).

6. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 09.04.2021).

7. G. G. Georgescu, P.M.Marin, D.Vasile Jurisdiction over cyber torts under Brussels I Bis regulation. URL: https://www.ejtn.eu/PageFiles/14777/Written%20paper_Romania.pdf (Last accessed: 09.04.2021).

8. Cruz Villalón on 21 June 2012 in Case C-173/11. URL: <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=124197&pageIndex=0&doclang=en&mode=1st&dir=&occ=first&part=1&cid=4209444> (Last accessed: 09.04.2021).

9. Judgment of the Court on 22 January 2015 in Case C-441/13. URL: <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?docid=161611&doclang=EN> (Last accessed: 09.04.2021).

10. Opinion of Advocate General Cruz Villalón delivered on 11 September 2014 in Case C-441/13. URL: <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=157527&pageIndex=0&doclang=IT&mode=req&dir=&occ=first&part=1&cid=270100> (Last accessed: 09.04.2021).

11. О. Горбань. Юрисдикція судів при розгляді інтернет-спорів. *Юридична газета онлайн*. 2016. №36 (534). URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/sudova-praktika/yurisdikciya-sudiv-pri-rozglyadi-internetsporiv.html> (дата звернення: 09.04.2021).

12. Case of Zippo Mfg. Co. v. Zippo Dot Com, Inc. (Civil Action No. 96-397): 952 F. Supp. 1119, 16 January 1997. URL: <https://law.justia.com/cases/federal/district-courts/FSupp/952/1119/1432344/> (Last accessed: 09.04.2021).

13. Томаров И. Определение юрисдикции в спорах о нарушении авторских прав в сети. *Блог Иллариона Томарова*. 2016. URL: https://zakon.ru/blog/2016/10/25/opredelenie_yurisdikcii_v_sporah_o_narusenii_avtorskih_prav_v_seti (дата обращения: 09.04.2021).

ПРОТИДІЯ ПРОЯВАМ ЗЛОВЖИВАННЯ ПРАВОМ

Щелкунов І. С.

студент II курсу спеціальності 081 «Право»

Міжнародний гуманітарний університет

м. Одеса, Україна

Розуміння зловживання правом як специфічної форми правового нігілізму, як деформованого типу правосвідомості, як негативного явища об'єктивної дійсності, зумовлює необхідність вироблення певного механізму протидії проявам зловживання правом у суспільстві. Викоринити зловживання правом неможливо, оскільки цей феномен міцно укорінився в свідомості людей та суспільства. Отже, ставити завдання його повного усунення означає вимагати об'єктивно неможливого, оскільки зловживання правом, як і правовий нігілізм у цілому, повністю не можуть бути ліквідованими, тому що, як це не прикро, є необхідними супутниками розвитку суспільства й держави.

Дослідженням проблеми протидії проявам зловживання правом у сучасній правовій літературі приділяється недостатньо уваги.

Необхідно відзначити фактичну відсутність спеціальних комплексних монографічних досліджень даної проблематики.

Ми свідомі того, що ефективність механізму протидії можлива лише за умови послідовної, копійної, спланованої роботи. Механізм протидії зловживанню правом є системою заходів, спрямованих на досягнення однієї загальної мети – попередження проявів зловживання права, усунення і ліквідації причин і умов, що породжують зловживання.

Погоджуючись, що способи протидії тому або іншому негативному явищу правового життя задаються самою специфікою цього феномена й специфікою тих явищ, які ним охоплюються, вважаємо, що механізм протидії проявам зловживання правом повинен здійснюватися за наступними напрямками:

I. Ідеологічним напрямком, який включає в себе розробку правової ідеології, підвищення рівня суспільної та правової свідомості, правової культури, правової освіти населення тощо.

Розшарування українського суспільства та відсутність чіткої державної ідеології зумовили руйнування загальної системи цінностей та сприяли тому, що на сьогодні кожен прошарок суспільства має власні орієнтири належної поведінки. Правові приписи, які встановлені державними органами, але не мають підтримки у населення, не завжди розглядаються як пріоритети при визначенні моделі поведінки [1, с. 81].

II. Нормативно-правовим напрямком, спрямованим на підвищення якості законодавства та правотворчої техніки, відповідності норм права принципам права.

Дотримуємося точки зору, що недосконалість і суперечливість вітчизняного законодавства негативно позначається на роботі всіх гілок влади, значно ускладнює вирішення завдань, що стоять перед ними, суттєво знижує здатність правових актів ефективно врегульовувати суспільні правовідносини, послаблює режим законності, негативно впливає на рівень правопорядку в країні, заважає реалізації прав і свобод людини, знижує авторитет закону серед громадян, що в свою чергу призводить до нігілістичних настроїв.

Як зазначає Д. Г. Манько, «дотримання правил законодавчої технології дозволяє домогтися дохідливості змісту закону, впливаючи, зокрема, на ефективність його застосування, на ступінь досконалості законодавства в цілому» [2, с. 191].

III. Функціонально-правовий напрямок передбачає підняття рівня правозастосування, покращення рівня законодавчої техніки, забезпечення максимально можливого обсягу реалізації норм права на рівні використання, виконання та дотримання норм права.

Чим багатший термінологічний фонд, докладніше оброблена і ширше використовується спеціальна законодавча термінологія, тим

у більшій мірі досягаються стійкість, визначеність і лаконічність закону. Використання та застосування термінологічного апарату повинне відповідати певним правилам та вимогам. Дотримання цих вимог дасть змогу ефективно тлумачити та застосовувати нормативно-правові акти, підвищить їх розуміння, сприятиме чіткості та визначеності їх формулювань і тим самим буде ефективним механізмом попередження зловживання правом [3, с. 16].

Усі вищезгадані напрямки є взаємозалежними та взаємопов'язаними. Тому для більшої наукової та практичної цінності необхідне їх комплексне використання. Подолання проявів зловживання правом та створення умов для підвищення рівня правової культури населення, активної й свідомої участі громадян у здійсненні реформи є сьогодні першочерговим завданням суспільства і держави на шляху розбудови в Україні правової держави.

Правове виховання повинно стати вихідною точкою для організації заходів подолання проявів зловживання правом та правового нігілізму в цілому. Слід враховувати, що науково-обґрунтовані висновки науковців у разі виникнення проблем у суду щодо кваліфікації діяння як зловживання правом, безумовно підвищать якість судочинства та сприятливо впливатимуть на стан правопорядку в державі, а також стануть ефективним елементом механізму протидії зловживанню правом.

Література:

1. Зубко Ю. Г. Умови правової маргіналізації особи в Україні. *Науковий вісник Дніпропетровськ. держ. Ун-ту внутр. справ.* 2010. № 4. С. 81-87.
2. Манько Д. Г. Юридичні технології та алгоритми формалізації права у вимірі юридичної діяльності : монографія. Одеса : Фенікс, 2019. 280 с.
3. Рогач О. Я. Проблеми термінології в українському законодавстві. *Науковий вісник Ужгородськ. нац. Ун-ту. Серія: Право.* 2004. Вип. 3. С. 16-20.

НАПРЯМ 2. ЕКОНОМІКА, МЕНЕДЖМЕНТ, МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ

БЕЗПЕКА ПАЦІЄНТА – ГОЛОВНЕ ЗАВДАННЯ РОБОТИ КЕРІВНИКА ЗАКЛАДУ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я

Грицько Р. Ю.

*доктор наук державного управління,
кандидат медичних наук, доцент*

Львівський національний медичний університет імені Данила Галицького

Фуртак І. І.

кандидат наук державного управління, доцент

Львівський національний медичний університет імені Данила Галицького

Грицько О. М.

*бакалавр медицини, магістр управління проектами,
заступник головного лікаря з медсестринства*

Комунальне некомерційне підприємство

«1-а міська поліклініка м. Львова»

м. Львів, Україна

Реформа охорони здоров'я і зміни які проходять дуже динамічно, особливо в суб'єктах (мед установах усіх рівнів), на даному етапі призвели до того, що медичні працівники не обмежуються лише виконанням суто медичною діяльністю, а взаємодіють у різних сферах, у тому числі і у управлінні установами/підрозділами різного рівня. Говорячи про керівників ми маємо на увазі в першу чергу лікарів та медичних сестер. Наголосимо, що керівники (лікарі і медичні сестри, що виконують функції менеджерів) відіграють ключову роль у лікуванні, але також завдяки ефективному впровадженню процесів управління. Зміни незворотні через складність процесів, що відбуваються як у зовнішньому так і у внутрішньому середовищі установ.

Підвищення вимог суспільства до професіоналізму персоналу, змушує медичних працівників дивитись на процес лікування набагато ширше, ніж просто окремі його елементи. В свою чергу це вимагає від медперсоналу постійно досягати позитивних результатів у процесі лікування, підвищуючи рівень безпеки та зростання якості послуг. Реалії змушують медичних працівників розвивати свої компетенції, пов'язані не тільки з медициною, а й з правом, економікою

та управлінням. На це слід сподіватися і надіятись, бо сьогодні на це практично не вистачає часу із за безлічі функцій і обов'язків пов'язаних з лікувальним процесом. Навчання може підвищити безпеку пацієнтів і медпрацівників тому ми вважаємо, що Медичні працівники повинні практикувати в безпровідних умовах, наскільки це можливо (змінюваність керівників хоча б раз в 2-3 роки).

Ми закладаємо, що керівники системи охорони здоров'я знають і роблять багато у своїх закладах для безпеки пацієнта. Під безпекою пацієнта ми маємо на увазі правильність та повнота надання медичних послуг (догляд, діагностика лікування тощо). Правильно організована робота у напрямку безпеки пацієнтів та і мед працівників в результаті показує хороші результати роботи цілої установи (за звітами) і в певній мірі може нівелювати деякі недоліки у роботі.

Сьогодні у медичних технологіях досягнуто значних успіхів, тим не менше пацієнтам завдається шкода. У всьому світі 40% пацієнтів завдано шкоди здоров'ю в установах первинної ланки. Крім того, приблизно 5 смертей що хвилини в результаті допущених медичними працівниками. Ці помилки це неправильна діагностику, неадекватне або взагалі не це лікування та небезпечні, неапробовані, без клінічної доказовості хірургічні процедури. Найстійкішим і економічно обґрунтованим способом захисту життя пацієнтів є зменшення причин людської помилки. Тому медичні працівники повинні прагнути до роботи без помилок. Для досягнення цієї мети медпрацівники повинні бути належним чином навчені. Безпека пацієнтів пов'язана з безпекою медпрацівників. Медичні працівники, які працюють в умовах, що компрометують власне здоров'я та безпеку, будуть мати труднощі з наданням найвищих стандартів безпеки та якісної допомоги своїм пацієнтам. Та і моральний бік справи не є останнім. Як можна, щось робити і вимагати від когось як що сам цього не дотримуєшся. Питання, що стосуються скомпрометованої безпеки медичного працівника (в основному за рахунок керівництва, як державного так і місцевого та і безпосередніх керівників, а інколи за рахунок негілізму лікарів та медсестер), стали занадто очевидними під час нинішньої пандемії. COVID-19 поставив системи охорони здоров'я по всьому світу під сильний стрес. Постало питання нестачі ресурсів (не тільки технічних, економічних а і людських), застосування нових дійових заходів профілактики та необхідності швидко розробляти та впроваджувати рішення. Вміти швидко перенавчати спеціалістів різних спеціальностей для взаємозамінності, посилювати міжсекторальну співпрацю, швидке вправдження іновативних рішень з використанням мінімальних ресурсів. А не дивитися, що скажуть зверху. Сильна і правильно навчена робоча сила має вирішальне значення для лікування і догляду за пацієнтами. Професіонали, які

навчені критично вивчати і виявляти першопричину ризиків в різних умовах, краще здатні уникати цих ризиків і виступати за системні зміни, необхідні для захисту як самих медпрацівників, так і пацієнтів. Академічні та науково-дослідні установи несуть відповідальність у створенні доказовості розробок ресурсів безпеки пацієнта та медичного працівника. Вони повинні використовуватися в політиці, при впровадженні нормативних актів і стандартів медичної практики. А в подальшому їх використання будуть мати вирішальне значення. Але ці ресурси повинні бути в парі з навчанням медичних працівників, яке сприяє цілісному підходу до вирішення соціальних, культурних та економічних причин, за допомогою яких медики зможуть надавати безпечну і якісну допомогу. Такий підхід дозволить краще оснастити медпрацівників для виявлення та управління факторами ризику, які можуть призвести до несприятливих наслідків.

Всі питання безпеки пацієнта та медиків повинні розглядатися і впроваджуватися у всіх навчальних програмах (від студентських так і в після дипломному безперервному професійному навчанні). Критичне і незалежне мислення, вирішення проблем, комунікація, командна робота і співпраця, а також лідерство і управління мають навчатися на рівні з професійною освітою. Повноцінне лікування та догляд за пацієнтами не може бути досягнутий без продуманих і доповнених програм навчання медицини. Хоча у більшості наших медичних закладах освіти (університети, інститути, коледжі) або цим питанням приділяється дуже мало часу або взагалі нерозглядаються за час навчання, так як керівництво цього не розуміє. Але ці навички мають прямий вплив на результати лікування хворих. Наприклад, неефективна комунікація може призвести до помилки в постановці діагнозу або до зараження (що ми бачимо під час теперішньої епідемії) медичного працівника/ків. Нездатність ефективно спілкуватися може обмежити ефективну взаємодію з пацієнтом, а це невід'ємна частина оптимізації безпеки.

Сприяння лідерству та управлінським навичкам має вирішальне значення для безпеки пацієнта та медичного працівника. Сильне лідерство здобуває довіру підлеглих, в результаті чого є краща співпраця з керівництвом. Результати такого підходу демонструють деякі країни у боротьбі з COVID-19.

Охорона здоров'я – як система повинна розробити і терміново впровадити системний підхід до поліпшення глобальної безпеки пацієнтів і медичних працівників, який повинен починатися з професійної освіти і запровадження в програми навчання нових предметів та навичок у тому числі з управління. Таке навчання наступного покоління практиків та керівників охорони здоров'я для критичного та цілісного вивчення може допомогти забезпечити ефективніше управління ланцюгом поми-

лок та системних збоїв, які ставлять пацієнтів та медичних працівників під загрозу. З нинішньої пандемії можна зробити такий висновок: основний ресурс є медичні працівники і недооцінення його є величезною помилкою яку необхідно терміново виправляти. А здоров'я і благополуччя працівників охорони здоров'я є найважливішою цінністю для системи ОЗ. поряд зі збільшенням інвестицій в ОЗ необхідно вкладати їх підготовку.

Яке значення має лідерство в охороні здоров'я – особливо в умовах кризи. Лідерство – це послідовники і лідери, які працюють разом для досягнення спільних результатів. Пандемія COVID-19 розкрила нам всі недоліки в організації систем охорони здоров'я в світі. Притому на всіх напрямках одночасно. І та країна яка швидше зможе виправити ці помилки і зможе реформувати свою систему ОЗ та і швидше переможуть недугу. І тут не обов'язково що першими чи кращими будуть країни з високим економічним розвитком. Це будуть країни які зможуть зробити правильні висновки і провести відповідні реформи не лише за ради реформ а для покращення роботи та захисту і пацієнтів і медичних працівників, налагодження взаємозв'язків між різними сферами управління і в середині системи. Системи ОЗ стикається з численними проблемами: переповненість, обмежені фінансові ресурси, бюджетні обмеження та нестача персоналу. Інфраструктура була старою, дефіцит основних поставок. Медичне обладнання та технології застарілі або несправні. З розширенням самоврядування установ у багатьох медзакладах ситуація змінилася на краще. І ці зміни в основному там де лідер (директор, головний лікар, головна медсестра) є хорошими менеджерами і реальними лідерами в колективі. Де колектив реально їх поважає за професіоналізм. Вважаємо, що лідерство є запорукою трансформації системи охорони здоров'я. Лідерство в охороні здоров'я має зосереджуватися на залученні таких співробітників, які будуть сприяти здоровим взаємовідносинам в колективі. Лідерам підрозділів потрібно проявляти емпатію. Вони повинні допомагати персоналу визначити і розібратися з проблемою яка виникла.

В умовах пандемії керівники повинні враховувати свої можливості тому, що з боку персоналу буде лунати критика а це в свою чергу буде вимагати ситуаційного лідерства з метою уладнати недоліки. Не завжди це піде на користь справи та іміджу.

Важливо, щоб керівник міг забезпечити, щоб організаційна культура була чуйною, проактивною і зосередженою на вирішенні потреб персоналу. Потрібен комплексний підхід до лідерства, який поєднає економічне, соціальне, психологічне та культурне розмаїття. Лідери також повинні усвідомлювати власні емоції і стрес.

Ця криза закликає лідерів бути доступними, підтримуючими і ініціативними, а також готовими слухати і мотивувати, щоб задовольнити різні потреби персоналу, особливо тих, хто на передовій у боротьбі з COVID-19.

Перлина в короні надання медпослуг це етика поведінки медпрацівників. Система охорони здоров'я зобов'язана виховувати професійну етику по відношенню до пацієнта і своїх колег. Первинна медико-санітарна допомога розглядається як частина державного сектору і базується на філософії співпраці. Наша реформа проводиться в контексті неолібералізму і використання керованої конкуренції для підвищення ефективності. Хоча ми бачимо, що деякі керівники ОЗ прагнуть повернутися до системи співпраці а не конкуренції. Але ринкові відносини заставляють все ж таки змінюватися, хоча і поволі, і заставляє шукати своє місце. Світовий банк і донори експортують теорію реформування ОЗ з заходу на схід, залучаючи політику приватизації та маркетингу. Це незважаючи на їх доцільність реалізації. Для прикладу приватні медичні заклади відкриваються повсюдно, але це результат скоріше економічної кризи та лібералізації, ніж конкретності в ОЗ. Значна частина цієї приватної практики є неліцензійною і нерегульованою, а неформальна приватизація має руйнівний вплив на етику медпрацівників. Провідною політикою має стати реформа системи охорони здоров'я і громадського здоров'я, що повинно передбачати реальну децентралізацію, демократизацію та вдосконалення управління. Перехід на контрактну основу приватного сектору, що докорінно відрізняється від політики проактивної приватизації та маркетингу. В основі двох підходів лежить те, чи слід розглядати охорону здоров'я як право людини, яке найкраще обслуговується соціалізованим забезпеченням, або приватним добром, що вимагає від урядів лише виправити ситуацію на ринку та забезпечити базовий догляд для незахищених верств населення. Це питання політики, а не економіки.

Література:

1. Colin Binns, Wah Yun Low, Lee Mi Kyung, The COVID-19 Pandemic: Public Health and Epidemiology, *Asia Pacific Journal of Public Health*, 10.1177/1010539520929223, (101053952092922), (2020).
2. David John Sheard, Gregory Clydesdale, Gillis Maclean, Governance structure and public health provision, *Journal of Health Organization and Management*, 10.1108/JHOM-11-2018-0336, (2019).
3. Calum Paton, Health Policy: Overview, *International Encyclopedia of Public Health*, 10.1016/B978-0-12-803678-5.00191-0, (438-449), (2017).
4. Bethany Brown, Competition in healthcare: a review of international evidence, *Perspectives in Public Health*, 10.1177/1757913916638233, 136, 3, (121-122), (2016).

ВПЛИВ ПРЯМИХ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ НА ЕКОНОМІКУ ПРИЙМАЮЧИХ КРАЇН

Деркач Т. В.

*доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри менеджменту
Міжнародний гуманітарний університет*

Чайка Н. І.

*аспірантка кафедри економіки і міжнародних відносин
Міжнародний гуманітарний університет
м. Одеса, Україна*

У сучасному світі прямі іноземні інвестиції є важливим економічним ресурсом та інструментом як для країн, що розвиваються, так і для розвинених країн. Прямі іноземні інвестиції мають потенціал створювати робочі місця, підвищувати продуктивність, здійснювати обмін досвідом та технологіями, збільшувати експорт і грати істотну роль у довгостроковому економічному розвитку країн.

Країни всіх рівнів розвитку прагнуть збільшити потоки ПІІ для покращення своїх позицій у світовій економіці. Для більшості країн необхідним є імпорт капіталу, так як важко покрити потреби у фінансових ресурсах за рахунок власних коштів. У зв'язку з цим країни залучають у національну економіку іноземні інвестиції.

Одним з основних рушійних факторів розвитку країни є функціонування на її території міжнародних компаній або їх філій, які чинять як позитивний, так і негативний вплив. Серед позитивних моментів слід виділити модернізацію економіки, шляхом створення додаткових робочих місць, приплив інвестицій і технологій в країну. Негативний вплив проявляється у витісненні національних виробників і зниженні конкурентоспроможності виробленого ними товару.

Іноземні компанії мають у своєму розпорядженні величезні фінансові, виробничі та технологічні ресурси, використовуючи які глобальні компанії та їх філії впливають на економіку приймаючої країни. Ступінь такого впливу визначається масштабами капіталу, що залучається, його галузевою структурою, а також залежить від інвестиційного клімату в країні та зацікавленості в залученні іноземного капіталу.

Як правило, іноземні компанії позитивним чином впливають на модернізацію економіки приймаючої країни при здійсненні своєї діяльності. Держава, що приймає має забезпечувати мирне співіснування іноземних і національних інвесторів, удосконалювати систему захисту від ризиків (в тому числі і політичного характеру), встановлювати справе-

дливу систему врегулювання інвестиційних суперечок. Крім того, держава, що приймає, має надавати право на використання пільг з оподаткування, різних тарифних і адміністративних преференцій для іноземних інвесторів [1].

Вплив прямих іноземних інвестицій може бути як позитивним, так і негативним, тобто за винятком переваг, прямі іноземні інвестиції також можуть принести втрати в економіку країни перебування. Механізми, за допомогою яких ПІІ можуть здійснювати позитивний вплив на економічне зростання, можна розділити на п'ять основних груп:

- 1) передача нових технологій та ноу-хау;
- 2) формування людських ресурсів;
- 3) інтеграція у світову економіку;
- 4) посилення конкуренції у країні перебування;
- 5) розвиток та реструктуризація місцевих компаній.

Однак, вплив прямих іноземних інвестицій на економічне зростання країни перебування є неоднозначним. Прямі іноземні інвестиції можуть впливати на економічне зростання через передачу технологій та ноу-хау. Міжнародні корпорації як основне джерело розповсюдження технологій через свою присутність у різних країнах є відповідальними за витрати на дослідження та розробки в усьому світі [1].

Прямі іноземні інвестиції є способом прискорення економічного зростання, оскільки передача технологій та знань міжнародних компаній сприяє підвищенню продуктивності місцевих компаній, що в свою чергу сприяє зростанню валового внутрішнього продукту. Міжнародні компанії також зазвичай надають підтримку своїм місцевим компаніям у придбанні сировини та напівфабрикатів.

Серед негативних наслідків надходження прямих іноземних інвестицій можна зазначити, що місцеві фірми можуть відчути падіння підтримки місцевої влади, адже остання, переконуючись у тому, що глобальні компанії є джерелом професійної підготовки та, таким чином, збільшують рівень освіти в країні, починають зменшувати державні витрати у цій сфері. Іншим наслідком є те, що працівники з вищою освітою можуть виїхати з країни, оскільки не існує потужних центрів досліджень та розробок, у яких вони можуть працювати та застосовувати свої знання у країні перебування [2].

Цілком певним є те, що прямі іноземні інвестиції сприяють інтеграції країни перебування в світову економіку, зокрема через фінансові потоки, отримані з-за кордону.

Прямі іноземні інвестиції здійснюють істотний вплив на імпорт, експорт та, в свою чергу, на платіжний баланс. Щодо впливу на експорт, то світова практика показує, що ПІІ можуть грати важливу позитивну роль у розвитку експорту країни-реципієнта, так як часто діяльність

іноземних інвесторів орієнтована на зовнішні ринки. У більшості країн, що розвиваються, зарубіжних інвесторів з країн з перехідною економікою приваблює можливість зниження витрат за рахунок більш дешевих ресурсів (матеріальних, трудових і т.д.) або за рахунок підвищення ефективності своєї діяльності [3]. Як відзначають М. Бломстрем і А. Кокко, в плані розвитку експорту прямі іноземні інвестиції можуть сприяти реалізації таких напрямів:

- 1) обробка місцевих сировинних матеріалів і їх подальший експорт;
- 2) імпортозаміщуючі галузі та їх конверсія на експорт;
- 3) експорт нових товарів;
- 4) компонентна спеціалізація всередині вертикально інтегрованих міжнародних галузей.

Прямі інвестиції можуть не тільки збільшувати обсяг експорту приймаючої країни, а й розширити зовнішні ринки збуту. Це відбувається двома основними способами. Перший спосіб це організація експортоорієнтованого виробництва на території країни-реципієнта. Другий спосіб має на увазі розширення експортних можливостей місцевих постачальників за рахунок того, що іноземне підприємство створює стратегічні альянси з місцевими компаніями, відкриваючи їм вихід на світові ринки [2].

Крім перерахованих позитивних прямих ефектів, що впливають на розвиток експорту країни-реципієнта, можуть мати місце й позитивні непрямі ефекти. На сучасному етапі в умовах становлення постіндустріального суспільства в найбільш розвинених країнах ПІІ можуть сприяти розвитку експорту наукомісткої продукції. До того ж ПІІ часто характеризуються більш інтенсивними експортними операціями, ніж внутрішні інвестиції, і, крім того, можуть призвести до того, що місцева компанія-підрядник буде включена в міжнародний ланцюжок поставок іноземного інвестора.

Загалом помічено, що прямі іноземні інвестиції сприяють прискоренню диверсифікації національного експорту і підвищенню конкурентоспроможності місцевої продукції на світових ринках [1].

Варто відзначити, що позитивна роль ПІІ в розвитку експорту приймаючої сторони не є беззастережною, так як поряд з вигодами від їх залучення можуть мати місце й певні негативні наслідки. Так, В. Ньюлін зазначає, що діяльність зарубіжних інвесторів, які є експортерами, може привести до погіршення зовнішньої торгівлі країни-реципієнта, що значно зменшить її вигоди від експорту і негативно позначиться на економічному розвитку держави. Що стосується впливу залучення ПІІ на імпорт, то тут можуть мати місце два протилежних ефекту. Перший ефект полягає в збільшенні, особливо на початковому етапі інвестування (тобто при створенні підприємства), імпорту облад-

нання та запасних частин до нього, а в разі створення збиральних виробництв зросте імпорт матеріалів, сировини, комплектуючих, напівфабрикатів, які не виробляються в приймаючій стороні або їх якість не задовольняє вимоги іноземної компанії.

Другий ефект проявляється в довгостроковій перспективі, коли ПІІ сприяють розвитку імпортозамінних виробництв, що, безсумнівно, призведе до зменшення імпорту країни за відповідними статтями. При розвитку імпортозамінних виробництв в приймаючій країні важливим аспектом є забезпечення високого рівня використання місцевих ресурсів при виробництві.

Відносно впливу ПІІ на стан платіжного балансу країн-реципієнтів необхідно відзначити два моменти. По-перше, експортно-імпортна діяльність зарубіжних компаній має пряий вплив на стан платіжного балансу: формування позитивного сальдо зовнішньої торгівлі організацій з іноземними інвестиціями сприяє поліпшенню сальдо платіжного балансу приймаючої сторони, а навпаки. По-друге, безпосередньо імпорт капіталу покращує сальдо платіжного балансу, але наступне за цим переливання доходів у вигляді дивідендів, прибутків і відсотків в країну походження інвестицій, а також оплата ліцензій і патентних прав викликають протилежну зміну балансу в негативний бік.

Отже, вплив прямих іноземних інвестицій на економіку країни може мати як позитивні, так і негативні наслідки.

Література:

1. Рогач О. І. Міжнародні інвестиції: Теорія та практика бізнесу транснаціональних корпорацій:[Підручник] К.: Либідь, 2005. 720 с.
2. Малай А. О. Вплив прямих іноземних інвестицій на економічний розвиток приймаючої країни *Інвестиції: практика та досвід*. 2011. № 16. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/16_2011/7.pdf
3. Roy S. Foreign Direct Investment and Economic Growth: An Analysis for Selected Asian Countries // *Journal of Business Studies Quarterly*. 2012. vol. 4. №. 1. P. 15-24

ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ КРИТЕРІЇВ ОЦІНКИ БЛОКЧЕЙН ПРОЕКТІВ ДЛЯ ЕФЕКТИВНОГО УПРАВЛІННЯ ІНВЕСТИЦІЯМИ

Станіславський В. Г.

аспірант кафедри менеджменту

Інституту права, економіки та міжнародних відносин

Міжнародний гуманітарний університет

Науковий керівник: Гончарук А. Г.

доктор економічних наук, професор

Інституту права, економіки та міжнародних відносин

Міжнародний гуманітарний університет

м. Одеса, Україна

У міру розвитку і адаптації всієї крипто-галузі і блокчейн технологій криптовалюта і окремі проекти все частіше стають об'єктом інвестицій. Діяльність проектів все частіше стає прибутковою, як для компаній розробників так і для інвесторів. Ринок криптоактивів стає все більш переповненим і важким, як для звичайних користувачів, так і для інвесторів. Успіх нових крипто-проектів залежить безпосередньо від зацікавленості аудиторії у використанні цього проекту. Існує величезна кількість блокчейн-проектів які несуть в собі різні ідеї і відрізняються один від одного принципами і правилами роботи. Автор намагається визначити засади критеріїв оцінки блокчейн проектів, а також критерії оцінки їх можливостей масштабування в перспективі, які дозволять внести ясність у визначенні найбільш підходящих криптовалют і проектів для ефективного управління інвестиціями і капіталом. Криптовалюта за визначенням створена для екосистем використовуваних для обслуговування фінансової діяльності. Блокчейн проекти мають на увазі під собою проекти будь-якого типу, які можуть бути окремою інфраструктурою, так і служити інструментом для забезпечення гнучкості та надійності інші проектів. Блокчейн це технологія яка за своїм змістом здатна об'єднувати більшість секторів економіки і не тільки. Традиційна фінансова система поступово втрачає свою актуальність. Блокчейн як технологія дозволяє створювати екосистеми які здатні замінювати сектора економіки незалежно від форм власності. Розвиток кожного проекту залежить від його актуальності, кейсів використання, а також від ступеня реалізації. криптоактиви як поняття все ще вимагають прийняття суспільством, а тим більше адаптації в використанні в різних секторах, як економіки так і життя в цілому. Автор описує криптоактиви як проекти, як своєрідний технологічний продукт, який вима-

гає маркетингову стратегію, команду розробників, кейси використання і аудиторію зацікавлену в кінцевому продукті. В даний час блокчейн проекти починають оцінюватися в номінальному відношенні ще до зародження практичних результатів, на етапі розробки. Соціальні мережі можуть сприяти популяризації криптовалют, також можуть сприяти коливанню ринкових цін. Автор вказує, що при виборі криптоактива для інвестування варто звертати увагу не тільки на характеристики і властивості проекту, але також на команду розробників, маркетингову стратегію, ступінь і рівень комунікації з потенційними споживачами, якість і кількість викладеного матеріалу. Розробники як кадри займаються різними проектами і можна скласти якісну картину міграції кадрів з проекту в проект ґрунтуючись на успіхах або невдачах того чи іншого продукту. Автор зазначає, що команда розробників це запорука практичної реалізації продукту від стадії теорії та ідеології «White rare» до моменту виходу продукту на ринок. Для створення інвестиційної стратегії потрібно сформулювати ряд критеріїв для вибору і оцінки криптоактивів. Автор зазначає, що маркетингова діяльність і імідж продукту відіграють велику роль у формуванні інвестиційного клімату для залучення капіталу. Але технічні характеристики, такі як обсяг і швидкість емісії, гнучкість використання відіграють велику роль щодо зростання вартості проекту. Також дуже важлива взаємодія і орієнтованість на маркет-мейкерів які забезпечують ліквідність криптоактиву. На стадіях ранньої розробки проекту команда проекту і своєчасна технічна реалізація анонсів дуже важлива, так як це формує основу довіри спільноти інвесторів. Блокчейн проекти розглядаються автором як підприємства, які укладають контракти і взаємодіють з іншими підприємствами різних галузей, в залежності від характеристик продукту і принципів роботи. Автор статті зазначає, що для успішної інвестиційної діяльності потрібне формування власної індивідуальної методології та критеріїв оцінки блокчейн проектів. Вибір криптовалюти повинен базуватися на оцінці блокчейн проектів виходячи з передбачуваної прибутковості і допустимих ризиків. Автор розділяє криптоактиви в міру прибутковості на кілька груп. Ризики зростають у міру зростання рівня прибутковості проекту. Відповідно для формування ефективної методології потрібно поєднувати всі види проектів для досягнення максимальної прибутку при мінімальних ризиках.

Література:

1. Cryptocurrency marketing strategy., Дата звернення: 10.04.2020.,
Вилучено з : <https://blog.sagipl.com/cryptocurrency-marketing-strategy/>

2. Top 9 ICO and Cryptocurrency Marketing Strategies. 08.03.2021 , Дата звернення: 10.04.2020., Вилучено з : <https://press.farm/top-9-ico-and-cryptocurrency-marketing-strategies/>

3. Banking Is Only The Beginning: 58 Big Industries Blockchain Could Transform. 08.03.2021 , Дата звернення: 10.04.2020., Вилучено з : <https://www.cbinsights.com/research/industries-disrupted-blockchain/>

4. Investing in Cryptocurrency for Long-Term Gain., Дата звернення: 10.04.2020., Вилучено з : <https://kriptomat.io/cryptocurrency/investing/>

МІЖНАРОДНІ ЕНЕРГЕТИЧНІ МЕРЕЖІ В ПРОЦЕСІ РОЗВИТКУ ТОРГІВЛІ ВІДНОВЛЮВАНОЮ ЕНЕРГЕТИКОЮ

Чебаненко Д. І.

*аспірант кафедри економіки і міжнародних економічних відносин
Інституту права, економіки та міжнародних відносин
Міжнародний гуманітарний університет
м. Одеса, Україна*

Технологічний розвиток останніх п'яти десятиріч призвів до зменшення ролі повністю механічних систем та зростання частки використання електронних пристроїв, як для промислового виробництва так і для використання в домашніх господарствах. Все більшого значення набувало застосування електрики в якості основної рушійної сили, що повинно було призвести до скорочення обсягів споживання викопного палива, проте основні методи виробництва електроенергії продовжували базуватися на процесі згорання викопного палива. В наслідку цього, зростання електрифікації і, відповідно, обсягів споживання електроенергії призвело тільки до підвищення значимості викопного палива та інтенсивності його використання.

Висока енергоємність викопних джерел енергії, котра робила їх імпортування та місцеву переробку на електроенергію економічно доцільною, залишала їх пріоритетним об'єктом міжнародної торгівлі енергією та сприяла налагодженню розгалуженої системи транспортування з використанням нафто– та газопроводів. При цьому системі міжнародного сполучення електромереж відводилося вторинне місце і її використання зводилося до торгівлі електрикою в прикордонних районах.

Підвищення глобальних обсягів споживання енергії, як результат надмірної енергоємності економік світу, призвело до поступового погіршення екології та розвитку кліматичної кризи. Потенційні негативні

ефекти продовження використання викопного пального в якості основного енергетичного джерела зробили економічно необхідною переорієнтацію на застосування низьковуглецевих альтернатив.

Розглянувши обсяг глобального споживання енергії, то можливо побачити тенденцію до збільшення споживання енергії, отриманої з усіх типів джерел крім вугілля, споживання котрого характеризується коливаннями на рівні 2%. Якщо ж розглянути данні починаючи з 1990 р., то станом на 2018 р. загальний обсяг споживання енергії виріс на 59,4% [1].

Необхідність зменшення викидів парникових газів, підвищення рівня освіченості населення, що до негативних наслідків використання викопних джерел енергії, а також технологічний прогрес націлений на досягнення економічної ефективності виробництва енергії на основі відновлюваних джерел призвело до структурних зрушень в системі глобального енергетичного забезпечення. Результатом зрушень стало підвищення частки споживання електроенергії на основі відновлюваних джерел.

Якщо розглянути структуру виробництва енергії країн ОЕСР, то можливо побачити, що позиція основного ресурсу для генерації електроенергії, котра належала десятиліттями вугіллю, почала занепадати і зменшилася на 28,2% починаючи з 2007 р., тим самим звільнивши місце для збільшення долі відновлюваних джерел енергії та природного газу. Станом на 2018 р. вони відповідали за виробництво 54,37% електроенергії, з перевагою в 7% на користь природного газу [2].

Дані зміни в структурі виробництва та споживання електроенергії потребують проведення відповідних їм змін у системі міжнародної торгівлі електроенергією. Створюється необхідність для модернізації логістичних каналів отримання енергії, що повинно включати в себе переорієнтацію від використання нафто– та газопроводів, як основних методів транспортування енергії, на створення гнучкої міжнародної електромережі здатної активно адаптуватися до коливань в попиті та обсязі постачання електроенергії на основі відновлюваних джерел.

Надмірне споживання енергії на основі викопних джерел призвело до зростання рівнів викидів парникових газів і тим самим необхідності передислокації вуглецево-орієнтованих об'єктів виробництва електроенергії за межі країн імпортерів викопних джерел енергії, як способу зменшення власного вуглецевого сліду та мінімізації негативних наслідків для населення. За оцінками, забруднення повітря являється причиною смерті 5 млн. людей в світі щорічно, при цьому основною причиною є спалювання біомаси та використання енергії на основі викопних джерел. В свою чергу, захворювання, викликані забрудненням створюють додаткові витрати на забезпечення охорони здоров'я громадян.

Налагодження єдиної міжнародної енергетичної системи дозволяє мінімізувати проблему постачання відновлюваної енергетики до місць

концентрації попиту – міст. Будучи неспроможними цілковито поклатися на потужність власних відновлюваних джерел енергії, в поєднанні з необхідністю підтримки стабільного електропостачання прикордонні міста, застосовуючи міжнародні енергетичні мережі, здатні до створення умов необхідних для повноцінного використання глобальних відновлюваних енергетичних ресурсів регіону. Основні відновлювані джерела енергії – гідроенергія, вітрова та сонячна енергія – в значній мірі залежать від місця розташування, при цьому місця з найкращими ресурсами часто розташовані у віддалених регіонах, далеко від основних центрів попиту [3].

Залучення до міжнародної системи торгівлі електроенергією дозволить Україні налагодити початковий імпорт електроенергії отриманої з відновлюваних джерел, для досягнення планових обсягів використання зеленої енергії, залишаючи можливість для майбутнього експортування, за умови подальшого розвитку проєктів відновлюваної енергетики в Україні.

В Україні вже розпочата робота по інтеграції до ENTSO-E націлена на налагодження стабільної системи трансграничної електропередачі. Наразі функціонуючі в Україні лінії міжнародних електромереж поєднуються з усіма оточуючими країнами, проте, в першу чергу, вони залишаються орієнтованими на російсько-українську торгівлю електроенергією. Дана система представлена у вигляді мережі електропередач потужністю в 300-330 кВт на сході України. Сполучення західної частини країни сконцентровано в трьох лініях на 750 кВт, котрі поєднують Україну з Молдовою, Румунією, Угорщиною і Польщею залишаючи необхідність до підвищення її гнучкості перед налагодженням процесу під'єднання об'єктів відновлюваної енергетики [4].

Література:

1. Global direct primary energy consumption // Our World in Data URL: <https://ourworldindata.org/grapher/global-primary-energy> (дата звернення 05.04.2021).
2. Electricity generation by source, OECD, 1990-2019 // International Energy Agency URL: <https://www.iea.org/data-and-statistics/charts/electricity-generation-by-source-oecd-1990-2019> (дата звернення 06.04.2021).
3. Large-scale electricity interconnection // International Energy Agency. URL: <https://euagenda.eu/upload/publications/untitled-69070-ea.pdf> (дата звернення 08.04.2021).
4. ENTSO-E Transmission System Map // ENTSO-E. URL: <https://www.entsoe.eu/data/map/> (дата звернення 10.04.2021).

АНАЛІЗ ФАКТОРУ БЕЗПЕКИ В МОРЕПЛАВСТВІ

Шинкарук М. М.

*здобувач ступеня вищої освіти «магістр»
спеціальності 271 «Річковий та морський транспорт»
Херсонська державна морська академія*

Піскун В. В.

*здобувач ступеня вищої освіти «магістр»
спеціальності 271 «Річковий та морський транспорт»
Херсонська державна морська академія*

*Науковий керівник: **Нагрибельна І. А.***

*доктор педагогічних наук,
професор кафедри соціально-гуманітарних дисциплін
та інноваційної педагогіки*

*Херсонська державна морська академія
м. Херсон, Україна*

Мореплавство є ключовою складовою світової економіки та транспортної системи. Саме морський транспорт забезпечує 70 % перевезення вантажів та близько 20 % пасажирів [1]. В Україні на морський транспорт в 2019 році припадало 1,6 % перевезення вантажів та 0,03% перевезення пасажирів [2]. Відзначаємо, що для мореплавства одним із базових факторів є безпека, яка має значний вплив на його економічну ефективність та розвиток. Так, за даними EMSA (European Maritime Safety Agency), за 2019 рік мореплавство понесло збитки через проблеми з безпекою у розмірі 540 млн. дол. США, при цьому, помилки людей спричинили 67 % наведеної суми збитків, технічні проблеми – 24 %, небезпечні речовини – 4 %, метеорологічні умови – 3 %, інші аспекти – 2 % [3].

Враховуючи наведене, важливим науково-практичним завданням є формування правильних підходів до аналізу фактору безпеки в мореплавстві.

Проблематика безпеки мореплавства знаходиться в фокусі досліджень вітчизняних та закордонних учених, де можливо виділити такі напрацювання: С. Галіча, О. Дала, Ю. Загородньої, М. Коротченкова; С. Крамського, З. Лучіча, Х. Псарафтиса, І. Скоко, О. Сороки, С. Сошнікова; Дж. Фенстада, О. Цуканова та інших. Однак, більшість наукових досліджень направлена на виявлення причин та наслідків порушення безпеки у мореплавстві, майже не торкаючись питань аналізу, що потребує проведення подальших досліджень.

Досліджуючи фактор безпеки в мореплавстві та питання проведення його аналізу, важливим є розкрити сутність термінів «безпека»

та «безпека в мореплаванні», а також ідентифікувати головні складові фактору безпеки, що можливо використати для його аналізу.

Доповнивши визначення М. Воротнюк, О. Сушко [4, с. 2] можемо сформулювати таке визначення безпеки – це такий стан об'єкту, коли зовнішні та внутрішні фактори не впливають негативно на його розвиток. Відносно безпеки в мореплаванні можемо зазначити, що це такий стан взаємовідносин всіх складових елементів процесу мореплавання (судно, його екіпажу, пасажирів, вантаж, компанія судновласник, портове господарство, мешканці морського узбережжя), який забезпечує отримання ними додаткового зиску та не генерує збитки і втрати, у тому числі фінансові.

Для забезпечення безпеки в мореплаванні необхідно проводити аналіз, що повинен урахувати головні складові цього фактору:

- економічну складову, що включає в себе як розрахунок витрат ресурсів на забезпечення або підтримання безпеки у мореплаванні, так і розрахунок витрат та втрат, що можуть понести учасники мореплавання в межах порушення його безпеки. Тут мова йде про державні владні інститути, місцеве самоврядування, власників та екіпаж судна, отримувачів та відправників вантажів, пасажирів, інших учасників процесу мореплавання (жителі узбережжя, власники і робітники портів, фінансові установи);

- екологічну складову, що набуває все більшого значення для сучасного мореплавання, де акцент необхідно робити на забезпеченні мінімізації екологічних втрат від ведення господарської діяльності для морських мешканців (тварин і рослин), морських регіонів, екіпажу та пасажирів судна, жителів узбережжя. Особливої важливості набуває зменшення викидів вуглецю у атмосферу в межах боротьби з глобальним потеплінням;

- соціальну складову, що формує соціальний захист членів екіпажу, а також торкається комплектації екіпажів кораблів, кадрового забезпечення процесів мореплавання, забезпечення престижності морських професій;

- технічну складову, що відповідає за надійність судна, його обладнання і механізмів, а також надійність портового господарства і обладнання портів;

- технологічну складову, що забезпечує процеси перевезення вантажів і пасажирів, а також завантаження і розвантаження вантажів у мореплаванні;

- юридичну складову, що направлена на супроводження процесів мореплавання та регламентацію відносин між всіма учасниками цих процесів, у тому числі в межах розгляду причин і наслідків аварій;

– безпеку регіону, яка залежить від зусиль державних владних інститутів та місцевих органів самоврядування, а також суспільних організацій і окремих мешканців узбережжя і направлена на недопущення різноманітних інцидентів відносно здійснення морських перевезень.

Узагальнюючи дослідження, відзначаємо важливість аналізу фактору безпеки для забезпечення економічної ефективності та розвитку мореплавства. Уважаємо доцільним у подальшій науковій роботі сформувати сукупність індикаторів за ідентифікованими складовими фактору безпеки мореплавства для проведення його аналізу.

Література:

1. Statista. Statistical information. URL: <https://www.statista.com>.
2. Державна служба статистики України. Транспорт. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
3. European Maritime Safety Agency. Newsletters. URL: <http://www.emsa.europa.eu/newsroom/newsletters.html>.
4. Воротнюк М., Сушко О. Людська безпека як імператив сучасної епохи: переніс фокусу з держави на людину. Київ: Фонд ім. Фрідріха Еберта. Представництво в Україні, 2020. 18 с.

НАПРЯМ 3. ФІЛОЛОГІЯ

ANALYZING THE ATMOSPHERE OF TENSION STYLISTICALLY (BASED ON EXAMPLES FROM THE NOVEL BY STEPHEN KING «THE OUTSIDER»)

Baranovska L. M.

*Student at the Applied Linguistics Department
Lviv Polytechnic National University*

Albota S. M.

*Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Applied Linguistics Department
Lviv Polytechnic National University
Lviv, Ukraine*

Horror literature is a well-known phenomenon since the Romantic epoch, when the Gothic novel appeared. Undoubtedly, in the beginning it was popular and in demand among the public. However, it was perceived as a «low genre», because the purpose of this kind of novel was only to frighten, terrify the reader by applying monotonous techniques. Even the large number of minor authors who worked in the genre of Gothic novel, did not add weight in the eyes of critics and connoisseurs. This attitude has not changed in cinema: turning literary horror into a screen spectacle, regularly replenishing the repertoire of cinemas with new works of this genre [1, p. 145].

Stephen King is considered the most successful author in the genre of horror, the publication of his books has crossed the mark of 400 million copies. His stories have long entered our cultural consciousness. In addition, he is called the «king» of horrors. The work of Stephen King is very popular among the modern reader.

Stephen King introduces the concept of horror in this novel gradually, as if preparing the protagonists to meet the inevitable, the supernatural, to be acquainted in advance with its supernatural essence, but this method of narration is not typical of this author, as he prefers the sudden appearance of «terrible». In the novel «The Outsider», the author uses a lot of stylistic means to make the reader feel awkward, tense, anxious and expect future developments in the plot.

The use of repetitions is the intentional repetition of any units of expression. Most often it is used to create a background, focus attention, explain/clarify the meaning, the smooth development of logical judgments,

indications of the emotional peak of statements [2, p. 59, 3]. The use of this technique of expressiveness is due to the description of the state of extreme stress in the affected direct speech of the characters. Feeling the inability to describe their emotions, the speaker fills the quality with quantity:

*And **thinking**. About how Terry had called Willow Rainwater ma'am. About how Terry had asked directions to the nearest doc-in-the-box, even though he'd lived in FC all his life. About how Terry had shared a room with Billy Quade, and wasn't that convenient. About how Terry had risen to his feet to ask Mr. Coben his question, which was even more convenient. **Thinking** about that drop of ink in the glass of water, turning it pale blue, of footprints that just ended, of maggots squirming inside a cantaloupe that had looked fine on the outside. **Thinking** that if a person did begin considering supernatural possibilities, that person would no longer be able to think of himself as a completely sane person, and **thinking** about one's sanity was maybe not a good thing. It was like **thinking** about your heartbeat: if you had to go there, you might already be in trouble [4].*

І думати. Про те, як Террі назвав Віллов Рейнвоатер «мем». Про те, як Террі спитався про найближчий травмункт, хоч усе життя прожив у Флінт-Сіті. Про те, як Террі ділив готельний номер із Біллі Квейдом, а для слідства це було зовсім не вигідно. Як Террі підвівся зі стільця, щоб поставити запитання містеру Кобену, а це було тим паче невигідно. Думати про ту краплю чорнила в склянці води, що забарвила рідину в блакитний колір, про вервечку слідів, що просто обривалася серед пустелі, про черв'яків у канталупі, яка з вигляду здавалась неушкодженою. Думати, що як почнеш зважати на надприродні явища, то визнавати себе цілком здоровим психічно вже не можна, і що замислюватись про власне психічне здоров'я – теж недобрий знак. Це наче замислюватись про власне серцебиття: якщо ти звертаєси на це увагу, то вже маєш якість проблеми [5, p. 261].

In addition to repetitions in this example, we can trace the stylistic technique of gradation or climax. Climax (gradation) as a figure of inequality consists in arranging the utterance so that each subsequent component of it increases significance, importance or emotional tension of narration. This tool shows the growth of emotions in the hero, the accumulation of thoughts and fear.

Descriptions of the emotional states of the characters are defined by diversity and detail. To depict the inner state of the character, the author uses tokens associated with pain, horror and death, as well as words that are stereotypically unpleasant, and metaphorical phrases that include such words.

*It's in your eyes, Jack. It's **eating** into your eyes. Soon you'll be able to see it, **little gray knobs of malignant cancer cells swimming around** in your vision [4].*

*Він сягнув твоїх очей, Джеку. Він **вiiдає** тобі очі. І скоро ти його побачиш, ці **маленькі сірі кавалки злякiсного раку, що застелятимуть** тобі погляд [5, p. 343].*

The comparison is used when it is necessary to express the figurative similarity of two dissimilar objects that belong to two different classes. In horror novels, comparison is used to assess situations and characters, explain the emotional state of the characters, individual description, create associations based on the reader's experience, as well as to create a humorous or ironic effect. Comparison is often used in conjunction with personification. Using personification the author aims to convey an atmosphere of oppression and create a sense of danger. The essence of personification is to endow human qualities with inanimate objects – mostly abstract concepts:

*That's it,» she agreed, butting her cigarette in a tin ashtray heaped **with dead soldiers** [4].*

*Саме так, – погодилась Лаві, бичкуючи сигарету в бляшаній попільниці, **повній мертвих солдатів смерті...** [5, p. 468]*

In this example, we can see how the author compares cigarettes with dead soldiers, immediately embodying this concept in the concept of death.

An epithet is a linguistic and stylistic means of speech, most often a figurative definition that expresses the features of an object as real and imaginary. The main characteristics of the epithet are emotionality and subjectivity: the proposed characteristic is chosen by the speaker [2, p. 53]. In horror works, epithets are used to emotionally diversify the story and accurately convey the atmosphere of tension and fear.

*Ralph could, and knew they were standing at the entrance to a **different world. He could smell stale dampness, and something else--the high, sweet aroma of rotting flesh. It was faint, but it was there. He thought of that long-ago cantaloupe, and the insects that had been squirming around inside it** [4].*

*Ралф чув і знав, що вони стоять біля дверей в **iнший світ**. Він вловив запах застоюлої вологи та ще децjo – **зіпсутий, солодкий душок гниючої плоти**. Запах слабкий, але відчутний. Ралф згадав ту давню канталупу й комах, що роїлися всередині [5, p. 536].*

In order to create an emotional atmosphere in a work of art, the author uses a number of tools that can awaken the reader's deep feelings and emotions, adjust the reader to a certain way of perception and create an emotional assessment of the text. There are many linguistic and stylistic units in the works of the horror genre, which most often serve to create a mystical effect and describe the images of the work. Stephen King in his novel «The Outsider» to convey the appropriate atmosphere uses metaphor, personification, epithets, gradation, and comparison. Based on all of the mentioned above,

we can conclude that Stephen King has his own idiosyncrasy, which distinguishes him from other horror writers.

References:

1. Сорочан А.Ю. Дискурсы ужасного: к постановке проблемы. Все страхи мира: Ногот в литературе и искусстве: Сб. статей. СПб. Тверь: Изд-во Марины Батасовой, 2015. 384 с.
2. Кухаренко В.А. Практикум по стилистике английского языка. М.: Высшая Школа, 1986. 284 с.
3. Альбота С. М. Мовні засоби втілення символу Фауст у Трагічній історії доктора Фауста Крістофера Марло. *Науковий вісник Східно-європейського національного університету імені Лесі Українки*. 2015. Вип. 3. С. 121–127.
4. Read The Outsider-Stephen King Online Read Free Novel. URL: https://onlinereadfree.com/stephen-king/31733-the_outsider-stephen_king.html (date of access: 12.04.2021).
5. Кінг С. Аутсайдер: пер. з англ А. Рогоза. Харків: Клуб сімейного дозвілля, 2020. 592 с.

СТИЛІСТИЧНА, ЛЕКСИЧНА ТА ГРАМАТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКИ ПРАВОВИХ ДОКУМЕНТІВ

Бережна О. О.

*старший викладач кафедри теорії та практики перекладу
Національний університет «Запорізька політехніка»
м. Запоріжжя, Україна*

Стилістично мова правових документів відноситься до підгрупи офіційно-ділового стилю. Офіційно-діловий стиль обслуговує правову та адміністративну діяльність при спілкуванні в державних установах, в суді, при ділових і дипломатичних переговорах; ділова мова забезпечує сферу офіційно-ділових відносин і функціонує в області права і політики. Офіційно-діловий стиль реалізується в текстах законів, указів, наказів, інструкцій, договорів, угод, розпоряджень, актів, в діловому листуванні установ, а також в довідках юридичного характеру і т.п. Можна віділити щонайменше три (різновиди) ділового стилю: власне офіційно-діловий (канцелярський); юридичний (мова законів і указів); дипломатичний [5, с. 68].

Основні особливості юридичної стилю викладу – це точність, яка виключає можливість будь-яких неясностей; звуження діапазону вико-

ристовуваних мовних засобів; прагнення до вираження думки однако-вим способом, застосування для цього готових мовних формул-кліше; високий ступінь повторюваності (частотність) окремих ділянок текстів документів. Названі риси відображаються в оформленні ділових паперів і правових документів: характер композиції, розташуванні частин тексту, виділення абзаців, рубрикації, шрифту і т.п. Необхідними якостями правових документів є повнота і своєчасність інформації, точність, лаконізм формулювань. Основне завдання перекладача правового документа – максимально чітко перекласти інформацію, яка має правову силу. Нейтральний тон викладу є нормою ділового етикету. Неприпустимим є вживання емоційно-забарвленої лексики, розмовних, просторічних, діалектних слів, фразеологізмів.

Аналіз юридичних текстів дозволяє виділити і деякі граматичні особливості юридичного підстилю офіційно-ділового стилю: переважне використання простих речень (як правило, розповідних, особистих, поширених, повних). Питальні та окличні речення, як правило, не зустрічаються; використання пропозицій з великим числом слів, що обумовлено: поширеністю пропозицій, дуже часто, наприклад, конструкції з послідовним підпорядкуванням однотипних відмінкових форм та кількістю пропозицій з однорідними членами (їх число навіть в лінійно записаних фразах може досягати двадцяти і більше) [4, с. 131].

У правових документах часто застосовуються скорочені слова та аббревіації, наприклад: a/s (after sight) – «після пред'явлення» надпис на векселі, c/p (charter party) – фрахтовий контракт, чартерна партія, FBI (Federal Bureau of Investigations) – Федеральне бюро розслідування, SJC (Supreme Judicial Court) – Вищий апеляційний суд, a/n (above named) – вищезгаданий, P.p. (per procuration) – з латини «за дорученням» [8]. Основний принцип скорочення – скорочені слова та аббревіації не повинні ускладнювати розуміння тексту або вести до подвійного тлумачення.

Іншими особливостями юридичного підстилю є точність, імперативність, об'єктивність і документальність, конкретність, офіційність, лаконічність.

До переліку мовних одиниць, що використовуються в таких текстах слід віднести терміни, професіоналізми та професійно жаргонні слова [7, с. 9]. На лексичному рівні можна також виділити: а) слова і словосполучення, що вживаються переважно в юридичних документах і закріплюються в адміністративно-канцелярській мові *proper* – відповідний, належний, *due* – належний, *bondsman* – поручитель, *protect the rights and freedoms* – захищати, охороняти права і свободу, *ensure equality* – забезпечувати рівноправність і т.п.);

б) терміни, професіоналізми і словосполучення термінологічного характеру, що зумовлені вмістом правових документів (найбільш частотними є терміни: *collection* – грошові пожертвування, грошовий збір,

інкасо, стягнення, laws – законодавство (як система) надзвичайне законодавство, respondent – відповідач, ratify – затверджувати, ратифікувати, скріплювати печаткою та підписом, applicant – заявник, прохач, той, хто подає заяву, та ін.) [6, с. 79; 8].

Багато слів з забарвленням юридичного підстилю утворюють антонімічні пари: plaintiff – defendant (позивач – відповідач), punished – justified (покараний – виправданий), aggravating – mitigating (обтяжуючі – пом'якшувальні (обставини) і т.п [8; 2].

Також слід зазначити суто іменний характер юридичного підстилю правових документів. Один і той же іменник в текстах документів може повторюватися навіть у поруч розташованих пропозиціях і не замінюватися займенником. В юридичному підстилі такі повтори функціонально обумовлені, так як з їх допомогою вдається уникнути невірних тлумачень.

У правових документах широко вживаються іменники, які називають людей за ознакою, зумовленою будь-якою дією або відношенням: employer – наймач, plaintiff – позивач, defendant – відповідач, witness – свідок, applicant – заявник) і т.д. Вживання іменників, що позначають посади і звання, в цьому стилі можливо тільки у формі чоловічого роду. Числівники в правових документах пишуться цифрами, за винятком таких грошових документів, як рахунки, довіреності, розписки і т.д. [3, с. 16; 2, 8].

Імперативність мови, що припускає наступні обов'язкові дії адресата, вимагає в даному стилі повноти і точності вираження. Цим багато в чому і пояснюється ускладненість синтаксису правових документів, в якому відбивається тенденція до деталізації і класифікації, причинно-наслідкових та умовно-наслідкових відносин [1, с. 117]. Особливістю синтаксису зазначеного стилю є також переважне використання непрямої мови. До прямої мови вдаються лише тоді, коли законодавчі акти та інші документи цитуються дослівно. Деяку синтаксичну ускладненість юридичного підстилю компенсують кліше і стандартизація. Іноді оволодіння ними вимагає спеціального навчання.

Крім всіх зазначених особливостей, розглянутому стилю притаманні і деякі інші ознаки. Наприклад, велику роль відіграють рубрикація і абзацне членування текстів, а також так звані реквізити (постійні елементи): найменування документа, вказівка адресата і автора, виклад суті справи, дата і підпис автора (особи або організації) і т.п. Тому, хто перекладає той чи інший документ необхідно правильно перекласти суму реквізитів, їх взаємозв'язок і послідовність викладу. Це і утворює форму правового документу [7, с. 29].

Перераховані відмінні мовні риси стилю правових документів органічно вписуються в письмову сферу вживання цього стилю, є об'єктивним фактом мови, їх застосування в текстах документів законірно і закріплено традицією [3, с. 19].

Література:

1. Алимов В. В. Юридический перевод. Практический курс. Английский язык. М.: Ком Книга, 2005. 160 с.
2. Баскакова М. А. Толковый юридический словарь: право и бизнес (русско-английский, англо-русский). М.: Финансы и статистика, 2004. 704 с.
3. Берг Е. Б. Основные инструменты профессиональной коммуникации в правовой сфере (терминология, оценочные понятия, дефиниции) // Языки профессиональной коммуникации. Материалы международной научной конференции. М., 2006. 144 с.
4. Власенко С. В. Перевод юридического текста: когнитивные особенности номинации и реалии-профессионализма в языковой паре английский-русский // Филологические науки в МГИМО. Сборник научных трудов № 21 (37). М.: МГИМО(У), 2005. С. 129-140.
5. Гальперин И. Р. Текст как объект лингвистического исследования. М.: Ком Книга, 2007. 144 с.
6. Сыроваткин С. Н. Теория перевода в аспекте функциональной лингвосомиотики. Калинин (Тверь). Калининский государственный университет. 1978. 85 с.
7. Эльгер П. А. Исследование стилистических особенностей юридической документации на материалах англоязычных правовых документов. Диссертация. Караганда: Изд-во КарГУ им. Е. А. Букетова, 2007. 120 с.
8. АВВУУ Lingvo-online [Электронный режим доступа до словника]: www.lingvo.ua – АВВУУ Lingvo – електронні словари – Назва з екрану.

ДО ПРОБЛЕМИ ВИВЧЕННЯ ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНИХ ПОЛЕЙ

Дашкова К. В.

*аспірант, викладач кафедри романо-германської філології
та методики викладання іноземних мов
Міжнародний гуманітарний університет
м. Одеса, Україна*

Сучасна лексична семантика традиційно досліджувала різні групи лексики за допомогою методу семантичного поля, що виник більше ста років тому. Свої праці дослідженню лексико-семантичного поля присвячували: О.В. Бондарко, Х. Гекелер, О. Духачек, Ю. М. Караулов, Е. Косеріу, А.М. Кузнєцов, Дж. Лайонз, А. Лерер, А. А. Уфімцева, С. Г. Шафіков, Г. С. Щур та ін.

Г. Т. Безкоровайна виділяє три основні періоди у розвитку польового методу:

1. Дотермінологічний період (до кінця 20-х років ХХ століття), коли існування явища не було сформовано в струнку теорію зі своєю термінологією й інструментарієм.

2. Термінологічний (кінець 20-х – 60-ті роки ХХ століття), коли вводиться в науковий обіг термін семантичне поле та його теоретичне узагальнення, пов'язане з аналізом слів в їх семантикосинтаксичних зв'язках, а також з етимологічним та словотвірний аналізом.

3. Період розширення семантичного об'єму цього поняття (60-ті роки – кінець ХХ століття), коли виділяють лексико-граматичні, функціонально-семантичні, словотвірні, асоціативні та інші види полів, розмежовують лексико-семантичні поля слів та синтактико-семантичні поля одного слова, поєднують польовий та компонентний підходи [1, с. 173].

У другій половині ХІХ ст. О. О. Потебня застосовує порівняльно-історичний метод для аналізу слів, які групуються навколо одних і тих самих понять, аналізуючи спорідненість значень кількох рядів слів та встановлюючи зв'язки між ними [2, с. 59]. Наприкінці ХІХ ст. М. М. Покровський розкриває історію значень слів не ізольовано, а у складі рядів і систем слів, коментує зміни значень слів не стільки на основі асоціативних зв'язків слів, скільки на основі їх лексикоморфологічних і семантико-синтаксичних взаємозв'язків [2, с. 61–62].

Близько з кінця 20-х років ХХ століття можна виокремити початок наступного періоду у вивченні польового методу: період появи терміна «семантичне поле» та обґрунтування поняття. У цей час польовий підхід до аналізу різних угруповань лексики розроблявся насамперед у працях.

У цей час багато німецьких мовознавців, які досліджували угруповання лексики у мові відроджували вчення В. Гумбольдта про «внутрішню форму мови». Залежно від предмета дослідження всіх представників цього напрямку А. А. Уфимцева поділяє на дві групи: Й. Трір та Л. Вайсгербер, які зосередилися на дослідженні понятійного складу мови і будували поля на основі понять, та Г. Іпсен, А. Йоллес і В. Порциг, що аналізували власне лексеми і будували поля на їх основі [2, с. 26].

Й. Трір, який досліджував сукупність слів в їх предметно-понятійних зв'язках, вважається засновником польової теорії у лінгвістиці.

Й. Трір зазначав, що мовне поле – це набір слів, що відносяться до певної значущої області і значення яких залежить від значень інших слів у цій області, так що їх можна визначити тільки разом з ними або окремо від них. [3, с. 430].

Власне сам термін «поле» вперше був ужитий Г. Іпсеном, який визначив поле в лінгвістиці як сукупність слів, що мають спільне значення. Учений використовує термін «сислове поле», під яким розуміє

«групу етимологічно пов'язаних слів, об'єднаних смисловою і граматичною спільністю» [4, с. 140].

У 60-х роках ХХ століття поняття семантичного поля стає більш широким та дослідженим, постають питання про способи виділення семантичного поля та статусу поля в мові.

У цей час Ю. М. Караулов виділяє чотири методи побудови семантичного поля:

1) логіко-понятійний, пов'язаний з ідентифікацією певної концептуальної або денотативної сфери і зі співвіднесенням цієї сфери з засобами її вираження в мові;

2) структурно-компонентний, співвідносний з методом комбінаторної семантики;

3) інтуїтивний;

4) дефініційний, тобто формальний варіант інтуїтивного методу, який будується згідно зі спільними елементами дефініцій у тлумачному словнику [5, с. 6].

В останні десятиліття відбулись значні зміни у поглядах на важливість досліджень лексико-семантичних полів, що дають змогу систематизувати термінологію у багатьох галузях. Проте досі немає єдності та однозначності у використанні ключових термінів польової теорії, а також немає чітких критеріїв та алгоритмів організації лексики та лексичних значень у лексико-семантичні поля. Поняття семантичного поля, яке було характерним здебільшого для структурної лінгвістики, на сьогодні продовжує активно вивчатися і у лінгвістиці ХХІ століття, проте на інших методологічних засадах. Теорія семантичного поля певною мірою інкорпоровалась в семасіологічні дослідження когнітивної лінгвістики, а також використовується в лінгвокультурології та лінгвоконцептології [6, с. 97].

Література:

1. Безкоровайная Г.Т. Семантические поля как способ систематизации лексических единиц: попытка обобщения основных положений теории поля. Вісник Дніпропетровського університету ім. Альфреда Нобеля. Серія : «Філологічні науки». 2012. Вип. 1. С.172-180 URL: https://phil.duan.edu.ua/images/PDF/Full_issues/Issues/1_3_2012.pdf (дата звернення: 02.02.2021).

2. Кубрякова Е. С. Эволюция лингвистических идей во второй половине XX века (опыт парадигмального анализа). Актуальные проблемы современной лингвистики: учеб. пособие. М.: Флинта: Наука, 2006. С. 46–59.

3. Trier, J. Das sprachliche Feld, Neue Jahrbücher für Wissenschaft und Jugendbildung 10 (1934), S. 428-449.

4. Краткий словарь когнитивных терминов. Ред. кол. Е. С. Кубрякова, В. З. Демьянков, Ю. Г. Панкрац, Л. Г. Лузина. М.: Изд-во МГУ имени М. В. Ломоносова, 1996. 245 с.

5. Бондарко А. В. Грамматическое значение и смысл. Л.: Наука, 1978. 175с.

6. І.А. Кучер. Історико-методологічні періоди у вивченні семантичних полів. Вісник КНЛУ. Серія Філологія. Том 17. № 1. 2014. 219 с.

ОСОБЛИВОСТІ АНГЛІЙСЬКИХ СЛІВ ІЗ СУФІКСОМ *-MENT*

Доценко О. О.

*аспірантка кафедри перекладу та лінгвістичної підготовки іноземців
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара*

Науковий керівник: Шепель Ю. О.

філологічних наук, професор,

академік Національної академії наук вищої освіти України,

*професор кафедри перекладу та лінгвістичної підготовки іноземців
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара*

м. Дніпро, Україна

Вивченням суфіксу *-ment* займалися як вітчизняні мовознавці такі як П. М. Карашук [2], Є. І. Дмитрієва [1], так і зарубіжні вчені Л. Бауер [3], О. Есперсен [5], Г. Маршан [7], К. Далтон-Пуффер [4], І. Плаг [8].

XII сторіччя вважається часом виникнення суфіксу *-ment*. Підтвердженням цього слугують слова професора О. Есперсена [5] про те, що перший приклад уживання слова з суфіксом *-ment* було *sacrament*. Цей суфікс використовували для утворення абстрактних іменників, основою яких були дієслова, що мали французьке або англійське походження і часто позначали дію або результат дії. Наприкінці XIV і на початку XV ст., суфікс почали додавати до німецьких морфемних основ, наприклад *feggment*, *hangmen* чи *onement*.

Німецький лінгвіст Г. Маршан [7] вважав формант *-ment* субстантивним суфіксом, за допомогою якого формують віддієслівні іменники з коренями романського походження. На його думку, цей суфікс увійшов у мову через «запозичення від континентальної старофранцузької мови та англо-французької» [7, с. 331].

П. М. Карашук [2] також розглядав суфікс *-ment* (від лат. *-mentum*) як такий, що запозичений з французької мови у XII ст. разом із абстрактними віддієслівними іменниками.

Лінгвісти Л. Бауер [3], М. Ліндсей [6] та М. Аронов [6] висловлювали думку про те, що суфікс *-ment* більше не є продуктивним. Причину

зниження продуктивності форманту *-ment* науковці вбачали у збільшенні продуктивності суфіксу *-ation*, а також у різкому зменшенні кількості нових запозичених дієслів у англійській мові в XVII ст. Мовознавець П. М. Карашук [2] припускав суфікс *-ment* малопродуктивним, проте «живим» афіксом, доказом чого слугували англійські слова, утворені у XIX та XX столітті (*bevelment* філярство, *placement* розміщення, *jostlement* відштовхування, *worriment* занепокоєння, *perturbment* обурення, *puzzlement* збентеження).

Лінгвіст І. Плаг [8] відзначав особливість морфемних основ, до яких додається *-ment*, у системі наголосу. Найчастіше суфікс *-ment* додається до тих основ, що мають наголошений другий склад, наприклад, *commencement* чи *refreshment*. Такою особливістю наголосу пояснюється наявність великої кількості префіксальних основ, до яких додається *-ment*, так як «префіксальна односкладова основа стане двоскладовою з наголосом на останній склад» [8, с. 74].

На думку Л. Бауера [3] та К. Далтон-Пуффер [4], суфікс є нейтральним з точки зору наголосу, адже він «не впливає і не змінює наголос у основі, до якої додається» [3, с. 122; 4, с. 109].

Мовознавець Л. Бауер звернув увагу на те, що «похідні слова з *-ment* можуть утворюватись від основ, що є як дієсловом, так і іменником» [3, с. 27]. Наприклад, *arrestment* арешт, де *arrest* вживається як дієслово *арештувати*, так й іменником у значенні *арешт*; *employment* заняття, робота (*employ* як іменник у значенні *служба*, як дієслово – *наймати на роботу*).

Питанням валентності суфіксу *-ment* переймалась дослідниця Є. І. Дмитрієва [1] і вважала його одновалентним. Незважаючи на це твердження, суфікс *-ment* є тривалентним, адже він може додаватись до основи, яка є не лише дієсловом (що складає найбільшу кількість слів), але й іменником чи прикметником. Наприклад:

- 1) *enserfment* закріпачення (*serf_n* раб, кріпосний + *-ment*)
- 2) *misgovernment* погане управління (*govern_v* управляти + *-ment*)
- 3) *estrangement* відчуження (*strange_{adj}* чужий + *-ment*)

На думку П. М. Карашука [2], суфікс *-ment* висловлює такі значення:

1) факт виконання дії, на яку вказує основа слова, наприклад: *arrangement* – наведення ладу, розташування (*to arrange* приводити до ладу, розташовувати);

denotement – означення (*to denote* означати); *displacement* – переміщення (*to displace* переміщати);

2) абстрактні іменники від дієслів розумової діяльності або емоційного стану. Наприклад: *amazement* здивування (стан здивування, *to amaze* здивувати); *bewilderment* збентеження (бути у збентеженому стані, *to bewilder* збентежити); *contentment* задоволення (бути у стані задоволення, *to content* задовольняти).

П. М. Каращук [2] вбачає особливість абстрактних іменників цієї групи слів у тому, що вони одночасно висловлюють два значення – дію та стан. Мовознавець пояснює це тим, що такі слова були утворені давно та у процесі свого розвитку здобули додаткові значення. Наприклад: *refreshment* відновлення сил; відпочинок (*відновлення сил* – дія, *відпочинок* – стан);

3) Значення чогось конкретного, матеріального, що пов'язане з тим, на що вказує основа. Наприклад: *embarkment* дамба, насип; набережна (*to embark* захищати насипом); *equipment* обладнання, оснащення, техніка (*to equip* обладнати).

Отже, суфікс *-ment* має французьке походження, є тривалентним, малопродуктивним, «живим» афіксом, що може додаватись до морфемних основ, які можуть бути як іменниками, так і прикметниками та дієсловами.

Література:

1. Дмитриева Е. И. Сопоставительный анализ аффиксального инвентаря современного английского языка. *Культура и цивилизация*. 2016. № 4. С. 254-268.

2. Каращук П. М. Словообразование английского языка. Учеб.пособие. Москва: «Высшая школа». 1977. 305 с.

3. Bauer, Laurie. Morphological productivity. Cambridge: Cambridge University Press. 2001. 260 p.

4. Dalton-Puffer, Christiane. The French influence on middle English morphology: A corpus-based study of derivation (Topics in English linguistics 20). Berlin & New York: Mouton de Gruyter. 1996. 284 p.

5. Jespersen Otto. A Modern English Grammar on Historical Principles, Part VI: Morphology Einar Munksgaard, 1942. 570 p.

6. Lindsay M., Aronoff M. Natural selection in self-organizing morphological systems, in Montermini Fabio, Boyé Gilles, Tseng Jesse (editors), Morphology in Toulouse: Selected Proceedings of Décembrettes 7, Munich, Lincom Europa, 2013.10 p.

7. Marchand Hans, The categories and types of present-day English word-formation. München: Verlag C. H. Beck. Second edition, 1969.545 p.

8. Plag I., Morphological productivity: structural constraints in English derivation (Topics in English Linguistics, 28). Berlin and New York: Mouton de Gruyter, 1999. 290 p.

ОСОБЛИВОСТІ ВІДТВОРЕННЯ ІРОНІЇ У ПЕРЕКЛАДІ РОМАНУ О. ГАКСЛІ «ЖОВТИЙ КРОМ»

Дуднік В. В.

студент V курсу

факультету лінгвістики та соціальних комунікацій

Національний авіаційний університет

Науковий керівник: Крилова Т. В.

кандидат філологічних наук, доцент,

доцент кафедри англійської філології і перекладу

Національний авіаційний університет

м. Київ, Україна

У сучасній художній літературі все частіше автори користуються таким засобом створення комічного ефекту як іронія. Іронія – це складний і багатогранний феномен мови. Вона прикрашає мову, робить її більш емоційною, тому письменники часто використовують її в художніх творах. Безумовний інтерес представляють дослідження іронії в художньому тексті таких лінгвістів як С. Походня, О. Калита, Т. Некряч В. Жукова, І. Іванова, Т. Шумкова, в яких цей феномен постає як спосіб відображення прихованої оцінної позиції автора, виступає елементом світогляду автора. Дослідженням іронії, як засобу формування ідіостилю автора займалися Ю. В. Каменська, Т. А. Желватих, О. П. Воробйова, О. Г. Петрова, розкриваючи не тільки письменницьке кредо, а й лейтмотив твору. У стилістиці таке багатопланове поняття, як іронія, часто звужують до зображально-виразного засобу мови і визначають її як троп або фігуру. Іронія характеризується двоплановістю, або подвійним баченням, оскільки в іронічному висловлюванні об'єднуються і одночасно протиставляються дві точки зору. Зіставлення двох планів призводить до формування оцінної складової іронічного сенсу. Також слід зазначити, що терміном «іронія» сьогодні позначаються різноманітні явища, які об'єднує ідея розбіжності очікуваного і реального стану речей [2, с. 1].

Мета даного дослідження полягає у дослідженні авторської іронії, вираженої на різних рівнях, в романі О. Гакслі «Жовтий Кром» та її передачі в українському перекладі твору.

Центральною темою твору О. Гакслі «Жовтий Кром», є духовна спустошеність британської еліти. у своєму романі письменник презентує інформацію в яскраво вираженій іронічній манері. Роман має автобіографічну основу, і автор з іронією ставить до наївних амбіцій свого головного героя, 23-х річного письменника Деніса Стоуна. Аналіз

тонкої багатшарової іронії, яка зустрічається в цьому творі, дає можливість ознайомитися не тільки з авторською оцінкою персонажів, а й соціокультурною обстановкою, в якій створювався твір. Аби досягти іронічного ефекту, письменник демонструє варіативність репрезентації іронії. В романі представлені різні засоби створення іронії як на лексико-стилістичному, синтактико-стилістичному, логіко-смысловому рівнях, що виконують функції емоційно-оцінного, інтимізуючого характеру, і реалізують критичні, оцінні позиції автора.

Найпоширенішими засобами реалізації ситуативної іронії на лексичному рівні можна виділити такі засоби як метафора, епітет, образне порівняння, гіпербола, перифраз, оксюморон. Наприклад, одна з героїнь роману леді Уїмбуш під час розмови з головним героєм задає йому питання і ігнорує його відповідь: *«What have you been doing all this time?» she asked. «Well,» said Denis, and he hesitated, almost voluptuously. He had a tremendously amusing account of London and its doings all ripe and ready in his mind. It would be a pleasure to give it utterance. «To begin with,» he said ... But he was too late. Mrs. Wimbush's question had been what the grammarians call rhetorical; asked for no answer. It was a little conversational flourish, a gambit in the polite game. «You find me busy at my horoscopes,» she said, without even being aware that she had interrupted him. A little pained, Denis decided to reserve his story for more receptive ears. He contented himself, by way of revenge, with saying «Oh?» rather icily. – Що ви поробляли весь цей час? – спитала вона. – Ну... – сказав Деніс і з насолодою замовк, смакуючи свої дальші слова. В нього вже визріла і рвалася назовні надзвичайно цікава розповідь про Лондон і події в ньому – Почати з того... Та було вже пізно. Запитання місіс Уїмбуш належало до тих, які в лінгвістиці називаються риторичними. Воно не потребувало відповіді. Це була скромна прикраса розмови, такий собі гандикап у світській грі. – Ви застали мене за моїми гороскопами, – мовила вона, навіть не помітивши, що перебила його. Трохи засмучений, Деніс вирішив приберегти свою розповідь для уважніших вух. Він холодно перепитав: – Он як? І задовольнився цією маленькою помстою. Індивідуальна іронічна оцінка персонажа виразно представлена за допомогою метафори *a gambit in the polite game*, а також епітетом *rhetorical*, який є лінгвістичним терміном. Експресивно марковані епітети і метафори відіграють особливу роль впродовж усього роману при застосуванні іронії. Іронія в даному прикладі підсилюється трьома крапками після *«To begin with,» he said ...* В перекладі іронія підсилюється фразою *такий собі* та парцеляцією *І задовольнився цією маленькою помстою*.*

Розглянемо використання оксюморону: *When at last he had **safely fell out** and his baggage on to the platform, he ran up the train towards the van*

[3, с. 5]. – *Щасливо випавши* врешті на перон разом із своїм багажем, він помчав уперед до багажного вагона [1, с. 8]. У наведеному реченні присутній оксюморон *safely fell out*, який за допомогою протиставлення протилежних лексем за значенням утворює іронію. У фразі поєднується прислівник *safely* та дієслово *fell out*, які в прямому значенні перекладаються як безпечно випасти. Відповідно у перекладі оксюморон збережено, поєднанням двох лексем *щасливо випасти*.

Найпоширенішими засобами вираження іронії на синтаксичному рівні в романі «Жовтий Кром» є повтор, риторичне питання, вставлені конструкції, як риторичні запитання, три крапки, вставні конструкції. Наприклад: *He would take them by surprise. He took nobody by surprise; there was nobody to take.* – *Зараз він їх захопить зненацька. Нікого він не захопив зненацька, бо там не було кого захоплювати.* Іронія тут створюється за допомогою негації і повтору слова *захоплювати*.

Наступний приклад ілюструє вживання іронічного порівняння: *In appearance Mr. Scogan was like one of those extinct bird-lizards of the Tertiary. The skin of his wrinkled brown face had a dry and scaly look; his hands were the hands of a crocodile. His movements were marked by the lizard's disconcertingly abrupt clockwork speed his speech was thin, fluty, and dry.* – *Зовні містер Скоган скидався на одного з вимерлих птероящерів мезозойської ери.. Руки були схожі на лапи крокодила. Рухався він рвучко й безладно, як ящірка або годинниковий механізм. Голос мав тонкий, як звук флейти, і якийсь ніби сухий.* Крім порівняння *like one of those extinct bird-lizards of the Tertiar* в англійському тексті вжиті епітети *fluty, and dry*. В українському перекладі епітети також відтворені за допомогою порівнянь, що вдало підсилило іронічність.

Отже, іронія є одним із факторів, що визначають собою стиль художнього твору або організацію образної системи (характерів, сюжету). Для адекватного розуміння і відтворення іронії під час перекладу художнього твору потрібно вивчення засобів її створення, а також осмислення її ролі в індивідуально-авторській картині світу ознайомлення з соціокультурної обстановкою, сучасною авторові, особливостями його біографії, що є особливо актуальним для визначення прихованої оцінної позиції автора.

Література:

1. Гакслі О. Жовтий Кром. Пер. з англ.: В'ячеслав Вишневий. К.: Український письменник. 300 с.
2. Горностаева А.А. Ирония в английской и русской коммуникативных культурах: автореф. дис. канд. филол. наук. М.: Флинта, 2013. 22 с.
3. Huxley A. Crome Yellow. L.: Chatto & Windus, 2008. 307 p.

МІКРОТОПОНІМІЯ СЕЛА ПЕРЕКОСИ КАЛУСЬКОГО РАЙОНУ ІВАНО-ФРАНКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ: СЛОВОТВІРНИЙ АСПЕКТ

Кобута Л. П.

студентка IV курсу факультету філології,

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

Науковий керівник: Ципердюк О. Д.

кандидат філологічних наук, доцент,

доцент кафедри української мови

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

м. Івано-Франківськ, Україна

Важливим складником будь-якої мови, зокрема й української, є власні назви, які завжди цікавили лінгвістів. Вивчення онімів тих чи тих регіонів України, зокрема мікротопонімів, належить до актуальних проблем сучасного українського мовознавства. Останнім часом науковці активно вивчають місцеву топонімію, у тому числі Івано-Франківщини – М. Габорак [2], Н. Вебер [1], В. Грещук [3], І. Джочка [4], Л. Пена [5], Донеччини – Л. Сегін та Є. Рухленко [6], підкреслюючи нагальність та невідкладність таких досліджень, адже «багато сіл зникає з географічної карти, деякі мікротопоніми жителі забувають, щороку зменшується кількість інформаторів» [6, с. 170]. Мікротопоніми привертають увагу дослідників насамперед тому, що в них закладена інформація про історію, географічні, національні особливості, побут, звичаї та вірування людей, які проживають на певній території [4, с. 174], вони є основою для топонімів, «містять у собі відбитки застарілих слів, які вийшли з ужитку» тощо [6, с. 170].

Мета нашого дослідження – проаналізувати словотвірні особливості мікротопонімів села Перекоси Калуського району Івано-Франківської області, зокрема простежити їхні мотиваційні зв'язки з твірною базою та визначити способи словотворення.

Насамперед звернемося до етимології назви населеного пункту. Перша згадка про село датується 1580 роком. Ономаст М. Габорак стверджує, що мікротопонім утворений «семантичним шляхом від однієї меншого ороніма – назви узгір'я, біля якого виникло поселення», а в його основі – «апелятив *перекіс* 'покіс; місце, де косять'» [2, с. 122]. Жителі села переповідають багато легенд про виникнення назви села, уважаючи найбільш вірогідною версію про те, що воно отримало таку назву у зв'язку з битвою селян проти татарських нападників, у результаті чого жителі села «перекосили» косами своїх ворогів, які втечу

намагалися врятувати собі життя. Таке «народне» трактування, на наш погляд, не заперечує, а лише доповнює, уточнює думку дослідника.

Мікротопонімікон Перекосів представлений різноманітними власними назвами географічних об'єктів – найменуваннями кутків села, шляхів сполучення, частин лісу, полів, урочищ, пасовищ, узгір'їв і потоків.

Простеживши мотиваційні зв'язки мікротопонімів с. Перекоси з твірною базою, ми виявили в межах аналізованих онімів насамперед дві групи: 1) відапелятивні мікротопоніми; 2) відонімні мікротопоніми.

У межах відапелятивних мікротопонімів засвідчено номінації, які мотивовані назвами:

– інших географічних об'єктів (*Полінки* (частина лісу), *Коло могили* (частина лісу), *Коло цвинтаря* (поле);

– певних ознак місцевості (*Горішний кінець*, *Долишний кінець* (кутки села), *Ясна гора*, *Кругла* (пасовище);

– мпов'язаними з ремеслом та промисловістю (*Коло пасіки*, *На фазенді*);

– будівель, споруд (*Коло школи* (частина села), *Попри церкву* (дорога), *Коло колгоспу* (куток села);

– шляхів сполучення (*На ленії* (дорога), *На чеській трасі* (дорога);

– водних об'єктів (*Потічки*);

– сукупностей рослин (*Березина* (частина лісу), *Дубина* (частина лісу);

– осіб за професією (*Ксьондзів потік*);

– тварин (*Ведмежа* (частина лісу).

Серед мікротопонімів, які мотивовані власними назвами, виокремлюємо відантропонімні та відтопонімні.

Відантропонімні мікротопоніми представлені такими найменуваннями: *Олексинин потік*, *Романиха* (частина лісу), *Зваричка* (дорога), *Посадка Михайла Наконечного* (частина лісу), *Ратунда* (урочище), *Масьова* (частина лісу).

Найменш чисельною є група мікротопонімів відтопонімного походження, яка налічує одну лексему – *Перекіска* (частина села), що утворилася від назви села *Перекоси*.

Зібрані для дослідження оніми за структурою варто поділити на такі групи: однослівні (однокомпонентні), двослівні (двокомпонентні) та багатослівні (багатокомпонентні).

Однокомпонентні найменування утворилися різними способами:

– морфологічним, зокрема суфіксальним різновидом за допомоги суфіксів **-інк-и** (*Полінки* – від апелятива *поле*); **-к-а** (*Зваричка* – від прізвища *Зварич*); *Перекіска* – від назви села *Перекоси*); флективним – за допомоги закінчення **-а** (*Ратунда* – від імені *Ратунд*);

– лексико-семантичним способом (*Березина*, *Дубина*, *Гулянка*, що походять відповідно від апелятивів *березина*, *дубина*, *гулянка*; *Потічки*

виникло шляхом переосмислення загальної назви множинної форми *потічки*; *Романиха* мотивоване вуличним жіночим іменем);

– морфолого-синтаксичним способом (*Кругла, Ведмежа, Масьова*).

До багатокomпонентних мікротопонімів відносимо прийменниково-іменникові, двослівні та багатослівні сполуки, утворені синтаксичним способом.

Для досліджуваного населеного пункту найбільш характерні прийменниково-іменникові сполуки. Найпродуктивнішими є номінації з прийменниками: **коло** – *Коло могили, Коло Романихи, Коло цвинтаря, Коло пасіки, Коло колгоспу, Коло школи*; **на** – *На фазенді, На лінії, На чеській трасі, На зваричці, На круглі*, зрідка – прийменника **попри**: *Попри церкву*. Назви утворені шляхом онімізації та лексикалізації прийменниково-іменникових сполук, що складаються з прийменника та апелятивів відповідно в родовому, місцевому та знахідному відмінках. Науковці такі топоніми «іменують назвами-орієнтирами», які «вказують на місце розташування одного об'єкта стосовно іншого» [8, с. 171].

До групи двослівних мікротопонімів відносимо номінації *Ясна гора, Кравцева гора, Ксьондзів потік, Олексинин потік, Горішний кінець, Долишний кінець*, утворені поєднанням якісного, присвійного чи відносного прикметника та іменника в називному відмінку. Прикметники в таких мікротопонімах вказують на зовнішній вигляд, належність, просторову характеристику, а географічні терміни-апелятиви – на вид об'єкта.

Багатослівні конструкції є найменш продуктивними і налічують тільки одну номінацію: *Посадка Михайла Наконечного*, яка утворена синтаксичним способом від географічної назви – апелятива *садка* та власної назви – антропоніма *Михайла Наконечного* в родовому відмінку.

Таблиця 1

Кількісний показник мікротопонімів за будовою

№ п/п	Основні типи структур мікротопонімів	Кількість мікротопонімів	%
1	Однокомпонентні мікротопоніми	13	40,6
2	Прийменниково-іменникові мікротопоніми	12	37,5
3	Двослівні мікротопоніми	6	18,8
4	Багатослівні мікротопоніми	1	3,1
5	Загалом	32	100

Отже, у мікротопоніміці села Перекоси Калуського району Івано-Франківської області засвідчено переважно відпелятивні мікротопоніми, рідше – відпропріальні, зокрема відантропонімного та відтопонім-

ного походження. За структурою досліджувані мікротопоніми бувають здебільшого однокомпонентними, прийменниково-іменниковими та двослівними, дуже рідко – багатослівними. Словотвірний аналіз дозволив установити, що більшість мікротопонімів утворено синтаксичним способом (це багатоконпонентні деривати), менше – різновидами морфологічного (суфіксацією, флективним різновидом) і неморфологічних (лексико-семантичним і морфолого-синтаксичним).

Перспективним вважаємо глибше дослідження семантичних особливостей мікротопонімів і прізвиць села Перекуси, без вивчення яких аналіз ономастикону населеного пункту буде неповним.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вебер Н. В. Мікроойконімія Івано-Франківщини : автореф. дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова». Івано-Франківськ, 2012. 20 с.

2. Габорак М. Назви поселень Івано-Франківщини (Бойківщина, Гуцульщина та Опілля). Історико-етимологічний словник. Івано-Франківськ : ОППО; Снятин : ПрутПринт, 2007. 200 с.

3. Грещук В. В. Лексико-семантична і словотвірна характеристика мікроойконімів села Ріпне Рожнятівського району Івано-Франківської області. *Вісник Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника. Філологія*. Випуск XXIX–XXXI. Івано-Франківськ : Вид-во Прикарпатського національного університету, 2011. С. 157–162.

4. Джочка І. Ф. Мікротопонімія села Насташине Галицького району. *Вісник Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника. Філологія*. Випуск XXIX–XXXI. Івано-Франківськ : Вид-во Прикарпатського національного університету, 2011. С. 174–179.

5. Пена Л. І. Мікротопонімія села Загвіздя Тисменицького району Івано-Франківської області. URL: <http://194.44.152.155/elib/local/2674.pdf> (дата звернення: 28.03.2021)

6. Сегін Л. В., Рухленко Є. С. Структура мікротопонімів селищ Щербинівка та Петрівка міста Торезька Донецької області. *Науковий вісник Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія: Філологічні науки. Мовознавство*. 2017. № 7. С. 170–172.

**ВИДИ КОНЦЕПТУАЛЬНИХ МЕТАФОР
ЗА ДЖ. ЛАКОФФОМ ТА М. ДЖОНСОНОМ ТА ЇХ РОЛЬ
У СУЧАСНОМУ ЛІНГВІСТИЧНОМУ ДИСКУРСІ**

Мельничук О. С.

*доктор юридичних наук, доцент,
студентка 2-го курсу магістратури факультету лінгвістики
та перекладу (заочне навчання)*

Міжнародний гуманітарний університет

*Науковий керівник: **Ерліхман А. М.***

*кандидат філологічних наук,
доцент кафедри романо-германської філології
та методики викладання іноземних мов
Міжнародний гуманітарний університет
м. Одеса, Україна*

Праця Дж. Лакоффа та М. Джонсона «Метафори, за якими ми живемо» [1] повністю перетворила вивчення метафори. З позицій історичного підходу метафори розумілися виключно з риторичної та літературної точки зору аж до ХХ століття. Потім історичний підхід поступився місцем пізнавальній теорії метафори, яка перенесла сприйняття метафори від простої риси мови до стійкої риси мислення та пізнання.

Цікавою та такою, що заслуговує на увагу є думка щодо узагальнення когнітивної теорії метафори за п'ятьма основними моментами:

- 1) метафора – властивість понять, а не слів;
- 2) функція метафори полягає в тому, щоб краще розуміти певні поняття, а не лише художню або естетичну мету;
- 3) метафора часто не ґрунтується на подібності;
- 4) метафора без зусиль використовується у повсякденному житті звичайними людьми, а не лише особливими талановитими людьми;
- 5) метафора, далеко не зайва, хоча й приємна мовна прикраса, є миминучим процесом людської думки та міркувань [2, с. 5].

Що стосується поділу метафор на види, то слід звернутися до ідеї, яка описує метафору з точки зору двох підходів: декоративного та концептуального (decorative and conceptual) [3]. У декоративному підході метафорі відводиться більш периферійна роль у мові. Тут метафора розглядається як просто прикраса, щоб надати мові додатковий вимір інтересу. Лакофф та Джонсон описують метафору в цьому підході як «засіб поетичної уяви та риторичного розквіту – справа надзвичайної, а не звичайної мови» [1, с. 3].

Крім того, у декоративному підході метафора іноді також осмислюється як «механізм заповнення лексичних прогалів у мові» [3, с. 2] і не має жодної значущої ролі у виробництві та процесах мислення. На відміну від декоративного виду, концептуальний погляд, висунутий Лакоффом та Джонсоном, стверджує, що метафора насправді відіграє центральну роль у мисленні та його розвитку, допомагаючи осмисленню абстрактних понять, таких як час і простір. Насправді, теорія концептуальних метафор (Conceptual Metaphor Theory) передбачає, що концептуальні метафори структурують мислення та знання, пов'язуючи набори ідей між собою. Як пояснюється, сферою цих концептуальних метафор є розум, який використовує метафору у сучасному лінгвістичному дискурсі все частіше.

Наприклад, метафора «життя – це подорож (life is a journey), тут більш абстрактне поняття «життя» (цільовий домен) розуміється з точки зору більш конкретного поняття «подорож» (вихідний домен). Подорож має початок і кінець із низкою поворотів і маркерів відстані. Концептуальна метафора проста для розуміння і дозволяє встановити додаткові смислові зв'язки. Як тільки ця концептуальна метафора приживається, вона легко розширюється до мережі пов'язаних між собою концептуальних метафор.

Коли ми думаємо про життя з точки зору подорожі, може бути легко осмислити важкі життєві рішення як перехрестя, а виклики – як перешкоди для подолання. Важливі життєві події можуть стати «позначками відстані», а несподівані зміни можуть бути осмислені як «об'їзні шляхи». Таким чином, концептуальна метафора «життя – подорож» дає можливість зрозуміти певну кількість пов'язаних між собою речей.

Якщо безпосередньо звернутися до когнітивної (концептуальної) теорії метафори, то Лакофф та Джонсон визнають три основні типи метафор, що формують нашу концептуальну систему: структурні метафори, орієнтаційні метафори та онтологічні метафори.

По-перше, структурні метафори – це ті, в яких одне поняття або повсякденна діяльність «метафорично структуровані з точки зору іншого», наприклад, «аргумент – це війна» [1, с. 14]. Тобто, структурні метафори дозволяють нам більш детально розробити концепції, на відміну від орієнтаційних метафор, які здебільшого дозволяють посылатися на абстрактні поняття та визначати їх кількісно. Структурні метафори мають багато концептуальних наслідків і можуть бути використані для структурування та концептуалізації ідей безліччю складних способів. Як і всі концептуальні метафори, структурні метафори «засновані на систематичних кореляціях нашого досвіду», тобто вони базуються на певних аспектах нашого культурного та фізичного досвіду. Наприклад, Лакофф та Джонсон вважають, що метафора «аргумент – це війна»

може бути заснована на насильницьких способах вирішення конфліктів у природному світі, які «приборкало» людство, використовуючи замість цього риторику. Таким чином, не є довільним те, що ми посилаємось на словесні аргументи з точки зору фізичного насильства, оскільки відбувся культурний перехід від одного до іншого [1, с. 61–62].

По-друге, це орієнтаційні метафори. Вони пов'язані з просторовою орієнтацією: вгору-вниз, вхід-вихід, спереду-позаду, увімкнення-вимкнення, глибока-міллка, центр-периферія [1, с. 14]. Орієнтаційні метафори особливо цікаві, оскільки, хоча вони й можуть здаватися довільними, насправді базуються на нашому досвіді взаємодії з фізичним світом. Лакофф і Джонсон називають мотивацію просторових орієнтаційних метафор «фізичною основою». Наприклад, Щастя – це вгору; Сумно – вниз. Коли сумно, то фізичною основою є звисання постави людини, яке, як правило, поєднується зі смутком і депресією, а випрямлена поза людини асоціюється з позитивним емоційним станом [1, с. 15].

Вивчивши багато подібних прикладів, автори приходять до висновку, що «більшість наших фундаментальних концепцій організовані з точки зору однієї або декількох метафор простору», які є систематичними та «вкоріненими у фізичному та культурному досвіді» [1, с. 19, 22].

По-третє – це онтологічні метафори, які, як правило, мотивовані нашим «досвідом роботи з фізичними об'єктами» [1, с. 25]. Розрізняють три підтипи онтологічних метафор:

- 1) Метафори сутності та субстанції;
- 2) Метафори контейнерів;
- 3) Метафори персоніфікації.

Метафори сутності та субстанції дозволяють нам сприймати події, діяльність, емоції, ідеї тощо як сутності та субстанції. Без такого роду метафор нам було б дуже важко підходити до абстрактних понять раціонально та кількісно оцінювати їх. Наприклад, «вирощування сина вимагає багато терпіння» (*raising a son requires a lot of patience*). Метафори контейнера трапляються, коли ми проектуємо власне самосприйняття як контейнери. Наприклад, те, що всередині має значення (*the inside is what counts*) щодо фізичних об'єктів, які нас оточують; автори використовують приклад «перегони як контейнер» у реченнях типу «ти в перегонах у неділю? (*are you in the race on Sunday?*)» [1, с. 29–31].

Нарешті, метафори персоніфікації – це ті, в яких фізичний об'єкт далі визначається як людина, що дозволяє нам зрозуміти широкий спектр досвіду з нелюдськими сутностями з точки зору людських мотивацій, характеристик та діяльності [1, с. 33].

Перелічені типи метафор, класифіковані Лакоффом та Джонсоном, можна найкраще проілюструвати на наступних прикладах:

1. Структурна метафора: час – це гроші. Цей гаджет заощадить ваші години. Вам потрібно запланувати свій час. (Time is money. This gadget will save you hours. You need to budget your time).

2. Орієнтаційна метафора. Щастя – це вгору; сумно – вниз. У мене піднявся настрій. (Happy is up; sad is down. My spirits rose).

3. Онтологічна метафора:

– Сутність і субстанція: розум – це машина. Він зламався. Мій розум не працює сьогодні. (The mind is a machine. He broke down. My mind isn't operating today).

– Метафора контейнера: візуальні поля – це контейнери. У мене він на виду. Зараз його немає на виду. (Visual fields are containers. I have him in sight. He's out of sight now).

– Персоніфікація: інфляція – це особа. Зараз нашим найбільшим ворогом є інфляція. Інфляція позбавила мене заощаджень. (Inflation is a person. Our biggest enemy right now is inflation. Inflation has robbed me of my savings).

Наразі встановлено низку ключових характеристик, що стосуються видів концептуальних метафор за Дж. Лакоффом та М. Джонсоном, які утворюють концептуальну систему, за допомогою якої ми взаємодіємо зі світом як фізично, так і когнітивно. Ці метафори не є довільними чи випадковими, вони є систематизованими і мають прямий зв'язок із нашим досвідом, сучасним світосприйняттям та відіграють одну з найголовніших ролей у сучасному лінгвістичному дискурсі.

Література:

1. Lakoff G., & Johnson M. (1980). *Metaphors We Live By*. Chicago: University of Chicago Press.

2. Kovecses Z. (2010). *Metaphor: A Practical Introduction*. Oxford: Oxford University Press.

3. Deignan A. (2005). *Metaphor and corpus linguistics*. Amsterdam, NL: John Benjamins Publishing Company.

**РИСИ ІДЮСТИЛЮ ДЖОНА АПДАЙКА, РЕЛЕВАНТНІ
ДЛЯ ПЕРЕКЛАДУ ЙОГО РОМАНІВ:
ОГЛЯД КРИТИЧНИХ ДУМОК**

Пойкан Т. Є.

студентка-бакалавр кафедри теорії та практики галузевого перекладу

Херсонський національний технічний університет

Науковий керівник: Мазур О. В.

кандидат філологічних наук,

доцент кафедри теорії та практики галузевого перекладу

Херсонський національний технічний університет

м. Херсон, Україна

Джон Апдайк – відомий поет, романіст, есеїст, літературний критик та сценарист. Він один із найбільш яскравих представників американської літератури другої половини ХХ – початку ХХІ ст.

Українська культура наразі активно актуалізує здобутки американського митця через переклади його творів, серед яких «Кентавр», «Ферма», «Іствікські відьми» тощо, виконані такими перекладачами, як М. Габлевич, О. Сенюк, Ю. Райський, Ф. Соломатін, Ю. Попсуєнко, Б. Превір, С. Чорноус, Ю. Чміль. Серед проблем, які постали перед українською інтерпретаторкою, як і перед будь-яким інтерпретатором художньої літератури, однією з найважливіших є відтворення авторського стилю. Цією проблемою в літературознавчому прочитанні займалися Н. Єсипенко, В. Кожина, І. Шаргай, О. Селіванова, О. Линтвар, Ю. Соловей, С. Настенко, О. Черник, а в перекладознавчому – М. Новикова, В. Коптілов, В. Радчук, О. Чередниченко, О. Мазур, М. Альошина, О. Шум та інші дослідники.

Завданням цієї розвідки є виокремлення елементів ідіюстилю Дж. Апдайка, релевантних для відтворення в перекладі. Перш за все розгляньмо визначальні елементи творчості письменника. Як стверджується у статті «Джон Апдайк – література англословних країн», для цього автора характерні «висока літературна техніка, стильове багатство (від епістолярного роману «S» до міфологічно-побутового роману «Кентавр», і кожний твір, вочевидь, вимагає відтворення особливих стилістичних елементів – *примітка наша*), пильна увага до психології героїв, зображення життя інтелігенції» [1], а також автобіографізм творів, адже спогади про дитинство та юність в невеликому містечку відображені у творчості письменника: безробіття батька під час депресії 30-х років, розорення ферми родичів матері. Проте про звичайні речі він писав як про щось особливе. Письменник майже ніколи не виходив за

рамки сімейно-побутових історій та конфліктів: у пенталогії про Гаррі Енгстрому на прізвисько Кролик описується життя родини пересічних американців, «маленьких людей», які живуть у світі стереотипів і є іграшками в руках долі.

Джон Апдайк – визнаний майстер психологічного портрету, своєрідний побутовий письменник звичаїв, моралі, філософії та психології середнього класу, «споживацького суспільства»: у повісті «Ферма» описуються нюанси складних психологічних стосунків героя з його матір'ю та другою дружиною, а в «побутово-міфологічному» романі «Кентавр», де автор хотів би, щоби «реалістичне відображення і міфи, взаємопроникаючи, доповнювали одне одного, і дійсність створювала б оболонку міфу» (*переклад наш*) [цит. за : 6, с. 13] стосунки нібито міфологічних героїв розгортаються на тлі навмисне заземлених обставин маленького повоєнного містечка у США. Вочевидь, відтворення психологічного портрету персонажів є обов'язковим для збереження ідіостилю автора в перекладі.

Письменник використовує типові мотиви повільного, але незворотного здрібніння особистості та занепад її духовного потенціалу, кризи віри, що підмінюється байдужістю. З роками відданість американській реальності зберігається, але тексти набувають більшої філософії. Дослідниця Д. Габа зазначає, що творам Дж. Апдайка властиві «витонченість оповідальних ходів, активне використання міфологічних паралелей, завуальованих літературних ремінісценцій, внутрішнього монологу, контрапункту й інших художніх рішень, що відрізняють літературу ХХ століття» [2, с. 34–35]. Вищезгадані елементи поезитики американського письменника, реалізовані в засобах стилістичного уявлення на інтертекстовому рівні, складають труднощі для перекладача, адже потребують на використання відповідних перекладацьких прийомів (контекстуального розтлумачення, виносок тощо), але є невід'ємними елементами ідіостилю Дж. Апдайка і, відповідно, мають бути збережені у перекладі, щоби не позбавити реципієнта множинності трактувань в межах іншої культури.

Слід також пам'ятати, що індивідуальний стиль автора формувався під впливом багатьох факторів. Так, згадані нами вище стильове розмаїття, автобіографічність та психологізм творів американського митця випливають з тих «контекстів», які впливали на особистість Дж. Апдайка, а саме політичний та соціальний контексти реальної дійсності, контекст читацьких запитів, автобіографічний та морально-етичний контексти особистості автора [3, с. 44] тощо. В дослідженні «Лексико-семантичні компоненти авторського стилю і мовна картина світу» Н. Єсипенко подає цитату В. Кожінова: «майстерність художника слова полягає не в прекрасному стилі, а включає в себе безконечну

різноманітність способів творення художнього світу» [цит. за: 4]. Тобто, Дж. Апдайк вдається до суто мовних засобів стилістичного увиразнення: індивідуального добору експресивних слів, фразеологізмів, синтаксичних побудов, відтворення особливостей вимови в мовленнєвій характеристиці персонажів, морфологічних особливостей, яких теж слід дотримуватися, зважаючи на узус та норму мови перекладу.

У статті Н. Михальчук «Лінгвістичні особливості перекладу роману «Кентавр»» відзначається, що Дж. Апдайк зазвичай у творах використовує різноманітні стилістичні засоби на усіх рівнях тексту: фонографічному (курсив, вликі літери), лексичному (профжаргонізми, терміни, варваризми), семасіологічному (порівняння, синоніми, гіперболи, антитези, оксиморони), синтаксичному (еліпсис, називні конструкції, повторення, паралелізми, риторичні побудови) [5, с. 135–139]. З цієї причини передати українською мовою усі ці засоби є надзвичайно важким і кропітким, проте обов'язковим до виконання завданням.

Отже, при перекладі творів Джона Апдайка важливо зважати на три найголовніші аспекти його творчості: 1) контексти, які сформували особистість письменника (біографічний, реальної дійсності), 2) багатостильовість творчості митця, визначену контекстом читацьких запитів, адже переклад кожного окремого твору залежить від його жанрово-стильових особливостей та продиктованого ними вибору письменницьких прийомів, 3) власне, індивідуально-авторські особливості письма на різних рівнях текстової організації, від інтертекстуального до суто мовного. Врахування вищеперахованих особливостей дасть змогу досягти адекватного перекладу шляхом відбору відповідних перекладацьких прийомів.

Література:

1. Апдайк Джон – Література англомовних країн. *Новітня історія зарубіжної літератури*. URL : https://zarlit.com/info/history_novitna/18.html (дата звернення 28.11.2020).

2. Габа Д. Ю. Особливості творчого методу в оповіданнях Джона Апдайка. *Вісник науково-методичних досліджень*. 2018. № 3 (27). С. 34–38.

3. Мазур О. Методологія вивчення творчої особистості перекладача: інструментарій теорії контекстів. *Наукові записки Ніжинського державного університету ім. М. Гоголя. Серія «Філологічні науки»*. 2016. Кн. 2. С. 42–48.

4. Міф та реальність у романі Джона Апдайка «Кентавр». 2010. URL : <http://book.net/index.php?p=achapter&bid=20059&chapter=1> (дата звернення 28.11.2020)

5. Михальчук Н. О. Лінгвістичні особливості перекладу роману Кентавр. *Наукові записки Ніжинського державного університету ім. М. Гоголя. Серія «Філологічні науки»*. 2013. Кн. 3. С. 134–140.

6. Crush D. The opposite to «Rabbit, Run» / *Updike J. H. The Centaur*. Random House Trade Paperbacks Kindle Edition. 2012. 302 p.

СУЧАСНІ ІНТЕРАКТИВНІ ТЕХНОЛОГІЇ ТА МЕТОДИКИ ВИКЛАДАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Поліщук М. І.

викладач кафедри іноземних мов № 1

Національний університет «Одеська юридична академія»

м. Одеса, Україна

Сучасний рівень глобалізації та інтеграція України на європейській простір потребує від суспільства високого рівня володіння іноземними мовами, що передбачає пошук новітніх ефективних методів навчання та принципів, засобів навчання, з урахуванням факторів, для того щоб одержати найкращий педагогічний результат у навчальних умовах.

Завдяки бурхливому розвитку у світі технологій стало можливим вивчати мову шляхом використання безлічі найрізноманітніших інтернет-сервісів, великої кількості мобільних додатків, флеш карток, присутності на он-лайн вебінарах, які дають змогу навчатися в будь-який зручний для людини час.

У процесі вивчення іноземних мов, у студентів та викладачів виникає низка проблем, одною з яких виступає досить низький рівень мотивації та повна незацікавленість у процесі навчання. У такому випадку саме використання інтерактивних технологій являється доцільним рішенням, тому що вони спроможні створити саме такі умови, за яких студент має змогу відчувати свою успішність та інтелектуальну спроможність.

Сучасні інформаційно-комунікаційні технології стрімко увійшли у повсякденне життя та постійно вдосконалюють сучасну систему вищої освіти. Завдяки залученню ІТ-технологій до освітнього процесу, студенти цілодобово мають доступ до усіх існуючих навчальних ресурсів та джерел інформації, які включають у себе книги, підручники, навчальні посібники та записані викладачами он-лайн лекції.

Особливістю навчання за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій у тому, що студент виступає суб'єктом навчання, у той час

як викладач виступає лише у якості помічника, який не повністю визначає та контролює процес навчання, формуючи у студентів здатність до самоосвіти.

Інформаційні технології здатні підтримувати безперервний процес самонавчання, самовдосконалення та самодисципліни студентів, залежно від бажання оволодіти тими, чи іншими навичками.

Основним принципом такого навчання виступає практичність, тісний зв'язок із життям та процесами у світовому суспільстві, оволодіння будь-якою інформацією при запиті пошукових систем. Студент, використовуючи інформаційні технології, має доступ до матеріалів найпрестижніших ВУЗів світу, що забезпечує вагому економію коштів та свого особистого часу.

Під час вивчення іноземної мови використання сучасних технологій стає більш привабливим для студентів. Новітня інформація, подана у інтернет-ресурсах, безпосередньо відрізняється від набридлих підручних текстів, стимулюючи ще більш поглибити набуті знання, завдяки простоті використання та зацікавленості у процесі навчання.

Використання ІТ-технологій дає викладачеві великі можливості, щодо пошуку інформації та підготовці цікавих лексичних завдань, за допомогою тлумачних словників; безумовно вдосконалює методичну роботу, таку як, наприклад, створення навчальних посібників з аудіо та відео матеріалами, або ж залучення до навчального процесу носіїв мови, завдяки таким програмам, як Zoom, або Google-meets.

Головною передумовою у вивченні іноземної мови є регулярність. Саме метод інтервального повторення є запорукою ефективного вивчення та засвоєння лексичного матеріалу за короткий час. Інтервальні повторення – це техніка утримання знань в пам'яті, суть якої полягає у тому, щоб повторювати вивчений навчальний матеріал з постійно зростаючими інтервалами [1]. Зазначений метод, це спосіб ефективного та швидкого оволодіння будь-якою інформацією, якій використовується у експериментальній психології вже досить тривалий час. У 1932 році метод було запроваджено британським філософом та психологом Алем Мейсом, який презентував ідею, стосовно інтервального повторення у своїй книзі «Психологія навчання».

Одним із методів активізації студентів у процесі вивчення іноземної мови є метод проектування, тобто самостійне створення, планування та захист особистого проекту. Завдяки представленому методу студент активно залучається до процесу комунікації. Цілями цього методу є самовдосконалення, підвищення мотивації, самовираження, формування інтересу, розвиток мовлення, формування навичок чіткого і грамотного донесення досліджуваного матеріалу, ведення дискусії та демонстрування рівня освіченості.

Наступний метод, який широко використовується у процесі навчання іноземних мов, має назву демонстративний. В його основі лежить застосування спеціальних програм, завдяки яким перекладач створює слайд-презентації. Презентацію можна створити у відомому програмному середовищі під назвою Power Point.

Серед останніх розробок можна виділити популярну техніку візуалізації, ментальні карти (Mind Maps), яка значно покращує сприйняття нової інформації та дозволяє системно вирішити складні задачі. Науковець Солодовник А. зазначає, що ментальні карти являються важливим інструментом у процесі самоосвіти студентів, пропонуючи узгодження правил відображення мисленнєвої діяльності на ментальній карті з етапами радіанного мислення, до яких відносить зародження ідеї, встановлення й аналіз системи зв'язків, та продукування дочірніх ідей [4].

Mind Map – це спосіб надання інформації завдяки діаграмі зв'язків, суть якої полягає у тому, щоб наглядно збудувати асоціативний ряд. В основі карти покладено основну думку, надалі якої малюються гілки, розбиваючи основну ідею на більш детальні пояснення.

Ідея належить відомому психологу Тоні Бьюзену, автору численних книг про здібності головного мозку та спеціалісту у області самовдосконалення. Т. Бьюзен виокремлював мнемонічну функцію як одну з найважливіших у конспектуванні способом ментальних карт [3, с. 10]

Особливості ментальних карт полягають у тому, що завдяки цьому методу легко побачити всю структуру матеріалу, в якому чітко просліджуються головні елементи, які не втрачено у цільному тексті. Таким чином мозок людини краще сприймає комбінацію малюнків, кольорів та зв'язків. Також створення ментальної карти значно вигідніше з точки зору економії часу, аніж довгий запис повноцінних монотонних речень. На відміну від лінійного тексту, ментальні карти не тільки викладають факти, але і демонструють взаємозв'язки між ними, тим самим забезпечуючи більш глибоке розуміння викладеного матеріалу. Набуті знання зберігаються в пам'яті значно довше, а частка засвоєного матеріалу значно вище. Пошукова система Інтернет і навчальна література дають учням можливість створювати свій власний інноваційний продукт – ментальні карти можна використовувати як демонстраційний матеріал при узагальнюючому повторенні, написанні творів, доповідей, рефератів, конспектування або анотування статей, параграфів, розділів навчальної літератури, створення презентації, організації індивідуальної, або групової роботи.

Використання Mind Maps у вивченні іноземних мов також можливо. Ментальні карти безсумнівно допомагають у узагальненні та перетворенні наявних граматичних знань у систему. Карти варто використовувати при вивченні окремої граматичної теми. Особливо стосовно ви-

вчення системи часів, оскільки майже у кожного часу є декілька випадків використання. Зазвичай вона включає у себе формулу та випадки вживання того, чи іншого часу. Відомо, що на перших порах вивчення мови, розрізняти часи допомагають так звані ключові слова, тобто ряд слів, які як правило вживаються тільки з конкретним часом.

Наприклад, вивчення лексичної теми. Застосування ментальних карт для запису слів однієї категорії, тобто їжа, одяг, тварини, транспорт та ін. У центрі діаграми розміщено тему, надалі рішення на які підкатегорії поділено слова, зв'язані з цією темою. При побудові ментальних карт бажано використання (не менш трьох) кольорів. Колір – це потужний інструмент сприйняття, і використання його з метою виділення і структурування думок є обов'язковим.

Створення ментальних карт при читанні на будь-якій мові сприяє вдумливому аналізу та запам'ятовуванню прочитаного. Готова ментальна карта – найшвидший і найзручніший спосіб повторення матеріалу.

З кожним роком число людей, що використовують принципи ментальних карт колосально зростає. Число їх користувачів у усьому світі перевищує 250 мільйонів чоловік, є свідчення, що послідовників цього методу можна зустріти практично в будь-якій країні світу.

Інноваційні методи навчання іноземних мов за допомогою використання інформаційних технологій, які базуються на творчому підході викладача, слідкуючого за новітніми тенденціями освітнього процесу, допомагають постійному розвитку та вдосконаленню навчального процесу, що, в свою чергу, неминуче тягне за собою виникнення у студентів мотивації та повного розкриття потенціалу у процесі оволодіння мовами.

Література:

1. «Human Memory: Theory and Practice», Alan D. Baddeley, 1997.
2. Тони Бьюзен, Барри Бьюзен, Интеллект-карты. Практическое руководство – Попурри, 2010 г., 368 стр., ISBN 978-985-15-1077-7, 0-563-53732-9
3. Т. Бьюзен, Б. Бьюзен, «Супермышление», М. : Изд. «Попурри», 208 с, 2008.
4. А. О. Солодовник, «Mind-mapping як інструмент організації самостійної роботи курсантів з фізики», Інформаційні технології в освіті, Херсонський державний університет, № 12, с. 201-205, 2012.

**МОВНЕ БАГАТСТВО ЕМОЦІЇ РАДОСТІ
(НА МАТЕРІАЛІ НІМЕЦЬКОМОВНОГО РОМАНУ
ПІТЕРА МЕЙЛА «HOTEL PASTIS»)**

Романова Н. В.

*доктор філологічних наук, доцент,
професор кафедри німецької та романської філології
Херсонський державний університет
м. Херсон, Україна*

На сторінках будь-якого художнього тексту трапляються слова, словосполучення або речення, що позначають емоцію радості. Емоція радості належить до позитивних базових емоцій, інтенсивність вияву якої детермінована генетикою, віком, статтю, статусом людини, ставленням індивідуума до навколишнього світу, до самого себе й інших людей [1, с. 168–183].

Німецькомовний роман Пітера Мейла «Hotel Pastis» репрезентує емоцію радості вербально й невербально [3]. Вербальне втілення емоції радості еквівалентне вираженню її мовцем у ході спілкування, невербальне тотожне номінації та опису, відповідно. При цьому опис опосередковується певною оцінкою як-от утилітарною з лінійкою «схвально – несхвально», емоційною з лінійкою «позитив – негатив», модусною з лінійкою «приємне – неприємне», естетичною з лінійкою «гарне – негарне».

Візьмемо кілька прикладів:

(1) *Als Simon eintrat, hörte er auf zu pfeifen* [3, с. 12].

(2) *Aber zumindest hatte sie das Vergnügen gehabt, sein Geld auszugeben* [3, с. 19f].

(3) *Nachdem er die Flasche Petrus gefunden hatte, stellte er sie vorsichtig auf den Tisch und genoß das bedächtige Zeremoniell des Öffnens;*

(4) *Was für ein Wein!* (5) *Tausend Pfund pro Kiste, wenn man überhaupt das Glück hatte, einen angeboten zu bekommen* [3, с. 20].

У наведених прикладах емоцію радості виражають свистом *pfeifen*, що перегукується з мелодією увертюри Россіні (1), емоційним вигуком зі значенням смаку і якості сорту вина *Was für ein Wein!* (4) та описують через словосполучення зі значенням задоволення *hatte das Vergnügen gehabt* (2) й удачі *das Glück hatte* (5). Сюди додається і частина складнопідрядного речення зі значенням насолоди церемонією відкорковування пляшки марочного вина *genoß das bedächtige Zeremoniell des Öffnens* (3). Очевидними є раціональна оцінка й судження про емоційний стан *Aber zumindest* (2) та соціалізацію, орієнтовану на матеріальний аспект *überhaupt* (5).

Номінуючи емоцію радості, залучають а) метафору (6) *Immer wieder wurde Gelächter laut; dies war ein Ort des Vergnügens* [3, с. 50], б) іншомовну лексику, яку графічно виділяють курсивом у масиві текстової тканини й витлумачують німецькою мовою в глосарії [3, с. 451–463] (7) *Ich war im Juli eine Woche mit Nathalie dort unten. Très romantique, bis ihr Gatte aufgekreuzt ist.*» [3, с. 51], в) питому лексику (8) *und der General selbst war froh, daß er zu Hause bleiben und boules spielen konnte* [3, с. 53], д) стилістично забарвлену лексику (9) *Jojo, mit einem sauberen T-Shirt und Sonntagsrasur, kam nickend über den staubigen Parkplatz gelaufen und grinste. «Salut!»* [3, с. 54].

Тілесне вираження емоції радості передають більшою мірою за допомогою посмішки, сміху, хихотіння. Посмішка, з одного боку, є реакцією на певні події в тому числі новини (10) *«Sie werden nicht da sein. Wir werden die Bank sechs, vielleicht sogar acht Stunden lang für uns allein haben.» Lächelnd lehnte sich der General auf seinen Stuhl zurück* [3, с. 56], нестандартна ситуація (11) *Duclos sah ihn an und zuckte die Achseln. Simon lächelte und zuckte ebenfalls die Achseln. Schließlich hatte er Urlaub* [3, с. 69], побачене (12) *Er bestellte einen pastis und lächelte, da ihm einfiel, was Murat gesagt hatte; da war sie, genauso, wie er sie beschrieben hatte – die Vollendung der jungen Provençale mit den dunklen Augen und der olivfarbenen Haut* [3, с. 70], почуте по телефону (13) *Streck den Polizisten nicht die Zunge raus. A tout à l'heure, Schätzchen. Tschau.» Lächelnd legte Nicole den Hörer wieder in die Schale* [3, с. 129], в машині (14) *Nicole lächelte, sagte aber nichts. Sie wartete im Wagen, während Simon seinen Koffer abstellte und sich anmeldete* [3, с. 166], поведінка співрозмовника (15) *Der General lächelte zurück* [3, с. 184], з другого – ознакою поведінки, що охоплює функціональні обов'язки (16) *«C'est pas un grand lit, mais vous êtes seul.» Das Mädchen lächelte* [3, с. 73], місцеві традиції (17) *«Unehrlige Leute gibt es überall. Aber wenigstens lächeln sie hier.»* [3, с. 81], національність (18) *Wieder einmal ertappte er sich dabei, daß er die Achseln zuckte, und lächelte* [3, с. 90], жіноче кокетство (19) *Sie lächelte Simon an und ging mit schwingenden Hüftbewegungen ins Gafe zurück* [3, с. 92], привітність (20) *Simon machte eine Pause und lächelte sieben ausdruckslose Gesichter an* [3, с. 101], домінування у спілкуванні (21) *Er unterbrach sich abrupt und lächelte. «Entschuldige. Das ist ausgesprochen langweilig. Was möchtest du essen?»* [3, с. 136], згоду жінки випити келих шампанського перед розмовою (22) *Magst du ein Glas Champagner?» Nicole nickte lächelnd, und Simon winkte einen Kellner herbei, der die Bestellung dem Mann hinter der Bar zurief* [3, с. 138f], вихованість чоловіка (23) *Simon lächelte und stand auf, um ihr den Stuhl zurechtzurücken* [3, с. 175], потайливість лідера (24) *Der General lächelte vor sich hin, als er ins Auto stieg* [3, с. 178].

Виокремлюємо кілька типів посмішок: сумну (25) *Mit einem wehmütigen Lächeln sah er auf die Armbanduhr und gab ein Zeichnen, daß er zahlen wollte* [3, с. 93], формальну або ввічливу (26) *Er beugte sich hinunter, bis sich sein Gesicht mit dem formellen, höflichen Lächeln auf gleicher Höhe mit dem von Nicole befand* [3, с. 126f], щирі (27) *Er begrüßte Nicole und Simon mit einem breiten Lächeln, führte sie zu einem Ecktisch und legte Nicole mit offensichtlichem Vergnügen die Serviette auf den Schoß* [3, с. 135], вибачаючу (28) *Simon blickte zu Nicole hinüber und lächelte entschuldigend* [3, с. 141], зарозумілу (29) *wenn sie ihn mit überlegenem Lächeln fragten, was er nur daran finde, Reklame für Toilettenpapier oder Bier zu machen* [3, с. 157], найлюбов'язнішу (30) *Liz blickte von den Briefen auf, die vor ihr lagen, und setzte ihr nettestes Lächeln auf* [3, с. 227], не-сміливу (31) *Mrs. Valium lächelte zaghaft* [3, с. 248], легку (32) *Die Valiums lächelten schwach und spielten mit ihren Champagnergläsern* [3, с. 249], дипломатичну (33) *Den anderen zeigte er ein diplomatisches Lächeln* [3, с. 300], заспокоїливу (34) *Simon versuchte ein beruhigendes Lächeln* [3, с. 301].

Стосовно сміху, то він свідчить про інтенсивність переживання емоції радості (35) *Und wenn man den alten Männern zusah, die lachten und über ihre boules debattierten, konnte man sich einfach nicht deprimiert fühlen* [3, с. 71] та почуття гумору (36) «*Ach, mal hier, mal in Paris. Im Dorf heißen sie nur Les Valium.*» *Ernest prustete vor Lachen* [3, с. 243]. Гумор є особливим «проявом культури спілкування», що «має певну національну специфіку» [2, с. 107]. Його комунікативна роль у змістово-фактуальному матеріалі позитивна.

Сміх характеризують метафорично – тремтливий (37) *Ihr bebendes Lachen ließ ihr mehrfaches Doppelkinn bis zur Schürze hinab erzittern, die sie noch immer umgebunden hatte* [3, с. 277].

Хихотіння, в свою чергу, сигналізує про змінену свідомість (38) *Sie sah ihn mit ihren großen, hervortretenden blauen Augen an und kicherte* [3, с. 321] та захисну реакцію (39) *Françoise kicherte. «Kaufen Sie doch ihrem Mann eine kürzere Leiter.»* [3, с. 334].

Зауважимо, що емоцію радості виражають «тут і тепер» (40) «*Lassen Sie mich zu Anfang sagen, wie sehr wir uns darüber freuen, Ihnen unsere Ideen präsentieren zu dürfen.*» [3, с. 101] та моделюють у часі (41) *Sein letzter Gedanke vor dem Einschlafen war, daß er sich auf morgen freute* [3, с. 89].

Крім того, емоцію радості кваліфікують як реальну та уявну. Реальна емоція радості апелює до місця проживання *Fröhlich vor sich hin summend, verschwand er die Treppe hinunter* [3, с. 200], уявна – до ідей щодо транспортування машини за кордон «*Da könnte ich doch dein Auto mitbringen? Das wäre doch lustig, oder?*» [3, с. 117].

Емоція радості взаємодіє з іншими базовими емоціями, наприклад, емоцією подиву *Zu seiner freudigen Überraschung stellte er fest, daß er sie überhaupt nicht mehr attraktiv fand* [3, с. 112], емоцією інтересу *Aber er lächelte und nickte, gab sich interessiert und sagte «selbstverständlich», als ihm der oberste Gummibaron mitteilte, der Ausschuß müsse sich zurückziehen und die Vorschläge der Agentur in allen Einzelheiten diskutiere; die durchaus interessanten Vorschläge machten weitere Sitzungen im Rubber House nötig, bevor man eine Entschuldigung von solcher Tragweite treffe, und, ja...also* [3, с. 110], емоцією смутку *Simon hatte sich offenbar gefreut, von ihr zu hören. Schade, daß er nicht kommen konnte* [3, с. 117], емоцією страху *Sie fand es etwas seltsam, daß sie sich so sehr darauf freute, ihn wiederzusehen. Als sie eine Berührung am Fußknöchel spürte, zuckte sie zusammen* [3, с. 118], емоцією відрази *Können Sie sich etwas Scheußliches vorstellen? Und ganz abgesehen davon: Das verspricht Spaß zu machen wie in den alten Tagen. Etwas Neues anfangen. Und Sie denken genauso, da bin ich sicher.*» [3, с. 195]. Отже, емоція радості модифікує (підсилює) позитивні емоції (подив, інтерес) і водночас контрастує з негативними емоціями (смутом, страхом, відразою),

Результати дослідження привели нас до таких загальних висновків:

1. Емоцію радості переживають як автор, так і персонажі.
2. Функції емоції радості розмаїті: від оцінки й спонукання через виразні рухи до регулювання поведінки й тла зображуваного.
3. Активатором емоції радості є предметна або комунікативна ситуації. Виявлено імпліцитно емотивну, емоційну, уявну ситуації. Маркерами емотивної ситуації є емотивна лексика, емотивні словосполучення/кліше, демінутиви, кінесиви, власні імена. Для емоційної ситуації характерні: емоційна, стилістично забарвлена, іншомовна (французька мова, англійська мова) лексика, а також афективи, конотативи, оказіоналізми, аномалії, скорочення, конвергенція синсемантичної лексики, повтор слів, словосполучень, речень. Головною рисою уявної ситуації є вживання кон'юнктива, дієслів *scheinen, vermuten* та мовних одиниць зазначених вище.

Література:

1. Изард К. Э. Психология эмоций. Санкт-Петербург: Питер, 2008. 464 с.
2. Сайтарли І. А. Культура міжособистісних стосунків. Київ: Академвидав, 2007. 240 с.
3. Mayle P. Hotel Pastis. München: Knaur, 2003. 464 s.

УКРАЇНСЬКИЙ СІМЕЙНИЙ РОМАН: ВІД ПАТРІАРХАЛЬНОЇ РОДИНИ ДО НУКЛЕАРНОЇ

Румянцева-Лактіна О. О.

*аспірантка кафедри української літератури та журналістики
імені професора Леоніда Ушкалова*

Харківський національний педагогічний університет

імені Г. С. Сковороди

м. Харків, Україна

Історія української родини відображається в літературі з давніх-давен. Сучасний український письменник, автор сімейного роману «Люди в гніздах» Олег Коцарев вважає: «Бодай пунктирно поглянувши на історію української літератури, ми знайдемо в ній характерні й ефектні образи родинного життя. У них відбиті різні розуміння концепції родини, різні етапи її розвитку, зрештою, різні емоційні «начинки» – від щасливої ідилії до постійного відчуття кризи» [3]. Спробуємо розглянути традиції патріархальної та нуклеарної родини в літературі з точки зору антропологічного підходу.

Дослідниця сімейної хроніки Н. Порохняк використовує у своїх розвідках антропологічний підхід і вважає, що цей метод у літературознавстві дає змогу ширше розкрити сутність взаємин у сім'ї, простежити розвиток роду в кількох поколіннях, охарактеризувати типи конфліктів у розвитку родини і, зрештою, прийти до висновку про репрезентацію суспільства через членів сім'ї [4, с. 148]. У своїх розвідках дослідниця зазначає, що родинні спогади і перекази, передаючись із покоління в покоління, зберігають пам'ять роду, формують морально-етичні цінності. Вона спирається у своїх дослідженнях на антропологічний підхід, який в літературознавстві у західній Європі вперше використовує В. Ізер. Він розвиває теорію генеративної антропології Е. Ганса, але на противагу старій дихотомії вигаданого та реального, пропонує тріадичну концепцію фіктивного, уявного та реального, де «фіктивне є свідомою спробою втілити уявне в дію та направити її в спеціальне русло, щоб вплинути на щось чи на уявлення про щось» [4, с. 149].

Сім'я в аспекті досліджуваної теми трактується як колективний носій традиції (folk), що створює власне культурне середовище. Проте визначальним фактором у встановленні сімейного та розширеного родинного кола визнається точка зору носіїв традиції («внутрішня») [5].

Сучасне уявлення про ідеалізовану, традиційну, модерну родину в Україні – це міф, що, на думку соціологині Олени Стрельник, спирається на три тези. По-перше, це моногамний довічний шлюб. Люди

дійсно укладали довічні шлюби, які, як правило, не розпадалися, але зовсім не через те, що палко кохали один одного, а тому що не було законодавчих (та інших) передумов для розлучення. Загалом поширена ідея, що основою шлюбу є романтичне кохання, властива тільки для сучасних суспільств. Апологети традиційних цінностей не говорять про те, що кохання як основи для укладання шлюбу в минулому не існувало. Шлюби укладалися як господарські, дипломатичні, політичні союзи, де місця коханню не було.

По-друге, висока народжуваність та багатодітність. Багато дітей народжувалося, бо не було засобів для уникнення вагітності, існували суворі заборони релігійного порядку, також була висока дитяча смертність. Отже, багатодітність та народження дітей загалом не було свідомим «життєвим проектом», як це відбувається зараз.

По-третє, особлива позиція жінки-матері та дитини. Це так само входить у міфологему «ідеальної української родини». Ні те, ні інше не мало місця в реальності. Жінка була переобтяжена домашніми справами, і в неї не було часу дбати про дітей в сучасному розумінні цього слова. У патріархальній родині особлива позиція дітей була неможлива: патріархальна родина – ієрархізована, де в дітей було менше всього прав. Образ «люблячої матері», яка віднаходить своє щастя у турботі про дітей, також є відносно сучасним. Історики говорять, що він з'явився у XVIII столітті – саме тоді серед дворянок починає популяризуватися ідея, що мама дбає про дитину та її емоційний стан [7].

У першому сімейному романі, яким, на нашу думку, в українській літературі є російськомовний роман Г. Квітки-Основ'яненка «Пан Халевський», прозаїк описує побут і звичаї українського дворянства першої половини XIX століття на прикладі життя родини Трушка Халевського. Він виростав у патріархальній дворянській родині, де існував домінуючий принцип стосунків у шлюбі. Голова родини батько, а мати й діти підпорядковані його волі. Мирон Халевський нібито вболівав за те, щоб його сини були освіченими, але він, нащадок пічника, що волею долі здобув дворянський титул, не міг і не хотів контролювати процес освіти й навчання, бо не розумів його значущості й суті. У сатирично-іронічній манері Г. Квітка-Основ'яненко викриває причини розпаду дворянського роду: несправедливе отримання дворянського титулу, неучтво, ненажерливість, жорстокість, – усе це призводить до деградації особистостей і занепаду патріархальної родини: Трушко Халевський разом зі своїми братами знищує батьківське обійстя.

На нашу думку, Г. Квітка-Основ'яненко, аналізуючи аспекти проблеми родина – суспільство у XIX столітті, репрезентує сімейний роман «Пан Халевський» як зображення руйнування патріархальної родини крізь призму занепаду духовно-моральних якостей кількох

покоління дворян Халаявських та розкриває перспективу для зародження нової структури родини, де панівними стають цінності сім'ї нуклеарної.

Нуклеарна сім'я є найбільш поширеним типом сім'ї в сучасному індустріальному суспільстві. Вона складається із дружини, чоловіка та їхніх дітей. Протягом життя індивід, як правило, буває членом двох нуклеарних сімей: спершу сім'ї своїх батьків, а після власного одруження – сім'ї, яка складається з нього, його дружини та їхніх дітей [6].

Українська література середини й кінця XIX століття відображає соціальні процеси, нюанси й суперечності свого часу. У той час відбувається переформатування сільських громад, стрімкий розвиток промисловості й урбанізації, прискорення науково-технічного прогресу. Звісно, зміни не оминули й сімейних цінностей. На кризу патріархальної родини неодноразово звертали увагу тодішні українські письменники-реалісти. Першим, безумовно, руйнування патріархальної родини відображає І. Нечуй-Левицький у сімейній повісті-хроніці «Кайдашева сім'я». Велика патріархальна родина занепадала. Як свідчать соціологи, наприкінці XIX століття українські сім'ї, зокрема й сільські, були вже здебільшого «нуклеарні», тобто склалися тільки з батьків і їхніх неодружених дітей [3].

Що стосується сімейного роману «Люборацькі», жанр якого сам автор визначає як сімейну хроніку, то в ньому теж простежується руйнація патріархальних сімейних цінностей на національному ґрунті. Отець Гервасій, батько родини, є гарним господарем, турботливим батьком та люблячим чоловіком. Але інертність та лінощі священника призводять до того, що він не переймається їхнім вихованням у дусі традицій рідного народу.

Виразним прикладом руйнування патріархальної родини в радянському суспільстві є сімейний роман А. Дімарова «Його сім'я». Головний герой Яків Горбатюк, слідуючи гендерним патріархальним стереотипам, що окреслювали дві ролі жінки – як матері і берегині сімейного вогнища, визначає «світле і щасливе» життя дружини, відводячи її місце вдома. «Турбуючись» про майбутнє Ніни, чоловік деструктує її активно-творчу натуру. Ніна планувала вступати до інституту, щоб стати лікарем. Але Яків окреслює інший вектор: дружина повинна опікуватися хатніми справами й виховувати дітей. Це й призвело до руйнування особистості Ніни Горбатюк і до знищення сімейних цінностей патріархальної родини [2, с. 154].

На думку Олега Коцарева, література кінця XX й початку XXI століття аж ніяк не «сімейна», а навпаки [3]. У літературі XXI століття сполучаються різні, навіть протилежні тенденції. Та всі сучасні сімейні романи нахшталт «Соло для Соломії» В. Лиса, «Черевички Божої матері» М. Матіос, «Музей покинутих секретів» О. Забужко незалежно від того, зображують

вони традиції патріархальної родини чи нуклеарної, ідейно спрямовані на пошуки рівноваги й гармонії.

Родинна сага «Музей покинутих секретів» Оксани Забужко, письменниці, яку ніяк не асоціюють з пропагуванням сімейних цінностей, також присвячена пошукам сімейної гармонії. Головна героїня журналістка Дарина Гощинська, яка довго не могла визначитися із вибором в особистому житті, нарешті закохується й намагається створити з коханим Адріаном партнерську, нуклеарну сім'ю, яку можна назвати гармонійною. І ця сім'я «грунтується не на миттєвій пристрасті (хоч і не без цього) чи матеріальних розрахунках, а на взаємоповазі, дружбі й любові» [3].

Література:

1. Дімаров А. Вибрані твори у 2-х томах. Київ: Дніпро, 1982. Т.1:Його сім'я. 535 с.
2. Корецька М. Жанрово-стильові особливості роману Анатолія Дімарова «Його сім'я». *Сучасні проблеми мовознавства та літературознавства*. 2011. № 15. С. 153-157.
3. Коцарев О. Родина в українській літературі: складні пошуки людей та поваги. *Verbum. Справи сімейні*. 2019, № 19. URL: <https://www.verbum.com.ua/02/2019/family-affairs/literary-search-for-family/> (дата звернення 30.03.2021)
4. Порохняк Н. Роман – сімейна хроніка з погляду літературознавчої антропології. *Питання літературознавства*. 2010, № 79. С. 148-155.
5. Разумова И.А. Когнитивные основы семейного нарратива // Электронный ресурс. URL: <https://www.ruthenia.ru/folklore/rasumova4.htm> (дата звернення 01.04.2021)
6. Соціологія: електронний підручник. Типи сім'ї // URL: https://pidru4niki.com/19310710/sotsiologiya/tipi_simyi (дата звернення 30.03.2021)
7. Стрельник О. Сімейні трансформації: Чому ми не повернемося до ідеальної традиційної родини // *Womo*. URL: <https://womo.ua/suchasni-transformatsiyi-rodini-ta-batkivstva-yak-sotsiologiya-peremagaye-mifotvorchist/> (дата звернення 30.03.2021)

МОВНО-СТИЛІСТИЧНІ ЗАСОБИ РЕАЛІЗАЦІЇ ТРАНСФОРМАЦІЙ У АНГЛОМОВНИХ ПОЕТИЧНИХ ТЕКСТАХ

Супрунюк Х. В.

*студентка 1 курсу ОР магістр факультету іноземних мов
ДВНЗ «Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника»*

Науковий керівник: Мельник Я. Г.

*кандидат філологічних наук,
професор кафедри загального та германського мовознавства
ДВНЗ «Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника»
м. Івано-Франківськ, Україна*

Трансформації привертали і продовжують привертати увагу вчених різних напрямків, зокрема лінгвістів, літературознавців, психологів, соціологів, культурологів, філософів та ін., що підтверджується великою кількістю досліджень та доробок вивченню цього явища. Ці наукові дослідження засвідчують поступовий розвиток трансформацій від міфологічного та літературного явища до стилістичного засобу.

З огляду на це ствердження, у міфах трансформації постають формою буття та способом сприйняття світу, основою для творення символів, прийомом для пояснення процесів навколишнього світу. У фольклорі ж, у свою чергу, трансформація постає засобом опису дійових осіб казки, зокрема. Завдяки їй відбувається трансформація подоби героя, отримання ним чарівної сили для перетворення на тварин, а також відбувається перенесення головного героя в іншу сферу перебування. У літературі, зокрема поетичних текстах, трансформація переходить від художнього прийому перетворення літературних образів до стилістичної фігури.

Як стилістичний засіб, трансформація, вважається, найдавнішою і виступає першоджерелом для інших стилістичних засобів і набуває нових властивостей внаслідок семантичних видозмін. Основоположником трансформацій є Публій Овідій Назон, адже його міфологічний епос «Метаморфози» вважається найяскравішим прикладом перетворення людей та богів у травин, рослин, сузир'ї та ін.

Проаналізувавши ряд наукових досліджень, з впевненістю можна стверджувати, що «трансформація», як термін, трактується як «перетворення». Тобто, це процес перетворення або набуття іншої подоби. З точки зору міфології, трансформація – це «перетворення людей і

богів у тварин, сузір'я, рослин та ін.» [1, с. 195]. Літературознавство подає трансформацію як «перенесення однієї форми образу на інший, видозмінення тропу» [2, с. 32]. У фольклорі трансформації використовувалися для посилення емоційної та смислової виразності. Так, молода, красива дівчина постає зозулею, калиною, тополею, а парубок – явором. У східних релігіях та філософії існує таке поняття як «реінкарнація» – вчення про безсмертя душ, що здійснюється шляхом багаторазового переселення душі, тобто її перевтілення або ж, іншими словами, трансформації.

Для того, щоб краще досягнути що ж таке трансформація, варто зануритися у її структуру. Першим і найбільш важливим елементом структури трансформації є – перетворювальне (вхідний образ), який, власне, і зазнає тих чи інших змін. Наступний елемент – перетворене (вихідний образ). Це саме той образ, який утворився у результаті перетворення. Ще одним важливим елементом трансформації є каузатор, або ж причина. Каузатор є спільною ознакою вхідного та вихідного образів. Наступним елементом структури трансформації є критична ситуація, у яку потрапляє головний герой, відчуваючи безвихідь, глухий кут. Відсутність такої ситуації унеможливило процес трансформації, оскільки герой повинен усвідомити необхідність змін, і як результат, створити умови для свого перетворення чи спровокувати його. Центральним елементом структури є акт переміни, або ж, власне, сам процес трансформації перетворювального на перетворене.

Як і будь-які інші стилістичні фігури, трансформація має свої функції. Серед них розрізняють текстотвірну, апелятивну, світотвірну та простороформуючу функції.

Розглядаючи трансформації на лексичному та синтаксичному рівнях, спостерігається тенденція їх актуалізації через різні номінативні одиниці з різною семантикою. Посередником між ними є саме предикати трансформацій, іншими словами, дієслова із значенням «перетворення», «перевтілення». Такими предикатами є: to rise, to become, to turn, to appear, to return to life, to merge та ін.

Каузатори або ж причини того чи іншого перетворення виражаються іменниками. Трансформації у поетичних текстах реалізуються за допомогою мовних засобів. Фундаментом моделі трансформації складає принцип інверсії, який характеризується взаємодією протилежності, коли певне явище поступається своїй протилежності (життя – смерті, місяць – сонцю, ніч – дню). Тобто, інверсія – це взаємне перетворення дійсності, протилежність усіх її сторін та проявів.

Трансформація, як засіб мови, використовується для підвищення виразності мови та її емоційності. Це здійснюється за допомогою таких

синтаксичних конструкції як: риторичне питання, паралельні конструкції, контраст тощо.

У плані синтаксичної організації, трансформація може бути виражена поширеним або непоширеним простим реченням, ускладненим дієприкметниковими зворотами, або складносурядним реченням.

Література:

1. Ілюстрований міфологічний словник: Янтарний сказ. Калінінград, 2001. 195 с.

2. Літературознавча енциклопедія: у 2 т. / за ред. Ю. І. Ковалів. Київ: «Академія», 2007. Т. 2. 624 с.

«БРЕНД»: МУЛЬТИДИСЦИПЛІНАРНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Ущановська І. В.

*кандидат філологічних наук,
старший викладач кафедри германської філології
Сумський державний університет
м. Суми, Україна*

Шовкопляс Ю. О.

*кандидат філологічних наук,
старший викладач кафедри викладання другої іноземної мови
Запорізький національний університет
м. Запоріжжя, Україна*

Бренди давно увійшли до нашого повсякденного життя, а термін «бренд» став частиною активного вокабуляру. Бренд, що позначає відоме маркувальне найменування з меліоративною прагматикою, був запозичений до лінгвістики з маркетингу й, унаслідок цього, асоціюється насамперед із комерційною сферою [2, с. 202]. Хоча економічна сфера дослідження бренду залишається домінантною, його інтегрована сутність, особлива соціальна специфіка та складна структура дозволяють інтерпретацію з різних наукових перспектив.

Проте на сьогодні не існує єдиної термінологічної номенклатури щодо бренду. Визначення терміну «бренд» як об'єкту лінгвістичних розвідок ускладнює наявність таких близьких за змістом понять, як «товарний знак», «торгова марка», «торгова назва», «прагматонім», «рекламне ім'я», «маркувальне найменування», «комерційне наймену-

вання». Бренд – це категорія емна, багатогранна, поняття, яке інтегроване з різними галузями науки, такий маргінальний осередок, що поєднує знання з економіки, політології, психології, соціології, філософії, статистики, математики та багатьох інших. Саме тому визначення категорії бренду потребує сумарного знання певної міждисциплінарної термінології, коректне розуміння якої надає глибоке трактування поняття [1, с. 122].

«Торгова назва», «прагматонім», «рекламне ім'я», «маркувальне найменування», «комерційне найменування» або «фірмове найменування» часто використовуються як синоніми терміна «бренд». Однак ці поняття є об'єктами ономастичних досліджень, що обмежені аналізом функцій, формування, структури, проте не повністю розкривають інтегративну сутність бренду. Семантика ж бренду формується у свідомості людини, забезпечуючи емоційний зв'язок між лінгвістичним сприйняттям бренду і його смисловою функційністю. Тож під час дослідження бренду у лінгвістичній царині потрібен уніфікований термін, що повністю відповідає комунікативній природі бренду.

Слід встановити поняттєві межі термінів «товарний знак», «торгова марка» та «бренд», адже саме вони найчастіше взаємозамінні у лінгвістичних роботах. Ключовою різницею між поняттями «товарний знак», «торгова марка» та «бренд» є сфери діяльності, в яких вони функціують. Таким чином, товарний знак і торгова марка виникли в юридичному середовищі і розвивалися паралельно з удосконаленням законодавства в сфері захисту нематеріальних активів [3, с. 118].

Важливу роль також відіграє переклад термінів. Слід зазначити, що в англійській мові не існує сполучення, яке б відповідало українському терміну «товарний знак». Варіанти перекладу *«logotype, logograph, logo, trade design»* ідентифікують переважно візуальну репрезенту товару. Бренд – це відомий споживачам товарний знак, і саме бренд об'єднує в собі асоціації споживачів з товарним знаком продукту (послуги), фірмовим знаком компанії виробника. Іншими словами, бренд завжди є товарним знаком, проте товарний знак не завжди стає брендом. Найбільш сильні бренди можуть бути впізнані по одному лише логотипу, навіть без назви [3, с. 119].

З перспективи правового захисту товару «торгова марка» та «товарний знак» перекладаються як *«trademark»*. Компанії часто використовують символи «®» та «™», щоб показати статус своїх торгових марок. Знак «™» безпосередньо означає «торгову марку». Це індикатор того, що знак використовується в якості товарного знаку з метою відрізнити зазначені товари або послуги від інших компаній. Символ «®» використовується компаніями для інформування споживачів про те, що знак є зареєстрованою торговою маркою. «®» використовується виключно з

торговими марками, які фактично зареєстровані. Використання «®» до реєстрації торгової марки є незаконним [6].

Всі три терміни – «товарний знак», «торгова марка» та «бренд» – мають англійський еквівалент «*brand*». Отже, товарний знак та торгова марка можуть буди взаємозамінними поняттями та в певних контекстах слугувати синонімами терміну бренд. Згідно словникової дефініції бренд (*brand*) – окремий продукт або характеристика, що ідентифікує окремого виробника [4, с. 96]; торгова марка (*trade mark*) – ім'я або інший символ, що використовується виробником для того, щоб відрізнити свої продукти від продуктів конкурентів [4, с. 941].

Американська Асоціація Маркетингу визначає бренд як назву, термін, символ або будь-який елемент, що допомагає продавцю товару чи послуги диференціюватися від інших продавців. Юридичним терміном для бренду є торгова марка [5]. Тож визначення «торгової марки» більше зосереджено на юридичному аспекті та менше на символічних аспектах, тих, що створюють зв'язки між споживачами та брендом. Торгова марка надає право власності, водночас бренд є зв'язком між аудиторією та продуктом, ідеєю, сервісом з метою збільшення вартості бізнесу. Торгова марка є механізмом, який юридично захищає бренд і забезпечує власність над цим нематеріальним активом [7, с. 29].

У парадигмі бренд-комунікацій бренд виступає в ролі джерела інформації про компанію або її продукцію, що передає цю інформацію реципієнту, тобто споживачеві, засобами спільної системи символів – мови бренду. У свідомості споживача бренд асоціюється з символом або знаком. З перспективи семіотики бренд є сукупністю смислів та асоціацій про знак, складених на індивідуальному рівні у певних комунікативних ситуаціях. Бренди використовують значні семіотичні ресурси для створення персуазивного, афективного та сугестивного впливу на поведінку цільової аудиторії.

Бренд може бути потужним тільки у відношенні зі своїми споживачами. Бренд особливо цінний, оскільки існує велика спільність людей, які поділяють його цінності. Значення бренду знаходиться в колективній свідомості тих, хто знає його, використовує та цінить його. Бренд є сумою значимості продукту та смислів, які полягають за межами продуктів або користування послугами [7, с. 36]. Тобто поняття «бренд» передбачає наявність певної екстралінгвальної складової – позитивного ставлення споживача до названого продукту. В результаті інтенсивної взаємодії споживача з брендом, виникають цілісні чуттєві образи сприйняття бренду. Накопичення й збереження цих образів у свідомості споживача здійснюється через пам'ять.

Отже, головною відмінністю бренду є його психологічна складова, складна форма чуттєвого пізнання – уява, мимовільне пригадування:

споживач стикається з брендом та саме він запускає процес «активізації» уявлень споживача про цей товар, закладених усім його попереднім досвідом [1, с. 122]. На думку деяких дослідників саме психологічна складова є провідним фактором перетворення торгової марки на бренд. Бренд – це емоційні взаємини між покупцем та продуктом, відносини, засновані головним чином на цінностях, які відображає сам бренд.

Таким чином, на відміну від товарного знаку, торгової марки та інших понять, які є складовою бренду та перебувають у межах сфер ономастики та права, бренд – це суб'єкт комунікації, який відрізняється інтегративною інтерактивно-прагматичною сутністю та психологічною емоційною складовою.

Література:

1. Студінська Г. Я. Методологічні підходи до визначення поняття «бренд». *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія Економічні науки*. 2014. Вип. 8 (1). С. 121–125.
2. Фоменко О. С. Вербальні та візуальні маркери національної ідентичності в комерційних брендах (на матеріалі англійської мови). *Мовні і концептуальні картини світу*. 2013. № 46 (4). С. 210–214.
3. Шведина Е. Б. Товарный знак и бренд: семантика понятий и ее значение в управлении брендом. *Экономические науки*. 2011. № 10 (83). С. 118–123.
4. Collins English dictionary / Editors: J. Crozier, A. Grandison, C. McKeown, E. Summers, P. Weber. Glasgow: Harper Collins Publishers, 2008. 1040 p.
5. Dictionary of American Marketing Association. URL: http://www.marketingpower.com/_layouts/Dictionary.aspx?dLetter=B (Last accessed: 05.04.2021).
6. Le Cointe C. The trademark symbols «®» and «™»: why, when and how to use them. URL: <http://www.dennemeyer.com/news-en/news/85-the-trademark-symbols-R-and-TM-why-when-and-how-to-use-them/> (Last accessed: 05.04.2021).
7. Nistirescu T., Barbu C. M., Dumitriu R. I. Trademark vs brand: a conceptual approach. *Management & Marketing*. 2013. Vol. XI, Issue 1. P. 29–36.

ОСОБЛИВОСТІ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ РОМАНУ Р. БРЕДБЕРІ «МАРСІАНСЬКІ ХРОНОЛОГІЇ» О. ТЕРЕХОМ

Шупрудько Д. В.

студентка-бакалавр кафедри теорії та практики галузевого перекладу

Херсонський національний технічний університет

Науковий керівник: Мазур О. В.

кандидат філологічних наук,

доцент кафедри теорії та практики галузевого перекладу

Херсонський національний технічний університет

м. Херсон, Україна

Переклад художніх творів – це спосіб міжмовної міжкультурної, зокрема, міжлітературної, комунікації, який виконує посередницьку функцію між реципієнтом перекладу та оригіналом та має інтерпретаційні риси. Інтерпретаційність художнього перекладу насамперед залежить від взаємодії ідіостилів автора та перекладача у процесі пересотворення тексту. Питання інтерпретації в художньому перекладі широко досліджене такими зарубіжними та вітчизняними науковцями, як Д. Дюришин, В. Радчук, О. Журавльова, В. Приходько, О. Колесник та інші.

Наше дослідження покликане проаналізувати особливості перекладу фантастичного роману Р. Бредбері «Марсианські хроніки» О. Терехом.

За досить високого ступеня наближення перекладу до оригіналу, що відобразилося у збереженні форми, загального змісту й естетичного впливу оригіналу на читача, вищезгадана інтерпретація містить порівняно небагато перекладацьких рішень, якими привнесено в текст першотвору елементи, не замислені автором, або, навпаки, усунуто значущі деталі першотвору, що могло призвести до викривлення читацького сприйняття. Трохи забігаючи наперед, зауважимо, що такі метаморфози були властиві перекладам інших творів у виконанні О. Тереха [5], що, на нашу думку, може правити за реалізацію елементів ідіостилу перекладача, його інтерпретаційної настанови на відтворення загального естетичного впливу [3, с. 67] адаптацію тексту перекладу під особливості конкретної читацької аудиторії [5].

Розгляньмо декілька фрагментів оригіналу та спробуймо встановити, якою перекладацькою настановою можна пояснити вибір рішення в кожному випадку.

Описи та пейзажні замальовки. (1) «*And then a long wave of warmth crossed the small town... showed last summer's ancient green lawns*» [6, с. 7] – «*І враз тепла хвиля прокотилася над містечком...*

на газонах визирнула прим'ята торішня трава» [1, с. 1–2]. Опис ландшафту Марсу виконує у творі суто описову, декоративну функцію, не впливаючи на розвиток сюжетної лінії. О. Терех схильний перекладати пейзажі деталізованіше, ніж вони написані автором, вочевидь, «домальовуючи» оригінальну картину власними творчими штрихами.

В той самий час О. Терех часто вдавався до дослівного перекладу, плекаючи кожне авторське слово, проте розставляючи акценти власного бачення за допомогою пунктуації: «*The Martians were there in the canal reflected in the water*» [6, с. 304]. – «Марсіани були там – у каналі – відбиті у воді» [1, с. 343].

Метафоричні образи. (2.1) «... *the dead, ancient bone-chess cities slide under, or the old canals...*» [6, с. 15] – «... мертві стародавні міста, ні на старі **сухі** канали...» [1, с. 12], (2.2) «*The twin white moons were rising*» [6, с. 14] – «... **сходили** два білі марсіанські **брати** місяці» [1, с. 10], (2.3) «... *their faces melting now from a familiar face into something else*» [6, с. 83] – «...їхні обличчя **теж часом** втрачали знайомі риси й набували зовсім інших» [1, с. 93–94]. Метафоричні образи спостереження, смерті О. Терехом відтворюються дость точно (так само, як і в перекладах інших художніх текстів [5, с. 268]), хоч із з елементами компенсації (2.1), одомашнення (2.2), смислового розвитку у відтворенні хронотопу (2.3), що говорить про стилістичну вправність перекладача, його спроможність досягти аналогічного естетичного впливу на реципієнта перекладу.

Іронічні пасажі. (3) «*The people, rushing forward, waved and shrieked happily, knocking down tables, swarming, rollicking, seizing the four Earth Men, lifting them swiftly to their shoulders. They **charged about** the hall six times, six times making a full and wonderful circuit of the room, jumping, **bounding**, singing*» [6, с. 43] – «Всі кинулися до землян, **вимахуючи** руками, радісно галасуючи, перекидаючи столи. **Шість разів пронесли їх галопом** навколо залу, **шість разів** усі зробили повне коло, підстрибуючи й співаючи» [1, с. 45]. Як бачимо, іронія на радісну зустріч землян марсіанами (насправді дія відбувається у божевільні) відтворена майже дослівно: збережене пародійне «коло пошани», чий прихований асоціативний зміст легко прочитується як в контексті культури-джерела, так і в контексті культури-реципієнта (що полегшує перекладацьке завдання на відміну від тих випадків, коли культурна різниця робить відтворення іронії майже неможливим [2]), хоча О. Терех й вдається до незначних додавань та опущень, що не спотворює оригінал у сприйнятті реципієнта.

Авторські ремарки. (4) «*Science ran too far ahead of us too quickly, and the people got lost in a mechanical wilderness, like children **making over pretty things, gadgets, helicopters, rockets; emphasizing the wrong items, emphasizing machines instead of how to run the machines.***» [6, с. 302] – «Наука

розвивалася занадто швидко і люди заблудилися в механічних нетрях; вони, наче діти, **робили й переробляли всілякі хитромудрі іграшки: технічне приладдя, вертольоти, ракети; вони спрямували всю увагу на вдосконалення машин, замість того, щоб думати, як ними керувати»** [1, с. 341]. Песимізм оригінального висловлювання, що акцентує увагу читача на надмірно швидкій технологізації суспільства, перекладач посилює, вводячи емпатичний повтор та шляхом слислового розвитку конкретизуючи легковажні «pretty things» як «всілякі хитромудрі іграшки», чим допускає дещо вільне поводження зі словами автора в оригінальному тексті, до того ж, складна лексема «хитромудрий», вкорінена у практиці українського перекладу, за своєю морфологічною будовою та традиційністю для української перекладної літератури може вважатися елементом одомашнення перекладу на лексичному рівні. В той самий час емпіза оригіналу послаблена опущенням «emphasizing the wrong items» і заміною цієї фрази на «замість того». Так О. Терех дещо спотворив читачке сприйняття оригіналу реципієнтом перекладу, адже друготвір у цьому конкретному уривку не вказує на негативне ставлення автора до дій персонажів, наявне в оригіналі.

Висновуючи, можемо стверджувати, що О. Терех не вдавався до серйозних семантичних перетворень тексту-оригіналу, шляхом незначного одомашнення на лексичному рівні наближував його до розуміння сучасним йому українським читачем, досягаючи тим самим еквівалентного прагматичного впливу на українського реципієнта.

Література:

1. Бредбері Р. Марсіанські хроніки (переклад О. Тереха). 2004. С. 354. URL : <https://www.ukrlib.com.ua/world/printitzip.php?tid=2277>
2. Гончаренко Л. О. Іронія як проблема художнього перекладу. *Наукові праці Чорноморського державного університету Імені Петра Могили. Серія: Філологія. Мовознавство.* 2013. С. 23–25. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npchdufm_2013_219_207_7
3. Мазур О. В. Дослідження творчої особистості перекладача у світлі теорії контекстів. *Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки.* Серія: Філологічні науки. 2011. № 6. Ч. 2. С. 65–71.
4. Скурлатов В. О творчестве Рея Бредбери. / *Бредбери Р. О скитаниях вечных и о Земле.* М. : Правда, 1987. С. 643–653.
5. Янченко Ю. Адаптація художнього твору як різновид міжмовної інтерпретації (на матеріалі перекладу О. Тереха казки О. Уайльда «The happy prince»). *Вісник Львівського університету. Серія: Іноземні мови.* 2012. Вип. 20 (2). С. 266–271.
6. Bradbury R., *The Martian Chronicles.* New York, 1950. 320 p.

НАПРЯМ 4. МЕДИЦИНА ТА ФАРМАЦІЯ

ЗАХВОРЮВАННЯ ПАРОДОНТА В ОСІБ МОЛОДОГО ВІКУ

Антощук В. О.

аспірантка

Одеський медичний інститут

Міжнародного гуманітарного університету

Науковий керівник: Чумакова Ю. Г.

доктор медичних наук, професор,

професор кафедри загальної стоматології

Одеський медичний інститут

Міжнародного гуманітарного університету

м. Одеса, Україна

Серед актуальних проблем стоматології однією з найбільш важливих і складних в даний час є проблема захворювань пародонту. В останні роки можна визначити значні зміни в структурі захворювань пародонту, характерна тенденція до різкого збільшення рівня захворюваності серед осіб молодого віку, більш ранній прояв генералізованих та дістрорфично-запальних захворювань, зростання агресивних форм пародонтиту. Відомості про стан тканин пародонта в осіб молодого віку дуже нечисленні і суперечливі. Найбільш часто зустрічається патологія пародонту в молодому віці: гінгівіт, після 30 років пародонтит.

Питання епідеміології захворювань пародонта в осіб молодого віку становлять значний науковий і практичний інтерес, так як покликані служити основою для цілеспрямованої профілактики пародонтиту, його ускладнених форм та хронізації патологічного процесу в тканинах пародонта.

Мета дослідження. Визначення рівня захворюваності і структури захворювань пародонту в осіб молодого віку і оцінка впливу місцевих пародонтопатогенних факторів на розповсюдженість, характер перебігу і ступінь тяжкості патологічного процесу в тканинах пародонта.

Проведено вибіркоче клінічне обстеження у 64 молодих людей (38 юнаків і 26 дівчат) у віці 17-25 років – студентів Одеського медичного інституту Міжнародного гуманітарного університету.

В результаті проведеного обстеження виявлено 28 осіб з інтактним пародонтом (43,75%) і 36 – з запальними та дистрофічнозапальними захворюваннями пародонта (56,25%).

У структурі захворювань пародонта переважає катаральний гінгівіт – у 24 осіб (37,5%): у 16 – хронічний перебіг і у 8 – загострення. У 2 обстежених діагностовано локалізований пародонтит (3,13%), у 9 молодих людей – генералізований пародонтит початкового– I ступеня (14,06%): у 4 – загострення і у 5 – хронічний перебіг, у 1 дівчини – генералізований пародонтит I – II ступеня (1,56%). Діагностику захворювань пародонту проводили відповідно за систематикою хвороб пародонта Н.Ф.Данілевського (1994).

Показник поширеності карієсу зубів у обстежених склав 89,1% (у 7 студентів – КПУ = 0), інтенсивність карієсу за індексом КПУ – $5,3 \pm 0,4$. Несановану порожнину рота визначили у 44 чоловік, що становить 69%. У 64,7% молодих людей виявлені неякісні пломби (відсутність контактного пункту, нависаючий край і т.д.), у всіх з них відзначаються клінічні ознаки запалення ясенного краю.

Звертає на себе увагу факт високої поширеності зубощелепних аномалій, в основному це – скупченість зубів у фронтальній ділянці верхньої і / або нижньої щелепи (у 17 осіб – 26,6%), що є одним з найнебезпечніших місцевих факторів ризику розвитку запальних захворювань пародонту: у 11 чоловік з 17 діагностованих захворювання пародонту (у 8 – катаральний гінгівіт, у 3 – генералізований пародонтит). До пародонтопатогенних чинників відносять також дрібне передмістя порожнини рота і аномалії прикріплення вуздечок верхньої і / або нижньої губи. Нами виявлено 4 людини з дрібним передмістям порожнини рота (у 2 – локалізований пародонтит в області 4-6 зубів у фронтальній ділянці нижньої щелепи; у 2 – генералізований пародонтит, I ступінь) та 5 осіб з аномаліями прикріплення вуздечки верхньої або нижньої губи (у 2 – катаральний гінгівіт, у 3 – генералізований пародонтит), які потребують обов'язкового хірургічного втручання.

При обстеженні осіб молодого віку визначається низький рівень гігієни порожнини рота, про що свідчить показник сумарного індексу гігієни по Грін-Верміліону ОНІ – $S = 2,23 \pm 0,11$ ($1,31 \pm 0,06$ для зубного нальоту і $0,92 \pm 0,07$ для зубного каменю), що відповідає критерію незадовільної гігієни порожнини рота. Практично у всіх обстежених відсутня мотивація необхідності і важливості ретельного догляду за порожниною рота. Відзначається пряма залежність між показниками, що характеризують ступінь запального процесу в тканинах пародонта (індекс РМА) і цифровими значеннями гігієнічного індекса.

Таким чином, проведені дослідження показали, що найбільш значущими місцевими факторами ризику є незадовільна гігієна порожнини рота, анатомо-топографічні особливості ротової порожнини, аномалії розташування зубів (скупченість).

ВАРІАНТИ ВИКОРИСТАННЯ КОФФЕРДАМА В ПРАКТИЧНІЙ СТОМАТОЛОГІЇ

Антощук М. М.

аспірант I курсу

Одеський медичний інститут

Міжнародного гуманітарного університету

Науковий керівник: Штурмінський В. Г.

доктор медичних наук,

доцент кафедри загальної стоматології

Одеський медичний інститут

Міжнародного гуманітарного університету

м. Одеса, Україна

Вступ. Використання коффердама в стоматології в першу чергу пов'язане з необхідністю якісної ізоляції робочого поля. Однак застосування коффердама в якості лише ізоляції не відображає реальні можливості даного матеріалу в практиці.

Мета. Наочне надання методик використання латексного і рідкого коффердама.

Завдання. Робота спрямована на підготовку лікарів-інтернів до використання цієї системи, закріплення знань вже кваліфікованих працівників, а також а формування інтересу до подальшого розвитку методик застосування цього елемента в стоматології.

Матеріали та методи. Коффердам, щипці, перфоратор, шаблон, рамка, кламмера, зубна нитка, рідкий коффердам, матеріали для реставрації, тефлонова стрічка.

Результати та їх обговорення.

Техніка N 1: спочатку встановлюємо кламп, на нього накладається коффердам, далі за допомогою гладилки розправляємо коффердам під крила клампа.

Техніка N 2: устанавка хустки на зуб, щипцями накладається кламп.

Техніка N 3: надягаємо коффердам на дугу клампа. Згортаємо коффердам, накладаємо кламп на зуб, за допомогою гладилки розправляємо коффердам під крила клампа.

Техніка N 4: хустку надягаємо на крила раніше встановленого клампа. Розправляємо коффердам під крила клампа.

Техніка N 5: накладаємо коффердам на зуб. В отвори для щипців протягуємо зубну нитку одним кінцем зовні клампа, іншим зсередини. Кламп накладаємо на зуб. Нитка натягується, розправляючи коффердам в дистальному зубному промежжачці. Внутрішній кінець нитки протягується під крилом клампа через дистальний зубної проміжок назовні. Далі цей же кінець протягується через зовнішнє крило клампа і

через дугу з'єднується із зовнішнім кінцем нитки. Метод забезпечує кращу стійкість клампа. Так само можна сформувати індивідуальний матричний фіксатор. На утримують частини фіксатора наноситься рідкий коффердам, створюючи відбиток навколишніх елементів за допомогою рідкого коффердама створюють індивідуальний оклюзійний ключ. Перед препарування бічний групи зубів з рідкого коффердама виготовляється відбиток оклюзійної поверхні. На останньому етапі реставрації переносяться контури фіссур через тефлонову стрічку.

Висновки. На практиці ми розібрали техніки накладення коффердама, навчилися їх застосування і спробували доступно пояснити і наочно показати результати. Так само ми прийшли до висновку, що подальша розробка нових методів застосування і модифікування вже наявних – перспективне завдання.

Література:

1. Боровський Е.В. Терапевтична стоматологія. Підручник для медичних вузів. – М., Медичне інформаційне агентство, 2004. 840 с.
2. Монті С. Даггел, Стівен А. Феїл, Максін А. Поллард. Атлас по реставраціям молочних зубів. Видавництво «ЛОРИ», 2002. 134 с.

ЧАСТОТА ВИЯВЛЕННЯ ТА СТРУКТУРА РЕЦЕСІЇ ЯСЕН У ХВОРИХ НА ГЕНЕРАЛІЗОВАНИЙ ПАРОДОНТИТ

Марчук Т. С.

аспірант

Одеський медичний інститут

Міжнародного гуманітарного університету

Науковий керівник: Чумакова Ю. Г.

доктор медичних наук, професор,

професор кафедри загальної стоматології

Одеський медичний інститут

Міжнародного гуманітарного університету

м. Одеса, Україна

Прогресивні тенденції естетичної стоматології ввели в арсенал лікарів-стоматологів поняття «білої» та «рожевої» естетики та необхідність вивчення впливу стану м'яких тканин пародонта (біотип ясен, наявність рецесії) на естетичний результат хірургічного лікування та протезування хворих на генералізований пародонтит (ГП) [1, 2].

Рецесія ясен – це патологічний процес, при якому відбувається апікальне зміщення маргинального краю ясен відносно емалево-цементної границі з частковим оголенням кореня зуба [3].

Причиною виникнення рецесії ясен може бути багато факторів – анатомо-фізіологічні особливості (тонкий біотип ясен, дрібне передвір'я порожнини рота, аномалії прикріплення вуздечок губ, язика), оклюзійна травма (аномалії зубів, зубних рядів та прикусу), ортодонтичне лікування (особливо тривалий термін носіння брекет-систем), наявність зубних відкладень, неправильна техніка чищення зубів, агресивний скейлінг, порушення технології реставрації зубів [4, 5].

Рецесії ясен класифікують: за формою – вікова (фізіологічна – старіння пародонту), симптоматична (запальна, дистрофічна), травматична; за поширеністю – локалізована, генералізована; за ступенем важкості – початкова або легка (до 3 мм), середня (від 3 до 5 мм), виражена або тяжка (6 мм або більше).

Метою роботи було вивчення поширеності та структури рецесії ясен у пацієнтів з ГП. Для діагностики стану тканин пародонта використовували комп'ютерну систему пародонтального зондування «Флоріда Проуб» (США), ліцензовану в Україні. За допомогою електронного пародонтального зонду у кожного пацієнта навколо кожного зуба у 6 точках визначали глибину пародонтальних кишень та величину рецесії ясен і отримували пародонтальну карту «Флоріда Проуб».

Всього було обстежено 238 пацієнтів у віці 20-68 років (середній вік $41,6 \pm 0,7$) та відповідно оброблено 238 карт пародонтального обстеження «Флоріда Проуб». Серед обстежених було 8 з інтактним пародонтом, що склало 3,36%; 230 пацієнтів з ГП різного ступеню (96,64%).

Встановлено, що у 214 обстежених є рецесія ясен, що склало 89,9%. Рецесії ясен виявлені у 4 з 8 пацієнтів з інтактним пародонтом (50,0%) і 210 з 230 хворих на генералізований пародонтит різного ступеню, тобто поширеність рецесій у хворих на ГП склало 91,3%.

Тонкий біотип ясен визначили у 82 пацієнтів, що склало 34,4%. У всіх цих пацієнтів виявлено рецесії ясен.

У більшості обстежених пацієнтів (192 чол., 89,7 %) визначили рецесії ясен легкого ступеню (до 3 мм). Однак у 84 обстежених (39,2%) виявлені рецесії середнього ступеню (3-6 мм) і у 5 пацієнтів (2,3%) – важкого ступеню (більш ніж 6 мм), що ускладнює проведення хірургічних втручань на пародонті, а іноді є показом до видалення зуба у зв'язку з дифіцитом прикріплених ясен.

Насторожує факт наявності великої кількості генералізованих рецесій ясен – у 146 обстежених (75,3%), що також ставить під сумнів позитивний результат хірургічного лікування пародонтита.

Встановлено також, що частіше і скоріше розвивається рецесія ясен на нижній щелепі, що підтверджується достовірно великою кількістю зубів з рецесіями на 1 обстеженого на нижній щелепі у порівнянні з верхньою щелепою (на нижній щелепі – $6,87 \pm 0,29$ зубів, на верхній щелепі – $5,66 \pm 0,27$, $p < 0,005$).

Таким чином, отримані дані підтверджують необхідність уточнення показів до хірургічного лікування пародонтиту і показів для видалення зубів у хворих на генералізований пародонтит з урахуванням перспектив подальшої дентальної імплантації, спираючись на біотип ясен і наявність рецесії.

Література:

1. Müller H.P., Könönen E. Variance components of gingival thickness. *J. Periodontal Research*. 2005. Vol. 40, N. 3. P. 239-244.
2. Eghbali A., De Rouck T., De Bruyn H., Cosyn J. The gingival biotype assessed by experienced and inexperienced clinicians. *J. Clin. Periodontol*. 2009. Vol. 36, N. 11. P. 958-963.
3. The American Academy Glossary of Periodontology: Glossary of Periodontal Terms, 3rd ed., Chicago. – AAP, 1992.
4. Рецесія ясен. Епідеміологія, фактори ризику. Принципи лікування: Метод. Рекомендації /А.М. Хамадєєва, В.Д. Архіпов, Д.А. Труніні [и др.]. Самара, 1999.
5. Baker D.L., Seymour G.J. The possible pathogenesis of gingival recession. *J. Clin. Periodontol*. 1976. N. 3(4). P. 208-219.

ПОШИРЕНІСТЬ ГІПЕРЕСТЕЗІЇ ЗУБІВ У СТУДЕНТІВ

Пахлеванзаде В. А.

*аспірант кафедри загальної стоматології
Одеський медичний інститут
Міжнародного гуманітарного університету
Научный руководитель: **Терещина Т. П.**
доктор медичних наук, професор,
професор кафедри загальної стоматології
Одеський медичний інститут
Міжнародного гуманітарного університету
м. Одеса, Україна*

Як відомо, гіперестезія зубів проявляється раптовою появою болів нюючого або гострого характеру. Згідно з міжнародною класифікацією (МКБ-10) відноситься до стоматологічних захворювань некаріозного характеру.

Виходячи з літературних даних, підвищеною чутливістю твердих тканин зубів страждає більше 60% дорослого населення, і, за даними ВООЗ, ця цифра неухильно зростає [1, с. 112-113; 2, с. 9-11; 3, с. 137-144].

Гіперестезія зубів обумовлена різними причинами, в більшій мірі пов'язаних з демінералізацією твердих тканин зуба [4, с. 21-28; 5, с. 80-83]. Це патологічна стертість зуба, ерозія і клиновидні дефекти, а також після відбілювання зубів [5, с. 80-83; 6, с. 137-144; 7, с. 79; 8, с. 28-30; 8, р. 280-285]. Також гіперестезія дентину досить часто проявляється при захворюваннях пародонту [9, р. 220-223; 10, с. 23-26]. І обумовлено це, перш за все, рецесією ясен з оголенням пришийкової зони зуба з доступом подразників в дентинні каналці.

Слід зазначити, що в глобальному розумінні гіперчутливість зубів є соціальною проблемою, яка знижує якість життя [11, с. 337-340].

Мета цього дослідження полягала у вивченні поширеності підвищеної чутливості зубів серед студентської молоді медичного інституту і визначити роль відбілювання зубів в розвитку цієї патології.

Матеріали і методи дослідження. В анкетуванні взяли участь 81 студент у віці від 19 до 31 року, з них 46 жінки і 35 чоловіків.

В анкеті були такі питання:

1. Спостерігається (або спостерігалось) у Вас періодичне або постійне відчуття больової чутливості зубів на подразники: холод, гаряче, кисле, солодке?

2. Чи проводили Ви процедуру відбілювання зубів протягом останнього року: 1, 2, 3 рази і більше?

Результати досліджень та їх обговорення. Результати анкетування представлені в табл. 1-3.

Таблиця 1

Результати анкетування студентів

Оцінюваний показник	Всього осіб, які беруть участь в анкетуванні	З них	
		жін.	муж.
	81 чел.	46 чол. (57%)*	35 чол. (43%)*
Из них, указавших на:			
Наявність підвищеної чутливості зубів	54 чол. (67%)*	33 чол. (61%)**	21 чол. (39%)**
Періодичне проведення процедури відбілювання зубів	27 чол. (33%)* (50%)**	24 чол. (89%)**	3 чол. (11%)
– з них з гіперестезією зубів	23 чол. (85%)***	22 чол. (95,6 %)***	1 чол. (4,4%)***

Примітка: * – відсоток по відношенню до кількості осіб, які взяли участь в анкетуванні; ** -відсоток по відношенню до кількості осіб з гіперестезією зубів; *** – відсоток по відношенню до кількості осіб, які проводили відбілювання зубів.

Анкетування показало, що у 54 студентів з 87 (67%) спостерігається больова реакція зубів на різні подразники (табл. 1). При цьому, у жінок гіперестезія зубів зустрічалася в 1,5 рази частіше, ніж у чоловіків. Крім того, 50% опитаних проводили процедури відбілювання зубів (89% –жінок і 11% – чоловіків) і в 85% випадків це поєднувалося з наявністю у них гіперчутливості зубів.

Наступне завдання полягало в оцінці результатів анкетування, щодо виявлення больової реакції зубів на конкретний подразник.

Результати досліджень, представлені в табл. 2, показали, що найбільша кількість опитаних (22%) вказали в якості подразника холод. У 18% больові відчуття виявлялися на все УАЗа подразники: холод + гаряче + солодке + кисле; у 17% – на солодке і кисле; у 15% – тільки на на кисле і у 11% -тільки на солодке.

Таблиця 2

Результати оцінки больовий реакції зубів на різні подразники

Подразники					
холод	горяче	сладке	кисле	сладке +кисле	холод+горяче+ сладке +кисле
Кількість осіб з больовою реакцією зубів на подразники (п = 54)					
12 чол.	9 чол.	6 чол.	8 чол.	9 чол.	10 чол.
Відсоток по відношенню до загальної кількості осіб з гіперестезією зубів					
22%	17%	(11%)*	(15%)*	(17%)*	(18%)*
У осіб з періодичним проведенням процедури відбілювання зубів (п = 23)					
0	2 чол.	1 чол.	2 чол.	2 чол.	16 чол.
0	8,7%	4,3%	8,7%	8,7%	69,6%

При цьому, у більшості молодих людей, періодично проводять процедуру відбілювання зубів, больова реакція була на комплекс подразників: холод + гаряче + солодке + кисле. Однак не було зафіксовано жодного випадку реакції на холод.

У зв'язку з тим, що у 85% молодих людей з періодичним проведенням процедури відбілювання зубів виявлена підвищена чутливість зубів, доцільно було проаналізувати залежність кількості випадків гіперестезії з частотою відбілювання. Результати досліджень представлені в табл. 3.

**Частота прояву гіперестезії зубів у молодих людей,
періодично проводили процедуру відбілювання зубів (n = 23)**

Кратність відбілювання	Кількість осіб з гіперестезією зубів	% до загального кол-во осіб з гіперестезією зубів
1 раз	5	22
2 рази	6	26
3 рази та більше	12	52

Як видно з даних табл. 3, найбільш висока частота прояву гіперестезії зубів у осіб з багаторазовим проведенням процедур відбілювання зубів.

Таким чином, проведені дослідження вказали на високу поширеність гіперестезії зубів у молодих людей і в більшості випадків це було пов'язано з відбілюванням зубів.

Висновки.1. Гіперестезія зубів у молодих людей поширене явище. Анкетування показало, що у 67% спостерігаються симптоми підвищеної чутливості зубів на різні подразники. 2. Половина з них періодично проводить процедуру відбілювання зубів. При цьому, чим частіше, тим більше частота прояву підвищеної чутливості зубів.

Література:

1. Зубачик О. В. Частота поширеності гіперчутливості зубів у стоматологічних хворих на амбулаторному прийомі/ О. В. Зубачик // Контроверсійні питання сучасної клінічної медицини: 2-га загальноуніверситетська науково-практична конференція молодих вчених і спеціалістів, м. Львів, 15-17 травня 2013 р.: тези допов.–Львів, 2013. – С. 112-113.

2. Журбенко В.А. Распространенность повышенной чувствительности твердых тканей зубов в разных возрастных группах / Журбенко В.А., Маринкина А.А. // Региональный вестник. – 2020. – № 12. – С. 9-11.

3. Иорданишвили А.К., Орлов А.К., Янковский В.В. Гиперестезия твердых тканей зуба: распространенность и возрастные особенности клинического течения у людей пожилого и старческого возраста/ А.К. Иорданишвили, А.К. Орлов, В.В. Янковский // Вестник Санкт-Петербургского Университета. Медицина. – 2014. – № 4. – С. 137-144.

4. Морфологическое строение твердых тканей зубов у взрослых людей разных возрастных групп с чувствительным дентином / Иорданишвили А.К., Орлов А.К., Сафронов С.В., Смольякова А.В. // Курский научно-практический вестник: Человек и его здоровье. – 2020. – № 1. – С. 21-28.

5 Оценка уровня минерализации твердых тканей зубов после отбеливания/Богатырева Ю.А., Чиркова Н.В., Вечеркина Ж.В., Семинин К.Е. // Медицинский вестник Башкортостана. – 2019. – № 4. – С. 80-83.

6. Frederic M. A Critical Review of Modern Concepts for Teeth Whitening. Matthias Epple/Frederic Meyer, Joachim Enax//Dent J (Basel) 2019 Sep; 7(3): 79.

7. Успенская О.А. Выраженность гиперестезии зубов при проведении профессионального и домашнего отбеливания зубов / Успенская О.А., Трефилова О.В. // Клиническая стоматология. – 2019. – № 3. – С. 28-30.

8. Preemptive use of etodolac on tooth sensitivity after in-office bleaching: a randomized clinical trial/Savil Costa Vaez, André Luís Faria-e-Silva, Alessandro Dourado Loguércio[et al.]/J Appl Oral Sci.– 2018.-Vol.26.- P. 280-285

9. Pathogenesis, diagnosis and management of dentin hypersensitivity: an evidence-based overview for dental practitioners/Xiu-Xin Liu, Howard C. Tenenbaum, Rebecca S. Wilder[et al.]/BMC Oral Health. 2020. – Vol. 20.– P. 220-223.

10. Блашкова С.Л. Анализ заболеваемости гиперестезии зубов у пациентов с рецессией десны при хроническом генерализованном пародонтите/С.Л.Блашкова, Н.А.Макарова //В сборнике: Здоровье человека в XXI веке. IX-я Российская научно-практическая конференция: сборник научных статей. – 2017. – С. 23-26.

11. Терешина Т.П. Социологические проблемы гиперестезии зубов / Терешина Т.П., Зубачик О.В. // Вісник проблем біології і медицини. – 2014. – Вип. 4, Том 2. – С. 337-340.

КЛІНІЧНІ СИМПТОМИ У РОТОВІЙ ПОРОЖНИНІ ХВОРИХ НА КОРОНАВІРУСНУ ІНФЕКЦІЮ COVID-19

Пейча А. М.

аспірант

Одеський медичний інститут

Міжнародного гуманітарного університету

Науковий керівник: Чумакова Ю. Г.

доктор медичних наук, професор,

професор кафедри загальної стоматології

Одеський медичний інститут

Міжнародного гуманітарного університету

м. Одеса, Україна

В контексті пандемії COVID-19 ротова порожнина грає особливу роль у підтримці здоров'я всього організму людини.

Відомо, що рецептор-зв'язуючий S-білок вірусу SARS-CoV-2 має досить високу афінність до білку ACE2 (ангіотензинперетворювальний фермент 2), який при взаємодії з SARS служить рецептором входу вірусу в клітини. ACE2 експресується в більшості тканин організму людини, в тому числі і в порожнині рота.

Отримано дані про високу експресію ACE2-рецепторів в епітеліальних клітинах слизової оболонки порожнини рота (СОПР) з найбільшим рівнем експресії в епітелії язика у порівнянні з букальним та ясенним епітелієм, а також менш виражена експресія ACE2-рецепторів в лімфоцитах СОПР [1]. При цьому рівень ACE2 експресії в СОПР визначений вищим, ніж в легенях, кишечнику, серці та нирках [2]. Таким чином, ротова порожнина може розглядатися як вхідні ворота для інфікування COVID-19 та в якості фізіологічної моделі патологічних станів, пов'язаних з впливом вірусу SARS-CoV-2 на тканини всього організму.

На підставі вже відомих патогенетичних механізмів впливу вірусу SARS-CoV-2 на тканини організму можна очікувати 4 типа патологічних процесів у ротовій порожнині:

1) порушення мікроциркуляції в тканинах пародонта, що негативно впливає на перебіг дистрофічно-запальних захворювань пародонта (генералізований пародонтит, пародонтоз);

2) дисфункція великих і малих слинних залоз, що призводить до гіпосалівації та/або ксеростомії;

3) імунодефіцитний стан у порожнині рота, який є ризиком виникнення або рецидиву опортуністичних інфекцій – ауто інфекційних стоматитів (герпетична інфекція, кандидоз СОПР, виразково-некротичний гінгівіт, стоматит та ін.);

4) порушення процесу зроговіння епітелію (гіперкератоз, паракератоз, дискератоз) в аспекті ризику малігнізації вогнищ лейкоплакії.

Мета дослідження – за результатами анкетування хворих на COVID-19 та осіб, які перехворіли протягом року, визначити основні клінічні прояви коронавірусної інфекції у порожнині рота.

Проведено соціологічне дослідження (анкетування) у 91 хворого, з яких було 56 жінок, 33 чоловіка різного віку та 2 дітей 7 років. 60 людей перехворіли у 2020 році, 31 особа – у 2021 році, а 8 осіб були інфіковані вдруге.

Діагноз COVID-19 був підтверджений лабораторними аналізами (ПЛР на наявність РНК SARS-CoV-2 у 67 людей; ІФА на IgM/IgG-антитіла у 13 людей), результатами комп'ютерної томографії легень (42 людини) та загальноклінічне обслідування.

Перехворіли безсимптомно 17 людей, 25 людей перенесли коронавірусну інфекцію у легкій формі (катаральне запалення, втрата нюху та смаку, захворювання верхніх дихальних шляхів, лікування вдома), 51 людина мала середню, середньо-важку ступінь захворювання (пневмонія без дихальної недостатності – ГДН), та 13 людей хворіли у в тяжкій формі (пневмонія з ГДН: сатурація менше 93%, на КТ – інфільтрати за типом «матового скла», ураження більше 50% легень, лікування у стаціонарі).

Серед перших симптомів захворювання хворі відзначали : наявність підвищеної температури (45 людей), озноб (16 людей), кашель (58 людей), головний біль (26 людей), задишку (51 людина), аносмію – втрату нюху (59 людей), агевзію – втрату смаку (23 людини), біль у горлі (72 людини), біль у м'язах (47 людей), ринорю (55 людей), діарею (4 людини), біль у грудній клітині (70 людей), анорексію (44 людини).

Серед опитуваних осіб 8 мали в анамнезі ІБС, 4 – гіпертонічну хворобу, 2 – бронхіальну астму, діабет II типу, 17 – ожиріння, 17 – аутоімунну патологію, 28 людей – курці.

Погіршення стану порожнини рота і губ під час захворювання COVID-19 (1 – 4 тиждень) відзначили 17 людей, що склало 18,7%. 4 людини пов'язали це безпосередньо з коронавірусною інфекцією, 9 – із прийомом великої кількості ліків. 47 людей (51,6%) вказали на зниження кількості слини у роті (гіпосалівацію), сухість в порожнині рота.

Серед симптомів у порожнині рота у перші 2 тижні захворювання, хворі виділили болі у м'язах під час жування (12 людей), болі при ковтанні (32 людини), печіння та болі у язиці (2 людини), набряк язика (8 людей), наявність катарального стоматиту (17 людей), загострення гінгівіту – посилення кровоточивості ясен (24 людини), загострення пародонтиту (12 людей), висипання на СОПР (герпетичні афти – 9 людей) та ознаки кандидозу (білий наліт на язиці – 13 людей).

Після виздоровлення, в період до 3-4 місяців, особи, які заповнили анкети, відзначили серед симптомів сухість у порожнині рота (13 лю-

дей), загострення гінгівіту (22 людини) та пародонтиту (12 людей). На розвиток імунодіфіциту у постковідний період вказує факт, що у 33 людей (36,3%) був діагностований хронічний рецидивуючий герпес, у 8 людей (8,8%), у тому числі у 2 дітей – виразково-некротичний гінгівіт. У 29 людей (31,9%) виявили кандидоз порожнини рота, який свідчить не тільки про імунодіфіцит, але й наявність серйозного дисбактеріозу, як наслідок прийому антибіотиків.

Таким чином, попередні дослідження у вигляді ретроспективного аналізу анкет, які заповнили особи, що переохворіли на COVID-19, показали, що коронавірусна інфекція викликає зниження функції слинних залоз, загострення запальних та дистрофічно-запальних захворювань пародонту, реактивацію персистуючих вірусних інфекцій в організмі, посилює дисбактеріоз у порожнині рота. Це вказує на необхідність пильної уваги лікарів-стоматологів до пацієнтів у постковідний період та розробку відповідних лікувально-профілактичних заходів.

Література:

1. Xu H., Zhong L., Deng J. *et al.* High expression of ACE2 receptor of 2019-nCoV on the epithelial cells of oral mucosa. *Int. J. Oral. Sci.* 2020. Vol. 12. 8 p. <https://doi.org/10.1038/s41368-020-0074-x>

2. Zou X., Chen K., Zou J. *et al.* Single-cell RNA-seq data analysis on the receptor ACE2 expression reveals the potential risk of different human organs vulnerable to 2019-nCoV infection [J]. *Front. Med.* 2020. Vol. 14, N. 2. P. 185-192. <http://journal.hep.com.cn/fmd/EN/10.1007/s11684-020-0754-0>

СПОСІБ ПОПЕРЕДИТИ УСКЛАДНЕННЯ З БОКУ ОРГАНІВ ДИХАННЯ ПРИ ХНЗЛ В ПАНДЕМІЮ SARS-COV-2

Скачко Б. Г.

лікар-фітотерапевт

ТОВ клуб «Здоров-є»

м. Київ, Україна

Коронавірусна інфекція через окислювальний стрес (1) і циркулюючі в крові активні речовини (2) виявляє слабкі місця в організмі. І дуже часто вражає різні відділи кардіореспіраторної системи (3, 4). Хронічна патологія органів дихання служить причиною небезпечних для життя ускладнень (5).

На необхідність скорегувати систему харчування відповідно до потреб імунної системи на різних етапах пандемії вказувалося раніше (6).

Вкрай мало уваги приділяється профілактиці постковідного синдрому і постковідній реабілітації. Особливо, натуральними засобами.

Практично не приділяється увага індивідуальній підготовці організму в пандемію коронавірусної інфекції (6). А також підготовці до вакцинації і ревакцинації.

Мета роботи.

Розширити арсенал лікарських засобів, які можна застосовувати при ХНЗЛ на різних стадіях пандемії SARS-CoV-2.

Матеріали та методи.

Для поліпшення стану органів дихання на різних стадіях пандемії розроблений і опублікований (7) рецепт збору №5 лікарських рослин (ЛР). А також унікальна технологія приготування з урахуванням особливостей екстракції біологічно активних речовин (БАР) з ЛР.

У рецепт входять кореневища оману високого, лист подорожника великого, лист смородини чорної, плоди горобини червоної, плоди горобини чорноплідної, плоди смородини чорної, плоди кропу аптечного, плоди шипшини коричневої, трава горця пташиного, трава гречки посівної, трава суниці лісової, трава кропиви дводомної .

Для отримання більш вираженого лікувально-профілактичного ефекту рекомендується приймати одночасно з розробленим рецептом рослинних масел (РМ) №6.

У рецепт входять масло зародків пшениці, масло плодів обліпихи, масло плодів розторопші, масло плодів шипшини, масло насіння конопель, масло насіння льону, масло насіння гарбуза, масло насіння чорного кмину.

Рецепти збору ЛР і РМ розроблені з точки зору канонів холистичної медицини. І можуть застосовуватися на різних стадіях пандемії.

При індивідуальній корекції пропорцій інгредієнтів лікувальної засоби можуть застосовуватися з метою поліпшення стану кардіореспіраторної системи при ХНЗЛ з супутньою патологією.

У разі COVID-19 БАВ в рецептах можуть доповнити протизапальну, цитопротективну, ангіопротекторну, відхаркувальну, антибактеріальну дію препаратів традиційної терапії.

А також рецепти можуть використовуватися для підготовки до вакцинації, для підвищення ефективності вакцинації і ревакцинації.

Попередні результати.

Комп'ютерний аналіз спектра дії БАВ в ЛР і в РМ дозволяє сподіватись на значний лікувально-профілактичний ефект. Що підтверджується першими результатами застосування на практиці.

Висновок.

Рациональне поєднання засобів народної та офіційної медицини на тлі збалансованого харчування дозволяє розширити арсенал лікарських засобів при ХНЗЛ. Щоб проводити лікування COVID-19 без усклад-

вень розроблено та опубліковано (6) 70 рецептів засобів натурального походження.

Література:

1. Cecchini R., Cecchini F. Medical Hypotheses. SARS-CoV-2 infection pathogenesis is related to oxidative stress as a response to aggression. 2020; 143: 110102.

2. Hasichaolu, Zhang X., Li X. et al. Circulating cytokines and lymphocyte subsets in patients who have recovered from COVID-19. Biomed. Res. Int. 2020 Nov.

3. Akhmerov A., Marban E. COVID-19 and the heart. Circ. Res. 2020; 126: 1443-1455.

4. Varga Z., Flammer A., Steiger P. et al. Endothelial cell infection and endotheliitis in COVID-19. The Lancet. 2020; 395 (2): 1417-1418.

5. Barker-Davies R., O'Sullivan O., Senaratne K. et al. The Stanford Hall consensus statement for post-COVID-19 rehabilitation. Br. J. Sports Med. 2020; 54: 949-959.

6. Скачко Б.Г. Вакцинація: як получить більше пользы? К.: Андронум, 2020, – 126 с.

7. Скачко Б.Г. Постковидная реабилитация натуральными средствами. К., Андронум, 2021, – 264 с.

РОЛЬ ВІРУСУ ПАПЛОМИ ЛЮДИНИ У РОЗВИТКУ ПАПЛОМАТОЗУ РОТОВОЇ ПОРОЖНИНИ

Чернець В. С.

аспірант

Одеський медичний інститут

Міжнародного гуманітарного університету

Науковий керівник: Чумакова Ю. Г.

доктор медичних наук, професор,

професор кафедри загальної стоматології

Одеський медичний інститут

Міжнародного гуманітарного університету

м. Одеса, Україна

Незважаючи на постійне вивчення етіопатогенезу неопластичних уражень слизової оболонки ротової порожнини і червоної облямівки губ та оптимізацію профілактичних заходів, рак слизової оболонки порожнини рота, як і раніше, залишається серйозною проблемою онко-

стоматології [1, 2]. За поширеністю плоскоклітинний рак порожнини рота займає шосте місце у світі серед злоякісних пухлин усіх локалізацій, й, на жаль, його частота зростає: річний приріст захворюваності становить приблизно 275000 випадків на рік [2]. Реальною профілактикою раку слизової оболонки ротової порожнини повинно бути визначення факторів підвищеного ризику канцерогенезу у кожного хворого, своєчасне виявлення та лікування передракових захворювань.

Мета роботи – на підставі вивчення літературних джерел проаналізувати етіологічну роль вірусу папіломи людини (ВПЛ) у розвитку папілом і папіломатозу ротової порожнини.

Аналіз статистики передракових захворювань слизової оболонки порожнини рота показав їх залежність від цілої низки так званих чинників ризику і професійних шкідливостей [3]. Це хімічні виробництва, гарячі цехи, робота в запилених приміщеннях, постійне перебування на відкритому повітрі, у вологому середовищі при низьких температурах, надмірна інсоляція. Велике значення у виникненні передракових уражень порожнини рота і губ мають шкідливі звички: паління, зловживання алкоголем, гарячою та гострою їжею. У деяких хворих в анамнезі фігурує механічна травма: прикушення язика чи щоки під час їжі або розмови, пошкодження слизової оболонки інструментом при лікуванні або видаленні зубів. Однак найчастіше причиною виступає хронічна травма, проявами якої можуть бути ерозії, виразки, підвищене зроговіння чи гіперплазія слизової оболонки [3].

Відомо, що до доброякісних пухлин ротової порожнини і червоної облямівки губ належать папілома, фіброма та судинні пухлини: гемангіома, лімфангіома тощо.

За даними Костіної І.М., 2014, при обстеженні 298 пацієнтів м. Єкатеринбург (Росія) доброякісні пухлини слизової оболонки ротової порожнини були діагностовані у 97,1% випадків, а злоякісні пухлини – у 2,9% випадків. Серед доброякісних пухлин найбільш часто виявляли папіломи (41,3%) з переважною локалізацією на язичку (35%) і щоці (25%). Фіброму визначали в 11,7% випадків, з яких 45,7% – з локалізацією на щоці. Серед пухлиноподібних новоутворень найбільш часто спостерігали різні форми епулісу (22,1%). Пухлини (1,3%) малих слинних залоз (на верхній губі і твердому піднебінні) виявляли значно рідше, ніж пухлиноподібне захворювання – ретенційну кісту (18,8%), яка переважно була на нижній губі (82,1%) [4].

Папілома – це доброякісна пухлина, що розвивається із плоского епітелію і належить до новоутворень, які найчастіше зустрічаються на слизовій оболонці рота в усіх вікових групах. Папілома являє собою сосочкове розростання діаметром від 1-2 мм до 1-2 см, що виступає над поверхнею прилеглого епітелію. Пухлина має довгу або коротку ніжку,

рідше широкую основу. Найчастіше папілома локалізується на язиці та піднебінні, рідше – на губах і щоках. Спостерігають як поодинокі, так і множинні папіломи, які вже називають «папіломатоз».

Саме папіломатоз відносять до групи передракових захворювань – факультативного передраку з великою потенційною злякисністю, але які не обов'язково перероджуються на рак [5]. Малігнізацію папілом і папіломатозу спостерігають приблизно у 7-10% випадків [6].

Особливе значення в індукції канцерогенезу надається вірусній інфекції, і ключовим вважається вірус папіломи людини (ВПЛ), що має найбільший онкогенний потенціал [7].

ВПЛ – це невеликий кільцевий дволанцюжковий безоболонковий ДНК-вірус (~ 8000 пар), здатний інфікувати епітеліальні клітини. Цей вірус можна розділити на шкірний, що викликає гострі кондиломи, і слизовий, який найчастіше зустрічається в потенційно злякисних і злякисних ураженнях епітелію, що дозволяє класифікувати його як ВПЛ високого онкогенного ризику (ВПЛ 16, 18, 31, 33, 34, 35, 39, 45, 51, 52, 56, 58, 59, 66, 68, 70), можливого високого ризику (ВПЛ 26, 53 і 66) і низького онкогенного ризику (ВПЛ 6, 11, 40, 42, 43, 44, 54, 61, 70, 72, 81 і 89) [8]. При ВПЛ-асоційованому плоскоклітинному раку голови і шиї більше 90% випадків пов'язані з ВПЛ типу 16 і 18 [9].

Вважають, що ВПЛ може викликати онкоутворення, не лише безпосередньо інтегруючись в ДНК хазяїна, але і через механізми індукції канцерогенезу без інтеграції.

Таким чином, важливим етапом профілактики злякисних новоутворень слизової оболонки порожнини рота є рання діагностика та ефективне лікування папіломатозу, особливо при наявності у хворої людини антигенів ВПЛ високого онкогенного ризику [10].

Висновок. Для уточнення діагнозу та складання плану лікування слід усім хворим з папіломою (папіломатозом) рекомендувати серологічну діагностику – генотипування ДНК ВПЛ. Наявність антигенів ВПЛ високого онкогенного ризику (16, 18), можна розглядати як важливий предиктор розвитку малігнізації папілом і папіломатозу.

Література:

1. Соловьев М.М. Рак слизистой оболочки полости рта и языка (резервы улучшения результатов лечения). *Практическая онкология*. 2003. Т. 4, № 1. С. 42.
2. Sciubba J.J. Oral cancer: the importance of early diagnosis and treatment. *Am. J. Clin. Dermatol.* 2001. Vol. 2 (4). P. 239-251.
3. Коленко Ю.Г. Роль чинників ризику в розвитку передракових захворювань слизової оболонки порожнини рота. *Сучасна стоматологія*. 2016. № 1. С. 53-56.

4. Костина И.Н. Структура, локализация опухолевых и опухолеподобных заболеваний полости рта. *Проблемы стоматологии*. 2014. № 4. С. 33-39.
5. George A., Varghese S.S., Thomas J., Gopakumar D., Mani V. Potentially Malignant disorders of oral cavity. *OMPJ*. 2011. Vol. 2. P. 95-100.
6. Rhodus N.L. Oral cancer and precancer: improving outcomes. *Compend. Cont. Educ.Dent.*. 2009. Vol. 30, N. 8. P. 486-488.
7. Acay R., Rezende N., Fontes A., Aburad A., Nunes F., Sousa S. Human papillomavirus as a risk factor in oral carcinogenesis: a study using in situ hybridization with signal amplification. *Oral Microbiol. Immunol*. 2008. Vol. 23 (4). P. 271-274.
8. Rautava J., Syrjanen S. Biology of Human Papillomavirus Infections in Head and Neck Carcinogenesis. *Head and Neck Pathology*. 2012. Vol. 6(S1). P. 3-15. doi:10.1007/s12105-012-0367-2.
9. Anantharaman D., Abedi-Ardekani B., Beachler D.C. [et al.] Geographic heterogeneity in the prevalence of human papillomavirus in head and neck cancer. *Intern. J. Canc.* 2017. Vol. 140(9). P.1968-1975. doi:10.1002/ijc.30608.
10. Ключарева С.В., Ядыкин А.А. Проблемы лечения папилломавирусной инфекции и пути решения. *Клиническая дерматология и венерология*. 2010. № 5. С. 9-18.

НАПРЯМ 5. ГУМАНІТАРНІ ТА СОЦІАЛЬНІ НАУКИ. ПЕДАГОГІКА, КУЛЬТУРА І МИСТЕЦТВО

СУТНІСТЬ ПОНЯТЬ «ПРОФЕСІЙНА АДАПТИВНІСТЬ МАЙБУТНІХ ЕКОНОМІСТІВ»

Авласенко О. А.

*кандидат економічних наук,
викладач*

Фаховий коледж

Міжнародного гуманітарного університету

Горицька О. В.

*к.п.н.,
викладач*

Фаховий коледж

Міжнародного гуманітарного університету

м. Одеса, Україна

У результаті теоретичного аналізу досліджень стало можливим конкретизувати, що адаптація є явищем й процесом одночасно. У літературних джерелах існують принаймні два підходи до питання адаптивності студентів: як до одного з етапів професійної адаптації і як процесу адаптації в умовах навчання у ВНЗ. У наявних роботах більшість дослідників розуміє під поняттями:

адаптація – процес взаємодії індивідуальних якостей та значущих для існування умов життєдіяльності, що змінюються;

адаптивність – реальні й потенційні можливості особистості обирати та здійснювати адекватні умовам способи поведінки й діяльності на основі властивих їй психічних якостей;

адаптованість – ступінь відповідності індивідуально-психологічних можливостей людини нормативним вимогам діяльності в певних умовах.

професійної адаптивності: перше, вузьке – пристосовність до умов нової діяльності або спеціальності; друге, широке розуміння – здатність людини до включення в соціальну структуру взаємодії в сфері професійної діяльності.

Однією з основних характеристик адаптивності є здатність людини змінювати свій спосіб життя відповідно до нових умов діяльності й своїми реальними й потенційними можливостями [9].

Адаптаційні процеси складні, вони ведуть до руйнації стереотипів діяльності, формують нові знання, навички, переконання, уміння, звички, змінюють рівні професійної компетентності й, як підсумковий результат, *саму особистість*.

Професія економіста стала однією з найбільш важливих на кожному підприємстві. Водночас кроки щодо змін у економічній сфері у державі обмежуються галуззю законодавства та перебудовою відповідної практики. Ефективність цих змін у правовій сфері та в масштабах усього суспільства безпосередньо залежить від рівня кваліфікації економістів, тобто рівня їх професійної підготовленості. Означені питання безпосередньо стосуються майбутніх економістів, адже, розвиток ринкових відносин, підвищення ролі фахівців, більш орієнтованих на нові реалії життя.

Найбільш гостро (у межах системи освіти) вони проявляються при масовому переході дітей з родини в школу, із класу в наступний клас, при вступі до спеціальних навчальних закладів, мобілізації юнаків в армію та ін. Низка цих процесів і саме явище адаптації давно вже виступають об'єктом пильної уваги як з боку вітчизняних, так і закордонних учених різних спеціальностей: педагогів, психологів, соціологів, фізіологів, медиків, практичних працівників освіти та ін.

Термін «адаптація» був уперше запропонований у науковій лексиці німецьким фізіологом Аубертом у 1865 році для характеристики явища «присostosування» органів зору та слуху до впливу відповідних подразників [1].

«Серцевиною» адаптації є *професійна адаптація* [1]. Вона має свою структуру, форму, траєкторію, тенденції й закономірності розвитку, які піддаються психолого-педагогічному коректуванню з середини (з боку студента) та із зовні (з боку колективу та викладача). Однак, у межах досліджуваної проблеми найбільш близьким є формулювання А.Г. Мороза: «Профадaptaція випускника є складним динамічним процесом повного освоєння професії й оволодіння педагогічною майстерністю на основі сукупності вже опанованих й постійно поповнюваних знань, навичок, у результаті чого відбувається активна взаємодія як викладача, так і студентського колективу з метою ефективного професійного функціонування» [2].

Її найбільш загальне визначення належить К.К. Платонову: «Профадaptaція до нових умов діяльності здійснюється шляхом систематичного виконання діяльності, що ускладнюється, у нових умовах» [3]. Частково це трактування розкрито в роботі А.І. Бистрової: «Це досить тривалий процес, що є результатом цілеспрямованої діяльності середньої школи, вузу й виробничих колективів, у якому працюють молоді фахівці, що закінчили інститут» [5].

Професійна адаптація – домінуюча частина феномена. Це силовий, «несучий» стрижень процесу [1]. У контексті сказаного «найменш вивченим, – пише І.Я. Кряжева, – залишилися соціально-психологічні фактори». У її роботі з'являється нове поняття «**адаптованість особистості**»: «Це включеність людини в соціальне середовище в процесі її суспільно-корисної діяльності, інтеграції зі спільністю й самовизначення в ній на ґрунті найбільш істотних особливостей індивідуальності» [7]. На цій поняттєво-категоріальній основі – адаптованість особистості (студента, викладача; учня, учителя та ін.) до конкретного професійного середовища. Саме таке її розуміння використовується в нашій роботі.

Коротко зупинимося на проблемі адаптації студентів, які є повноправними учасниками адаптаційного й навчально-виховного процесів. Відзначимо роботу В.Я. Яблонко [8], у якій автор виокремлює 3 стадії формування адаптації: а) **часткова** (перший семестр навчання у ВНЗ); б) **достатня** (другий семестр); в) **повна** (третій семестр). У цій же роботі встановлений темп реалізації дидактичного компонента адаптації студентів: «достатній» (до кінця III-го семестру) і «повний» (до закінчення IV-го).

Тривалість адаптаційного процесу – складне практичне й теоретичне питання. У науці воно остаточно не вирішено. Очевидно, загального рішення не існує. Дослідження В.Т. Ащепкова показали, що це індивідуальний, особистісний процес [1]. Немає в природі однакових двох і більше студентів.

Аналіз літератури показав, що адаптація являє собою складне, багатоконпонентне явище; як процес – за часом свого перебігу, а точніше – виникнення, далеко передує етапу «становлення».

Для аналізу сучасних західних концепцій професійної адаптації ми звернулися до статистичних даних. На частку найбільших країн Заходу доводиться більше 60 % вищих навчальних закладів, 50 % світового студентського контингенту. Тільки у США, Великобританії, Франції, Німеччині і Японії розташовано більше 50 % цих закладів, навчається близько 40 % студентства [4]. Аналіз літератури свідчить про наявність двох чітких тенденцій у західній системі освіти: 1) модернізація адаптації особистості до західної системи освіти; 2) адаптація системи освіти до ринкового попиту, існуючих форм політико-економічного устрою конкретних країн [4]. Таким чином, *адаптаційні процеси становлять джерела західної педагогіки, її концептуальний базис*. Все це не випадково, тому що проблеми адаптації індивіда виявилися у фокусі державних інтересів.

Підґрунтям концепції «Стрес-адаптації» Г. Сельє є ідеї *приспособлення*, тобто адаптації організму до стресів. *Стрес – це стан напруги, що викликає появу сукупності захисних поведінкових, психомоторних і фізіологічних реакцій* [6]. Він виникає щораз у відповідь на вплив різних несприятливих факторів – *стресорів*.

Уперше «адаптаційний синдром» відповіді людини (організму) на стрес був виявлений Г. Сельє у 1936 році. Під адаптаційним синдромом автор розумів «сукупність змін, що відбуваються в організмі людини під впливом стресора» [10]. Без деякого рівня стресів ніяка активна діяльність студентів чи викладачів не можлива. Небезпеку в навчальному процесі представляють *дистреси або стреси великої потужності*. Взагалі, *американська педагогіка – це педагогіка пристосування, тобто адаптації у самому чистому виді*. Можна стверджувати, що це не є «натаскуванням». Адаже випускники американських вузів одержують тверді навички й уміння варіативної адаптаційної поведінки.

Професійна адаптивність майбутнього економіста – це *інтегративна якість особистості, що забезпечує оптимальність переходу від одних умов ефективної діяльності до нових/інших або більш складних, які пов'язані із практичним завданням підвищення якості професійної підготовки*.

Література:

1. Ащепков В. Т. Теоретические основы и прикладные аспекты профессиональной адаптации преподавателей высшей школы : монография. Алма-Ата: Майкоп, 1997. 341с.
2. Мороз А. Г. Адаптация молодого учителя к условиям учебно-воспитательного процесса школы. Курган: КГПИ, 1985. 51 с.
3. Платонов К. К. Психологический практикум: Высшая школа. Москва, 1980. 247 с.
4. Андонович Ч. Д., Галаган А. И. Социально-экономические и демографические факторы развития высшего образования и их учёт при планировании подготовки специалистов в западных странах: НИИ ВШ, 1986. 52 с.
5. Быстрова А. И., Егорова Л. Г. Методические рекомендации по организации и проведению профориентации в системе школа-вуз-производство. Казань : КХТИ, 1983. 17 с
6. Петровский А. В., Абраменкова В. В., Зеленова М. Е., Кондратьев М. Ю. Социальная психология : учеб. пособ. для студентов ун-тов. Ярославль: Просвещение, 1987. 224 с.
7. Кряжева И. К. Социально-психологические факторы адаптированности личности : автореф. дисс. на соискание научн. степ. канд. Психолог. наук: 19.00.05/ «Социальная психология». 1990. 24 с.
8. Яблонко В. Я. Психологические особенности адаптации обучающихся к учебной и другой деятельности в условиях вуза «Общая педагогика, история педагогики и образования»: автореф. дисс. на соискание научн. степени канд. пед. наук : 13.00.01 /Ярославль , 1982. 20 с.

9. Натаров В. И. Адаптивность и ее развитие у студентов в процессе совмещенной производственно-учебной деятельности : дисс. ... кандидата психол. наук : 19.00.05 / Ленинград, 1988. 167 с.

10. Гиляров М. С. Советская энциклопедия (биологический энциклопедический словарь). 1989. 864 с. Biblioclub : университетская библиотека online. – URL: http://www.biblioclub.ru/dictionaries.php?action=dict&dict_id=93.

ІННОВАЦІЙНІ КОМП'ЮТЕРНІ ТЕХНОЛОГІЇ У ЗАГАЛЬНООСВІТНІЙ ШКОЛІ ПРИ ВИВЧЕННІ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Акопян К. А.

магістрант кафедри філології

Маріупольський державний університет

Науковий керівник: Назаренко Н. І.

кандидат філологічних наук,

доцент кафедри філології

Маріупольський державний університет

м. Маріуполь, Донецька область, Україна

На сучасному етапі розвитку суспільства, коли визнається необхідність освіти протягом усього життя, вкрай важливе широке використання інформаційних технологій при викладанні предметів в школі та й в системі освіти в цілому.

Актуальність даної теми зумовлена стрімким інформаційним і технологічним прогресом, нині все більше з'являється різних методик і технологій навчання іноземним мовам за допомогою комп'ютера. Сьогодні комп'ютерна грамотність є такою ж важливою, як звичайна грамотність сто років тому. Без володіння комп'ютерною грамотністю людина є неконкурентоспроможною у більшості сфер життєдіяльності. Крім того, комп'ютер – це засіб здійснення споконвічної мрії педагогів щодо індивідуалізації навчального процесу [2, с. 33].

Багато сучасних вітчизняних наукових досліджень присвячено вивченню особливостей використання інформаційно-комунікативних технологій в освіті. Наукові праці Олійника В. присвячені теоретико-методологічним основам дистанційної освіти дорослих, Кухаренка В. – теоретичним та методичним засадам дистанційного навчання у ВНЗ та ЗНЗ. Розробці, впровадженню та аналізу ефективності сучасних про-

грамних педагогічних засобів присвячено праці Редько В. Активно досліджуються можливості використання мережі Інтернет при підготовці та проведенні уроків Вовковінська Н., Калиндрузь Л. (спілкування в мережі Інтернет), Анака В. (електронна пошта), Войченко О., Солопов А. (пошук у мережі Інтернет), Базурін В., Закомірний І. (створення веб-сайтів), Іштуків В. (ефективне використання локальної мережі в навчальному процесі), Данилова О., Манак В., Манак Д. (створення та використання мультимедіа) [5, с. 35].

Сучасні діти зараз існують в комп'ютерному просторі більше, ніж у світі книжок. Це те, з чим стикаються батьки, одних це страшить, інших навпаки захоплює, бо вони також усвідомлюють неможливість існування у світі без умінь працювати з комп'ютером. І саме тут життя ставить нові проблеми як перед батьками, так і перед учителями: виховати й сформувати культуру користування комп'ютером, що є чи не найважливішим на сьогодні [3, с. 267].

Комп'ютерні технології дозволяють забезпечувати високу наочність навчального матеріалу, охоплювати більший за обсягом матеріал, оцінювати й аналізувати його завдяки Інтернету, впроваджувати як колективну, так і індивідуальну роботу учнів. Також можна накопичувати методичні матеріали, які зберігаються в хмарному сховищі й не будуть займати багато місця. Завдяки КТ можна залучати навички самоосвіти, перетворюючи навчання на радість відкриття, сприяти самоорганізації, саморозвитку, самоперевірці та творчості учнів. Отже, інформаційні технології сприяють не тільки активізуванню пізнавальної діяльності, а й формуванню інформаційної культури учнів.

Використання інформаційно-комунікативних технологій можливе на будь-якому етапі уроку. Вибір конкретного засобу залежить від технічного забезпечення навчально-виховного процесу в конкретному закладі освіти, рівня підготовки вчителя і учнів до використання ІКТ, забезпечення програмними засобами з дотриманням ліцензійних угод відповідно до чинного законодавства і т.д. [6, с. 115].

З огляду на розвиток навичок мислення, пізнавальної діяльності учнів та навичок до самостійної дослідницької діяльності найефективнішими є засоби, які розробляються та проєктуються самими учнями при вивченні навчального матеріалу. Відзначається високий рівень мотивації учнів до навчання у випадках, коли учням надається можливість за допомогою інформаційних технологій представляти результати цікавого для них навчального проєкту, що виконувався під керівництвом вчителя [5, с. 38].

Учителі, що навчаються ефективному використанню інформаційно-комунікаційних технологій у навчальному процесі, можуть знайомитися з прикладами мультимедіа-проєктів та мультимедіа-уроків на

Інтернет-сайтах, де зібрані колекції робіт учнів та методичні розробки вчителів. Вони можуть на прикладі цього підготувати власні комп'ютерні презентації, навчальні проекти або змонтувати відеофільм. Також у сучасних вчителів є можливість створити Інтернет-сайт, де можна розташовувати міні-уроки з вправами, правилами, а також додавати туди фото, відео зі своїх уроків, чи наприклад, створити дистанційний курс з власними відеоуроками, практичними роботами, статтями і т.д.

При активному використанні інформаційних комп'ютерних технологій легше формуються компетенції в області комунікації: вміння збирати факти, їх зіставляти, організувати, відкривати щось нове. Комп'ютерні технології суттєво підсилюють мотивацію до навчання, підвищують рівень індивідуалізації навчання, інтенсифікують процес навчання і т.д. Методика використання комп'ютерів у вивченні іноземних мов є перспективним напрямком. Наприклад, традиційні форми контролю навчальної діяльності: письмове тестування, усне опитування, диктант, твір, переказ, залік та іспит не завжди достатньо об'єктивні, точні та оперативні [1, с. 165].

Комп'ютеризоване навчання іноземним мовам дозволяє контролювати учбову діяльність студента з високою точністю та об'єктивністю, здійснюючи при цьому постійний зворотний зв'язок. Крім того, нові мультимедійні засоби, в яких використовується аудіовізуальний формат, надають можливості, яких традиційні підручники надати не можуть. Наявність таких засобів дає викладачам можливість планувати такі види діяльності, які вносять елемент зацікавленості в навчальний процес. Вони дозволяють створити активне комунікативне середовище, у якому здійснюється навчання іноземній мові [4].

Взаємодія студента з комп'ютером, таким чином, із простого обміну інформацією або виконання команд перетворюється на багатогранну діяльність у цьому середовищі, завдяки чому перед ним відкриваються дійсно необмежені можливості. Саме використання нових інформаційних технологій дає змогу створити на уроці природне середовище, допомагає розбудити творче начало у студентів, розвиває їхнє мислення і формує у них навички, необхідні для сучасного фахівця. При цьому більше уваги приділяється виробленню уміння самостійно здобувати знання в умовах дослідницької діяльності. Застосування нових інформаційних технологій у навчанні посилює зв'язок між предметами, що сприяє створенню нових інтегрованих курсів навчання [3, с. 33].

Отже, застосування новітніх інформаційних технологій в навчальному процесі зумовлено з одного боку, необхідністю підготувати учня до його креативного та гідного майбутнього, а з іншого – необхідністю більш ефективної передачі знань, що має на меті підвищення рівня якості інформаційної компетентності та компетенції майбутнього працівника.

Література:

1. Беспалько В.П. Образование и обучение с участием компьютеров (педагогика третьего тысячелетия). М.: Издательство психолого-социального института; Воронеж: Издательство НПО «МОДЭК», 2002. 352 с.

2. Іщенко О. А. Передумови й проблеми застосування нових інформаційних технологій при викладанні суспільно-гуманітарних дисциплін. *Коледжанин*. 2002. № 3. С. 33–34.

3. Коваль Т.І. Підготовка викладачів вищої школи: інформаційні технології у педагогічній діяльності : навч. метод. посіб. : Вид. центр НЛУ, 2009. 380 с.

4. Дядікова О. Гра як інструмент: що таке гейміфікація? URL: <https://mistosite.org.ua/ru/articles/hra-iak-instrument-shcho-take-heimifikatsiia> (дата звернення: 05.04.2021).

5. Кухаренко В. М. Про систему дистанційного навчання у відкритому дистанційному курсі. Інформаційні технології в освіті. 2012. № 11 С. 32-42

6. Освітні технології: навч. метод. посіб. / О.М. Пехота, А.З. Кіктенко, О.М. Любарська та ін.; за заг. ред. О.М. Пехоти. Київ: А.С.К., 2001. 256 с.

ОСНОВНІ ІДЕЇ СОЦІАЛЬНОЇ ФІЛОСОФІЇ ДЖ. СТ. МІЛЯ

Алферова А. О.

студентка 1 курсу

Міжнародний гуманітарний університет

Науковий керівник: Крижановська Т. О.

кандидат філософських наук,

доцент кафедри мистецтвознавства

та загально гуманітарних дисциплін

Міжнародний гуманітарний університет

м. Одеса, Україна

Звернення до класиків соціальної думки завжди є актуальною та корисною справою, так як вивчаючи спадок століть ми завжди можемо побачити проблему, що нас цікавить, не тільки в сучасному її стані, але й в проектуванні – від минулого, через сьогодні і, навіть, побачити майбутню перспективу можливих варіантів вирішення цієї проблеми. Ідеї, що були свого часу висловлені класиком лібералізму Джоном Стюартом Мілем, на

нашу думку, мають непересічне значення в соціальній філософії, тому що вони стали теоретичною та ідеологічною основою тих процесів, які відбувались свого часу в західному європейському суспільстві. Дослідження цих процесів, намагання зрозуміти їх філософське підґрунтя дозволить провести певні проєкції та паралелі на сучасний стан соціального життя, в тому числі в українському суспільстві.

Тож, метою цих тез є стислий аналіз головних засад філософії класичного лібералізму в роботах Джона Стюарта Міля. Виходячи з цього сформулюємо для себе наступні завдання: 1) дослідити смисл поняття «свобода» в роботах Дж. Ст. Мілля; 2) зрозуміти соціальні механізми, які, на думку цього мислителя, мають підтримувати здійснення свободи в суспільстві.

Джон Стюарт Мілль (англ. John Stuart Mill, 1806–1873) – англійський філософ, логік, економіст, один із фундаторів філософських засад лібералізму. У праці Дж. Міля «Про свободу» наскрізною є ідея про свободу як найнеобхіднішу умову індивідуального самовдосконалення та розвитку суспільства в цілому [1, с. 384–385]. Предметом його розгляду є «Громадянська або ж Соціальна Свобода: природа та межі влади, яка може бути законно вжита суспільством проти індивіда» [2, с. 11]. Тобто, мислителя, перш за все, цікавить практично-соціальний сенс людської свободи та можливості її втілення у суспільстві та в державі. Розглядаючи історичний розвиток можливостей втілення свободи, філософ виділяє два основних шляхи. Перший з них полягав в накладенні обмежень на владу, щоб правитель був змушений дотримуватись цих обмежень, у здобутті визнання певних меж недоторканості за пересічними громадянами, які назвали політичними свободами або правами. Другий шлях зародився разом з формуванням конституційних ладів і полягав у запровадженні засобів конституційного контролю за органами, що представляли інтереси спільноти. Ці два шляхи, як вважав Дж. Мілль, були прийнятними допоки відносини між суспільством та апаратом його управління будувались на засадах протистояння інтересів, хижацької експлуатації власителями підлеглих, коли свобода розумілась як більш-менш ефективна гарантія проти насильства та тиранії.

Але з часом, розуміння громадянської свободи переходить в інше русло і починає проводитись інша лінія згідно до якої правителі мають ідентифікуватися з народом, «щоб їхні інтереси й воля були інтересами й волею нації» [2, с. 12]. Тобто ідея соціального протистояння та експлуатації змінилась на ідею соціального співробітництва та постійного контролю за владою з боку суспільства з можливістю відкликання тих владних посадових осіб, які зловживають своїми повноваженнями або недостатньо якісно виконують свою справу. І в цьому криється основний сенс лібералізму.

Поняття лібералізму походить власне від латинського слова *liberalis* і перекладається як «вільний».

До людської свободи, за Дж. Мілем, включаються внутрішні володіння свідомості, що вимагають свободу совісті, свободу думки й почуттів, свободу міркування та ставлення до практичних, теоретичних, наукових, моральних, теологічних питань, свобода слова й публікації думок. Також людина вільна оформлювати план свого життя, мати свободу смаків і занять.

Незважаючи на те, що науковець притримувався думки про повну свободу та цілковите право вибору, у своєму вченні він все ж вказував на те, що жодна персона не є повністю ізольованою істотою. Якщо особа шкодить своїй власності, то вона шкодить і тим, хто прямо чи непрямо утримувався за її рахунок; і, звичайно, більшою чи меншою мірою зменшує загальні ресурси суспільства. Свобода в соціальному сенсі ніколи не може бути абсолютною або безумовною, бо все, що відбувається в суспільстві якимось чином впливає на людину, а через неї може вплинути і на інших. Тобто, свобода кожного індивіда має межі у вигляді свободи іншого, особистісна свобода не має нести шкоду для інших.

Розглянемо соціальні механізми, які мають підтримувати та практично втілювати здійснення свободи в суспільстві. Значна увага в концепції Джона Міля звернена до прав людини, її положення в спільноті, обґрунтування прав і свобод кожного окремого індивіда. Одна з найпоширеніших думок Дж. Міля стосується фактору вибору, коли людина опирається не на сам факт існування інституцій, а на ефективність їх застосування та упорядкування в суспільстві. Можемо сказати, що Міль розглядав права людини, по-перше, як сферу вільну від втручання держави, а, по-друге, прагнув максимально звужити коло випадків, коли втручання держави і суспільства у справи індивіда є допустимим, зазначаючи, що «договірна гіпотеза, придумана для пояснення соціальних обов'язків є абсолютно непотрібна».

Варто підкреслити, що філософ став першим ліберальним мислителем, який проаналізував стан тогочасного суспільства та зміг чітко підкреслити основні проблеми, зокрема соціальні, які в ньому існували. Він писав, що вагомою умовою суспільного життя є порозуміння між інтересами індивідів. Увесь шлях суспільства прямує до умов абсолютної рівності, де кожна людина не зможе матиме ніяких стосунків з іншим членом суспільства без порозуміння та поваги.

У своїх дослідженнях Дж. Ст. Міль визначав яким способом суспільство може впливати на окрему людину, тримаючи її під певним контролем, а також застосовуючи фізичну силу як один із видів законних покарань, чи морального примусу, в формі засудження. Філософ був упевнений в тому, що забезпечення уникнення шкоди для інших може бути виконано тільки

через правомірно використану владу над будь-яким членом цивілізованої громади проти його бажань та волі.

Мислитель припускав, що дії індивіда можуть бути шкідливими для інших. Особа, що завдає кривди іншому, може бути справедливо покараною, хоча й не за законом, а через суспільну думку. Вчений підкреслював, що людина повинна завжди стимулювати інших до більшого вживання їхніх найвищих здатностей і чіткішого спрямування їхніх почуттів та прагнень до об'єктів та роздумів, що несуть мудрість, а не дурість, піднесення, а не деградацію. Але ні одна особа, ані будь-яка кількість осіб не вповноважені казати іншій повнолітній людській істоті, що вона для власного добра не повинна робити зі своїм життям те, що вона вирішила з ним зробити, адже вона найбільш зацікавлена у власному добробуті [3, с. 22].

Англійський лібераліст був переконаний в тому, що сфера людських стосунків є невід'ємною цариною діяльності індивіда. Необхідно, щоб у поведінці одних людських істот, яка стосується інших, загальні правила виконувалися здебільшого саме для того, щоб люди знали, чого їм очікувати від оточення; але у справах, що стосуються лише окремої особи, вона має право на вільне виявлення індивідуальної спонтанності. Інші можуть їй пропонувати, навіть накидати міркування, які мають допомогти формуванню її суджень, до неї можуть бути звернені заклики гартувати свою волю – але останнє судження лишається за нею [3, с. 23].

Виходячи з цього, можна сказати, що лібералізм Джона Стюарта Міля тлумачить не тільки індивідуальні права та бажання людей до соціальної волі, але й організацію політичного механізму держави на правових та демократичних началах для підтримання зусиль людей, їх заохочень та пробудження громадянської свідомості.

Література:

1. Мілль, Джон Стюарт // Філософський енциклопедичний словник / В. І. Шинкарук (гол. редкол.) та ін. Київ : Інститут філософії імені Григорія Сковороди НАН України : Абрис, 2002. 742 с. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Shynkaruk_Volodymyr/Filosofskyi_entsyklopedychnyi_slovyk.pdf

2. Міл. Дж. Про свободу: / Есе / Пер. з англ. Є. Мирошніченко. К.: Основи, 2001. 463 с.

3. Протосавицька Л. С. Принцип свободи та межі державного втручання за Дж. Ст. Міллем. Право. Людина. Довкілля. 2019. Т. 10 (1). С. 20–27.

4. Мілль Дж.Ст. Размышления о представительном правлении. Санкт-Петербург: Тип. Яковлева, 1863. 158 с.

ЖИТТЄВЕ ПРИЗНАЧЕННЯ ЛЮДИНИ ЯК ФІЛОСОФСЬКА ПРОБЛЕМА

Аргірова М. О.

студентка 2 курсу

Фаховий коледж

Міжнародного гуманітарного університету

Науковий керівник: Крижановська Т. О.

кандидат філософських наук,

доцент кафедри мистецтвознавства

та загально гуманітарних дисциплін

Міжнародний гуманітарний університет

м. Одеса, Україна

Призначення людини є давньою філософською проблемою, яку підіймали мислителі з давніх часів. Ця проблема тісно пов'язана з сутністю людини та сенсом її життя. Згадаймо українського філософа Григорія Сковороду та його вчення про сродну працю. Сучасні мислителі та практики також приділяють неабияку увагу темі життєвого призначення людини, її гідної реалізації в суспільстві. Людина, на нашу думку, все своє життя задається питанням свого призначення. І в сучасному світі, в якому, здавалося б, існує так багато можливостей та сфер реалізації своїх талантів існує гостра потреба усвідомити, знайти себе, та жити за своїм призначенням. Життя за призначенням гармонізує внутрішній світ людини, несе із собою почуття спокою, життєвого задоволення. Коли як не зараз, у світі шаленої «технічної гонки» люди потребують гармонії? Останні п'ять років тема призначення розвивалась дуже стрімко. Активно створюються концепції, положення. Проте, навіть точного етимологічного значення цього поняття немає.

Метою статті є дослідження й осмислення феномену життєвого призначення людини з філософської точки зору. Для виконання мети треба поставити перед собою декілька задач, а саме: – проаналізувати багатогранність даного поняття; – розвіяти міфи стосовно думок щодо життєвого призначення; – встановити важливість феномену призначення для життя людини.

Зупинимось на першому питанні. Якщо підходити до тлумачення поняття «призначення» з духовної точки зору то, це – завдання душі. Існує думка, що коли душа приходить в життя земне в неї є свій план, є певний спектр задач, який душа собі обрала, призначила. Багато містики навколо призначення людини пов'язано з тим, що воно існує на багатьох різних рівнях. В залежності від розвитку людини призначення

розкривається по-різному. Найпримітивніший рівень можна охарактеризувати всім відомою фразою: «Побудувати будинок, посадити дерево і виростити сина», формально – підтримати продовження життя на землі. Для більшості з нас цього недостатньо. Але коли людина задається питаннями: «Хто я?», «Навіщо ми – люди – є у цьому світі?», «Чому мені хочеться більшого?», то саме ці питання переводять нас на наступний рівень нашого внутрішнього розвитку.

Без розуміння свого шляху люди схожі на пляшку з запискою, що бовтається посеред океану, коли вони намагаються вцепитися за будь-яку нісенітницю, знайти в ній хоч якісь крихти сенсу. Життя без призначення – тужливий, тривалий фільм, який ніяк не можна вимкнути, і він не закінчується [1].

Ще один нюанс полягає в тому, що є загальний спектр призначення, який єдиний для всіх і унікальний – індивідуальні межі призначення. Таким загальним спектром є еволюція – кожен з нас повинен прожити власний шлях розвитку. Це не обов'язково можуть бути духовні практики. Так чи інакше людина «зростає» разом з тими життєвими ситуаціями, які з нею трапляються. В ідеальному варіанті, душа, впоравшись з цими перешкодами, стає мудрішою, глибшою [2].

Традиційно призначення ототожнюють з професією. Це відбувається тому, що в професійній реалізації призначення прослідковується найскравіше. Коли людина знаходиться в гармонії зі своєю сутністю і реалізує це у вигляді творчого процесу стає очевидно, що проявляється її унікальність. Але насправді призначення ширше поняття, воно не обмежується суто професійною сферою. Існує не один випадок виявленням призначення поза межами професії, – у материнстві, приміром. Дуже важливо реалізувати своє призначення, незалежно від того є воно великим досягненням (таким, як це було в Імануїла Канта або Біла Гейтса) чи проявом співчуття та милосердя до інших (наприклад, Мати Тереза, Миколай Чудотворець). Не слід вважати милосердя призначенням «другого сорту», – на добрих людях тримається світ. Вони так само потрібні нам, як і науковці, винахідники та інші, може навіть і більше.

Тут постає питання, як же зрозуміти чи виконує людина у своїй діяльності призначення. Відповідь криється у стані, емоціях, які переживає людина під час праці. Коли людина виконує своє призначення, те, що ззовні може виглядати як важка праця – всередині, у внутрішньому стані, відчувається як велика благодать. Є й інші індикатори:

- призначення тісно пов'язане зі служінням миру, людям. Так чи інакше кожна людина прагне внести в світ свій внесок;
- у людини в своєму призначенні буде достаток, який вона хоче. Так працюють закони природи, якщо віддавати у світ, повернеться значно більш. Світ повертає, – і матеріально (гроші, інші матеріальні ресурси), і духовно (внутрішні ресурси, спокій, гармонію тощо) [2].

Ще у XVIII столітті цю думку висловив великий український філософ Г.С. Сковорода: «Однією зі складових людського щастя – є проходження того шляху, який тобі підготувало небо. Зрозуміти, що це за шлях, дуже легко. Тому що все, що нам потрібно в житті, дається легко, а все непотрібне – важко». «Отнять от души сродное делание – значит ее лишити живности своей» [3, с. 437].

Сучасний російський енерготерапевт Катерина Самойлова з цього приводу зазначила: «Усвідомлення свого призначення є однією з головних передумов для щасливого життя. Той, хто знайшов своє призначення, жодного дня не буде працювати, тому що буде знаходитись в стані потоку. Якщо людина робить все технічно правильно, але не отримує від цього благодать і душа «не тріпотить», то вона, або вичерпала себе в цьому, або вона ще не ді йшла до точки, де душа «співає» [2].

Проте, призначення не можна визначити чимось статичним, таким, що не піддається змінам впродовж життя, адже трансформації як зовнішнього вигляду людини, так і її внутрішнього стану неминучі. Як зазначено вище, призначення – це певна еволюція душі, а трансформації відбуваються тоді, коли людину не задовольняє те, що в неї є, не задовольняє та «точка» духовного стану, в якій вона перебуває тут і зараз. Це означає, що вона вже стабілізувалася на новому рівні, і душа неодмінно бажає розширитися. Трансформації неможливо уникнути, треба просто бути готовими до них. Деякі люди знаходяться в ілюзії, вважаючи, що коли знайшли своє призначення, то життя стане безхмарним, безтурботним. Але з часом приходить розчарування, тому що необхідно рухатись далі, і, часто-густо, покидають своє призначення.

Слід зазначити, що життя за призначенням передбачає працю, зусилля задля подальшого розвитку. Але тут існує тонка межа, щоб не податись у справи, які спустошують. Наведемо такий життєвий приклад. Жінка полюбляла пекти тістечка, її це вдавалося з неабияким задоволенням. Друзі, родичі наполегливо радили відкрити власний кондитерських магазин. Так і сталося. Але що жінка отримала? Роботу з багаточисленними паперами, рахунками, коштами. Незабаром її це настільки спустошило, що вона закрила кондитерський магазин і продовжила пекти тістечка. Важливим було у цій ситуації делегувати обов'язки і займатися жінці суто тим, для чого вона і відкрила пекарню.

Таким чином, можемо дійти висновку, що знаходження життєвого призначення з філософської точки зору досить складний і тривалий процес, який досліджується вже не одне століття. Цей факт підтверджує важливість призначення для щасливого життя людини.

Література:

1. Рей О. Призначення. Знайти справу життя і реалізувати свої мрії. К : Е. 2017.

2. Самойлова К. Клуб еволюції особистості і душі «Все в тобі», <https://allinyou.club/mastera/ekaterina-samoylova/>

3. Сковорода Г. Повне зібрання творів: У 2-х т. К.: Наукова думка, 1973. Т. 1. 532 с. URL: <http://izbornyk.org.ua/skovoroda/skov.htm>

СВОБОДА І ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЯК МЕХАНІЗМИ ОСОБИСТІСНОГО РОЗВИТКУ

Бабенко К. В.

студентка 1 курсу

Міжнародний гуманітарний університет

Науковий керівник: Крижановська Т. О.

кандидат філософських наук,

доцент кафедри мистецтвознавства

та загальногуманітарних дисциплін

Міжнародний гуманітарний університет

м. Одеса, Україна

Проблема особистісного розвитку, на нашу думку, є актуальною, особливо для тих суспільств, що звільнилися від тоталітарного та авторитарного тиску та мають на меті будівництво демократичного суспільства. Розвиток внутрішніх якостей та моральних чеснот людини для таких суспільств стає вирішальним і набуває не тільки індивідуального чи міжособистісного значення, але й загальносуспільного. Свобода та її співвідношення з відповідальністю з огляду на вищесказане постають певними особистісними та суспільними маркерами, які визначають не тільки рівень взаємовідношень в соціумі, але й дозволяють будувати правове та економічно розвинуте суспільство. Тому дослідження цих феноменів та їх співвідношення постає в якості першочергового завдання як для теоретиків, так і для практиків.

Метою даної роботи є осмислення свободи і відповідальності в якості механізмів особистісного розвитку. Виходячи з цього поставимо перед собою такі завдання: – проаналізувати смисл понять «свобода» та «відповідальність» у їх взаємозв'язку; – дослідити зв'язок феноменів свободи і відповідальності з моральним світом людини; – показати значення свободи і відповідальності як механізмів розвитку особистості. Матеріалом для дослідження ми обрали роботи представників комунікативної філософії.

У людському бутті такі феномени як свобода і відповідальність є вирішальними як в особистісному, так і в соціальному плані. Свобода передбачає моральне життя, з його відмінностями й оцінками. Людина

є втілювачем законів добра та зла, творцем нових цінностей, для якої свобода є основою морального життя.

Що власне являє собою поняття свобода? Як відомо, проблема свободи людської волі, піднімалась ще Сократом і на протязі історії людства привертала до себе увагу філософів, теологів, моралістів, слугувала приводом не тільки для палких словесних дискусій, а й для релігійних воєн. Розуміння цього поняття формувалося ще з давніх часів. У філософських школах пізньої античності (для класичної грецької філософії не відоме таке формулювання проблеми) це – суперечність між божественним передбаченням та людською свободою волі; в пізній схоластиці – суперечність між абсолютною свободою Бога і тими знаннями, що є передумовою людських учинків; у часи Реформації – це суперечність між свободою та покорою християнина. І, нарешті, у філософії Нового часу – суперечність між причинністю природи та спонтанністю вчинків людини, її здатністю спричиняти ті чи інші події. Сучасний німецький філософ, дослідник проблеми співвідношення свободи і відповідальності Манфред Рідель (1936–2009) вважає, що «За сучасних умов – це суперечність між комунікацією та пануванням, що відповідає формулюванню проблеми «свобода від панування»» [1, с. 70]. В своїй праці «Свобода та відповідальність. Два основних поняття комунікативної етики» цей мислитель розрізняє два підходи до осмислення свободи. Перший, такий, що панував у філософській та релігійній думці до нещодавнього – це онто-теологічний підхід. Його особливістю є розуміння свободи як подолання несвободи, тобто негативний зміст свободи виходить в даному випадку на перший план. Така негативна модель свободи відтворює її розуміння у вигляді певних зовнішніх меж, які необхідно подолати. Але ця модель призводить до створення анархічних, навіть руйнівних соціальних форм. Тобто, в суспільних реаліях вона несе руйнацію, а не конструктив.

Другий підхід, який на думку М. Ріделя, є найбільш адекватним, таким, що відповідає моральним перспективам розвитку людства, є комунікативний. Комунікативна свобода «це є свобода, існуюча лише як цілісність, її безумовність ґрунтується на ставленні людини до самої себе як до особи [1, с. 76]. Людина не має ні від чого звільнитися, вона вже має бути внутрішньо вільна, тобто вона має своїм началом певні апріорі вільної комунікації. Не намагатись *стати* вільною людиною, а вже *бути* вільною. «Щоб бути вільним насправді, а не в уяві, ми маємо бути спроможними вільно думати» [1, с. 78]. Сучасний український дослідник Подолянко Л. А. вказує на те, що «Здатність до творення свободи – відмінна риса зрілої особистості, вона є межею між вмінням користуватися вже наявними дарами свободи і потребою в її здійсненні» [2]. Свобода – багатозначне поняття, яке свідчить про суперечливу природу даного феномену, виключає можливість його «єдино правиль-

ного» визначення, натомість уявлення про свободу представляють собою соціальний клубок нерозв'язаних проблем.

«Відповідальність – це усвідомлення суті та значення власної діяльності, яка виражає свідоме ставлення особи до суспільної необхідності, загальних потреб, обов'язків, норм, цінностей. Відповідальність людини, як окремої, самостійної особи, за свої дії та вчинки – умова можливості комунікативного ладу. Ми стаємо відповідальними за те, за що вже відповідальні» [1, с. 82].

Свобода і відповідальність – взаємопов'язані поняття, де останнє вказує на межі першого. Відповідальність не суперечить свободі, вона є її логічним наслідком, що об'єднує низку вчинків у життєвому шляху людини, її біографію. Свобода багато чого вимагає від особистості, звалюючи їй на плечі майже непосильний тягар, відповідальність за все, що відбувається в її житті. Не кожен може прийняти цей тягар та жити з ним все життя. Про межі нашої власної свободи нам якраз і може розповісти наша відповідальність. Завдяки оптимальному співвідношенню свободи і відповідальності, людина реалізує власну життєдіяльність та передбачає ініціативне розв'язання проблем, перемогу над своїми вузько суб'єктивними проблемами.

Часто людина не може змінити умови свого життя, проте люди певною мірою вільні у виборі засобів для обраної мети. Зважаючи на це, свобода – величина відносна і втілюється в життєвому шляху вибору того чи іншого вчинку. А вибір шляхів та засобів досягнення поставленої мети повинен поєднуватися з моральною та соціальною відповідальністю за наслідки такого вибору. Тому справжній вибір є результатом складного поєднання об'єктивних можливостей і суб'єктивного багатства внутрішнього світу людини, її соціального досвіду. При цьому лише вільний вибір засобів досягнення мети є випробуванням для таких складових людської особистості, як честь, совість, відповідальність, гідність тощо [3, с. 146]. Щоб усвідомити себе як моральну особистість, зібрати свою суб'єктивну енергію в єдине ціле, виховати свою волю, людина має відчувати весь ризик, усю незабезпеченість життя, яке не може утвердитися без її вибору, її рішучого вчинку.

Означене вище дає підстави зробити висновки про те, що свобода та відповідальність відіграють важливу та складну роль у формуванні механізмів особистісного розвитку. Складними вони залишається тільки у визначенні кожною людиною для самої себе кордонів внутрішньої свободи через власну гідність, честь, самоповагу тощо. Свобода та відповідальність передбачаються через взаємозв'язок та реалізацію одне з одним. Чим більше особистість прагне бути вільною, тим більше відповідальності вона повинна покласти на себе. І навпаки, чим менш відповідально діє особистість, тим менше вона є вільною, тому що стає рабом своїх пристрастей, егоїстичних намірів, а тому нездатна творити

добро та жити повноцінно. Тобто людина, проживаючи своє життя, під впливом ставлення до образу «Я», конструює власну історію, усвідомлює себе, свій досвід, порівнює, презентує певний погляд, а також створює своє майбутнє [4]. Саме завдяки цьому і здійснюються зміни – особистість приходить до більш цілісного, позитивного й оптимістичного сприймання свого життя і самої себе.

Література:

1. Рідель М. Свобода та відповідальність. Два основних поняття комунікативної етики [переклад Л. Ситниченко] // Ситниченко Л. Першоджерела комунікативної філософії. К.: Либідь, 1996. С. 68–83. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Riedel_Manfred/Svoboda_i_vidpovidalnist.pdf?PHPSESSID=4fa366b774fe149538743b11afd4bf8c

2. Подолянко Л. А. Свобода особистості як форма її самореалізації (історико-філософський аспект). Автореферат дис. ... канд. філос. наук (09.00.05 – історія філософії). Київ, 2002.

3. Петренко М.О. Філософія свободи в контексті проблеми людської гідності. *Науковий вісник. Серія «Філософія»*. Харків: ХНПУ, 2017. Вип. 49. С. 142–156.

4. Мирослав Савчин. Психологія особистості. Свобода і відповідальність особистості. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/30303/1/Савчин.pdf>

УКРІПЛЕННЯ ПРАВОСЛАВНОЇ ТРАДИЦІЇ В САКРАЛЬНОМУ ЖИВОПИСІ КИЄВА ТА КИЄВО-ПЕЧЕРСЬКОЇ ЛАВРИ В XIX – НА ПОЧАТКУ XX СТОЛІТЬ

Бардік М. А.

*кандидат мистецтвознавства,
провідний науковий співробітник*

Національний заповідник «Києво-Печерська лавра»

м. Київ, Україна

Київ у XIX ст. в суспільній свідомості сприймався як особливе місто. Багатий на духовні святині, він образно іменувався вітчизняним Єрусалимом, а Києво-Печерська лавра – Афоном, адже ці монастирі є уділом Божої Матері. Водночас у царині київського сакрального

монументального живопису велися дискусії про необхідність дотримання православної традиції.

Одна з них дійшла до уваги Святішого Синоду і вплинула на історію сакрального живопису. Події відбувались у Софійському соборі: у 1843 р. фрагменти середньовічних фресок виявив академік Федір Солнцев, ініціював їхнє розчищення та поновлення. Ф. Солнцев увійшов до складу Комітету з оновлення собору і доручив поновити фрески відомому петербурзькому іконописцю Макару Самсоновичу Пешехонову. Ця історія знайшла відображення в публікаціях як така, коли софійським фрескам було завдано непоправної шкоди; був опублікований узагальнений список композицій, поновлених М. Пешехоновим [1, с. 385, 386].

Зауважимо, що Комітет рекомендував М. Пешехонову здійснювати «...поновлення всіх відкритих фресок, намагаючись усіляко, наскільки можливо, зберегти священні зображення в тому вигляді, у якому вони відкриваються, і заправляти тільки в тих місцях, які затерті зверху тиньком або фарбою» [1, с. 379, 380]. Цього вимагав Комітет; на цьому в 1846 р. акцентував увагу Ф. Солнцев, указавши, що в контракті має бути включено особливий пункт щодо технології поновлення фресок, за яким М. Пешехонов «...має заправити по виправленому тиньку тільки ті місця, де випали фарби... під час самої заправки ніде не торкатися контурів, а наслідувати давні абриси...» [1, с. 380, 381]. За контрактом (1847) М. Пешехонов мав заправляти по тиньку лише втрачені місця фресок, але він порушив контракт і не тільки дописав втрачені фрагменти, а ще й прописав фрески зверху для підсилення інтенсивності кольору, обравши звичну для іконописця темперу. Він не врахував впливу температурно-вологісного режиму на живопис в неопалюваному храмі. У червні 1848 р. він розпочав роботу, а навесні 1849 р. поновлені фрески вкрилися пліснявою, почорніли, місцями живопис осипався. М. Пешехонов просочив фрески вареною олією і пошкодив їх [2, арк. 28, 37, 37зв., 152, 152зв.]. П. Лебединцев зауважив, що з усіх поновлених фігур тільки 5 уціліли від плісняви; проте в рукописі, де містяться посилання автора на джерела, така інформація відсутня [1, с. 391; 3, арк. 333, 336]. В архівних документах також відсутні свідоцтва про композиції чи їхні фрагменти, написані М. Пешехоновим, які б уціліли від плісняви [2]. У картограмах, складених після проведення реставраційних робіт у 1950–1960-х, зафіксовано відреставровані фрески і мозаїки: живопис поновлення реставратори залишили в місцях втрат; ці фрагменти, що доповнюють фрескові та мозаїчні композиції, виконані олією, а доповнень XIX ст. темперою в картограмах немає [4; 5].

В архівних справах ми виявили звіти про поновлені фрески, складені М. Пешехоновим, для оплати за роботу (у них зустрічаються

скорочення: арш. – аршин, верш. – вершок, коп. – копійка, р. або руб. – рубль, ср. – срібло).

Повний перелік композицій, з якими працював М. Пешехонов, а саме: поновлених ним фресок, наводимо в українському перекладі.

У минулому 1848 році від входу в Собор із західного боку, під хорами, виправлено живописцем Пешехоновим на суму 3630 руб. У поточному 1849 році до 30 липня було виправлено всіх фігур та узорів на 1572 руб. [6, арк. 8]. Ці відомості наведено в огляді робіт, складеному у вересні 1949 р.

Перелік фресок у звіті Ф. Солнцеву від 30 липня 1849 р. 21 ціла фігура по 30 руб. ср. ...630. 27 напівфігур по 20 ...540. Узорів 1-го розряду 9 у 3 ½ ариш. по 10 ...90. Узорів 2-го розряду 17 по 5 ...85. 3 хрести по 4 ...12. 8 фільонок по 1 ...8. 2 тла в склепіннях по 15 ...30. Напівкруглих узорів над арками 45 ариш. ...117. Разом на 1512 руб. ср. Усього зроблено на 5142 рублі [7, арк. 23].

Список поновлених фресок наведено М. Пешехоновим у його звіті, представленого в Комітет і Ф. Солнцеву.

Праворуч, на Увіруванні апостола Фоми 4 цілі фігури по 30 р. ...120 р. ...1 напівфігура ...20. На самому верху на Розп'ятті Спасителя 9 цілих фігур по 30 р. ...270. ...3 напівфігури по 2 р. ...60. Ліворуч, на Виведенні Праведників з пекла 1 ціла фігура 30. ...5 напівфігур по 20 р. ...100. Поряд на Явленні Христа Мироносицям 3 цілі фігури по 30 ...90. ...3 напівнапівфігури по 20 р. ...60. Поряд, на Петровому зреченні 2 цілі фігури по 30 ...60. Окрім цих, по обох боках Собору 78 цілих фігур по 30 ...2340 ...31 напівфігура по 20 р. ...620.

Орнаменти. 29 узорів 1-го розряду, тобто 3½ ариш. висоти, та 1 ариш. ширини по 10 р. ...290. 41 узор 2-го розряду, тобто 1½ ариш. висоти, та 1 ариш. ширини по 5 р. ...250. Узор великої арки ліворуч навпроти зображення Приведення Христа до Каіафи, і Петрового зречення, що складається з 28 ариш. 8 вер. довжини, то 1 ариш. ширини за ціною 1-го розряду, розраховуючи на аршин по 2 р. 86 коп. ... 81 р. 51 коп.

На Хорах обабіч 4 стовпи з напівколонами, по 60 р. ...240. 11 зірок у куполах напіварках, та на хорах із боків південного та північного у вікнах – по 5 рублів ...55. 4 хрести, по 4 рублі ...16. 2 тла в куполах по 10 рублів ...20. 27 фільонкових прикрас по 1 рублю ...27. У південно-західному куті, унизу в 4-х напівциркульних над арками узорах 23 ариш. за ціною орнаментів 1-го розряду (розрахов. на аршини) ...65 р. 78. Ліворуч за криласом купол, у ньому в 4-х напівциркульних над арками узорах 24 аршини за вище зазначеною ціною ...66.64. Разом 4946 руб. 93 коп. ср.

Цього року в серпні 1500 руб. ср. отримав. За цим від минулого 1848 р. 4 грудня рахунку решта 30 р. Додаючи, сума до сплати

4946 рублів 93 копійки ср. Іконписний майстер Макар Пешехонов. Листопада 28 дня. 1849 року. Київ [7, арк. 61–62, 123–123зв.].

У 1849 р. зміли живопис М. Пешехонова із фресок «Зішестя в пекло» та «Явлення Христа жонам мироносицям» на північній стіні трансепта і виявилось, що М. Пешехонов змінив давні контури фресок. Тому в нього виник конфлікт із київським митрополитом Філаретом (Амфітеатровим), відомості про який дійшли до Синоду. М. Пешехонов замість досвідчених живописців залучив «самих грубих мужиків» із Чернігівщини, замість майстерної заправки фресок прописав їх «новими світлими кольорами з грубих фарб таким чином, що давній візантійський живопис ледь помітний», через що за пропозицією Ф. Солнцева в листопаді 1849 р. його було відсторонено від роботи [1, с. 385–391; 2, арк. 151–154зв.]. У рапорті академіка Комітету від 15 квітня 1850 р., зазначалося, що він, Ф. Солнцев, повідомив М. Пешехонову про відсторонення від робіт розпискою [8, арк. 24]. виправляти свою роботу, як це передбачав контракт, М. Пешехонов відмовився, пославшись на здоров'я – інакше винагороду йому би не виплатили [2, арк. 156–157; 7, арк. 124; 8, арк. 24зв.]. Проте його та людей, що працювали з ним, нагородили і відпустили з миром. Згодом прорахунки і недбалість М. Пешехонова довелось усувати художникам Києво-Печерської лаври.

Знаменно, що М. Пешехонов листом «сигналізував» у Синод про порушення засад православ'я в софійському бароковому живописі, який ще залишався після розкриття фресок. Він назвав низку композицій у головному вівтарі, центральному куполі, на хорах [9, с. 199–200]; з них, зокрема, згадано зображення благословляючого Спасителя, від якого в хмарі сходив Святий Дух. На цих місцях художники написали зображення в православній традиції.

Укріплення православної традиції в живописі на межі XIX–XX ст. відбулось у цитаделі православної віри – у Києво-Печерській лаврі. У розписах її церков зустрічались поодинокі сюжети, генезис яких відносився до католицького впливу. Приміром, сцени «Коронування Богородиці» та «Взяття на Небо Богородиці» на фасадах відповідно Троїцької надбрамної та Великої Успенської церков [10, арк. 35зв.] були замінені на зображення Богородиці православної іконографії. У 1886 р., розглядаючи питання збереження стінопису інтер'єру Великої Успенської церкви, члени спеціальних комісій висловились за доцільність його ліквідації, оскільки на ньому відчувався вплив західноєвропейського бароко [11, с. 584–585]. Живописну декорацію наприкінці XIX ст. змінили розписи в «строго церковному дусі», виконані під керівництвом В. П. Верещагіна. Оздоблення Успенського храму йшло у фарватері тематичної та декоративної традицій церков Візантії та Давньої Русі. Своєрідним апофеозом повернення до витоків православної

традиції було створення нової церкви Преподобних Антонія і Феодосія Печерських з Трапезної палатою (зведена наприкінці XIX ст. і розписана на початку XX ст.) – її стилізовані архітектура, стінопис, іконостас пронизані ремінісценціями візантійської архітектури, візантійського мистецтва. Вірність православній традиції стала знаковим явищем у сакрально-монументальному живописі Києва і Києво-Печерської лаври.

Література:

1. Лебединцев П. Возобновление Киево-Софийского собора в 1843–1853 г. // Труды Киевской духовной академии (ТКДА). 1878. № 8. С. 364–403. Державний архів м. Києва (Держархів м. Києва). Ф. 300. Оп. 1. Спр. 13.
2. Інститут рукопису Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського (ІР НБУВ). Ф. 301. Спр. 690 Л.
3. Центральний державний архів-музей літератури і мистецтва України (ЦДАМЛМ України). Ф. 241. Оп. 1. Спр. 116.
4. ЦДАМЛМ України. Ф. 241. Оп. 1. Спр. 129.
5. Держархів м. Києва. Ф. 300. Оп. 1. Спр. 14.
6. Держархів м. Києва. Ф. 300. Оп. 1. Спр. 18.
7. Держархів м. Києва. Ф. 300. Оп. 1. Спр. 19.
8. Уманцев Ф. Троїцька надбрамна церква. Київ : Мистецтво 1970. 216 с.
9. ІР НБУВ. Ф. І. Спр. 5412.
10. Петров Н. Об упраздненной стенописи великой церкви Киево-Печерской Лавры // ТКДА. 1900. № 4. С. 579–610.

ОРНИТОФАУНА СТЕПОВОЇ УКРАЇНИ В ПРАЦЯХ О. О. БРАУНЕРА

Безлуцька О. П.

*кандидат історичних наук, доцент,
доцент кафедри соціально-гуманітарних дисциплін
та інноваційної педагогіки
Херсонська державна морська академія
м. Херсон, Україна*

Цьогоріч орнітофауна Південної України привернула увагу всієї країни. На території державного біосферного заповідника «Асканія-Нова» ім. Ф. Е. Фальц-Фейна сталося декілька випадків масової

загибелі птахів. Усього загинуло близько півтори тисячі птахів 18 видів. Серед загиблих – дикі перелітні та червонокнижні птахи (сірі журавлі, огари червоні, крижні, грачі, галки та ін.). Експертиза показала, що причиною цього стало використання місцевими фермерами бродіфакуму – отрути, що застосовується у боротьбі з гризунами. На думку директора асканійського заповідника Віктора Семеновича Гавриленка «загибель птахів через обробку полів протруєним зерном є загальнодержавною проблемою» [1]. Вчений закликає аграріїв відпрацювати технології обробки полів таким чином, «щоб зменшити до мінімуму вплив на тваринний світ» [1]. З огляду на вище сказане, актуальним є звернення до історії дослідження орнітології степової України та історії охорони тваринного світу Південної України.

Одним із піонерів вивчення орнітофауни степової України (Херсонської та Таврійської губерній) був Олександр Олександрович Браунер. У свій час він розробив детальну схему шляхів перельоту птахів у Чорноморському регіоні та схему зоогеографічного районування Півдня України і Бессарабії. Був прихильником такого методу вивчення орнітофауни, як кільцювання птахів.

Наприкінці XIX – на початку XX століття у зв'язку з роботою в банківських структурах О. О. Браунер не міг витратити багато часу на орнітологічні дослідження, тому формував мережу власних кореспондентів з числа орнітологів-любителів, що надсилали йому матеріали, колекції та спостереження. Ним були створені своєрідні листівки-анкети проводили спостереження за якими могли, навіть, школярі. Анкети із адресою вченого розміщувалися наприкінці практично всіх його публікацій [8].

Крім того, О. О. Браунер розробив загальнодоступні програми регіонального вивчення екології та господарського значення птахів, їх прольоту над акваторією моря з морського судна. Так, зокрема, у 1886 році вийшла друком «Программа по собиранию сведений о жизни птиц Херсонской губернии». Питання, що пропонувалися цією програмою, переслідували наукову (систематику птахів, їх географічне розповсюдження і т.д.) та практичну (дослідження шкідливості та корисності птахів) мету. У програмі перераховувалися назви птахів та рослини, якими вони живляться. Дослідникам-аматорам пропонувалося відповісти на наступні питання:

I. Перерахувати птахів даної місцевості (тих, що живуть цілий рік; тих, що відлітають взимку; тих, що прилітають на зимівлю; тих, що пролітають через місцевість весною; тих, що зникають та ін.).

II. Відносно кожного виду птахів (якщо птах прилітає навесні, то в якому місяці; прилітають зграями чи поодиночі; за якої температури та напрямку вітру та ін.).

III. Про місцеперебування та їжу (в яких місцях проживає та чим харчується; з якими птахами гуртується в зграї та ін.).

IV. Виведення дітей (коли починають паруватися; чи змінюється зовнішній вигляд; проводиться кладка яєць в гнізді, чи прямо на землі; якщо яйця кладуться в гнізді, то де воно облаштоване, скільки кладе яєць та ін.).

V. Про відліт (чи збираються в зграї; коли починається відліт; як впливає на відліт температура; чи можна підвести підсумок шкідливості та користі від птаха в різну пору року для даної місцевості та ін.).

VI. Вороги птахів (описати докладно, як людина полює на птаха; описати, хто вороги птаха, крім людини: з птахів, звірів, змій, риб; як вони винищують птаха та коли та ін.) [8].

У 1894 році виходить перша орнітологічна праця О. О. Браунера «Заметки о птицах Херсонской губернии». В цій роботі вчений узагальнив свої спостереження за 1886–1889 та 1893 рр. У праці вміщено список зі 159 видів птахів, подано короткі відомості про чисельність та характер перебування їх у Херсонській губернії. О. О. Браунер докладно описав кліматичні умови, середньодобову температуру в різні сезони та природу регіону [2].

Широкої популярності набув виданий у 1897 році «Краткий определитель дичи степной полосы России. Ч. I. Птицы», у якому вчений досить докладно описав зовнішній вигляд орнітофауни означеного регіону. Крім того, в праці вміщено літературу з орнітології та пояснення до використаних термінів, подано інструкцію до виготовлення шкурок та програму для спостережень за життям птахів [3].

Результатом двадцятип'ятирічних орнітологічних спостережень стала праця «О вредных и полезных птицах Бессарабской губернии» (1912). Крім особливостей зовнішнього вигляду птахів (праця містить 60 ілюстрацій), в ній досить докладно описано умови проживання, їжу, шкоду та користь кожного виду. О. О. Браунер писав, що аналізуючи шкідливість і корисність того чи іншого виду птахів, необхідно розглядати наскільки вони є корисними чи шкідливими для: посівів пшениці, вівса, ячменю та іншим зерновим; посівам кукурудзи, баштанів, городини; фруктовим садам; виноградникам; дерев'янистій рослинності; корисні для сільськогосподарських тварин; домашньої птиці; риби; дичини. Серед критеріїв, за якими варто визначати корисність або шкідливість птахів крім вивчення вмісту шлунків та їх зважування, вивчення погадок деяких денних та всіх нічних хижих птахів, О. О. Браунер істотно місце відводить явищам сезонності. Вчений вводить такі ознаки сезонів: 1) весняний (виведення пташенят); 2) літній (коли дозрівають ярі та озимі зернові); 3) осінній (різний для осілих), 4) зимовий (залежний від товщини снігового покриву). Слід зазначити,

що корисність та шкідливість птахів учений розглядав виключно з точки зору інтересів сільського господарства, а не полювання. Тож не дивно, що О.О. Браунер окремо зупинився на рекомендаціях щодо охорони орнітофауни та виказав своє захоплення братами Фрідріхом, Олександром та Карлом Едуардовичами Фальц-Фейнами, що активно займаються природоохороною справою [4].

Питанню охорони птахів були присвячені й такі праці О. О. Браунера, як: «Об охране млекопитающих и птиц, полезных для сельского хозяйства» (1899) [6], «По вопросу об охране птиц полезных для сельского хозяйства» (1899) [7] та серія публікацій «Об охране природы» (1927, 1928, 1930) [5]. Вчений зазначав, що господарське перетворення природних ландшафтів впливає на знищення рідкісних видів птахів: «Надо сохранять природу, которая у нас немилосердно разрушается, а вместе с ней уничтожается, тесно связанная с нею жизнь птиц, так как исчезают удобные места для гнездования» [4, с. 6].

Таким чином, вище згадані праці О. О. Браунера відіграли важливу роль у процесі унормування орнітологічної номенклатури та стали основою для формування громадської думки щодо необхідності охорони орнітофауни у Північному Причорномор'ї, а отже не втратили своєї актуальності і сьогодні.

Література:

1. Загибель птахів в Асканії: директор каже про загальнодержавну проблему. Режим доступу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-regions/3202630-zagibel-ptahiv-v-askanii-direktor-kaze-pro-zagalnoderzavnu-problemu.html>
2. Браунер А. А. Заметки о птицах Херсонской губернии // Записки Новороссийского общ-ва естествоиспытателей. Т. XIX. 1894. Вып. I. С. 39–93.
3. Браунер А. А. Краткий определитель дичи степной полосы России. Ч. I. Птицы. Изд. Днепропетровского отд. общ-ва размножения охотничьих и промысловых животных и правильной охоты. Херсон, 1897. 186 с.
4. Браунер А. А. О вредных и полезных птицах Бессарабской губернии. Изд. Бессараб. Земства. Кишинев, 1912. 58 с.
5. Браунер А. А. Об охране природы. Укр. мисливець та рибалка, 1927. № 12. С. 30–37; Укр. мисливець та рибалка, 1928. № 9. С. 25–29; Укр. мисливець та рибалка, 1930. № 9-10. С. 14–17.
6. Браунер А. А. Об охране млекопитающих и птиц, полезных для сельского хозяйства. Сб. Херсонского земства, Херсон, 1899. 17 с.

7. Браунер А. А. По вопросу об охране птиц полезных для сельского хозяйства. Особое мнение члена комиссии А. А. Браунера. Сборник Херсонского земства. 1899. № 12. С. 169-185.

8. Браунер А. А. Программа по собиранию сведений о жизни птиц Херсонской губернии. Изд. Херсонского губ. Земства. Херсон, 1886. 7 с.

ВИХОВНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ДІЯЛЬНОСТІ КОМАНДИРА РОТИ У ПІДГОТОВЦІ КУРСАНТІВ МОРСЬКИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

Білоус А. О.

*магістрант факультету судноводіння
Херсонська державна морська академія*

*Науковий керівник: **Нагрибельна І. А.***

*доктор педагогічних наук,
професор кафедри соціально-гуманітарних дисциплін
та інноваційної педагогіки*

*Херсонська державна морська академія
м. Херсон, Україна*

Підготовка майбутніх офіцерів торговельного флоту – це складний та багатоступеневий процес. Він включає в себе як навчання, так і виховання молодих моряків. Як вказано у статті В. Гузара та С. Юськіва «професії плавскладу пов'язані з потенційними небезпеками, які обумовлені напруженістю, викликаною необхідністю стежити за показаннями приладів, проводити аналіз інформації, що надходить, виконувати завдання при постійно мінливій зовнішній обстановці, в умовах качки, впливу шуму, вібрації, електромагнітних полів» [3, с. 248]. Для того, щоб запобігти або максимально зменшити негативний вплив шкідливих виробничих факторів, моряк має бути фізично підготовленим, психологічно стійким, дисциплінованим, вміти керувати колективом і водночас чітко виконувати вказівки командного складу. Через специфіку обраної професії при підготовці до роботи на морському транспорті, вихованню курсантів варто приділяти не менше уваги, ніж їх навчанню.

Для безпосередньої і постійної участі вищого навчального закладу у виховній діяльності курсантів були утворені організаційно-стройові відділи (ОСВ). Історія їх формування бере свій початок ще з радянських післявоєнних часів. Наразі діяльність ОСВ визначається постановою Кабінету Міністрів України від 17 липня 2015 року № 506

«Про затвердження Порядку надання окремим категоріям осіб, які навчаються у невійськових закладах фахової передвищої та вищої освіти, статусу курсанта», статутами відповідних закладів, окремими положеннями та правилами внутрішнього розпорядку.

Для найбільш ефективного управління різними видами діяльності курсантів, навчальні групи однієї спеціалізації об'єднуються у навчальні роти під керівництвом командира. Згідно зазначеної постанови КМУ, на працівників організаційно-стройового підрозділу та командирів рот покладається відповідальність за перебування курсантів у закладі освіти у позанавчальний час [1]. З огляду на означене ми виокремили основні завдання командира роти як суб'єкта виховання та напрями роботи для успішного виконання цих завдань.

Метою виховання курсанта є не лише розвиток його професійних якостей, але і всебічний розвиток та морально-психологічне забезпечення особистості. В свою чергу для досягнення основної мети, можна виділити наступні завдання командира роти щодо підлеглих курсантів:

- формування зацікавленості в опануванні освітньої програми за спеціальністю;

- розвиток навичок комунікації серед курсантів та згуртованості колективу навчальних груп, роти;

- вироблення та розвиток моральних якостей і культури громадянина України, її патріота та захисника з поясненням прав та обов'язків.

Для досягнення поставлених завдань потрібно добре розуміти пріоритети виховного процесу. Тому командир роти повинен чітко визначити основні напрями виховної роботи, з терпінням та розумінням ставитися до труднощів, що можуть виникати у молодих моряків під час навчання та виконання курсантських обов'язків.

Проаналізувавши завдання, що постають перед командиром роти, ми виділили наступні першочергові напрями виховної роботи:

1. Вивчення біографії курсанта, стану соціально-психологічного клімату в його сім'ї та оточенні, безпосереднього морально-психологічного стану курсанта, його інтересів, нахилів.

Для аналізу цих аспектів потрібно використовувати особові дані, автобіографії курсантів, проводити анкетування та особисті бесіди з кожним курсантом навчальної роти.

2. Формування згуртованого колективу, створення активу груп та роти, підтримка творчої атмосфери, взаємодопомоги та високої дисципліни.

Для цих цілей з числа курсантів наказом ректора (директора) навчального закладу визначається старшинський склад, що складається із старшин рот (груп) та їх заступників. Старшина – це дисциплінований та ініціативний курсант, що має високі успіхи у навчанні та яскраво

виражені організаційні здібності. Такі курсанти призначаються на старшинські посади на добровільній основі для допомоги командирів роти у виконанні деяких адміністративних обов'язків та вирішенні організаційних питань [2, с. 13-15].

Для успішної роботи за цим напрямом командирів роти потрібно постійно вдосконалювати свої знання щодо психології взаємовідносин у колективі, заохочувати ініціативу курсантів, дізнаватися про їх потреби та інтереси, організовувати різні заходи (наукові, спортивні, мистецькі) для розкриття здібностей кожного окремого курсанта та згуртування колективу.

3. Постійний контроль відвідуваності навчальних занять та поточної успішності, допомога в організації освітнього процесу відповідним факультетам, своєчасні доповіді керівництву за виявленими недоліками, пропозиції щодо їх усунення та вирішення проблемних питань курсантів.

При виявленні проблем у навчанні командирів роти варто досконало вивчити ситуацію та за можливості особисто надати допомогу підлеглому у вирішенні цих проблем. Часто одне лиш приділення достатньої уваги, реальне прагнення допомогти може мотивувати курсанта підвищити успішність краще за будь-яке дисциплінарне стягнення.

4. Останній, але не менш важливий напрям роботи – моральне та військове патріотичне виховання майбутніх захисників Вітчизни.

В залежності від конкретного закладу фахової морської освіти посади командирів рот, начальників курсу та керівників організаційно-стройових відділів можуть займати як офіцери Військово-Морських Сил України, що перебувають на дійсній військовій службі, так і офіцери запасу або у відставці.

Робота за цим напрямом ведеться шляхом максимального наближення побуту курсантів до військового, але з урахуванням їх цивільного статусу. Курсанти морських навчальних закладів, що проживають у гуртожитках (так званих «екіпажах») живуть за затвердженим розпорядком дня. Всі курсанти протягом першого місяця навчання проходять організаційний період перед посвяченням у курсанти (аналог курсу молодого бійця). Надалі вони продовжують займатися стройовою підготовкою, несуть службу у добових нарядах, беруть участь у парко-господарських днях та ін.

Саме на цей пункт, ще на початку минулого десятиріччя, припадало найбільше дорікань серед курсантів, як на непотрібний спадок Радянського Союзу. Але сучасні події вказали на необхідність патріотичного виховання та певної підготовленості громадян до військового стану та захисту України, незалежно від виду діяльності. Крім того, вже з перших днів навчання вчорашні школярі отримують чітке уявлення про

дисципліну, субординацію та несення вахти, що повинно в подальшому допомогти їм при роботі.

Таким чином, у нашій роботі було визначено основні завдання командира роти як суб'єкта виховання та виділено першочергові напрями його виховної роботи. Командир роти – це досвідчений військовослужбовець, часто морський офіцер, який забезпечує діяльність курсантів у позанавчальний час, організовує їх побут та службу, передає свій досвід молодому поколінню. Як бачимо, ця посада передбачає широке коло обов'язків та потребує реалізації значних психологічних та педагогічних знань.

Література:

1. Про затвердження Порядку надання окремим категоріям осіб, які навчаються у невійськових закладах фахової передвищої та вищої освіти, статусу курсанта: постанова Кабінету Міністрів України від 17 липня 2015 р. № 506 / *Офіційний вісник України*. 2015. № 60. Ст. 1964.
2. Правила внутрішнього розпорядку Національного університету «Одеська морська академія» / Нац. ун-т «Одеська морська академія». 2017. 22 с.
3. Гузар В., Яськів С. Психологічні аспекти фізичного виховання спеціалістів торгового флоту. *Тенденції та перспективи розвитку науки і освіти в умовах глобалізації*: матеріали міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. (Переяслав-Хмельницький, 28 вересня 2019 р.). Переяслав-Хмельницький, 2019. № 51. С. 248-251.

САМОГУБСТВО ЯК СОЦІАЛЬНЕ ЯВИЩЕ

Воротиленко К. О.

студентка 1 курсу міжнародно-правового факультету групи 07мп-20-07

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

*Науковий керівник: **Панфілов Ю. О.***

доктор філософських наук,

професор кафедри соціології та політології

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

м. Харків, Україна

Самогубство є досить серйозною проблемою у сучасному суспільстві. За статистикою Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ), кожні 40 секунд у світі хоча б одна людина скорочує собі вік. За мину-

лий рік 7654 українців покінчили з життям. Кожний рік стає все більше країн, які створили національні стратегії по профілактиці цього відчайдушного діяння, і наша країна не відстає від них. Це, наприклад, лист Міністерства освіти і науки (МОН) України № 1/9-241 від 27.06.2001 р. «Про профілактику суїцидальної поведінки серед дітей та підлітків».

Генеральний директор ВООЗ Тедрос Адханом Гебрейесус відмітив: «Кожне самогубство – трагедія для членів родини, друзів та колег. При цьому, самогубства можна попереджати». Факти говорять про те, що майже кожен, хто намагається вчинити самогубство, натякав або попереджав про це. Це могли бути такі висловлювання, як: «Ви будете шкодувати, коли я піду» або «Я не бачу жодного виходу». Навіть якщо це жарт, не треба ігнорувати ці слова, бо наслідки можуть бути жахливими. Навіть людина, яка знаходиться у глибокій депресії, до останнього моменту сумнівається щодо смерті. Більшість самогубців не хоче вмирати, вони бажають лише припинити власні страждання та біль.

Серед молоді віком від 15 до 29 років воно є другою головною причиною смерті після ДТП. Для юнаків 15-19 років воно є на третьому місці серед причин загибелі, а для дівчат того ж віку – на другому. Також у країнах з високим доходом чоловіки у три рази частіше йдуть на самогубство, ніж жінки. І на таку тенденцію є ряд різноманітних причин.

По-перше, негативний вплив соціальних мереж. Останнім часом почали набирати популярності різноманітні челенджі. На жаль, не всі вони є безпечними та невинними. Деякі з них є досить травмонебезпечними або пропагандують смерть та самогубства. Основними жертвами цих випробувань стають підлітки та діти.

Ця проблема є досить актуальною для України. Зокрема, ще на початку цього року через челендж у додатку TikTok «випий 40 таблеток і подивись, що буде», загинуло досить багато підлітків. Це стало однією з причин, чому Комітет Верховної Ради з питань здоров'я нації, медичної допомоги і медичного страхування ініціював підготовку і ухвалення двох законопроектів, які б обмежували продаж лікарських препаратів дітям до 14 років.

По-друге, економічні. Ще Еміль Дюркгейм помітив залежність між збільшенням чи зменшенням кількості самогубств серед населення та економічною нестабільністю держави. В основному економічні чинники проявляються через інші групи зовнішніх чинників. Частіше вони трансформуються у соціальні. Економіка, як базис суспільства, має значний вплив на його соціальну структуру.

Головною причиною вчинення самогубств в Україні залишається соціально-економічне становище більшої частини її громадян, що у переважній частині не відповідає сучасним стандартам життя.

Найбільш соціально незахищеними верствами населення є пенсіонери і молодь. Останнім часом до них також додалися вчителі та лікарі.

Крім того, в минулому році серед проблем, що супроводжувалися зниженням життєвого рівня великої кількості громадян і збільшенням частки тих, хто живе за межею рівня бідності, був і Covid-19. Через введення локдауну багато людей втратили роботу, а бізнес ніс великі втрати. На жаль, атмосфера того періоду була надто гнітючою і це викликало новий сплеск самогубств.

По-третє, соціальні. Це, наприклад, майнова нерівність, суперечності за національною, класовою, кастовою, професійною та багатьма іншими ознаками. Зміна соціального статусу доволі різко позначається на житті людини, особливо коли це призводить до негативних для індивіда наслідків. Ідеться, наприклад, про вихід на пенсію, звільнення з роботи і зарахування до безробітних, коли на вулиці опиняються професіонали, для багатьох з яких робота була сенсом життя. Тобто, людина втрачає причину існування і вкорочує віку, бо не бачить іншого виходу.

По-четверте, булінг. Майже 80% підлітків стикалися зі знущаннями в школі. Через біологічні фактори вони є досить уразливою групою і відчувають емоційні перепади. Така імпульсивність в ситуації знущань з боку інших деколи приводить до сумних наслідків. Зокрема, 40% серед усіх самогубств, скоєних підлітками, були вчинені саме через цю причину.

Існує ще досить багато причин вкорочення віку і часто вони одночасно впливають на людей. Держава повинна робити все для профілактики самогубств. Серед можливих варіантів є обмеження доступу до певних засобів, таких як вогнепальна зброя або токсини, а також обмеження доступу до парапетів на мостах, дахів багатоповерхівок. Також покращення економіки, розповсюдження номерів телефонів довіри та матеріальна підтримка безробітних, пенсіонерів та інших обездолених.

Отже, на підставі всього мною викладеного можна дійти висновку, що проблему самогубства неможна ігнорувати. Воно часто спричиняється через крайній відчай, коли людина не бачить інших шляхів для вирішення скрутної ситуації, в яку вони потрапили. На жаль, самогубець забуває про цінність життя. Він не звертає уваги на почуття своїх рідних. І, хоча держава намагається вживати заходів щодо попередження цього діяння, люди повинні самі усвідомлювати свої дії та розуміти, якою буде розплата. Життя надто цінне, щоб так даремно його втрачати.

НАДІЯ ЯК ПРЕДМЕТ ПСИХОЛОГІЇ

Гідрайтіс А. А.

студент 1 курсу факультету психології

*Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова
м. Київ, Україна*

Протягом всієї історії людської культури стояло питання визначення, опису феномену надії. До другої половини ХХ століття її розглядали у рамках філософського дискурсу, але згодом це вже почали детально вивчати вчені у різних сферах, як культурологія, лінгвістика, економіка та психологія. На сьогоднішній день ми все одно не можемо повністю відповісти на питання значимості впливу, модерації надії на всі наші сфери діяльності кількість і різнобарвність яких вражає, тому ця тема як і завжди є актуальною у вивченні, особливо у психології. Розкриття даного феномену повинно проводитись з залученням спеціалістів з різних наукових галузей для кросс-культурних досліджень, яких на сьогодні дуже сильно бракує.

Надія має певну нейрофізіологічну основу, яку Анохін П.К. визначив як акцептор результату дії – механізм передбачення результатів дії та контролю, коригування перебігу цієї дії. Відбувається певний процес оцінювання інформації для побудови майбутнього результату, де є два шляхи: позитивний та негативний. Тобто надію у рамках функціональної теорії визначають як сподівання – форма сприймання напрямлена на краще вирішення певної задачі.

Звісно, у рамках механістичних теорій не можливо описано повністю весь спектр поняття «надія», тому звернемось до релігійного, а саме християнства, та філософського інтерпретування. Можливе розглядання даного явища не тільки у контексті вибору чи сприймання, але і як певного стану, мотивації, чуда, вдачі, певного вольового зусилля або переконання. Також існує певна проблема диференціації позитивної та негативної надії, адже той чи інший вольовий акт, чекання чогось може бути побудований на ілюзорній основі, або навіть нести деструктивний характер, відчай, розчарування чи просто пасивному сподіванні на щось, що знаходиться на рівні фантазій.

Одна з найвідоміших перших згадок про надію у культурному контексті є міф Стародавньої Греції про скриню першої жінки. Якщо коротко, це історія Пандори, що отримала шкатулку олімпійських богів. Ящик був сповнений зла, яке було випущено в світ, коли вона його відкрила. Хоча Пандора швидко закрила банку, тільки одне залишився всередині: надія. Чи означає це, що надія поміщена у в'язницю? Або коробка зберігає надію в безпеці, як протиотруту від зла, щось, що ми можемо викори-

стовувати для вирішення реальних проблем? Згодом ці питання будуть розглядатись філософами Стародавньої Греції, але поняття надії почали детально розкривати у рамках трьох християнських чеснот «Віра, Надія, Любов», як приклад, Фома Аквінський, що досліджував це поняття, відносив його до однієї з чотирьох спокут, визначав її як володіння «майбутнім благом», а також ступеню на шляху до Бога.

Культурно-онтологічний вимір надії пропонує цілесне, а не розрізнене знання про фізичну, психічну, духовні начала людини. Надію трактують як пристрасне бажання, пов'язане з перетерплюванням. Зокрема С. Калиновським тлумачиться останнє як бажання, яке спрямоване на добро. Причиною надії може бути як досвід та обізнаність, так і неосвіченість та незнання. Надія проявляється в довготерпінні, чеканні, натхненні та піднесенні. Беззаперечно можна стверджувати про важливість надії як однієї з умов людського існування, оскільки вона допомагає незважаючи ні на що, не впадати у відчай, а також сприяє цілеутворенню, розвитку внутрішньої готовності до діяльності, щоб наблизити бажане майбутнє.

Великим поштовхом також стало формування екзистенційно-онтологічного підходу, де почуття надії має духовно-онтологічну, інтерсуб'єктно-діалогічну природу, а її зміст глибший і багатший, ніж це видається з раціоналістично-позитивістських уявлень і концепцій. Підставою для подібного розуміння надії є погляди таких філософів і духовних мислителів, як М. Хайдегер, М. Бердяєв, С. Кьєркегор, С. Франк, М. Лоський, П. Флоренський, М. Бубер, Е. Муньє, Е. Фромм, В. Франкл та інші. Їх об'єднує віра в людину, у її здатність до добра, любові, творчості, гармонії і самоздійснення в глибокому зв'язку з іншими людьми, зі світом, з Богом. Етична філософія духовних мислителів виходить з того, що екзистенційний гуманізм і трансцендентальний персоналізм людського буття є онтологічною основою надії людини, а сама надія відкриває шляхи збагнення смислу людського життя й сповнена глибокої віри у можливість людини. Отже, надія постає як екзистенційно-онтологічне, духовно-діалогічне почуття, що виражає ставлення людини до широкого кола життєвих явищ і цінностей, які надають їй психологічну опору й орієнтацію у сьогоденні й потенційно можливому (духовно-трансцендентному) житті. Почуття надії втілює в собі екзистенційно-онтологічну глибину й духовно-смыслову повноту життєвого ставлення особи до людей, самої себе й до світу в цілому. Внаслідок своєї онтологічної глибини й феноменологічної повноти, почуття надії має складну, поліфонічну природу, що підлягає науково-психологічному вивченню [2, 15-24].

Надія – феномен ірраціональний, емоційно насичений і стійкий. Вона ієрархізує бажання, погано піддається критиці, не зникає під впливом зовнішніх і внутрішніх перешкод. Проте надія пов'язана не лише з

емоціями. Її структура містить емоційні, когнітивні та поведінкові складники. Вона тісно пов'язана зі здатністю підтримувати мотивацію, формувати цілі, створювати стратегії для їх досягнення. Позитивна психологія Мартіна Селігмана, який інтегрував надію, як основу позитивного мислення, що дозволяє позбутися тривоги широкого спектру, за виключенням людей з психічними порушеннями, та свідомо регулювати діяльність свого мислення, позитивний вплив якого акумулює та стимулює інші системи нашого організму, тим самим покращує власне життя як фізичне, так і духовне [1, 128-130].

За словами І. Ялома, що чим більше у людини надії, тим краще у нього розвинені здатності передбачення, застосування адаптивних стратегій виживання при зіткненні зі значним життєвим стресом. Більш висока ступінь надії пов'язана з меншим психологічним стресом. Якісне дослідження поведінки, необхідне для відновлення після сексуального насильства. Дослідження, проведене з ветеранами, які страждають посттравматичними стресовими розладами (ПТСР), показало, що більш висока надія корелює з більш високою соціальною підтримкою з боку сім'ї і друзів. Крім того, в дослідженнях, в яких вивчалася надія в контексті травмуючих подій, пов'язаних зі здоров'ям, таких як діагноз раку або майбутня операція, диспозиційна надія (загальне очікування позитивних результатів) виступає в якості фактора, що сприяє позитивним психологічним наслідків. Дослідження захисних факторів проти самогубства у афроамериканських жінок показало, що надія була одним з двох захисних факторів, які унікально відрізняються від афроамериканців, які не здійснювали спроби самогубства, від афроамериканок, які зробили одну або кілька спроб самогубства. Попереднє посттравматичний стресовий розлад (ПТСР) інтервенційні дослідження показують, що інтервенції, прискорюють симптоми тривоги. Надія, безсумнівно, є потужним емоційним зміцненням, і до того ж вона не була широко вивчена. Деякі покладаються, що надія в безперервному діапазоні від безнадійного до обнадійливого, в той час як інші вважають, що можна одночасно забезпечити надійним і безнадійним з різних причин. Інструменти можуть бути зосереджені на будь-якому кінці цього континууму (наприклад, Індекс Херт-Хоупа, Шкала Надії Міллера, Шкала Снайдера-Хоупа, Шкала безнадійності Бека) [3, 230-233].

Як ми зрозуміли, надія може виступати у дослідженнях як предметом, так і модератором. Вона може впливати на різні показники життєвої діяльності й навіть формувати їх, тому дана тема потребує детального вивчення у контексті теорій особистості. На сьогодні не багато існує досліджень щодо релігійної надії як модератора впливу на тривогу смерті, яка пов'язана з певними особистісними трансцендентальними пошуками людини, це надає певну складність у дослідженні даного суб'єктивного психологічного явища. Тим не менш, бракує кросс-культурних досліджень

цього феномену, а саме в урахуванні різності конфесій, національної та культурної ідентичності, віку, статі, місцем проживання, соціальної організованості і т.д. Також не вистачає інформації щодо особливості надії різного типу особистостей, яким присутній соціоцентризм, нейротизм, емпатія, певні етичні орієнтири тощо [4, 497-500].

Отже, надія є важливою складовою людського існування, яка стимулює нас, спрямовує, допомагає у подоланні різних життєвих труднощів, сприяє оптимізму, рішучості. Це перспективна база досліджень на якій ще дуже багато роботи та наукових відкриттів.

Література:

1. Том 1 № 1 (2018): Науковий вісник ХДУ Серія Психологічні науки, стаття Мельничук І.Я. «Надія як рушійна сила розв'язання проблеми клієнта у процесі психологічної допомоги». С. 128-132.
2. Особистісний вибір: психологія відчаю та надії / За ред. Т.М. Титаренко. – К. : Міленіум, 2005. – 336 с.
3. Carrie M. Carretta, Sheila H. Ridner, Mary S. Dietrich, Hope, Hopelessness, and Anxiety: A Pilot Instrument Comparison Study, Archives of Psychiatric Nursing, Volume 28, Issue 4, 2014, P. 230-234.
4. Lawrence Kohlberg, PhD, Stages and Aging in Moral Development—Some Speculations, *The Gerontologist*, Volume 13, Issue 4, Winter 1973, P. 497–502.

ФІЛОСОФІЯ ЯК МИСТЕЦТВО

Годулян В. В.

студентка 2 курсу

Міжнародний гуманітарний університет

Науковий керівник: Крижановська Т. О.

кандидат філософських наук,

доцент кафедри мистецтвознавства

та загально гуманітарних дисциплін

Міжнародний гуманітарний університет

м. Одеса, Україна

Чи може бути філософія мистецтвом? Який зв'язок філософії і мистецтва? Ці питання, на нашу думку, піднімають цілий шар проблем, які варто дослідити для більш глибокого розуміння сутності філософії, її ролі в житті як окремої людини, так і людства загалом. Даною роботою, сподіваємось, розкрити актуальність філософського пізнання з нового

ракурсу, показати невичерпність філософського знання як певного роду мистецтва.

Мета роботи постає подвійною: по-перше, вказати, з одного боку, на місце філософії у мистецтві та, по-друге, осмислити філософію як окремий вид мистецтва. Для досягнення цієї мети поставимо перед собою завдання дослідити з історико-філософського ракурсу цю проблему та виділити основні її аспекти. Тобто, у даній роботі будемо торкатись таких питань як синтез декількох наук у одній, її природа та ціль, що саме надає їй силу передаватись із покоління в покоління. Будемо намагатись відповісти на питання: У чому витонченість цього мистецтва? Як ми можемо відчутти його на собі? Основні задачі – висвітлити ці грані філософії, оглянути її з такої, можливо, дещо незвичної точки зору.

Взаємозв'язок філософії та мистецтва має давню історію. В Стародавній Греції це виражалось словом калокагатія (від грецьк. Καλός – прекрасний і ἀγαθός – добрий) – поняття, що виражає гармонію морально-етичного та естетичного вимірів людського буття. Під впливом софістів поширилося розуміння калокагатії як освіченості, високої культури. Платон витлумачував це слово як сумірність душі і тіла, Аристотель – як правильне користування життєвими благами (наприклад, здоров'ям, багатством), інтегрованість внутрішніх людських чеснот, що одухотворяє чуттєві блага. В еліністичну добу це поняття набуває моралістичного характеру, «означаючи певний рівень особистісного розвитку, досягнутий в результаті відповідних духовних вправ» [1, с. 264]. Тобто вже на початку зародження філософії розумове, етичне та естетичне йшли поруч, більше того, – мислилися як невід'ємні одні від одного феномени. Нагадаємо, що центральну філософську ідею Античності можна означити словом «Космос», яке розумілося стародавніми греками в сенсі гармонії, порядку, краси.

Пізніше ці ідеї переосмислювались в добу Відродження. Ціла плеяда діячів того часу поєднувала як філософські, так і естетичні способи осягнення світу. Згадаємо усім відомого Леонардо да Вінчі. Його картини – це особливий філософський світ – натхнений, глибокий, навіть трохи містичний. Віднайдена ним техніка малювання «сфумато», коли світло та тінь майже непомітно переходять одне в одне, розкриває світ як «мерехтливу», «пульсуючу» точку перетину двох вимірів [2]. Це витончене мистецтво досягалось художником протягом багатьох років, маючи на меті висвітлити внутрішній світ людини, зробити його більш об'ємним, насиченим, неоднозначним, пов'язаним з оточуючим, неначе як непомітні повітряні переходи. Це – справжня філософія в мистецтві і мистецтво у філософії. І справді, мистецтво створення образу людини не може не мати філософський контекст.

Усім нам відомо, що слово «філософія» запозичено з грецької мови та його дослівний переклад «любов до мудрості». Варто відмітити багатозначність та насиченість самого терміну, який викликає суміш почуттів, окрилює та надає прагнення до відточення думки – і через серце, і через свідомість. Виникає питання: «Яке визначення можна дати філософії»? На нашу думку, доречним буде порівняння її з духовно-ментальною Конституцією людини. У той же час, розуміємо, що філософія – це шлях. Одразу на думку приходять даосизм, сутність якого можливо виразити цитатою: «Померти щоб народитися. Спустошення заради наповненості» [3].

Гадаємо, що майже у кожної свідомої людини протягом життя формується власна індивідуальна філософія. Вона є відображенням поглядів людини на ті чи інші речі, ситуації, людей і формується із накопиченням досвіду. Варто привести приклад Будди, який випробував на собі аскетичний образ життя. Пережитий досвід вказав на безплідність цього орієнтиру. Істина прийшла до нього без попереджень і він став проповідувати те, що перенесла на собі його душа, те, що він відчув на собі. Тож, робимо попередній висновок, що філософія, окрім пізнання, може бути визначена як віра у власний досвід та певна жага розділити його з іншими, змінити вектор світосприйняття та наповнити свою душу силою, навіть, можливо, з перспективою зміни світу на краще.

Любов до пізнання макрокосмосу – Всесвіту, і мікрокосмосу – людини, насолода красою цих світів приносить щастя згідно думці Григорія Сковороди. «У проповіді філософа на перший план висувається ідея смислонаповненості самого буття, того софійного початку життя в її просвітленості надією та гармонією, який в українському менталітеті був ідейним мотивом протистояння хаосові...» [4]. Осмислення співвідношення мудрості та краси у світі пролягає червоною ниткою через всю творчість українського мислителя. Але справжню красу треба розглядіти. Естетичне – це не стільки те, що отримує та оцінює людина за допомогою органів почуттів, скільки її внутрішня налаштованість на створення краси, перш за все своєю людяністю, гуманністю в самому високому сенсі цього слова.

Філософію, на нашу думку, можна назвати матір'ю більшості видів мистецтва. Літературні, музичні, художні витвори несуть певний філософський сенс. Усе згадане є духовно-ментальним витвором і тим самим несе власну філософію, має можливість доповнювати, відтворювати, певним чином відшліфувати внутрішній світ людини. В цьому сенсі можна навести приклади з власного життя. Великий слід залишили романи Оскара Уайльда та Гі де Мопассана – «Портрет Доріана Грея» та «Милій друже». Чому? Бо вони виявилися тими самими необхідними цеглинками душі. І, вважаю, що кожна людина має твори, які

облагороджують її «душевну атмосферу». Чи то кінострічки, чи пісні тощо. Сутність у тому, що без сенсу вони були би прісні та порожні. Мистецтво без тієї самої начинки «несмачне», а філософія – унікальність, яку несе у собі кожне творіння, надає смак, колорит праці митця. Взагалі, що рухає людину до творчості? Жага самовираження, бажання залишити власний слід в історії людського буття, чи, ще іншими словами, відтворення пізнання за допомогою образів та уяви заради якнайкращого відображення ідеї у людському мозку.

Таким чином, ми поглинули у яскраву історію філософії – у цілий світ, храм, в якому народжуються перлини думки. Філософія – більше, ніж наука. Вона створює ідеальне буття певної людини, – саме через філософське пізнання людина пізнає саму себе та формує свій власний світ та маючи творчий потенціал, має велику можливість відтворити його в умовах повсякдення. Філософія – скарбниця поглядів на певні аспекти життя та цінності. За вікном – XXI століття, і в умовах спрощення процесу мислення цифровою революцією світом будуть керувати люди здатні та схильні до осмислення подій, вчинків, поривів душі. Саме людина філософська має тонку та відточену духовну організацію, створюючи естетику власного світу, вона змінить і оточуюче середовище. Люди здатні думати та мислити, при охочому бажанні, залишать великий слід в історії цілого людства. А чи не є головним сенсом прожити таке життя щоб воно стало історією, вартою бути розказаною та почутою крізь покоління та будь-які радикальні зміни? Філософія – більше, ніж наукова гілка, вона є продовженням зовнішнього у внутрішньому. Вона трансформує та перетворює почуття у пісню, думку – у творіння, мить у цілу вічність. Філософія – це стремління до мудрості через любов. І саме любов робить нас живими та сильними. Тож, якою є філософічна думка опираючись на цей висновок? І з цим питанням, залишаємо їжу для послідувачих роздумів. Сподіваємось, мандрівка яскравим світом матері творчого початку, залишила добрий післямак.

Література:

1. Савельєва М. Калокагатія / Філософський енциклопедичний словник / В. І. Шинкарук (гол. редкол.) та ін. Київ : Інститут філософії імені Григорія Сковороди НАН України: Абрис, 2002. 742 с. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Shynkaruk_Volodymyr/Filosofskyi_entsyklopedychnyi_slovyk.pdf

2. Голубович И. В. Биография: силуэт на фоне humanities (Методология анализа биографии в социогуманитарном знании): монография. Одесса, 2008.

3. Лао-цзи. Дао де дзин / пер. В. Малявина. URL: https://lvivmedievalclub.files.wordpress.com/2015/12/lao_czy_dao_de_czin_perevod_malyavina_v.pdf

4. Кримський С. Філософ, якого «не спіймав світ». Україна Incognita. URL: <http://incognita.day.kyiv.ua/filosof-yakogo-ne-spijmaiv-svit.html>

ПОЦІЛУНОК У МИСТЕЦТВІ

Грецький М. В.

магістрант кафедри образотворчого мистецтва

Херсонський державний університет

Науковий керівник: Думасенко С. А.

кандидат мистецтвознавства, доцент,

доцент кафедри культурології

Херсонський державний університет

м. Херсон, Україна

Поцілунок, мабуть, є найбільш красномовний і поетичний символ кохання і пристрасті. З глибокої давнини історії світового мистецтва відомі поцілунки, трактовані різцем скульптора і пензлем живописця.

Поцілунок також є невід'ємною складовою політичної культури. Існує багато прикладів «політичних поцілунків». Якщо б ми складали топ із поцілунків політиків, то його би очолив Барак Обама. Він цілувався з головою КНР Ху Цзиньтао, з лідером Венесуели Уго Чавесом та з прем'єром Великобританії Девідом Кемероном. Також є багато інших поцілунків серед політиків: Ніколя Сарказі та Ангела Меркель, Брежнєва та Хонеккера. До пандемії могли спостерігати це альтернативне привітання майже всюди, незалежно від гендерної приналежності, посади. Суть поцілунку як привітання існує давно. Люди так дають зрозуміти один одному, що вони налаштовані на позитив. Чи завжди політики налаштовані саме так? Навряд. Так чому ж вони «цілуються»? Іноді це дійсно прояв люб'язності, іноді формальність, а іноді зовсім прояв лицемірства.

У мистецтві, як і у житті, не завжди зображали поцілунок як прояв кохання. «Поцілунок Іуди» Караваджо є тому прикладом. Але зазвичай поцілунок зображався як прекрасне, як прояв любові та теплих почуттів: «Поцілунок» Клімта, Мунка, Магрітта, Тулуз Лотрека, Родена та десятків інших митців представляють поцілунки саме з світлої сторони.

В умовах українських реалій, коли політика є невід'ємною складовою нашого життя, поцілунки політиків надихають митців на творчість та стають об'єктами зображення.

Так один з художників Херсонщини В'ячеслав Машницький створив серію робіт поцілунків політиків. Серія не позбавлена іронії. Адже люди, що зображені на його картинах, не завжди між собою мали добрі стосунки. Наприклад, робота В. Машницького «Ющенко», 2010. Це живописний твір, виконаний у жанрі портрету, в техніці олійного живопису. Здається, що образ Віктора Андрійовича не зовсім схожий на людину, яка посилає усім повітряний поцілунок. Художник намагався передати розчарування тим, що було до нього. Його очі направлені кудись за горизонт, таке враження, що він думає як зробити, щоб народ зміг повірити у нового Президента. Руки, складені для молитви, може саме так художник хотів показати його молитву за Батьківщину, за свій народ. Композиція картини вертикальна, пірамідальна. Колорит картини можна навіть назвати «патріотично сбалансованим». Теплі відтінки тут мають перевагу над холодними, можливо, показуючи більш «тепле» ставлення майстра до персоналії, зображеній на полотні. Світла пляма обличчя і рук поєднана між собою. Рух вертикалей пальців вказує нам на очі Віктора Андрійовича, автор хоче сказати, що в них не мало людяності, впевненості. Фон складається з двох кольорів: жовтий і синій. Ці кольори підкреслюють високу патріотичність Юценка. Як і на всіх роботах цього циклу художник створив реалістичне зображення. Проблемастика картини в тому, що в ній наявні чорні плями.

Наступна робота, яка варта уваги, портрет «Тимошенко», 2011. Обличчя радісне, взяте більш крупним планом, ніж у інших картинах серії. Можливо, це задумано автором для того, щоб глядач зміг краще розгледіти емоцію на обличчі. Нагадує образ Ніки (в давньогрецькій міфології богиня Перемоги). Жест повітряного поцілунку виглядає дуже щирим. Вираження обличчя приємне, але очі закриті, що не дає нам зазирнути у «душу» портрета, довіритися людині. Композиція вертикальна, дуже незвична, схожа на кадр з фільму. Ймовірно, вона посиляє щось позитивне у своєму поцілунку, а, можливо, за «чистим» образом стоїть щось не праведне і зовсім не добре, на що вказує тьма на фоні. Колорит картини більше світлий, ніж темний, що дає нам зрозуміти, що ця людина обраниця світла, а не темряви, окрім того, світло спадає на обличчя з правого боку. Воно виглядає як благодать небес, що налаштовує нас на думку, що ця людина, можливо, є світлою на тлі політичних подій. Автор, ймовірно, симпатизує Ю. Тимошенко, про що говорять теплі відтінки. Широкий пастозний мазок, поєднання реалізму й експресіонізму допомагає майстру передати живу натуру. Творець

цієї картини зміг майстерно передати ніжність, чуттєвість жіночого образу.

Отже, поцілунок – це не тільки жест привітання або прояв любові. Поцілунок – це символ. Символ кохання, символ привітливості, а іноді і навіть лицемірства. Тому художники усіх епох зверталися до нього, адже він дає широку можливість інтерпретації.

HISTORICAL SKETCH OF THE PROCESS OF COGNITION OF TIME AS A REAL PHENOMENON

Guyvan P. D.

*Candidate of Juridical Sciences, Honored Lawyer of Ukraine,
Professor*

Poltava Business Institute

*Higher Educational Institution «Academician Yuriy Bugay International
Scientific and Technical University»*

Undoubtedly, time and time in nature do not occur separately, they are indivisible. We do not know of any phenomenon that does not deal with parts of space and parts of time. Compared with logical convenience, it is possible to imagine a separate space and a separate time, only as our mind in general is accustomed to act in solving a problem. In fact, space and time will be shared only in our imagination. It is obvious that in nature there is only matter, which we disassemble into two main coordinates: space and time [1, p. 419].

In science, the subject of construction is various concepts of the revision of the tile magazine and its connection with the phenomena of the material world, including the temporal dimensions of the development of legally significant phenomena for society. For the most famous with them – real, perceptual and conceptual space and time are divided. Real space-time is postulated as objective forms of existence of matter, conditions of coexistence of objects. Perceptual space and time of expression of conditions of existence and change of our representations and other mental acts of the subject. Finally, conceptual space and time are abstract mathematical structures that can model real space-time relations [2, p. 24]. Therefore, the study of the ontological vision of temporal processes, for which the material as a philosophical category is perceived not because of its specific properties, but because of the general, comprehensive and abstract nature of its manifestations, are relevant. This will allow, both at the general theoretical level and

in the practical plane, the realization that time has a continuous manifestation, which is created in the feeling and transition of a particular person to real material phenomena reflected in the internal duration, creating time of the outside world. Duration – an attribute by which we understand the existence of created things, as they are in reality. Time is not a state of affairs, but only a module of thinking used to explain duration [3, p. 278-279].

People have long tried to understand the passage of time. Time, like space, is an essential attribute of any manifestation of being. After all, every knowledge of a process, material object or other phenomenon is associated with the definition of its spatio-temporal parameters. At the beginning of human history, the importance of spatio-temporal organization of society was, above all, to ensure the survival of the individual. It should be noted that at this stage of awareness of the natural essence of the universe, the emphasis was on the knowledge of space, and only then – time. In the mind of the observer at first there was a clear spatial representation of the phenomenon, while its temporal features to some extent remained uncertain. Therefore, since ancient times in the history of mankind, temporal issues were considered in relation to space, this interaction was an important element in the study of the world. Already in the compilation of ancient myths, the concept of time (along with the concept of space) was not just a coordinate of a phenomenon, but was depicted by powerful forces that control everything. Thus, in the ancient Indian Vedas (about VIII century BC) time (kala) was defined as the personified root cause of existence and a destructive phenomenon. In Hinduism and other dharmic religions, the cyclical nature of time is metaphorically depicted as a kalachakra («wheel of time»). In the religious and philosophical current of Zoroastrianism – Zervanism, time (in the person of God Zervan) was defined as the basis of the foundations that give rise to all other things [4]. Proponents of Orphic teachings in ancient Greece believed that Chronos (the personification of time) created the egg of peace from Chaos and the Aether, gave birth to fire, air and water, and from these elements arose several generations of gods. A serious role in the development of knowledge of time belongs to medieval researchers. They proceeded from the fact that all the temporal stages of existence are due to a higher power (god), so any phenomenon evenly passes through the stages of creation, development and termination. Thus, the time and events that exist in it are irreversible and directed to the future. Cognition can occur taking into account the sequence and unfolding of events, and temporal changes are conditioned and predictable [5, p. 14-15].

Throughout the historical progress of mankind, much research has been devoted to temporal issues and the influence of time on the motion of matter. The question of the temporal arrangement of matter at all times to pay attention to philosophers, or those who considered themselves so, from Confucius

[6, p. 33] to Kim Chen Ir [7, p. 6-7] Problems of space-time organization of matter were studied not only within the framework of philosophical science, but also special: mathematics, physics, other exact sciences, because they are general in nature. In particular, the development of the concept of time and its awareness by man is an integral part of the methodology of historical sciences. Taking into account these scientific developments, special terms appeared that characterized the essence of the temporal properties of the object of observation: biological time, social time, psychological time, etc. In fact, the development of our ideas about the space-time motion of matter are successive stages in the development of human cognition. The cognitive approach is used in the study of the properties of time within physical science. The special science of relationships in time is called chronometry, the interaction of conceptual time with space is studied within chronogeometry.

Scientific research of temporal properties has historically taken place within the notions of time as an absolute, homogeneous phenomenon that has the same parameters at all points in space. Such provisions in science formed the basis of the so-called substantial concept of time, formulated in general by I. Newton in his work «Mathematical principles of natural philosophy». According to its paradigms, absolute space remains motionless and the same everywhere regardless of something external, and time also exists independently in the objective universe, it is a certain substance, pure length, the course and properties of which are determined by itself. The scientist believed that time, like space, can exist independently of objects and phenomena [8, p. 53]. Strictly speaking, if we evaluate the category of time in terms of its absoluteness, taking into account the uniformity and homogeneity of its flow regardless of the movement of system objects, we will inevitably come to the conclusion of unidirectionality and actual immobility of absolute space, which is not true.

In absolute time, science adopts a certain homogeneous quantity, the same for all points in space, which changes continuously from the past through the present to the future. This time is homogeneous, the same at all points in space and does not depend on the motion of matter. According to Newton, absolute time in itself and in its essence, without any relation to something external, flows evenly and is called duration. Absolute time is constant during its motion. The same state, the same duration correspond to the existence of all objects, regardless of the speed of their movement or rest. This theory rejects any connection between the passage of time and the human person, absolute time in its motion cannot be changed, regardless of external circumstances, time floats evenly despite differences in the state, position or motion of objects. These properties, inherent in absolute time, do not follow from anywhere, they are introduced by humans themselves and are axiomatic. This approach to the application of absolute time in science is

quite common, first of all, given its rationality, some real processes are eventually studied in science with the help of these tools. However, we must note that it is still conditional and does not fully reproduce the very essence of such a phenomenon as time, as it considers it as a separate category that does not depend on the material world.

From the study we can draw some conclusions. Through the definition of the essence of such categories as space and time, a person learns about the world. Space is a form within which the interaction of specific material phenomena. Whereas time is the content of such relationships of these objects. We should note the scientific differences on the fundamental question of the mutual comparison of such defining categories as time and being. To overcome the obvious difficulties that arise in understanding the above provisions, it is necessary to move away from standard material estimates of such a phenomenon as time. In most sciences, the subject of the study of temporal characteristics is mainly the main property of time – duration. It is along with postulated qualitative factors such as homogeneity, continuity, focus on the future is the basis of all ideas about time. Based on greater pragmatism and ease of use, the scientific concept of absolute time and the associated mechanism is widely used in systems of applied sciences, including jurisprudence. Absolute time is used quite successfully as the simplest model of real temporal application, but it is necessary to understand the conditionality of the accepted application.

References:

1. Вернадский В.И. Философские мысли натуралиста. М.: Наука. 1988. 520 с.
2. Солдатов А.В. Понятия пространства и времени в структуре естественнонаучной теории. Л.: Изд-во ЛГУ, 1981. 72 с.
3. Спиноза Б. Основы философии Декарта, доказанные геометрическим способом. Приложение, содержащее метафизические мысли. Избр. произв. в 2-х т. М. 1957. Т. 1. 632 с.
4. Глоба П.П. Зерванизм – сокровенное учение зороастризма 1-й Международный Зороастрийский Конгресс, С-П-бг, 28.05.2000 г. URL: http://www.asha-piter.ru/03_02_statji/03_02_ppg_zervanizm_na_kongresse_01.htm
5. Абасов А.С. Пространство. Время. Познание. Баку, Элм, 1986. 122 с.
6. Мудрость Конфуция /Под ред. В.П.Бутромеева, В.В.Бутромеева. М.: ОЛМА Медиа Групп, 2011. 448 с.
7. Ким Чен Ир О философии чучхе. Пхеньян: 91 чучхе, 2002. 202 с.
8. Аскин Я.Ф. Проблема времени: ее философское истолкование. М. : Мысль, 1966. 199 с.

ПРОФІЛЬНА ШКОЛА В УКРАЇНІ У 2011-2017 РР. ЯК ПЕРЕДУМОВА ЯКОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

Загородня А. А.

*доктор педагогічних наук, доцент,
головний науковий співробітник відділу історії та філософії освіти
Національна академія педагогічних наук України
м. Київ, Україна*

Прийнята у 2017 році, нова редакція Закону України «Про освіту» [1] чітко визначила місце профільного навчання в колі загальної середньої освіти та стала передумовою до розвитку якісної професійної освіти. Закон встановив, що профільна середня освіта відповідає третьому рівню Національної рамки кваліфікацій, а з 1 вересня 2027 року строк здобуття профільної середньої освіти усіма здобувачами становитиме три роки. І, починаючи з цього терміну, заклади середньої освіти, функціонуватимуть як самостійні юридичні особи. У такий спосіб норми Закону, прямо вказують на те, що старша профільна школа стане обов'язковою для тих, хто здобуватиме повну загальну середню освіту за академічним спрямуванням, яке орієнтоване на продовження навчання здобувачами освіти на вищих рівнях освіти.

Ще однією важливою ознакою організації профільного навчання став її регіональний характер, тобто охоплення освітніми послугами території більшої як одна адміністративно-територіальна одиниця нижчого рівня. Тому, завдання організації якісного профільного навчання слід розглядати як невід'ємну частину Стратегії розвитку освіти громади і як елемент Обласної (регіональної) Стратегії розвитку освіти, загалом.

З метою якісної та ефективної організації профільного навчання варто дотримуватися запропонованого алгоритму дій (див. рис. 1) [3, с. 43].

Однією з якісних змін у 2017 році стало *обговорення проекту Типового навчального плану для 10-11 класів, який передбачає зміну підходів до формування переліку предметів в 10-11 класах*. Відтак, проект типового навчального плану для учнів 10-11 класів має на меті скорочення кількості обов'язкових предметів (інваріантної складової) – з 22 до 9, що надає можливість школі визначити свій профіль і поглиблено викладати обрані предмети; старша школа має стати профільною, а отже школи самостійно обиратимуть профіль, а діти – обирати необхідний їм профіль навчання; можливість для шкіл створювати власні «спецкурси» для поглиблення профільного навчання [2].

Рис. 1. Алгоритм дій щодо якісної та ефективної організації профільного навчання в старшій школі

Отже, йдеться про викладання вузьких спеціалізованих дисциплін, які є близькими до профілю, що обирає школа; з'являються інтегровані предмети «Література», «Історія», «Людина і суспільство», «Математика». У старшій школі дитина має обов'язково отримати цілісну картину світу. Саме тому, навіть якщо школа обирає для поглибленого вивчення гуманітарні предмети, загальні знання з Біології, Географії, Астрономії, Екології, Фізики та Хімії вона отримує в рамках інтегрованого предмету «Людина і природа», який в такій школі читатиметься 3 години на тиждень. Інтегровані знання з Правознавства, Економіки, предмету «Людина і світ» школярі старших класів отримуватимуть в рамках предмету «Людина і суспільство».

Таким чином, запровадження профільного навчання старшокласників передбачає організацію освітнього процесу, за якої створюються умови, що дають змогу кожному учневі розкрити свої потенціальні навчальні можливості та здібності, а також сприяє забезпеченню рівного доступу до якісної освіти, створення умов вільного вибору в побудові освітньої траєкторії учнів старшої школи незалежно від умов освітнього середовища.

Література:

1. Закон України «Про освіту» (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2017, № 38-39, ст. 380).

2. Загородня А. А. Відображення процесів диференціації в змісті освіти старшокласників (2000-і роки). *Вісник ЗНУ: Педагогічні науки*. 2018. № 1. С. 5–11.

3. Старша профільна школа: кроки до становлення. Методичні рекомендації. / Сеїтосманов А., Фасоля О., Мархлевські В. К., 2019. 52 с.

СУБКУЛЬТУРНА ВІДМІННІСТЬ ПОКОЛІНЬ X ТА Z

Карпеченкова А. О.

*аспірант кафедри культурології, мистецтвознавства
та філософії культури
Державний університет «Одеська політехніка»
м. Одеса, Україна*

Субкультурні течії вже давно є невід'ємною частиною нашого повсякденного життя. За останні п'ятдесят років в світі з'являлись сотні різнотипних субкультур, представниками яких були в переважній більшості підлітки які приєднувались нових течій і своєю діяльністю збагачували та розвивали своє культурне наповнення.

Загально прийнято вважати, що субкультури виникають в якості альтернативи для підростаючого покоління, як більш сприятливе середовище, зі своїми законами та правилами та відмінне від культури оточуючого світу дорослих людей. В даних тезах йде розгляд субкультурних течій в яких приймали участь представники поколінь X та Z та робиться короткий порівняльний аналіз таких.

Якщо говорити стисло про термінологію то під поняттям «молодіжна субкультура» розуміють культуру певного молодого покоління, яке володіє загальними стилем життя, поведінки, групових норм, цінностей та переконань, наявність власних норм, картини світу, які відповідають вимогам певних соціальних категорій молоді, зазвичай присутня зовнішня атрибутика, яка має символічне значення; виростання сленгу. Представниками молодіжних субкультур зазвичай є молоді люди віком від 14 до 22 років зі специфічною соціально-психологічною спрямованістю. На території сучасної України за останні тридцять років набули своєї популярності декілька загальносвітових субкультурних течій, а саме: музичні субкультурні об'єднання, яким притаманно об'єднання навколо музичних смаків та музичні переваги молоді. Серед таких в хронологічному порядку виникнення можна виділити наступні: хіпі (молодіжний рух пацифістів та шанувальників рок-музики), растафарі (музика реггі),

металісти (культ незалежності), анархо-панки хіп-хопери (реп-музика), емокіди (прихильники емо-музики), кібер-панки (відгалуження індустріал-року). Саме музичні субкультури були основними в для підростаючого покоління X і в середині 90х початку 2000 х набули масового характеру.

Що ж стосується нового покоління молоді Z то тут простежується прямий вплив Інтернету та телекомунікаційних засобів спілкування. Так як це дозволяло ставати членом субкультурної течії не виходячи з кімнати, не говорячи про елементарне задоволення потреби спілкування. А такорж значно вплинуло на масовість представників даних течій сере молоді. В першу чергу сюди входить Геймерство. Підгрупи геймерів: квакери; казуальні геймери (комп'ютерні ігри як один з видів розваг); громадські геймери-діячі (комп'ютерна гра як привід для спілкування); тру-геймери (відеоігри як хобі); «зосереджений геймер» (домінуюче бажання – грати); хардкорні геймери (активні учасники кіберзмагань, мережових он-лайн вечірок); прогеймери (геймери, які грають для заробітку). В деякому розумінні сюди ж входять новоявлені Тіктокери та користувачі менш відомих медіа мереж, що ведуть спілкування між собою за допомогою смартфонів та інших гад житів.

Проте існує й безліч молодіжних субкультур них течій участь в яких беруть як представники покоління X так і покоління Z. Наприклад субкультури гламуру як результат сприйняття аристократичних цінностей («аристократична розкіш»). Гламурна субкультура та гламуризація (надання речам, подіям, персонажам гламурного вигляду). Найголовніші риси гламуру – красивий зовнішній вигляд та беззаперечне слідування останнім модним тенденціям. Мажори («золота молодь» – діти забезпечених батьків). Характерні ознаки мажорів: клубний стиль життя; достатня кількість кишенькових грошей; брендові речі, одяг і взуття. Рейверський стиль життя як різновид субкультурних течій також притаманний обом поколінням: нічні дискотеки з потужним звуком та комп'ютерною графікою; вживання галюциногенів з метою «розширення свідомості». Також сюди можна віднести арт-субкультури. Субкультура рольових ігор (історичні реконструкції, екстремальні ігри, реконструкція художніх творів). Субкультура аніме (захоплення японською анімацією). Субкультура манга (захоплення японськими коміксами). Субкультура косплей (костюмована гра з прототипами мультфільмів, аніме, коміксів, легенд, міфів).

Отже підсумовуючи все вищесказане можемо прийти до наступних висновків: Поколінню X в силу певних історичних обставин було притаманно об'єднуватись в переважній більшості, в музичні субкультурні течії. Натомість нов. Покоління Z що виросло з вільним доступом до інтернету, і мало змогу в повній мірі задовольняти свої потреби

в спілкуванні та не підпадати під фактичний вплив оточуючого середовища, в масовості своїй обрало шлях відчуження від світу реального і перехід в світ віртуальний.

Література:

1. Дерев'янка С. П. Психологія молодіжних субкультур : Навчально-методичні рекомендації. Чернігів : НУЧК імені Т.Г. Шевченка, 2019. 76 с.

МЕТОДОЛОГІЧНА ОСНОВА СУЧАСНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ ПОЛІТИЧНОЇ КОРУПЦІЇ

Клим Р. Д.

*аспірантка кафедри політології та державного управління
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича*

*Науковий керівник: **Бурдяк В. І.***

доктор політичних наук, професор,

*професор кафедри політології та державного управління
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
м. Чернівці, Україна*

Політична корупція є однією з найголовніших проблем сучасного світу, яка виникає в середовищі політичних інститутів та здійснює негативний вплив на їх функціонування. Для розгляду можливостей застосування неоінституційного підходу до вивчення політичної корупції, перш за все, необхідне обґрунтування того, що політична корупція може визначатися як інститут.

У науках про суспільство термін «інститут» використовується для позначення: 1) організаційної системи зв'язків і соціальних норм, що регулюють певну галузь суспільних відносин; 2) процедури, спрямованої на задоволення певних потреб суспільства; 3) специфічної форми життєдіяльності людини; 4) зібрання людей, які згідно з поділом праці об'єднуються для досягнення спільної мети; 5) сукупності ролей і функцій, норм і структур, які забезпечують реалізацію інтересів окремих індивідів, соціальних груп, верств або суспільства загалом [4, с. 21].

Особливістю неоінституціоналізму є визнання неформальних інститутів, серед яких є й політична корупція. Так, на думку І. Кушнар'єва, політична корупція – це деструктивний різновид неформальних інститутів підривного партикулярного характеру, який зумовлює неправомірне використання суб'єктами політичного процесу з корисливих моти-

вів ресурсів влади в позасуспільних інтересах, приватизацію публічних ресурсів за умов слабкості формальних і конструктивних неформальних інститутів» [3, с. 175-176].

Політична корупція є опортуністичною поведінкою в політичній сфері, яка вступає у суперечність із декларованими цілями держави задля отримання вигоди (політичної ренти, яку можна розглядати як сукупність індивідуальних (економічних, політичних, правових, духовних та інших) благ, які отримує або може отримати суб'єкт політики понад ті доходи чи інші блага, які еквівалентні затраченій ним праці) [1, с. 188].

Отже, з точки зору неоінституціоналізму політичну корупцію можна визначити як «неформальний інститут, який витісняє формальні, демократично легітимізовані інститути, частково захоплюючи їх або наповнюючи їх середовище; тобто це процес заміщення формальних інститутів, неформальною інституціоналізацією» [3, с. 175].

Також важливе значення для вивчення політичної корупції мають такі напрямки неоінституційної теорії, як історичний неоінституціоналізм (пояснює причини глибокої вкоріненості в окремих суспільствах корупційних практик у всіх сферах життя, зокрема політичній) та соціологічний неоінституціоналізм (досліджує вплив інституту корупції не лише на політичну поведінку, а й політичну ідентичність індивідів, опосередковані соціальним середовищем інституційного впливу на державну політику).

Функціональний апарат неоінституціоналізму дає нам можливість проаналізувати особливості політичної корупції в Республіці Болгарія (РБ) та зауважити, що незважаючи на позитивну антикорупційну динаміку, проблема боротьби з корупцією й досі є актуальною для цієї країни. Часті корупційні скандали, які відбувалися тут ще з 1990-х і не припинилися до цього часу, зумовили хронічну недовіру болгар до політико-управлінських інституцій та місцевих еліт. Прикладами може слугувати ситуація 2014 року, коли до банкрутства був доведений Корпоративний торговий банк – один із найбільших банків РБ, а також березня 2019 року, коли кілька чиновників правлячої партії Громадяни за європейський розвиток Болгарії (ГЕРБ) опинилися в центрі корупційного скандалу, який був названий «Апартментгейт».

Серед причин «живучості» та недосяжності для закону політичної корупції в Болгарії є тотальне кумівство. Кожна новообрана влада призначає «своїх людей» на ключові посади в управлінні державою. Тому будь-яке судове переслідування вищих і вже колишніх чиновників кваліфікується як «політичне переслідування» і ніколи не закінчується доведенням вини та покаранням. Гучні судові процеси тягнуться роками; тих, кого ще нещодавно гучно арештовували та звинувачували, болгарські судді повністю виправдовують, їхні справи «заморожують» або взагалі закривають, а фігуранти таких справ знову висуваються на

виборні посади [2, с. 60]. Прикладом є лідер ГЄРБ Бойко Борисов, який незважаючи на корупційні підозри тричі призначався прем'єр-міністром РБ, а його політична партія отримала перемогу на позачергових парламентських виборах 2017 року, місцевих виборах 2019 року та чергових парламентських виборах 2021 року.

Отже, ми можемо зробити висновки, що неоінституціоналізм як методологічна основа дослідження політичної корупції визначає, що політична корупція є неформальною інституцією, яка впливає на діяльність політичних інститутів, але, водночас, і політичні інститути спроможні впливати на корупцію шляхом проведення дієвої антикорупційної політики.

Література:

1. Гурувська Т. В. Політична рента як центральна проблема нової політичної економії. *Формування ринкової економіки* : зб. наук. праць. Спец. вип. «Методологічні проблеми сучасної політичної економії». Київ : КНЕУ, 2011. С. 185-192.

2. Кушнар'ов І. В. Інструменти боротьби з політичною корупцією у країнах Центральної та Східної Європи: оцінка ефективності на прикладі Румунії та Болгарії. *Політикус*. 2017. № 4. С. 58–61.

3. Кушнар'ов І. В. Теоретико-методологічна концептуалізація поняття «політична корупція». *Вісник Маріупольського державного університету. Сер. Історія. Політологія*. 2017. № 19. С. 172–178.

4. Стойко О. М. Трансформація політичних інститутів у сучасних перехідних суспільствах : монографія. Київ : Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2016. 416 с.

ПОНЯТТЯ «ДРУЖБА» В СОЦІАЛЬНОМУ ВЧЕННІ АРИСТОТЕЛЯ

Корецька М. Е.

студентка 1 курсу

Міжнародний гуманітарний університет

Науковий керівник: Крижановська Т. О.

кандидат філософських наук,

доцент кафедри мистецтвознавства

та загально гуманітарних дисциплін

Міжнародний гуманітарний університет

м. Одеса, Україна

Дослідження такої форми соціальних відношень як дружба цікавило як теоретиків, так і практиків з давен-давен. І це зрозуміло, тому що людина – істота соціальна. Непросто знайти людину яка би жила все своє

життя на самоті. Звісно, є люди, яким властива самотність, але невже людина може з самого дитинства прожити ні з ким не спілкуючись та неконтактуючи? Вважаю, що це неможливо. Вже під час навчання ми знаходимося в оточенні викладачів, однокласників або одногрупників і між нами вже формуються відносини, які в майбутньому можуть перетворитися у дружбу. Дружба на мою думку дуже важлива і є невід'ємною частиною життя більшості людей на землі. Саме тому має сенс дослідити поняття «дружба» і ця тема є актуальною в будь-який час.

Метою дослідження є осмислення поняття дружби з філософської точки зору. Матеріалом нашого дослідження обрано праці класика давньогрецької думки Аристотеля (384–322 рр. до н.е.), який першим спробував теоретично осмислити це поняття.

Проблематика дружби була розкрита Аристотелем у його відомій праці «Нікомахова етика», а саме у таких її розділах як «Книга восьма» і «Книга дев'ята». Прочитавши та проаналізувавши ці дві книги можливо з самого початку побачити, як Аристотель звеличує дружбу, надає значущості дружнім відносинам вважаючи, що «це різновид доброчесності (*αρετή τις*), або щось причетне доброчесності (*μετ' αρετής*), а крім того, це найнеобхідніше для життя» [1]. Він вважає, що ніхто не вибере життя без друзів, навіть маючи всі інші блага.

Про дружбу сперечаються немало. Одні вважають її схожістю, а схожих людей – друзями. Недарма існує дуже відома та життєва приказка: «Подібне притягує подібне» (Річард Бах). Але існує й інша думка: «Суперечливість зближує, різноманітність породжує прекрасну гармонію, і все через розбрат створюється» (Геракліт) [2, с. 276]. Що можна на рахунок цього сказати? Можна погодитись з обома думками, тому що поняття дружби дуже різноманітне, людей та відношення між ними неможливо розуміти однобічно. Але, на нашу думку, більш доречною є друга точка зору, тому що соціальна різноманітність надає людині більш широкий інформаційний та емоційний спектр. Коли люди різні, але, все ж таки, зацікавлені один в одному, їх внутрішній світ стає багатшим, тому що спілкування, обмін думками, різними точками зору розкриває перед людиною нові обрії, які сама вона могла і не побачити. «Дружба – це не тільки саме необхідне для гарного життя людей, але й щось морально прекрасне у цьому світі» [1, с. 329].

Дружба має як моральний, так і естетичний прояв. Дружба, на нашу думку, має безпосереднє відношення до такого феномену як щастя. Адже дружелюбність знаходиться в самій глибині людського серця. Ми відчуваємо себе значно щасливішими, якщо поруч знаходиться справжній друг, який підтримає і допоможе у найрізноманітніших обставинах нашого життя. Навіть держави дружба міцно скріплює, створюючи тим самим атмосферу добросусідських відносин між ними.

«...вважають же ж, що навіть у багатіїв і в тих, хто має посади начальників, надзвичайно велика потреба в друзях: яка ж бо користь від такого достатку, коли відібрана можливість благодіяння, яке виявляється переважно щодо друзів...» [1, с. 327]. Але будь-який соціальний феномен має різноманітний прояв. «Адже щастю людини завжди притаманна яка-небудь користь і задоволення. А тому погана людина – друг у тій мірі, в якій вона є приємною й корисною тому з ким дружить. Однак частіше буває, що погана людина не викликає до себе ніякої любові з боку гідної людини, а всього лише жалість і співчуття до того, що вона настільки дурна. Для дружби необхідні вірність і надійність, а погана людина є зовсім не такою» [3].

Аристотель виділяв три види дружби: дружба за корисність, довершена дружба та дружба заснована на перевазі однієї сторони.

Корисна дружба – насправді дуже жахлива, тому що ти можеш віддавати себе іншій людині, у той час коли їй буде на тебе байдуже, тому що буде думати вона тільки про себе. Така дружба легко розривається, тому що коли ця людина не знаходить в тебе користі, то ти їй вже не потрібен. Але користь також поняття неоднозначне і можна сказати, що коли підлітки дружать їм дуже добре один з одним, але коли виростають – у них вже зовсім інші інтереси та їх шляхи, можливо вважати, що розійшлися, це теж є прикладом корисної дружби. «Із зміною віку і задоволення стають іншими. Ось чому молоді і стають швидко друзями, і швидко перестають ними бути: адже дружба змінюється разом з тим, що приносить задоволення, а в такого задоволення зміна наступає швидко» [1, с. 335].

Довершена дружба – це певний ідеал, щось чарівне та дуже важливе у житті кожної людини. Адже знайти справжнього друга дуже важко та це рідке явище, особливо в наш час. Знайти людину котра буде радіти твоїм успіхам, а не заздрити їм, не залише тебе наодинці з труднощами та проблемами, надасть підтримку та допомогу – справжній скарб. Такі друзі поважають, цікавляться, піклуються та цінують один одного. Коли людина пройшла з тобою важкі періоди твого життя та радіє успіхам, вона з тобою назавжди. Аристотель казав, що коли дві такі людини зустрічаються, то їх дружба вічна. «Цілком зрозуміло, що така дружба постійна, адже в ній поєднано все, що має бути у друзів. Дійсно, всяка дружба існує чи то задля блага, чи то задля задоволення, чи то в безвідносному значенні, чи то по відношенню до того, хто відчуває дружбу, тобто завдяки певній схожості» [1]. У цього типу дружби є лише одна спільна річ між нею та корисною дружбаю – задоволення. Тому що якщо ви дружите заради користі та отримуєте бажане, ви задоволені собою та тим, що отримали. А в довершеній дружбі ви щасливі та задоволені своїм оточенням та спілкуванням з людиною і цьому

також є підтвердження у текстах Аристотеля: «І навіть поміж таких [друзів задля користі або задоволення] дружня приязнь (αἵ φιλίαί) особливо постійна, коли вони отримують один від одного однакове, наприклад задоволення, і не просто [задоволення], а ще й від того ж самого, як, наприклад, буває у дотепних, а не як у закоханого і коханого (μη ὡς ἐραστή καὶ ἐρωμένω). Дійсно, ці останні отримують задоволення не від одного і того ж, але один, бачачи другого, а другий від залицянь закоханого. Коли ж підходить до кінця пора [юності], іноді до кінця підходить і [така] дружба: адже перший не отримує задоволення від споглядання другого, а другий не отримує залицянь від першого. Багато, однак, постійних у дружбі (δίαμείνουσιν), якщо завдяки близькому знайомству (ἐκ τῆς συνήθειας), як люди схожих вдач (ὁμοίθεις ὄντες), вони полюбили вдачі [один одного]» [1, с. 337].

Думаємо, що дружба набагато важливіша за любов, тому що дуже часто буває так, що кохана людина зраджує, а друг не дивлячись ні нащо залишається з тобою. Підтримуємо таку точку зору, що кохана людина повинна бути найкращім другом.

Третій різновид дружби, що виділяє Арістотель – це дружба, що засновується на перевазі однієї сторони. На наш погляд, назвати це дружбою важко, але все ж таки існує такий тип відношень. Як приклад такої дружби, перше, що спадає на думку – стосунки між батьками та дітьми. Достатньо часто можна спостерігати, що в людини немає кращого друга ніж мати чи батько. І це не дивно, бо якщо замислитися, то с батьками людина проводить більше часу, ніж з усіма іншими, особливо у дитинстві, це – найрідніші для неї люди у світі. Також прикладом дружби заснованої на перевазі однієї сторони можна навести стосунки вчителя та учня. Є випадки, коли між вчителем та учнем існує не лише професійний зв'язок, а й дружній, сформований на повазі та підтримці старшою особою молодшої.

Треба зупинитись ще на такому питанні як кількість друзів. Недарма існує дужа старий вислів: «Не май 100 рублів, а май 100 друзів». Але хіба щастя в кількості друзів? Арістотель міркував на цю тему таким чином: «« Скільки» – це, мабуть, не одне якесь [число], але весь проміжок між певними межами. Так що й кількість друзів має межі, і, мабуть, найбільше число друзів те, і яким людина зможе жити разом (адже це й було прийнято за головну ознаку дружби, а що неможливо жити разом з багатьма і ділити себе [між ними] – це цілком ясно. Крім того, нашим друзям також треба бути між собою друзями, якщо вже їм усім випало провести дні один з одним, а при великому їх числі це важко. Важко стає й ділити з багатьма радість і горе, як свої власні, тому що, напевно, доведеться в один і той же час з одним ділити задоволення, а з іншим – гіркоту. Так що добре, очевидно, не побільше

шукати друзів, а стільки, скільки досить для життя разом; дійсно, було б, мабуть, неможливо бути дуже близьким другом для багатьох» [1, с. 411]. Я повністю погоджуюся з цими думками давньогрецького філософа. Навіщо мати неймовірно велику кількість друзів, якщо те не взмозі приділяти їм достатньо уваги, або просто щоб вони були? Краще мати одного друга, з ким буде довершена дружба, ніж десять, яким ви будите повинні лише заради користі. «...дуже близька дружба – це дружба з небагатьма» [1, с. 411].

У підсумку можу сказати, що дружба – поняття глибоке та різноманітне, феномен, що властивий та необхідний кожній людині. Це поняття виділялося поміж всіх інших відносин вже з давніх-давен Аристотелем. Справжня, міцна дружба між людьми – це щастя та подарунок долі, тому що знайти людину з якою буде довершена дружба неймовірно важко, а якщо у вас це вийшло, то її треба берегти. Справжній друг – один з найцінніших скарбів у світі.

Література:

1. Арістотель. Нікомахова етика / пер. з давньогрецьк. В. Ставнюк. К.: Аквілон-Плюс, 2002. 480 с. URL: http://www.ae-lib.org.ua/texts/aristoteles__nicomachean_ethics__ua.htm
2. Антологія мирової філософії. В 4-х томах. Т. 1. Філософія древности и средневековья / гл. ред. В.В. Соколов. М.: Мысль, 1969. 576 с.
3. Москаленко С. М. Дружба в інтерпретації Аристотеля. 2006 р. URL: <http://dspace.pnpu.edu.ua/bitstream/123456789/3223/1/Moskalenko.pdf>

ДЕЯКІ ЗАСАДИ МАРКЕТИНГОВОЇ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ МЕДИЧНОЇ ОСВІТИ

Куліченко А. К.

кандидат педагогічних наук, доцент,

доцент кафедри іноземних мов

Запорізький державний медичний університет

м. Запоріжжя, Україна

Маркетинг є важливим для постачальників послуг чи товарів під час створення, спілкування та відповідей на виклики цільового ринку. Сучасні маркетологи починають з клієнтів, а не з продуктів чи послуг.

Вони більше зацікавлені у побудові стійких відносин, ніж у забезпеченні єдиної транзакції. Їх мета – створити високий рівень задоволеності споживачів, щоб вони повернулися до того самого постачальника. Маркетологи використовували багато традиційних методів, серед яких маркетингові дослідження, дизайн товару або послуг, розподіл, ціноутворення, реклама, рекламний продаж та управління продажами. До цих методів додати нові, пов'язані з інноваційними технологіями та концепціями, щоб залучити клієнтів за допомогою повідомлень й пропозицій [3, с. 93–94]. Вважаємо, що зазначені принципи й методи діють й на ринку освітніх послуг, де, у нашому випадку, постачальниками є заклади вищої медичної освіти.

Укажемо, що інноваційна діяльність має важливе значення для забезпечення сучасної гнучкої системи освіти, що здатна стимулювати інновації в економіці та суспільстві [2, с. 116].

Автори колективної монографії «Маркетингова політика закладу вищої освіти» вважають, що «світові тенденції глобалізації, інтелектуалізації та інформатизації на ринку освітніх послуг вносять корективи у поведінку суб'єктів освітньої діяльності, що актуалізує завдання теоретичного осмислення сучасної ролі освітньої послуги у забезпеченні сталого розвитку економічних систем різних рівнів. Розвиток конкуренції у сфері надання освітніх послуг актуалізує дослідження процесів адаптації закладу вищої освіти до більш жорстких умов господарювання, а також питань підвищення його конкурентоспроможності та якості освітніх послуг як попиту і життєздатності» [1, с. 6].

Коледжі та університети звернулися до маркетингу, сподіваючись, що, продаючи свою послугу, студентських відвідувань стане більше. Крім того, велика конкуренція між закладами вищої освіти спонукає до залучення певних маркетингових стратегій [4, с. 43].

На вебсайті The Scrip (<https://thescript.zocdoc.com/>) наведено основні моменти, про які необхідно пам'ятати під час планування успішних маркетингових стратегій:

- маркетинг не є рекламою, хоча реклама може відігравати значну роль у певній маркетинговій стратегії;
- маркетинг – це постійний процес. Необхідно адаптовувати стратегію до змін у галузі та викликів суспільства;
- маркетинг є інвестицією. Слід не тільки планувати витратити час та гроші на певну маркетингову стратегію, а й відстежувати результати, щоб визначити рентабельність інвестицій та переконатися в успішному результаті;
- маркетинг – зв'язок між постачальником послуг або товару та клієнтами;
- маркетинг буде марною справою, якщо не підтримувати свої вимоги [5].

Варто зазначити, що ці особливості планування маркетингових стратегій дієві не тільки для медичних послуг чи товарів, а й медичної освіти.

В. Пуркареа наголошує на тому, що споживач зазвичай отримує певну інформацію про товар через рекламні ролики у засобах масової інформації. Однак, важлива інформація все ж надходить з рекомендацій або через незалежну експертну оцінку [3, с. 94]. Наприклад, потенційний студент переглядає рекламні відео на телебаченні, у мережі Інтернет, соціальних мережах, проте зважає на відгуки випускників майбутнього місця здобуття медичної освіти, особливо якщо це родичі та знайомі, й апелює до офіційного рейтингу закладу, певних експертних оцінок.

Аналізуючи маркетингові стратегії за [5], констатуємо, що успішними для закладів вищої медичної освіти є такі:

- створення й ведення інформативного офіційного вебсайту;
- створення й ведення блогів;
- створення офіційної сторінки закладу вищої медичної освіти у соціальних мережах, популярних серед потенційних студентів;
- залучення засобів масової інформації для всебічного висвітлення діяльності;
- електронна розсилка актуальної інформації;
- творить онлайн-профілю на різних платформах;
- використання відгуків випускників різних років.

Література:

1. Маркетингова політика закладу вищої освіти : колективна монографія / за заг. ред. Н. Л. Савицької. Х.: ХДУХТ, 2018. 163 с.
2. OECD. *Innovating Education and Educating for Innovation: The Power of Digital Technologies and Skills*. Paris: OECD Publishing, 2016. 153 p. <http://dx.doi.org/10.1787/9789264265097-en>.
3. Purcarea V. L. The Impact of Marketing Strategies in Healthcare Systems. *Journal of medicine and life*. 2019. Vol. 12(2). P. 93–96. <https://doi.org/10.25122/jml-2019-1003>.
4. Rudd D., Mills R. Expanding Marketing Principles for the Sale of Higher Education. *Contemporary Issues in Education Research*. 2008. Vol. 1. No. 3. P.41–52.
5. 12 Best Marketing Strategies for Medical Practices. *The Script* : website. URL: <https://thescript.zocdoc.com/best-marketing-strategies-for-medical-practices/> (Last accessed: 01.04.2021).

ОСМИСЛЕННЯ ФЕНОМЕНУ ЛЮБОВІ (ЗА РОБОТАМИ Е. ФРОММА)

Лазарева А. С.

студентка 3 курсу

Міжнародний гуманітарний університет

Науковий керівник: Крижановська Т. О.

кандидат філософських наук,

доцент кафедри мистецтвознавства

та загальногуманітарних дисциплін

Міжнародний гуманітарний університет

м. Одеса, Україна

Тема любові є однією з «вічних» філософських тем. Багатозначність та смислова насиченість цього поняття обговорюються багатьма філософами впродовж всієї історії філософської думки, починаючи з досократиків. Сучасні філософи також не обділяють увагою цю тему. Можна сказати, що в ХХ та на початку ХХІ століття тема любові переживає певний ренесанс. Це, на нашу думку, відбувається тому, що цивілізаційний розвиток людства, яке крокує по технічно-техногенному та споживчому шляху, потребує наповнення гуманітарними сенсами. І любов постає як один з найзначніших феноменів відтворення людськості у світі. Ця тема завжди обговорюється і є невід'ємною частиною нашого життя.

Метою нашої роботи є осмислення феномену любові, виділення його основних смислів. Матеріалом для роботи ми обрали працю відомого німецького філософа Еріха Фромма «Мистецтво любові».

Еріх Фромм (1900–1980) у своїх роботах вказує на існування двох протилежних орієнтацій характеру: «Любов – це не обов'язково відношення до певної людини; це установка, орієнтація характеру, яка задає відношення людини до світу взагалі, а не тільки до одного «об'єкту» любові. Якщо людина любить тільки когось одного і байдужий до інших ближніх, його любов – це не любов, а симбіотичний союз» [1]. Філософ осмислює любов як не сентиментальне почуття, випробувати яке може всяка людина незалежно від рівня досягнутої ним зрілості. Він хоче переконати читача, що усі його спроби любити приречені на невдачу, якщо він не прагне активніше розвивати свою особу в цілому, щоб досягти прогресивної орієнтації; задоволення в індивідуальній любові не може бути досягнуте без здатності любити свого ближнього, без істинної людяності, відваги, віри й дисципліни [4].

Е. Фромм пише, що перший і серйозний крок, який необхідно зробити, повинен привести людину до усвідомлення любові як мистецтва, причому такого мистецтва, яке можна порівняти з мистецтвом жити. Якщо людина прагне до того, щоб навчитися любити, то вона має поступати точно також, якби хотіла навчитися будь-якому іншому мистецтву [1].

Людина розглядається філософом як істота, котра перебуває в стані глибокого екзистенційного конфлікту. Е. Фромм робить розрізнення людського життя на «справжнє» («буття») та «не справжнє» («володіння»). У першу чергу, буття людини ми можемо пов'язати з творчістю, свободою, і воно завжди протиставляється володінню [3, с. 41]. Людина як істота з біологічними потребами, тобто по суті тварина, все ж наділена розумом, вона має людські потреби, які відрізняють її від тварини. Людина наділена здатністю до усвідомлення власного життя. Людина народжена в природі, вона належить їй, проте відкинута нею. Як істота, котра відрізняється від тварини, людина прагне до свободи, до розкриття індивідуального в собі, проте як істота біологічна, вона не може в собі подолати бажання бути в безпеці, бути частиною певної групи [3, с. 42].

Філософ розглядає декілька проявів любові і осмислює глибинні сенси цих проявів.

Псевдолюбов і «риннок». Ми часто самі не помічаємо як наше оточення впливає на наші цінності, уявлення про те що добре, що погано, що таке любов. Ми живемо в «ринковій системі», де постійно є учасниками обміну з іншими людьми. І духовні, і матеріальні цінності стали об'єктом купівлі-продажу і споживання. На жаль, це є невід'ємною проблемою для більшості, через те, що до любові та відносин вони підходять з тією точки зору: себе вони розцінюють як товар або послугу, так само і іншу людину, потенційного партнера. Кожній дії, поведінці, зовнішності дається оцінка.

Проблема не в тому, щоб раціонально підходити до відносин. Не можна сказати, що підібрати собі людину зі схожими інтересами, цілями, захопленнями – це погано. Проблема з'являється в той момент, коли ми перестаємо дивитися вглиб людини, намагатися розуміти яка вона справжня. «Двоє людей закохуються, коли відчувають, що знайшли найкращий об'єкт, наявний на ринку, зваживши на межі своєї власної цінності для обміну» [2, с. 24]. У підсумку ми отримуємо суспільство одночасно самотніх і егоїстичних людей. Егоїстична людина – це та, яка не любить інших і себе в першу чергу. Вона робить із себе об'єкт споживання і принижує себе тим чином.

Любов як божевілля. Цей тип любові притаманний незрілим особистостям, коли потрібна людина, щоб заповнити порожнечу, не відчувати страх, самотність. Така сила божевілля не означає те, як сильно ми любимо людину, всього лише відображає ступінь наших внутрішніх

проблем. «Спочатку закохані цього не усвідомлюють: насправді вони сприймають силу своєї палкої «одержимості» одне одним як доказ любові, тоді як ці явища можуть лише свідчити про те, наскільки самостіми вони були досі» [2, с. 25].

Віддавати, дарувати, ділитися. Як наслідок ринкової економіки, нам здається, що коли ми щось безоплатно віддаємо, ми втрачаємо; кожен раз, коли даємо, повинні отримати щось відповідне. Але для цілісного творчого характеру «віддавати» – це надзвичайно проявляти своє внутрішнє багатство. Така людина не буде відчувати себе жертводавцем, вона навпаки буде відчувати себе живою, сильною, щасливою, переповненою позитивними емоціями. Ми можемо легко віддавати, коли самі віримо в себе, знаємо хто ми та чого хочемо. У такої здорової людини є віра в себе і свої сили.

Любов до себе та інших. Любов до себе – це не егоїзм. Більше того, егоїзм – це наслідок відсутності вміння любити себе. Здорова людина немає внутрішніх конфліктів, вона знаходиться в гармонії з собою, займається улюблені справою, дізнається щось нове, ділитися цим з іншими й таким чином стає більш щасливою. Егоїст не має всього цього, і найчастіше, ненавидить себе та всередині має порожнечу й голод. Ми не можемо полюбити когось, не люблячи себе.

Розвиток. «Я хочу, щоб ти розвивався як це треба тобі, так, як ти цього хочеш, а не для того, щоб служити мені» [1]. Якщо ми любимо людину і не розділяємо її цінностей, цілей – ми приймаємо і поважаємо. Ми хочемо, щоб ця людина йшла своїм шляхом, а не так, як це нам потрібно.

Випадковість чи мистецтво. Щоб добре малювати, недостатньо знайти красивий пейзаж; щоб добре малювати потрібно мати певні знання, техніку, тощо. Любити – це мистецтво, майстерність. Як і справжній художник, повинен бачити щось особливе в деталях пейзажу, а не шукати кожного разу новий, той самий. Головне те, як він сам вміє малювати. Також і відносини – головне те, як ми самі вміємо любити [1].

У підсумку можемо сказати, що повністю згодні з думками, які висловлює Е. Фромм щодо любові. Любов не вкладається в рамки емоційних почуттів, що можуть спонтанно виникати і так само зникати. Емоційність та чуттєвість скоріше стосуються закоханості, перших спроб у стосунках. Так само любов'ю не є раціональний розрахунок власної вигоди, яку можуть принести певні відношення. Любов – це, по-перше, певний стан внутрішнього світу людини, це – відкритість до світу, бажання принести добро, злагоду, при цьому не порушувати межі інших людей, не підкорюючи їх собі. По-друге, любов – це мистецтво, над яким необхідно наполегливо працювати. Тобто людина може самостворювати себе за допомогою любові, допомагати іншим знаходити себе у світі та реалізовувати свою здатність любити.

Література:

1. Фромм Э. Искусство любить. Исследование природы любви / Пер. Л. А. Чернышёвой. М.: Педагогика, 1990. 160 с.
2. Еріх Фромм. Мистецтво любові / Пер. з англ. В. І. Кучменко. Харків: «КСД», 2017. 192 с.
3. Гречкосій Р. Екзистенційно-особистісний зміст філософії Еріха Фромма. *Філософські обрії*. 2013. № 30. С. 41–49.
4. Косович Ю. Кохання як основа проблеми соціалізації особистості. URL: <http://dspace.pdpu.edu.ua/bitstream/123456789/2776/1/kosovych.pdf>

ОБ'ЄМНА ШРИФТОВА КОМПОЗИЦІЯ В ДИЗАЙНІ ІНТЕР'ЄРУ

Мартинюк Т. О.

аспірант 3 курсу, «Дизайн середовища»

Харківська державна академія дизайну і мистецтв

*Науковий керівник: **Бондаренко І. В.***

кандидат архітектури, доцент,

професор кафедри «Дизайн інтер'єру»

Харківська державна академія дизайну і мистецтв

м. Харків, Україна

За загальним виглядом обсяг відрізняється від площинної форми за рівним розвитком в трьох координатних напрямках: по горизонталі, вертикалі і в глибину. Такий розвиток зумовлює його скульптурний характер. При цьому об'ємна форма як би замикається навколо свого композиційного центру (або осі), відрізняючись компактністю. У такому вигляді вона найкраще сприймається з різних точок простору [3, с. 117]. Тому використання об'ємної форми найбільш раціонально у відкритому просторовому середовищі, а не в умовах замкнутого простору, наприклад поруч з обмежуючою його площиною. Важливою композиційною ознакою об'ємної форми є її геометричний вид. За цією ознакою можна виділити (аналогічно простим плоским геометричним фігурам – квадрату, прямокутника, трикутнику, окружності і т. д.) основні види об'ємних форм, це – куб, паралелепіпед, конус, піраміда, куля і т. д. Кожен з цих видів має свій пластичний характер, обумовлений просторовим співвідношенням утворюють об'ємну форму площин. Зберігаючи один геометричний вид, об'ємна форма може змінювати свій пластичний характер в залежності від ступеня відкритості. Ця

ступінь залежить від заповнення об'ємної форми простором. Залежно від неї обсяг розділяється на три основних види: закритий, напіввідкритий і відкритий. Перший характеризується відсутністю в ньому простору, замиканням формотворчих площин і граничної щільністю маси. Другий – частковим обмеженням форми і різних, в тому числі і профільним, розташуванням в ній площин щодо один одного. Третій – формоутворенням за рахунок використання виключно лінійно-пластичних елементів. Кожен вид виділяється специфічним композиційно-пластичним характером [4, с. 87] Закрита форма монументальна, напіввідчинені – легка, відкрита – зовсім повітряна, пронизана простором (рис. 1). Таким чином, будується розгорнута система різних видів об'ємних форм, що відрізняються геометричним видом і відкритістю. Цією системою виявляється велика різноманітність обсягів при певній схожості і відмінності їх пластичних властивостей. На її основі можна будувати об'ємні композиції, підбираючи відповідно до розв'язуваної завданням схожі або різко відрізняються пластичні елементи.

Композиційний характер об'ємної форми багато в чому проявляється в її внутрішню будову – структурі. Виражається ця структура в кількості і відносному розташуванні основних її елементів. Її крайні стану – моноструктура і поліструктура або форма, зібрана з декількох різнохарактерних з пластики елементів. Коли останні подрібнені і їх так багато, що вони губляться, «розчиняються» в загальній масі об'ємної форми, яка за своїм структурним станом переходить в свою протилежність – в монооб'єм. Чіткість і ясність внутрішньої будови об'ємної форми зумовлює її композиційну виразність. [1, с. 29] У монооб'ємі, або суцільному масиві, багато що залежить від конфігурації і фактурно-рельєфної обробки зовнішніх поверхонь. Композиційний характер об'ємної поліструктури визначає виразне розташування в формі пластичних елементів. Їх випадкове нагромадження, особливо в разі великої кількості, веде до нівелювання цього характеру, утворення аморфного обсягу. І навпаки, чітке виявлення структурних частин, що складають об'ємну композицію, забезпечує їй необхідну художню виразність. Таке рішення особливо значимо при включенні в обсяг різних за пластичним властивостям елементів – лінійних, площинних і, власне, об'ємних. Слід враховувати, що композиційний характер закритої об'ємної форми багато в чому проявляється в тому, наскільки чітко виділяються її межі. У цьому сенсі закрита кубічна форма більш виразна, ніж, скажімо, циліндрична. Однак плавність переходів зовнішніх площин, які формують обсяг, в інших випадках, наприклад, при її яскравому бічному освітленні, може «зіграти на руку» тому, хто будує об'ємну композицію. Це може надати витонченість об'ємної формі. Велике значення у виявленні пластичного характеру об'ємної форми

має її пластичне моделювання. Прийоми такої моделювання надзвичайно різноманітні і підкоряються рішенням різних композиційних завдань. Наприклад, виявлення характеру формотворчих площин, силуету або конфігурації обсягу. На додаток до них виступають прийоми графічної моделювання об'ємної форми. Така моделювання може бути спрямована також на рішення різних композиційних завдань, наприклад, підкреслення верху або низу обсягу, виділення його граней і ін. В принципі кожна композиційна завдання вимагає пошуку свого прийому графіческо– пластичної моделювання об'ємної форми. Зокрема, пластична розробка шрифтових і знакових форм на увазі використання прийому, що зберігає хорошу читаність букв і знаків. Своя моделювання потрібно в рішенні простих об'ємних геометричних фігур, наприклад кубів і паралелепіпедів.

Література:

1. Взаимоотношения формы. Классификация шрифтовых композиций. – [Електронний ресурс]: – Режим доступу: http://life-prog.ru/1_1291_harakteristiki-kompozitsii-shriftovoy-grafiki.html
2. Искусство шрифта. Работы московских художников книги 1959 – 1974 гг. М.: Книга, 1977.
3. Лебедева Е.В., Черных Р.М. Искусство художника-оформителя. М. : Советский художник, 1981.

СУЧАСНІ ФОРМИ РОБОТИ У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ КОНСУЛЬТАНТІВ ЦЕНТРІВ ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ COVID-19

Махновець Ю. А.

*старша викладачка кафедри філософії і освіти дорослих
Центрального інституту післядипломної освіти
ДЗВО «Університет менеджменту освіти»
Національної академії педагогічних наук України
м. Київ, Україна*

Процеси, які відбуваються у системі освіти України, визначають актуальність важливої проблеми – професійний розвиток педагогічних працівників в умовах пандемії COVID-19. Відкритими залишаються питання, які потребують реальних дієвих змін у системі роботи центрів

професійного розвитку педагогічних працівників, опанування нових компетентностей, інноваційної відкритості та активності педагогів Нової української школи в умовах пандемії. Виникає потреба у новому баченні значень форм роботи у професійній діяльності консультантів центрів професійного розвитку педагогічних працівників та усвідомлення необхідності опановувати сучасні інноваційні форми роботи як основи для професійного розвитку педагогічних працівників та нової якості освіти в цілому.

У Законі «Про повну загальну середню освіту» зазначено, що з метою забезпечення професійного розвитку педагогічних працівників, здійснення їх науково-методичної підтримки у системі загальної середньої освіти функціонують центри професійного розвитку педагогічних працівників [6].

Відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України від 29 липня 2020 р. № 572 «Деякі питання професійного розвитку педагогічних працівників», Закону України «Про повну загальну середню освіту» (частина третя ст. 52), Закону України «Про освіту» (ст. 75), «Положення про центр професійного розвитку педагогічних працівників» відбулися зміни у завданнях ЦПР ПП, а саме: узагальнення та поширення інформації з питань професійного розвитку педагогічних працівників; координування діяльності професійних спільнот педагогічних працівників; формування та оприлюднення на власному веб-сайті бази даних програм підвищення кваліфікації педагогічних працівників, інші джерела інформації (веб-ресурси), необхідні для професійного розвитку педагогічних працівників; забезпечення надання психологічної підтримки педагогічним працівникам; організація та проведення консультування педагогічних працівників, зокрема з питань: планування та визначення траєкторії їх професійного розвитку; проведення супервізії; розроблення документів закладу освіти; особливостей організації освітнього процесу за різними формами здобуття освіти, у тому числі з використанням технологій дистанційного навчання; впровадження компетентнісного, особистісно орієнтованого, діяльнісного, інклюзивного підходів до навчання здобувачів освіти і нових освітніх технологій [7].

Вагомою теоретичною цінністю вивчення проблеми організації та вдосконалення методичної роботи; застосування традиційних та нетрадиційним форм організації методичної роботи у закладах післядипломної освіти набули праці таких науковців як Ю. Бабанський, Н. Бібік, Г. Бондаренко, Н. Василенко, М. Вашуленко, М. Виговський, Є. Голант, М. Дарманський, І. Жерносек, В. Ільїна, О. Полєвікова, О. Половенко, М. Поташник, О. Савченко, Т. Сорочан, М. Скрипник, І. Титаренко, П. Лебедева, К. Ушинський, Л. Хомич, Л. Хоружа тощо. Проте виникає актуальність та потреба у більш ґрунтовному дослі-

дженні організації сучасних форм роботи у професійній діяльності консультантів центрів професійного розвитку в умовах пандемії COVID-19.

Важливим аспектом роботи консультантів центрів професійного розвитку педагогічних працівників, які організують і проводять різні форми роботи з педагогами, є свідомий підхід, уміння оптимізувати ці форми роботи. Необхідно навчитися приймати оптимальні рішення в умовах пандемії COVID-19, які дозволять оперативно досягнути поставленої мети.

Як свідчить аналіз практики, в Україні найпопулярнішими освітніми платформами є такі: Moodle, Google Classroom, WebTutor, iSpring, Collaborator, SAP LSO, Edmodo, Мій клас (українська платформа), ClassDojo та ін [8].

Нами було проаналізовано веб-сайти досвіду роботи новостворених центрів професійного розвитку педагогічних працівників з різних областей України щодо використання консультантами сучасних форм роботи в умовах пандемії COVID-19.

Консультанти таких комунальних установ як центр професійного розвитку № 2» Костянтинівської міської ради Донецької області [9], центр професійного розвитку Вінницької міської ради [10], центр професійного розвитку Білоцерківської міської ради Київської області [11], центр професійного розвитку Куп'янської міської ради Харківської області [12], центр професійного розвитку Новоселицької міської ради Чернівецької області [13], центр професійного розвитку Дрогобицької міської ради Львівської області [14], центр професійного розвитку Коблівської сільської ради Миколаївської області [15], центр професійного розвитку Сумської міської ради [16], центр професійного розвитку Полтавської міської ради [17], Одеський центр професійного розвитку педагогічних працівників [18] використовують у своїй професійній діяльності з педагогічними працівниками такі онлайн форми роботи: вебінари, методичні івенти, воркшопи, вебквести, тренінги, семінари-практикуми, ZOOM-конференції, школа удосконалення професійних компетентностей, школа цифрових навичок, школа фасилітаційного лідерства, школа емпатії, школа молодого спеціаліста психологічної служби, клуб працівників психологічної служби, школа молодого учителя, майстер-класи, педагогічні мости, освітні дайджести, педагогічні майстерні, проблемні «круглі столи», тимбілдинги, онлайн-зустрічі, онлайн-марафони, онлайн-консультування тощо.

Зауважимо, що універсальну форму роботи у професійній діяльності консультантів важко визначити в умовах пандемії COVID-19. Вагоме значення має системність та конкретність в основі процедури оптима-

льного вибору варіантів сучасних форм роботи у професійній діяльності консультантів.

Як бачимо, діяльність новостворених центрів професійного розвитку педагогічних працівників базується на принципах відповідності стандартам якості освіти, вимогам педагогічної теорії та практики, постійного вдосконалення консультативно-супервізійних послуг, варіативності вибору способу самореалізації, сталого партнерства, академічної доброчесності, свободи та є локомотивом професійного розвитку педагогічних працівників в цілому.

Отже, досвід організації сучасних форм роботи у професійній діяльності консультантів центрів професійного розвитку педагогічних працівників з педагогічними працівниками показує, що головне завдання консультантів – створення системи безперервної освіти з метою формування мотивації педагога до самоосвіти та самовдосконалення, орієнтацію на впровадження новітніх соціально-педагогічних проєктів, враховуючи можливості сучасних цифрових технологій, науково обґрунтованих механізмів управління розвитком інноваційного потенціалу закладів загальної середньої освіти.

Для досягнення якісно нових результатів у професійній діяльності консультантів центрів професійного розвитку педагогічних працівників важливо оволодіти всією сукупністю засобів оптимізації, а саме: орієнтація на запити та потреби педагогів; комплексне планування мети та завдань; організація та координація професійних спільнот; індивідуалізація професійного розвитку педагогів; психологічна підтримка, орієнтація на результат; виявлення відповідності результатів реальним можливостям педагогів та нормативам затрат часу; рефлексивний аналіз.

Отже, проаналізувавши досвід роботи новостворених центрів професійного розвитку педагогічних працівників у застосуванні сучасних форм роботи у професійній діяльності консультантів можна стверджувати, що система роботи центрів професійного розвитку спрямована на безперервний професійний розвиток педагогічних працівників, синергетичну взаємодію зацікавлених сторін на основі ціннісних засад та сталого партнерства, зміну освіти за рахунок трансформації професійного досвіду та впровадження інновацій в цілому.

Перспективи подальших розвідок вбачаємо у детальному системно-му аналізі досліджуваної проблеми.

Література:

1. Бондаренко Г. Л. Нетрадиційні форми роботи методичних об'єднань учителів початкової школи // Початкова школа. 2016. С. 4–8.

2. Василенко Н. В. Науково-методична робота в школі / Н. В. Василенко – Х.: Вид. Група «Основа», 2013. 176 с. – (Серія «Абетка керівника»).

3. Єрмола А. М. Технологія організації науково-методичної роботи з педагогічними кадрами: наук.-метод. посіб. / А. М. Єрмола, О. М. Василенко – Харків: Курсор, 2006. 312 с.

4. Жерносок І. П. Професіограма директора школи нового типу: ліцею, гімназії, колегіуму / І. П. Жерносок // Управління освітою. 2004. № 20. С. 8–9.

5. Закон України «Про освіту» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>

6. Закон України «Про повну загальну середню освіту» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text>.

7. Положення про центр професійного розвитку педагогічних працівників. Постанова Кабінету Міністрів України від 29 липня 2020 р. № 672. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/672-2020-%D0%BF#Text>

8. Організація освітнього процесу в школах України в умовах карантину: аналітична записка / Л. Гриневич, Л. Ільч, Н. Морзе, В. Прошкін, І. Шемелинець, К. Линьов, Г. Рій]. Київ: Київський університет імені Бориса Грінченка, 2020. 76 с. URL: <https://www.irf.ua/publication/organizacziya-osvitnogo-proczesu-v-shkolah-ukrayiny-v-umovah-karantynu-2020/>.

9. Центр професійного розвитку № 2» Костянтинівської міської ради Донецької області. URL: <https://krmk.org.ua/>

10. Центр професійного розвитку Вінницької міської ради. URL: <https://mmk.edu.vn.ua/>

11. Центр професійного розвитку Білоцерківської міської ради Київської області. URL: <http://www.nmc.org.ua/>

12. Центр професійного розвитку Куп'янської міської ради Харківської області. URL: <http://cprpp.kupyansk-rada.gov.ua/>

13. Центр професійного розвитку Новоселицької міської ради Чернівецької області. URL: <https://n-cprpp.com/>

14. Центр професійного розвитку Дрогобицької міської ради Львівської області. URL: <https://cprppdmr.org.ua/%d0%bf%d1%80%d0%be-%d0%bd%d0%b0%d1%81/>

15. Центр професійного розвитку Коблівської сільської ради Миколаївської області. URL: oblivska-gromada.gov.ua/news/1605252118/?fbclid=IwAR2h1WGJZZguG26SrbZ2zVTwpDV7R0-K87I1rGnuR0G9AtjrPIynK13MsiM

16. Центр професійного розвитку Сумської міської ради. URL: <https://sites.google.com/view/centrprppsmr/>

17. Центр професійного розвитку Полтавської міської ради. URL: <https://cprpppoltava.wordpress.com/>

18. Одеський центр професійного розвитку педагогічних працівників. URL: <https://ocprpp.od.ua/>

МОЛЬФАРСТВО ЯК УНІКАЛЬНИЙ КУЛЬТУРНИЙ ФЕНОМЕН

Мокрова В. В.

студентка I курсу спеціальності «Фармація»

Міжнародний гуманітарний університет

Науковий керівник: Уварова Т. І.

кандидат мистецтвознавства, доцент

Міжнародний гуманітарний університет

м. Одеса, Україна

В період незалежної України відновлюється інтерес до власної матеріальної й духовної культури, у тому числі і до мольфарства, як унікального явища української культури.

З давніх-давен в Карпатах живуть люди, які володіють досконалими знаннями про Людину, тонко відчують Всесвіт і Природу, можуть у стані трансу спілкуватися з душами померлих та виліковувати тяжко хворих. Їх називають по-різному: ворожбитами, відунами, віщунами, цілителями, відьмаками, чарівниками, примівниками, кудесниками, хмарниками, планетниками, мольфарами... «У надрах дещо закритого природного регіону (гірський ландшафт), певної ізоляції від інших етнічних поселень мольфарство таки мусило з'явитися як культурний феномен і як потужна система захисту, протидії й допомоги, можливо, єдиний осередок таємничої людської сили й енергетичної спроможності вирішувати поточні проблеми фізичного, емоційно-психологічного та громадського життя, а почасти й морального» – пише у своїй статті дослідниця В. Блощинська [1, с. 118].

В Карпатах слово «мольфар» побутує, в основному, у гуцулів, воно оповилося різноманітними легендами і стало асоціюватися із карпатськими шаманами. Вперше, в Україні про мольфарів заговорили після виходу повісті Михайла Коцюбинського «Тіні Забутих Предків», котра відразу стала класикою української літератури, ще пізніше – після екранізації цього твору режисером Сергієм Параджановим, якого захопив світ гуцульських традицій. З великою пошаною завдячуємо їм обом за величезний внесок в українську культуру, завдяки чому цілий світ

дівнався про цей загадковий субетнос, гуцулів глибоко шанують і поважають.

А чому ж мольфарів назвали саме мольфарами? Цікаву аналогію з «мольфар» зустрічаємо у давньоруським слові «молнія», себто грім, блискавка. Молот бога-громовержця Тора теж звався – «мольнір». Більшість мольфарських обрядів пов'язано саме з цим природним явищем. Дерево, уражене блискавкою – вважали священним, з нього виготовляли сакральні мольфи – заговорені предмети, які володіють магічними властивостями, та гуцульські етнічні інструменти, які відрізнялися неабиякою гучністю та мелодизмом, могли вводити людину в транс, лікувати звуком. Були у мольфарів і громові палиці – ними відганяли грозові, градові хмари. Як бачимо, мольфарство – велике мистецтво і надзвичайна відповідальність, у першу чергу, перед собою, перед нащадками, перед народом.

Мольфари – наша автентика, те, що робить нас унікальним і самобутнім народом, цікавим для світу. Видатний український етнограф В. Шухевич у своїй праці «Гуцульщина» досліджуючи мольфарство пише, що «мольфар – глибоко віруюча людина, яка дає світу зрозуміти одну істину: «Свято шануй рідних Богів і Предків, живи в злагоді з Природою і самим собою, чини по совісті, а якщо шукаєш Вищого Знання – пізнай себе...» [4].

Відомий мольфар Михайло (1930-2011), уродженець села Верхній Ясенів, розповідав про особливості мольфарства. «Раз на рік на дванадцять днів я захожу у печеру і складаюся там як у лоні матері дитина. Я повністю розчиняюсь, виключаю пам'ять, дихання і залишаюсь там без руху, їди та води. Якби хто перевірів мій пульс то подумав би, що я мертвий. Для цього потрібне довге тренування. Роками я займався, щоб досягти цього. Нащо воно треба? На протязі року люди приходять із злоякісними вібраціями свого горя і все це іде на мене. Я поглинаю це все. Щоб від всього цього очиститься я роблю «заземлення» у печері. Якщо б хто нетренований зі мною пішов, то він би звідти вже не вийшов» [1, с. 91].

Мольфар має бути глибоко духовною особистістю, так як він звертається до Бога та небесних сил з проханням про допомогу. Якщо мольфар чинить несправедно і порушує закони Природи, він може бути позбавлений магічних можливостей – висловлювався карпатський мольфар Михайло Нечай [4]. Мольфари традиційно вели усамітнений спосіб життя. Вони селилися, переважно, на окраїнах високогірних сіл, біля стрімких потоків чи скель, де важко було досягнути, адже для того, щоб мольфарити карпатським шаманам потрібен був спокій. Проведення магічних практик вимагають неабиякого душевного стану та концентрації.

Не всі мольфари обов'язково були похилого віку. «Іноді їх неможливо упізнати – чи то вуйко, чи старець» – пише у своїй книзі «Пошуки заповітного царства» Олег Гуцуляк. – «Через те, багато хто споріднює їх зі старослав'янськими волхвами» [3, с. 98].

Доповнює образ мольфара чорний кіт. Саме чорні коти неодмінні учасники магічних обрядів і таїнств з давніх-давен. Українська дослідниця Г. Бердник, досліджуючи мольфарство пише, що гуцульський мольфар Михайло Нечай, зазвичай, до своїх гостей виходив з чорним котом на ім'я Млинцур, й не дивно, тому що саме чорний кіт тонко відчуває ауру людини, енергетику, уловлює її думки, може визначити хворе місце, а також захищає свого володаря від усіх можливих вроків та псувань, відвертає блискавки від оселі. Кіт для мольфара – своєрідний оберіг» [1, с. 213].

Через їхні надзвичайні здібності та малочисельність, мольфарів боялися й водночас цінували, їх вважали покровителями сіл, на них покладалася духовна відповідальність за їх мешканців, захист від природних стихій і потусторонніх сил. У критичних ситуаціях саме в мольфара шукали порятунку, через що їх часто порівнювали навіть з Богами. У повісті «Тіні Забутих Предків» якраз про це йдеться: «З другого боку, на найближчій горбі, сусідив Юра. Про нього люди казали, що він богує. Він був як бог, знаючий і сильний, той градівник і мольфар. В своїх дужих руках тримав сили небесні й земні, смерть й життя, здоров'я маржини й людини, його боялись, але потребували усі...».

Озброєні вірою, уміннями, знаннями, які передавалися на дуже вузькому контактному рівні, досягали серйозних результатів у лікуванні не тільки фізичних хвороб, але й душевних. Свого роду мольфари виявилися «швидкою допомогою» там, де на іншу очікувати була марна справа [2, с. 292].

Отже, мольфарство – рідкісний феномен, етнічно унікальний культурний здобуток не тільки карпатської, а і української культури у цілому. Дослідження мольфарства ще потребує усебічного наукового дослідження. Подальше вивчення мольфарства дозволить краще розуміти саму природу та сутність мольфарів українських Карпат та їх впливу на культуру сучасної України.

Література:

1. Бердник, Громолиця Знаки карпатської магії (Таємниця старого мольфара). Київ, 2006. 368 с.

2. Блощинська В. Культ карпатської магії як феномен гуцульської культури. *Карпати: людина, етнос, цивілізація*. 2014. Вип. 5. С. 277-293. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/karlel_2014_5_27 (дата звернення: 6.04.2021).

3. Гуцуляк О.Б. Пошуки заповітного царства: міф – текст – реальність: монографія, Івано-Франківськ, 2007. 540 с.

4. Карпатські мольфи і мольфари. Таємниці, факти, припущення. URL: <http://viche-boroslava.org.ua/index.php/ukrainskyi.../113-molfarstvo-karpaty> (дата звернення: 10.04.2021).

МІСЦЕ ПОЛІТОЛОГІЇ СЕРЕД СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНИХ ДИСЦИПЛІН

Морарь М. В.

доктор політичних наук,

професор кафедри суспільно-гуманітарних наук

Таврійський державний агротехнологічний університет

імені Дмитра Моторного

м. Мелітополь, Запорізька область, Україна

Політична наука посідає одне з провідних місць в системі суспільних наук. Як наука про політику, про закономірність діяльності з керівництва та управління суспільством на основі публічної влади покликана не лише надавати політичні знання, на основі яких формуються уявлення щодо форм і способів функціонування громадянина у політичному, правовому, економічному та культурному полі демократичної держави, але й утверджувати її свідому громадянську позицію. Політичні знання потрібні сьогодні будь-якій людині, незалежно від її професійної приналежності, оскільки, живучи в суспільстві і бути вільним від політики неможливо. Для того, щоб не бути пасивним об'єктом впливу з боку охочих до влади людей, потрібно не тільки брати участь у політиці, а й мати наукові знання про неї та керуватись ними на практиці. Джерелом таких знань є окрема наука – політологія.

Політологія, як одна з впливових гуманітарних дисциплін, слугує одним з елементів формування, збереження і вдосконалення концентрованого досвіду освоєння людиною природного і соціального світу. Політична освіта зближується з національною культурою в тому разі, якщо вона синтезує в собі цінності, норми, досвід духовної діяльності власного суспільства. Політична самосвідомість, як і культура, завжди визначається конкретною національною формою. Політична наука й освіта формують гуманітарне знання, яке є мінливим полем пошуку людиною ідеалу, власного шляху у своєму житті. В цьому розумінні, на думку науковців, індивід виступає суб'єктом культуро творчості, оскільки він своїм

пошуком утверджує культуру вибору, толерантності, згоди. Політична освіта як раціональний компонент політичного виховання є в свою чергу складовою політичної соціалізації. В загальній практиці застосовують цього поняття вузько визначають як процес отримання систематизованих знань про політичне життя суспільства [2, с. 51].

Політична освіта здатна виступити своєрідним та ефективним механізмом формування сучасного громадянського суспільства та його включення, поруч з державою, у вирішення, проблем, породжених переходом суспільства до демократичних засад розвитку. Така посередницька роль політичної освіти між процесом пізнання політичного світу та його перетворення ґрунтується на об'єктивних законах цього світу. Адже свідомо змінювати щось у політичному житті можна лише розуміючи об'єктивний зміст політичного процесу та можливі шляхи і засоби бажаних змін. Але, як справедливо вважає С. Бесклетний, недостатнім є усвідомлення цих аспектів лише частиною суспільства. Для забезпечення реформування політичних відносин необхідна свідома діяльність абсолютної більшості громадян, які здатні виступити активними та свідомими учасниками перебудовчих заходів з метою подолання перешкод на шляху удосконалення взаємовідносин у суспільстві. Отже, мова йде про певний комплекс цінностей, вмінь та знань громадян, сформованих системою політичної освіти, які забезпечують їм свідому участь і позицію в політичному житті, можливість виокремити власні політичні інтереси та зіставити їх з інтересами інших та всього суспільства [1, с. 510]. Відомо, що цей комплекс політична наука кваліфікує як політичну культуру громадян.

Система освіти є одним з найвпливовіших серед внутрішніх та зовнішніх факторів формування політичної культури громадян України. Навчальні заклади мають широке поле діяльності щодо формування загального рівня політичної культури суспільства. Основна роль у цьому належить гуманітарним дисциплінам. Саме гуманітарна складова вищої освіти забезпечує духовно-культурний розвиток кожної особистості.

Гуманітарна політика є важливим чинником суспільного життя. Її сутність, зміст, принципи і практична діяльність її інституцій потребують сьогодні підвищеної уваги. В цьому контексті декілька слів щодо сутності гуманітарної політики. Кажуть, О. Македонський так висловлював щодо свого духовного наставника Аристотеля: «Я вклоняюсь перед ним нарівні зі своїм батьком, бо якщо батько дав мені життя, то Аристотель – це те, що надає йому ціну». Переносячи ці слова на всю гуманітарну політику, як відзначає В. Андрущенко, можна сказати, що її сутність полягає у визначенні сенсу суспільного життя, того, що надає цілеспрямованості і виправдання всій нашій життєдіяльності. Коли такого сенсу не має, зникає почуття невизначеності, невпевненос-

ті, надії, безвідповідальності і, в кінцевому підсумку, розпад суспільства як цілісності. Сьогодні у нас, на жаль, не визначені задовільним чином загальнозначущі цінності, які б поєднувало суспільство.

Нині гуманітарні знання, рівень освіти, її практична орієнтація розглядаються науковцями як необхідне джерело розвитку політичної системи суспільства, в якому не тільки зростає значення гуманітарної освіти, а й змінюються її зміст, форми та методи. Сьогодні освіта повинна прилаштуватися до таких ключових чинників, як глобалізація, постійно змінна технологічна ситуація, революція в інформації і комунікації і, як наслідок, прискорення темпу соціальних змін. В Україні діюча освітня система не в повній мірі задовольняє сучасні потреби суспільства і потребує поширення процесів гуманізації. Результатом цього процесу повинна стати гуманістична система освіти, яка створює умови для розвитку вільної творчої особистості з високим рівнем знань та духовності [4, с. 194]. Гуманістична освітня парадигма має стати основою для формування широко освіченої, патріотично налаштованої, креативно підготовленої особистості. У сучасному суспільстві система освіти як соціальний інститут забезпечує систематичну багатоаспектну взаємодію індивіда та суспільства, сприяє успішній соціалізації, формуванню гуманістичної спрямованості соціальних процесів. Водночас, реальна ситуація свідчить, що значення гуманітарної освіти недооцінюється, а її якість не завжди відповідає характеру тих труднощів, що стоять перед сучасним світом.

Наприклад, з введенням у навчальний процес поділу дисципліна «нормативні» та «вибіркові», студент отримав можливість відмовлятися від тих предметів, які, на його думку, не є необхідними в оволодінні майбутньою професією. Для більшості студентів технічних вузів такими є гуманітарні дисципліни, які в основній своїй більшості опинилися в переліку дисциплін «по вибору». Як наслідок, справедливо відзначає Є.Швець, це може негативно позначитися не лише на загальному рівні освіченості майбутніх спеціалістів, але й на збереженні їх національної самосвідомості та ідентичності [3, с. 35].

Владним структурам час зрозуміти, що тільки освіта може сформувати націю, що тільки вона належно може поширити українську національну ідею. Освіта повинна рости націю, тому назріла необхідність переосмислення пріоритетів державної політики у сфері гуманітарної політики.

Література:

1. Бесклетний С.Є. Політичні науки як чинник формування політичної культури особистості. *Гілея : науковий вісник*. Київ, 2012. Вип. 65 (10). С. 505-514.

2. Іванов М.С. Політична освіта в контексті політичних трансформацій суспільства : монографія. Миколаїв : Видавництво МДГУ ім. П. Могили, 2004. 280 с.

3. Напрями удосконалення гуманітарного розвитку України: соціо-антропологічні, соціокультурні та соціоосвітоглядові виміри. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції 22-23 листопада 2013 р. Запоріжжя : ЗДІА, 2014. 284 с.

4. Часова К.С. Гуманізація освіти. *Педагогічний процес: теорія і практика* : збірник наукових праць : Київ, 2013. Вип. 4. С. 194-201.

ПОНЯТТЯ «КІНЦЯ ІСТОРІЇ» В ФІЛОСОФІЇ Ф. ФУКУЯМИ

Онучина Є. В.

студентка 2 курсу

Міжнародний гуманітарний університет

Науковий керівник: Крижановська Т. О.

кандидат філософських наук,

доцент кафедри мистецтвознавства

та загальногуманітарних дисциплін

Міжнародний гуманітарний університет

м. Одеса, Україна

Осмислення історії людства завжди викликало зацікавленість науковців багатьох сфер – істориків, соціологів, політологів, соціальних філософів та інших. Намагання побачити головне, загальне, те, що поєднує, класифікує та певним чином упорядковує численні історичні феномени та процеси більш за все притаманне філософському типу мислення. Обрана нами тема піднімає важливу проблему розуміння меж та етапів історії, особливостей їх інтелектуального осягнення на сучасній стадії розвитку людства. Роботи Ф. Фукуями в цьому відношенні спричинили чимало дискусій та сприяли новій хвилі звернень до загальнолюдської історії та формуванню різноманітних думок з цього приводу. Як пише український дослідник Д. Травін, «30 років тому, в бурхливому 1989 році, коли країнами Центральної та Східної Європи пронеслася хвиля оксамитових революцій, американський мислитель Френсіс Фукуяма заявив про кінець історії в статті, яка відразу стала знаменитою.... Розмову про кінець історії не варто сприймати надто прямолінійно. Мова не йде про припинення всякого історичного

руху...» [4]. Що ж має на увазі Ф. Фукуяма? Осягнути це ми спробуємо в цій роботі.

Метою нашого дослідження є усвідомлення поняття «кінець історії» в працях Ф. Фукуями. Згідно з цією метою визначимо такі завдання: – коротко представити основні погляди Ф. Фукуями щодо історичного процесу; – проаналізувати поняття «історія» в розумінні Ф. Фукуями; – виділити основні смислові вузли, що відображаються в понятті «кінець історії» згідно з ідеями, що висловлює Ф. Фукуяма в своїх роботах.

Фукуяма (Fukuyama), Френсіс (1952) – американський політолог, футуролог, автор концепції «кінця історії». Головна праця – «Кінець історії і остання людина» (1992), яка стала однією з найпопулярніших праць кінця ХХ ст. Книга написана на основі статті «Кінець історії?» (1989), у якій Ф. Фукуяма стверджував, що «за останні роки у світі виник небувалий консенсус із приводу легітимності ліберальної демократії як системи правління» [5] (який підсилювався поступовою поразкою конкуруючих ідеологій – фашизму, комунізму та ін.). Прагнучи спрогнозувати характер і напрямок розвитку сучасного світового політичного процесу, Ф. Фукуяма стверджує, що поширення по всьому світу західних (демократичних) цінностей і ліберальних принципів функціонування економіки неминуче приведуть до формування ліберальної демократії, що являє собою «кінцевий пункт ідеологічної еволюції людства» [7]. Фукуяма проголосив остаточну перемогу лібералізму над авторитарними режимами і настання епохи ліберальної демократії, торжество якої аргументувалося в гегелівському дусі. Саме цей лад знаменує собою тривалу боротьбу людини за «визнання», саме в ліберальній демократії свобода однаковим чином розподіляється серед усіх членів суспільства [3, с. 756].

Спробуємо проаналізувати і зрозуміти який сенс вкладає Ф. Фукуяма в поняття «історія». Історія, як пише дослідник, «це не послідовність подій, навіть подій серйозних і великих, а Історія з великої літери – то є історія, що розуміється як єдиний, логічно послідовний еволюційний процес, що розглядається з урахуванням досвіду всіх часів і народів [6, с. 9]». Розуміння історії як поступової та неухильної еволюції, постійного цивілізаційного розвитку людства від часів варварства до Просвітництва і далі є надбанням європейської думки. Найбільш впливовим автором цієї концепції є Георг Гегель, який власне і є творцем європейської філософії історії. Уяві про те, що людство пройшло ряд етапів – родоплемінний, рабовласницький, теократичний та, нарешті, демократично-егалітарний, – в кожному з яких формувалась більш висока ступінь суспільної свідомості, ми можемо завдячити саме Г. Гегелю. Людина в цій концепції мислиться як історично-суспільна істота, внутрішній світ та спосіб життя якої повністю залежить від тих соціальних умов та сере-

довища, в якому вона живе, зростає, формується як особистість. Призначення людини як суспільної істоти, згідно до цього погляду, полягає в тому, щоб усвідомити значення ролі розуму у світі, необхідність слідувати розуму. Сама по собі людина не в змозі це зробити, таке усвідомлення можливе тільки завдяки таким суспільним формам та інститутам як релігія, наука, право, освіта тощо. Такий погляд засновується на європоцентризмі, раціоналізмі та історичній необхідності поступового але неухильного суспільного розвитку людства. Така лінійна модель пояснення історії стає домінуючою в європейській філософській думці. Вона була започаткована християнським вченням про початок та розвиток історії, а в добу Відродження і Просвітництва «набула секуляризованого змісту і саме людина визнається творцем власного майбутнього» [2, с. 108]. Тобто, історія, згідно до поглядів Ф. Фукуями – це ті уявлення про історико-цивілізаційний розвиток людства, які були засновані гегелівським вченням, класичною філософією в цілому.

В сучасному світі змінюються погляди на історію. «Стверджуючи, що сьогодні ми стаємо свідками перемоги лібералізму у сфері ідей, які рано чи пізно визначатимуть світ матеріальний, науковець звертається до природи змін в історії» [1, с. 194]. У своїй роботі «Кінець історії і остання людина» Ф. Фукуяма писав: «Згідно з Гегелем, люди, як тварини, мають природні потреби і бажання, спрямовані зовні, такі як їжа, питво, житло, а головне – самозбереження. Але людина фундаментально відрізняється від тварин тим, що крім цього він бажає бажань інших людей, тобто він бажає бути «визнаний». зокрема, він бажає, щоб його визнавали людиною, тобто істотою, що має певне гідність. Ця гідність насамперед відноситься до його готовності ризикнути життям в боротьбі всього лише за престиж» [6, с. 15]. Зі слів Фукуями: «Подання про кінець історії не можна визнати оригінальним. Найбільш відомий його пропагандист – це Карл Маркс, який вважав, що історичний розвиток визначається взаємодією матеріальних сил, має цілеспрямований характер і закінчиться лише досягнувши комуністичної утопії, яка і вирішить всі протиріччя. Втім, ця концепція історії – як діалектичного процесу з початком, серединою і кінцем – була запозичена Марксом у його великого німецького попередника, Георга Вільгельма Фрідріха Гегеля» [5]. Історія людства, за Ф. Фукуямою, закінчується разом із політичним протистоянням періоду «холодної війни», що давав найбільший імпульс розвитку цивілізації. Вчений висуває модель повного домінування ліберальних цінностей, реалізація якої призведе до «кінця історії» – закінчення періоду політичного та ідеологічного протистояння, створення глобальної ліберально-демократичної цивілізації [7].

Поняття «кінець історії» згідно поглядам Ф. Фукуяма, це – кінцевий пункт ідеологічної революції людства. Його формує ліберальна демократія, остаточна форма правління в людському суспільстві.

Як зазначає сам Ф. Фукуяма: «Кінець історії сумний. Боротьба за визнання, готовність ризикувати життям заради чисто абстрактної мети, ідеологічна боротьба, що вимагає відваги, уяви та ідеалізму, – замість всього цього – економічний розрахунок, нескінченні технічні проблеми, турбота про екологію і задоволення витончених запитів споживача. У Постісторичний період немає ні мистецтва, ні філософії; є лише музей людської історії, що ретельно оберігається» [5].

Таким чином, поняття «кінець історії» в працях Ф. Фукуяма розуміється як закінчення класичного раціонального погляду на історичний рух, який має на увазі безперервний еволюційний суспільний процес та підкорення більш технічно та цивілізаційно розвинутими країнами менш розвинутих. Ліберальна демократія є останнім періодом історії і переходом до постісторії.

Література:

1. Звягінцева О. Б. Еволюція поглядів Френсіса Фукуяма у дзеркалі сучасних експертних оцінок. *Аналітика. Прогнози. Інформаційний менеджмент*. 2011. Вип. 1. С. 193-203. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/mfapim_2011_1_13

2. Панафідіна О. П. Ідея історичного фіналізму у світовій філософській думці. *Актуальні проблеми духовності* : [зб. наук. праць / відп. ред. Я.В. Шрамко]. – Вип. 9. Кривий Ріг : Видавничий дім, 2008. С. 103-125.

3. Політична енциклопедія. Редкол.: Ю. Левенець (голова), Ю. Шаповал (заст. голови) та ін. К.: Парламентське видавництво, 2011. 808 с. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Levenets_Yurii/Politychna_entsyklopediia.pdf

4. Травін Д. А історія ж то закінчилася. ZBRUČ. URL: <https://zbruc.eu/node/91626>

5. Фукуяма Ф. Конец истории? *Вопросы философии*. 1990. № 3. С. 84–118. URL: <http://alt-future.narod.ru/Future/fuku1.htm>

6. Фукуяма Ф. Конец истории и последний человек / Пер. с англ. М.Б. Левина. М.: ООО «Издательство АСТ: ЗАО НПП «Ермак», 2004. 588 с. URL: http://yanko.lib.ru/books/politologiya/fukuyama=the_end_of_history&the_last_man=ann.htm

7. Ф. Фукуяма (про нього). Politslovo URL: <https://politslovo.wordpress.com/першоджерела/ф-фукуяма/>

ВПЛИВ ЕМОЦІЙ НА СТАН ОСОБИСТОСТІ

Пиль В. В.

студент групи 22

*факультету фізичної терапії та ерготерапії
Львівський державний університет фізичної культури
імені Івана Боберського*

Науковий керівник: Криштанович С. В.

*кандидат наук з державного управління, доцент,
доцент кафедри педагогіки та психології
Львівський державний університет фізичної культури
імені Івана Боберського
м. Львів, Україна*

Проблема вивчення емоційних переживань та почуттів людини завжди привертала увагу вчених. Дискусійним питанням для учених є вплив емоційних форм на становлення та розвиток особистості, забезпечення вільного функціонування та життєдіяльності у соціальному житті.

Питання емоцій вивчали такі науковці як Ч. Дарвін, С. Рубінштейн, Г. Костюк, А. Петровський, У. Джеймс, К. Ленге, З. Фройд, П. Анохін, П. Симонов, Б. Базима та інші [1, с. 89].

Поняття почуття і емоції близькі, але іноді їх варто розрізняти. Існують такі думки щодо їх співвідношення:

- почуття та емоції є синонімами (С. Рубінштейн);
- почуття – є ширшим поняттям, а емоція це тільки прояв почуттів (А. Петровський, Г. Костюк) [1, с. 209].

Зокрема, у наукових роботах вчені П. Анохін, В. Віллонас, К. Ізард, П. Екман, О. Леонтєв, П. Сімонов емоції розглядають, як: властивості людини, у яких виявляється позитивне або негативне ставлення індивіда до певних об'єктів, сфер діяльності, до інших людей, до самого себе; певні реакції на різні соціальні подразники, які проявляються у вигляді задоволення або незадоволення, радості або гніву [3].

Незалежно один від одного, американський психолог У. Джемс і датський анатом К. Ланге висунули теорію, про те, що емоції є результатом фізіологічних змін в різних системах. Науковці стверджували, що ми сміємося не тому, що нам смішно, а нам смішно тому, що ми сміємося. Зміст такого твердження полягає в тому, що довільна зміна міміки та пози зумовлює появу відповідної емоції [2, с. 129].

Зокрема, П. Симонов стверджує, що емоції з'являються від нестачі або надлишку інформації, необхідної для задоволення потреби. У звичайній ситуації людина зосереджує свою поведінку на досвіді, який був в минулому. Тому, її поведінка в більшості випадків буває адекватною і

веде до досягнення мети. Однак у незрозумілих ситуаціях, коли людина не має в своєму розпорядженні точні відомості для того, щоб організувати свою поведінку по задоволенню потреби, потрібна інша тактика реагування на сигнали. На думку науковця, негативні емоції виникають саме при нестачі інформації, яка необхідна для досягнення мети, що в житті буває найчастіше [5, с. 139].

Переживання виступають як форма вияву ставлення особистості до чогось, самої себе, іншої особистості. Власне через переживання людина здатна накопичувати в собі певний досвід цих емоцій. Саме у переживаннях відбувається виявлення ставлення особистості до певних подій, явищ, до людей і виражається через емоції. Тобто, відбувається постійне та циклічне «функціональне коло переживань», на що вказував Ф. Лерш [4].

Емоційні стани переважно визначаються певними соціальними чинниками, але, крім того, не можна ігнорувати й деякі вроджені особливості людини. Емоційні стани виражаються у різних формах, це може бути: настрій, афект, стрес, дистрес, фрустрація.

Настрій – це такий загальний емоційний стан, який не спрямований на щось конкретне. Причини настроїв можуть бути дуже різними: недостатня підготовка до чогось, невпевненість у своїх діях, страх перед очікуваною невдачею, хвороба, приємні події тощо. Іноді причини поганого настрою людини приховуються в її підсвідомості. Для прикладу, віра в прикмети, особливо негативні, спричинює пасивність та страх [5, с. 126].

Вчені, аналізуючи афективний стан, зазначають, що людина в стані афекту, який перевантажує гальмівну функцію кори, говорить і робить те, чого вона не дозволяє собі в спокійному стані і про що шкодує, коли вплив афекту пройде. Афект, так само як і настрій, залежить від індивідуальних особливостей людини – її темпераменту, характеру [5, с. 97].

У стресовому стані поведінка людини значною мірою порушується, виявляються неадекватні емоції, спостерігаються дивні рухи, порушення мовлення, уваги, сприймання, пам'яті. Але стрес є і позитивним станом психіки, оскільки стимулює людину на подолання проблеми, на відміну від дистресу.

Дистрес спричинюється довготривалим переживанням стресового стану, зокрема внаслідок постійної дії проблемного фактора; збереження психічного напруження навіть після усунення загрози; тобто відчуття сильної напруги, навіть коли це вже не відповідає ступеню загрози.

Фрустрація – психічний стан людини, що викликається певними труднощами, які важко подолати на шляху до досягнення мети, переживання того, що нічого не вийде. Фрустрація виникає внаслідок конфліктів особистості з оточуючими, особливо в колективі, в якому людина не має підтримки, співчуття. Такий стан часто можна простежувати у людей з підвищеною збудливістю, а також у сильно розбещених дітей.

Отже, хочемо зазначити, що позитивні емоції середньої сили підвищують ефективність діяльності, а негативні – знижують. Проте, бурхливі емоції незалежно можуть негативно впливати на продуктивність діяльності [2, с. 207]. А також ми знаємо, що від емоцій значною мірою залежить і стан здоров'я людини. Під впливом негативних емоційних переживань, страху, стресу у людини можуть виникати психосоматичні хвороби.

Література:

1. Дмитріюк Н. С. Вплив емоцій на формування та становлення особистості. Проблеми сучасної психології, 2010. (8). С. 261–271.
2. Дуткевич Т. В. Загальна психологія. Теоретичний курс [Текст]: навч. посіб. для студентів. Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. Івана Огієнка, Факультет корекц. та соц. педагогіки і психології, каф. психології освіти. Кам'янець-Подільський: Зволейко Д. Г., 2015. 431 с.
3. Ленский А. Н. Потребы, мотивы, эмоции. Психология эмоций. Текст. Під ред. В. К. Валенасса, Ю. Б. Гиппенрейтер. М., 2010.
4. Лерш Ф. Розуміння особи у психології. Гуманістична психологія: антологія в 3 т. / за ред. : Р. Трача, Г. Балла. К. : Пульсари, 2001. Т. 1. С. 93–109.
5. Сергєєнкова О. П., Столярчук О. А., Коханова О. П., Пасека О. В. Загальна психологія. Навч. посіб. К.: Центр учбової літератури, 2012. 296 с.

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОЄКТУВАННЯ ЖИТТЄВОГО ШЛЯХУ ОСОБИСТОСТІ

Підгірна А. В.

*студентка спеціальності 053 Психологія
Кременчуцький національний університет
імені Михайла Остроградського
Науковий керівник: Білоус Р. М.
кандидат психологічних наук, доцент
Кременчуцький національний університет
імені Михайла Остроградського
м. Кременчук, Полтавська область, Україна*

Проектування як вид людської діяльності є міждисциплінарною проблемою, яка висвітлюється в зарубіжній та вітчизняній психології, соціології, педагогіці та інших науках. Дослідження проєктувальної

діяльності в гуманітарному знанні здійснювались у контексті вивчення життєвого проєкту як цілісного утворення людини, яке суб'єктно організовує її власну «життєву історію», створює складні способи досягнення життєвих цілей, упорядковує життєві «поля», надаючи переваги духовному життю над «споживацьким». У екзистенціальній психології смисл життя розглядався як найвища екзистенція, що детермінує активність людини як об'єкта соціуму та спрямовує на реалізацію себе як потенційного «проєкту» й водночас як суб'єкта проєктування власної життєтворчості. У особистісно-діяльній та особистісній парадигмі феномен смислу життя людини розглядався крізь призму здійснення нею життєвого вибору у ключових моментах життя, складових поведінки, життєвих ситуацій, які визначають подальший вектор проєктування, актуалізуючи заявлену тему дослідження.

Проблему осмисленості особистістю життєвого шляху вивчали вітчизняні та зарубіжні вчені у межах гештальтпсихології, гуманістичного, екзистенційного, діяльнісного, особистісно-діяльнісного підходів. К. Г. Юнг відзначав можливість пізнання людиною сенсу власного життя, але на відносно пізніх етапах онтогенезу. Саме переорієнтація життєвої установки особистості у віці дорослості з соціуму на власне «Я» зумовлює розвиток глибинного самоаналізу й рефлексії.

А. Адлер змістив акценти з вивчення внутрішніх, підсвідомих чинників життєвої спрямованості на «соціальний характер» смисло-життєвого пошуку особистості, об'єктивація якого відбувається у формі життєвої цілі. Згідно з позицією Е. Фромма, витоки пошуку сенсу життя людини полягають у самому способі її життя, ставленні до соціуму. Вчений виділив два способи інтерперсональної взаємодії індивідуума: «мати» та «бути». В контексті фрейдизму особистість вже не протистоїть «ворожому» суспільству, яке ускладнює, а іноді й унеможливує реалізацію її глибинних потреб і потягів; вона здійснює пошук шляхів самореалізації. У наукових доробках представників гештальтпсихології проблема буття людини найбільш ґрунтовно вивчалася Ф. Перлзом, який відносив гештальтпсихологію до напрямку екзистенційної психології, причому разом з логотерапією В. Франкла та екзистенційним аналізом Л. Бінсвангера. Ф. Перлз наголошував на високій складності смисло-життєвого пошуку сучасної людини через недостатність пізнання власних цінностей і бажань.

Згідно з концепцією А. Маслоу, провідну роль у детермінації життєвого шляху особистості відіграють особистісні чинники. Кожний конструктивний вибір особистості, як стверджував учений, являє собою не лише прояв самоактуалізації й особистісної свободи, але й передбачає прийняття людиною на себе відповідальності за визначення певного етапу власного життєвого шляху.

Глибоко розроблялася проблема пошуку сенсу життя як складного особистісного утворення, що є продуктом психічного відображення й результатом осмислення людиною свого життя, у роботах Л. С. Виготського та О. М. Леонтьєва, де простежується аналіз смислових структур свідомості, які стали концептуальною основою подальших розробок смислової, в тому числі й смисложиттєвої сфер психіки людини.

Детальний аналіз досліджень смислів у взаємозв'язку з мотивом і метою презентується в роботах О. М. Леонтьєва. Становлення особистісних смислів відбувається шляхом співвіднесення мети й діяльності у свідомості індивідуума. Дослідник виділив особливу категорію мотивів – смислоутворюючі мотиви, які надають діяльності людини особистісний смисл і, таким чином, сприяють її активізації. Вчений підкреслював значення афективного компонента особистісних смислів і зазначав, що саме особистісний смисл обумовлює пристрасність свідомості людини.

У роботах С.Л.Рубінштейна сенс життя людини розглядається у контексті її міжособистісних стосунків. Вчений виділив два типи особистісного зростання людини й, відповідно, два способи її буття. Ставлення людини до соціуму зумовлює обмеження її життєвого світу безпосередньою системою міжособистісних стосунків. Особистість недостатньо осмислює себе й своє життя у контексті існування Всесвіту в цілому й мало замислюється над здійсненням власного внеску у процес прогресивної еволюції людства.

У подальших дослідженнях смислу життя у роботах К.О. Абульханової-Славської, О.Г. Асмолова, Б.С. Братуся все більша увага приділяється вивченню не лише соціального, але й особистісного аспекту зазначеного феномена. Так, Б.С. Братусь, слідом за С.Л. Рубінштейном, накреслює декілька основних ліній життєвого шляху людини. Згідно з С.Л. Рубінштейном, особистість як психологічне утворення являє собою складну динамічну систему ставлень людини до інших людей, матеріальних речей і самої себе.

Аналіз суб'єктивної картини життєвого шляху (Є. Головаха, О. Кронік) говорить про обмеженість подієво-вікових підходів; автори спираються на атомарний, стадіально-нормативний принципи, пропонуючи формувати часовий образ майбутнього.

Отже у сучасних дослідженнях підкреслюється ціннісна основа смисложиттєвого пошуку особистості. Активізація ціннісних орієнтацій людини, її наближення до системи загальнолюдських ідеалів створює можливість особистості вирішити основне протиріччя у процесі пошуку сенсу життя: між «горизонтальною інтенцією» (усвідомленням плінності власного життя й прагненням жити для себе) й «вертикальною інтенцією» (осмисленням свого буття як частини існування людст-

ва та прагненням жити для інших) й віднайти власний, унікальний смисл буття, який є необхідною основою продуктивної життєвої само-реалізації та самоздійснення.

Таким чином, вирішенню проблеми смисложиттєвого пошуку особистості приділяється значна увага в класичній психологічній науці. Представники психодинамічного підходу дослідили як глибинні, підсвідомі, так і соціальні витоки смисложиттєвого пошуку особистості. Дослідники підкреслювали, що продуктивним способом буття людини є відмова від споживацтва і задоволення гедонічних потреб на користь пізнання власної самості й побудови гармонійних взаємин з оточуючим світом. Продуктивна стратегія смисложиттєвого пошуку й самореалізації особистості передбачає активізацію саморуху особистості з метою вироблення свого, позбавленого від соціальних стереотипів, погляду на власне життя, та його творчого конструювання й перетворення у ситуацію «тут і тепер». Найбільш ґрунтовно взаємозв'язок феноменів смислу життя й прагнення особистості до саморуху й самозмін досліджувався у гуманістичній психології. Власне процес смисложиттєвого пошуку людини був як синонім самоактуалізації, максимально повного самрозкриття, саморозвитку й самотрансценденції особистості у життя значущих інших. Більш узагальнено взаємозв'язок смисложиттєвого пошуку й самотрансценденції людини розглядався у діяльнісному підході. Саме переосмислення особистістю власного буття у контексті існування Всесвіту пояснювалось як каталізатор її знаходження сенсу й усвідомленого й відповідального конструювання свого життя з метою служіння людству у цілому. Перспективними напрямками для подальших досліджень є вивчення чинників, що впливають на проектування життєвого шляху особистості та розробка тренінгової програми для їх корекції.

Література:

1. Абульханова-Славская К. А. Стратегия жизни. М: Мысль, 1991. 298 с.
2. Татенко В. О. Сучасна психологія. М: НАУ-друк, 2009. 288 с.
3. Титаренко Т. М. Сучасна психологія особистості. М: Каравела. 2013. 371 с.

ВИХОВАННЯ ЦІННОСТІ БАТЬКІВСЬКОЇ ЛЮБОВІ У СТАРШОКЛАСНИКІВ У ПЕДАГОГІЧНІЙ ПРАКТИЦІ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ ШКОЛИ

Пінігіна Ю. Г.

*аспірантка кафедри дошкільної освіти і соціальної роботи
Мелітопольський державний педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького
м. Мелітополь, Запорізька область, Україна*

Проблема виховання підростаючого покоління викликала інтерес багатьох філософів, педагогів та психологів в усі часи. Нині, у зв'язку зі зростанням розуміння ролі та значення виховання у сучасному суспільстві, різних педагогічних досліджень і ефективним досвідом роботи освітніх установ зростає значимість та доцільність побудови гуманістичних принципів виховних систем. Людмила Москальова вважає, що гуманістична спрямованість у вихованні це сукупність цінностей, до якої належать – переконання в особистій гідності, і значущості здатності до відповідальності за вільний вибір та його наслідки та, що є найголовнішим це отримання задоволення від навчання й виховання як виховного процесу» [1, с. 49].

Особливої уваги, на нашу думку, займає саме виховання цінності батьківської любові, що є сьогодні досить актуальним в контексті складних процесів, які відбуваються в Україні та всьому світі, що свідчить про переоцінку культурних цінностей попередніх поколінь, порушення наступності в передачі соціального і культурного досвіду. У дослідженнях А. Реана акцентовано увагу на значенні ролі сім'ї, демонструється радикальна зміна спрямованості ціннісних орієнтацій щодо сімейних цінностей в поглядах сучасної молоді [2, с. 285]. Тому, зараз ступінь наукової розробленості даної проблеми знаходиться в центрі уваги української і зарубіжної філософської, соціологічної, педагогічної та психологічної наук.

Проблемі побудови процесу сімейного виховання присвячено достатню кількість досліджень Ю. Астахової, М. Агасарян, І. Андросової, П. Блау, М. Вебера, Дж. Дьюї, Ф. Знанецького, А. Камінського, М. Кона, Т. Парсонса, Т. Ростовської, П. Сорокіна, Г. Тайгулової, У. Томаса, Ш. Шварца тощо.

Виховання цінності батьківської любові, перш за все, відбувається в родині. Сім'я як виховне середовище має ідеальні можливості для постійного та інтенсивного спілкування дітей з дорослими, вона показує приклад взаємин і майбутнього сімейного життя, формує відношення

до сім'ї, виховує сімейні цінності соціально-морального змісту. Однак у сучасному суспільстві спостерігається ослаблення ролі виховання цінності батьківської любові та зростання значущості інших інститутів. Цим інститутом, на нашу думку, є заклад загальної середньої освіти.

Важливим моментом у виховній роботі школи виступає вміння допомогти учням старших класів усвідомити цінність батьківської любові та сформувати позитивний образ дитячо-батьківських відносин. Вважаємо, що як цілісний і систематичний процес виховання цінності батьківської любові, формуванню особистісних якостей, соціально-значущих умінь така підготовка повинна охоплювати наступні аспекти:

1. Пізнавальний – формування уявлення про ідеальні дитячо-батьківські взаємини, розуміння сутності батьківської любові, усвідомлення значущості батьків у власному житті; засвоєння певних знань з психології, соціальних, а також етичних, міжособистісних основ про етику сімейних відносин, а також знання правильного сімейного виховання;

2. Виховний – формування духовно-моральних і культурних цінностей і потреб, етичних норм і загальноприйнятих правил поведінки в сім'ї; виховання культури почуттів і відносин: почуття дружби, товариства, шанобливого ставлення до батьків і старших, розвиток особистісних якостей, необхідних для успішного формування сімейних відносин: поваги, емпатії, вірності, надійності, відповідальності тощо;

3. Діяльнісний – розвиток комунікативних і рефлексивних умінь: вміння аналізувати і здійснювати самоконтроль; вміння співвіднести свою поведінку з моральними нормами; вміння вирішувати різні життєві проблеми.

Розглядаючи виховний потенціал педагогічного процесу школи, не можна не зупинитися на змісті деяких навчальних дисциплін, зокрема, суспільствознавчих дисциплін та літератури.

Високим виховним потенціалом володіє зміст навчальних дисциплін, зокрема, української та зарубіжної літератури, світової художньої культури тощо, дуже корисно використовувати відеоматеріали, наприклад, фрагменти окремих фільмів, що стали класикою в нашому кінематографі, або проводити дискусії після прочитання будь-яких творів зі шкільної програми. Наприклад, п'єса І. Котляревського «Наталка-Полтавка», що є прикладом для старшокласників у своїй повазі до матері, до старших та працьовитості, повість М. Стельмаха «Гуси-лебеді летять», де показано і розкрито турботу про старших, любов і повагу до батьків, повість Г. Квітки-Основ'яненка «Маруся», де автором змальовані теплі стосунки між батьками та дитиною та інші.

Таким чином, обговорення літературних творів допоможе старшокласникам проаналізувати сюжетну лінію, вчинки літературних героїв

з позицій сучасних паралелей взаємин між батьками та дитиною, проблем сім'ї та сімейного виховання. Перелік творів, що містять матеріал для виховання у старшокласників цінності батьківської любові дуже великий і тут багато що залежить від підготовленості вчителя, його майстерності, авторитету і бажання.

Досить високий духовно-моральний потенціал є в творчих завданнях для учнів, зокрема, відвідування музеїв, художніх виставок тощо. З метою підготовки презентацій і доповідей, учні знайомляться з полотнами великих українських митців і готують виступи за різними напрямками, наприклад «Доля жінки у картинах Т. Шевченко». Виконуючи завдання, учні знаходять цікаві матеріали в спеціальній літературі. Так, наприклад, розповідаючи про картину «Селянська сім'я» Т. Г. Шевченко, учні обов'язково зануряться у матеріали про історію створення картини, де зображується батько і матір, які обмінюються репліками про те, що у всі часи хвилювало батьків: як заспокоїти дитину чи забавити або ж присмирити свою дитину. Цю картину називають українським «Святим сімейством», адже не маючи своєї родини, Т. Шевченко бачив у ній вершину дитячо-батьківських відносин, захист від холоду зовнішнього світу [3]. Така робота, звичайно ж, не тільки дозволяє підвищити інтерес учнів до живопису, художньої творчості, а й актуалізувати для себе і своїх однокласників цінність батьківської любові.

Окремий аспект виховання у старшокласників цінності батьківської любові – це робота з батьками. Тому в програму виховної роботи школи необхідно включити спільні заняття батьків і дітей, що сприяло б зміцненню взаємодії сім'ї і школи у формуванні у старшокласників ціннісного ставлення до сім'ї, батьків, членів родини, а також послужило б підвищенню батьківської педагогічної культури. З батьками учнів необхідно проводити бесіди-збори, де розглядаються проблеми виховання в сім'ях, шляхи їх подолання, взаємини «батько-підліток», роль матері і батька у житті дитини.

Таким чином, цілісний педагогічний процес школи має високий виховний потенціал, що забезпечує виховання цінності батьківської любові в учнів старших класів. Однак, його реалізація можлива за таких умов:

1. У викладанні навчальних дисциплін (література, історія, світова художня культура тощо).

2. Активне включення старшокласників у різні види креативної діяльності, використання інтерактивних методів роботи з ними, міжпредметних зв'язків, що в значній мірі стимулюють розвиток духовної сфери учня, розширює його кругозір, розвиває духовні потреби і моральні почуття.

3. Розширення сфери взаємодії педагога (класного керівника) з фахівцями, родиною учнів, що дозволяє актуалізувати у старшокласників

процес розвитку свого духовного світу, моральних якостей, цінності батьківської любові, здатності до моральної рефлексії, прагнення до самореалізації та створення власної міцної родини.

Література:

1. Москальова Л. Ю. Принципи гуманістичної спрямованості в процесі формування моральних якостей як основа професійного становлення майбутнього педагога. Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького. Серія: Педагогіка. 2009. № 3. С. 47-54.

2. Реан А. Психология личности. Социализация, поведение, общение. СПб.: «Прайм – ЕВРОЗНАК», 2004. 416 с.

3. Хіврич С. Художні прийоми творення образів у картинах Тараса Шевченка. Українська мова й література в сучасній школі. 2013. № 3. С. 50-53.

АНАЛІЗ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ МОРСЬКОЇ ГАЛУЗІ

Сердюк О. Д.

магістрант факультету судноводіння

Херсонська державна морська академія

*Науковий керівник: **Нагрибельна І. А.***

доктор педагогічних наук,

професор кафедри соціально-гуманітарних дисциплін

та інноваційної педагогіки

Херсонська державна морська академія

м. Херсон, Україна

Нині якість освіти – тема найбільшої кількості дискусій в світових освітніх спільнотах (СОС). Стрімкий розвиток інформаційних технологій сприяє модернізації сучасної системи освіти, що відображається в концепції дистанційної освіти. У науковій площині існує чимало визначень категорії дистанційного навчання (ДН). У дослідженні спираємося на такі: дистанційне навчання – це нова, самостійна перспективна форма навчання, що має значний дидактичний, розвивальний і виховний потенціал [4, с. 260]; дистанційне навчання є формою навчання з використанням комп'ютерних і телекомунікаційних технологій, що забезпечують інтерактивну взаємодію викладачів та студентів на різних

етапах навчання і самостійну роботу, опрацювання матеріалів інформаційної мережі [1, с. 320].

Аналіз вимог СОС до системи освіти дозволив визначити вміння самостійно знаходити, накопичувати і переосмислювати наукові знання, вміння студентів самостійно орієнтуватися в сучасному інформаційному суспільстві [3, с. 175]. Водночас визначено методи оцінки якості впровадження та застосування дистанційної освіти за такими показниками як результативність, доступність, ресурсомісткість, оперативність, демократичний зв'язок «викладач – студент» [5, с. 490]. Актуалізувалося питання переходу з традиційного навчання (ТН) на ДН у закладах вищої освіти, наприклад, у Херсонській державній морській академії (ХДМА).

Модернізація та реформування вищої морської освіти в Україні передбачає якісно новий підхід до її організації, що знаходить своє відображення в державних документах: «Морська доктрина України на період до 2035 року», «Стратегічний план розвитку морського транспорту на період до 2020 року», «Стратегія розвитку морських портів України на період до 2038», «Положення про державну систему управління безпекою судноплавства» [2, с. 104].

З огляду на означене визначено мету нашого дослідження: проведення аналізу позитивних та негативних ознак використання дистанційного навчання та перспектива можливості повного переходу від традиційного навчання на дистанційне.

В освітньому процесі ХДМА під час підготовки майбутніх морських фахівців використовуються:

1) традиційна навчальна діяльність в аудиторії під керівництвом довідченого викладача;

2) різні шляхи й механізми доставки навчальних матеріалів (друковані матеріали, Інтернет, мобільні мережі) та робота з ними (вікі-статті, робота з глосарієм, відео завдання, адаптивне тестування тощо);

3) структуроване самостійне навчання, що використовує досвід безпосереднього спілкування курсанта з викладачем та використання навчальних матеріалів онлайн [2, с. 108].

У межах нашого дослідження було проведено інтерв'ю серед здобувачів вищої освіти щодо переваг або недоліків користування засобами ДН під час карантину та / або під час перебування на плавальній практиці. У результаті аналізу відповідей здобувачів вищої освіти було виокремлено такі переваги ДН:

– формування глобального нового освітнього простору, можливість займатися в зручний час у зручному місці й темпі;

– доступ до альтернативних джерел інформації;

– спілкування: зручність комунікації засобами форуму;

- подання навчальної інформації у формі інтерактивних лекцій з подальшою перевіркою знань за допомогою тестування;
- самоорганізація; мотивація до самостійного пошуку навчальної інформації, формування критичного мислення, та розвиток творчого та інтелектуального потенціалу курсанта.

Водночас здобувачами вищої освіти було визначено такі негативні ознаки ДН:

- сучасні методи навчання погано поєднуються з новим технологіями, а більшість методично-навчальних матеріалів ще не повністю переробились для ДН;

- відсутність особистісного спілкування між викладачем та студентом (відбувається менш ефективна, безособистісна передача знань);

- технічні перешкоди, пов'язані з постійною стабільною можливістю виходу в Інтернет;

- відсутність можливості негайного практичного застосування отриманих знань із наступним обговоренням виниклих питань з викладачем і роз'яснення ситуації.

У результаті дослідження було зроблено такі висновки:

- повний перехід з традиційного навчання на дистанційне навчання не дає повний обсяг знань, навичок та вмінь майбутнім фахівцям морської галузі, а є тільки ефективним доповненням ТН в якості вирішення деяких питань і не може відповідати високій якості;

- відмова від традиційних форм навчання позбавляє можливості особистісного контакту та очної консультації здобувача вищої освіти з викладачем; мінімізує обсяг знань та зменшує можливості щодо формування фахових компетентностей;

- інтерактивні, інформаційні та комунікаційні засоби Інтернету забезпечують гнучкість використання часу та місця для навчання курсантів, на практиці ХДМА доведено, що найкращим шляхом навчання є поєднання синхронного («віч-на-віч») та асинхронного (Інтернет) навчання для оптимізації підготовки майбутніх морських фахівців.

Отже, одним із головних завдань сучасної освіти є підготовка фахівця, який добре володіє світовим інформаційним простором, знаннями та навичками для пошуку, обробки та зберігання інформації за допомогою сучасних комп'ютерних технологій. Дистанційне навчання має на меті надати допомогу у світовій освітній галузі.

Перспективу подальшого дослідження вбачаємо у проведенні експериментального дослідження із застосуванням змішаних форм роботи та визначенні їх впливу на якість професійної підготовки майбутніх фахівців морської галузі.

Література:

1. Веремчук А. П. Проблеми і перспективи дистанційного навчання у ВНЗ. *Проблеми підготовки сучасного вчителя*: зб. наук. пр., м. Умань, 2013. С. 319-325.
2. Волошинов С. А. Запровадження змішаного навчання у професійну підготовку майбутніх фахівців морської галузі. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2019. № 2. С. 104-120. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ITZN_2019_70_2_10.
3. Кудрявцева С. П., Колос В. В. Міжнародна інформація: навч. посіб. Київ : Видавничий Дім «Слово», 2005. 400 с.
4. Нагрибельна, І. А. Самостійна робота в системі підготовки майбутніх учителів початкових класів до навчання української мови : монографія. Херсон, 2016. 348 с.
5. Штихно Л. В. Дистанційне навчання як перспективний напрям розвитку сучасної освіти. *Молодий вчений*. 2016. № 6. С. 489-493. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2016_6_123.

КОМПЕТЕНТНОСТІ ПОЗИТИВНОЇ КОМУНІКАЦІЇ ВЧИТЕЛЯ

Смірнова М. Р.

*кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри романської філології та перекладу
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
м. Чернівці, Україна*

В умовах становлення Нової Української Школи відбувається переоцінка професійних компетентностей вчителя, відповідно до нових стандартів освітнього процесу. До професійних компетентностей вчителя, як правило, відносять предметну, психологічну, морально-етичну та інформаційну складові. Щодо вчителя іноземної мови, то його оцінюють за лінгвістичною, соціальною та комунікативною компетентностями.

Відповідно до класифікації типів інтелекту за Г. гарднером, у вчителя переважає міжособистісний тип інтелекту, який характеризується здатністю розуміти інших людей, сприймати інформацію через спілкування, будувати взаємини через розуміння мотивації та настрою інших людей [1, с. 453]. Відтак, навички комунікації виявляються основними серед професійних компетентностей вчителя.

Дослідження групи вчених Гарвардського університету свідчать, що страх і стрес, пов'язані з вербальним та фізичним насильством, зменшують гіпокамп, частину мозку, яка використовується для запам'ятовування та навчання. Заохочення ж та підтримка дитини сприяє розвитку гіпокампу [4]. Згідно з науковим доробком голандських вчених емпатія

має пряму дію на мозок дитини, збільшуючи як його загальний об'єм, так і об'єм сірої речовини за рахунок розвитку префронтальної кори [3].

Таким чином, нейронауки прямо вказують на необхідність формування у вчителя не просто комунікативної компетентності, а вимагають формування навичок позитивної комунікації, конститутивними ознаками якої є конструктивність, забарвленість позитивними емоціями і ефективність. Критерієм ефективності слугує задоволення, яке комунікація приносить учасникам інтеракції. До факультативних ознак відносять інформативність і асертивність, причому асертивність набуває специфічних ознак залежно від кожної окремої культури. До складових позитивної комунікації, згідно з дослідженням О.А. Леонтович, належать позитивні інтенції, захоплення та інтеракція, яка будується на емпатії, комунікативна адаптація до співрозмовника, соціальна підтримка [2].

До прийомів позитивної комунікації, перш за все, належать: техніка активного слухання; навички описової поведінки; прийом конструктивної критики; комплімент як спосіб висловити схвалення.

Активне слухання – техніка, яка полягає в тому, щоб слухати, не перебиваючи; задавати уточнюючі питання; резюмувати висловлювання співрозмовника, аби розвинути його думку. Активне слухання протиставляється слуханню оціночному, яке базується на упередженості, стереотипності, навішуванні ярликів.

Навички описової поведінки вимагають об'єктивний виклад ситуації, за яким слідує опис її наслідків, вираз побажання, рекомендація щонебудь змінити або схвалення. Ці навички протиставляються оцінюючим судженням про поведінку. Вміння описувати ситуацію безоціночно дуже важливо для того, щоб виклад її наслідків, пропозиція, прохання були обгрунтовані з точки зору співрозмовника, оскільки тільки в такому випадку вони будуть почуті.

Критика має сенс тільки тоді, коли ставлення до людини, якій вона висловлюється, є позитивним, коли присутня віра в сили і здібності критикованого поліпшити ситуацію, яка стала об'єктом критики. Конструктивна критика не викликає почуття образи або агресії у співрозмовника. Вона передбачає психологічну рівність між співрозмовниками, відсутність почуття зверхності і бажання самоствердитися у автора критики. Така критика максимально конкретна, стосується поведінки людини, а не її особистості. Неконструктивна ж критика проявляє себе в наступних формах: риторичні питання, накази і заборони, лайка, догани і закиди, іронія і сарказм, осуд, приписування іншим уявних рис. Алгоритм конструктивної критики передбачає: 1) опис того, що людиною зроблено добре, позитивна оцінка цієї події; 2) безоцінковий опис того, що необхідно змінити, з аргументацією причин необхідності змін; 3) конструктивну пропозицію: як і які саме зміни необхідно зробити. Конструктивна пропозиція формулюється позитивно, може бути здійснена силами критикованого, підтримує його почуття власної гідності.

Комплімент, як спосіб висловити схвалення, має бути обов'язково присутнім у повсякденній комунікації вчителя. Найважливіше правило компліменту, яке відрізняє його від лестощів, – щирість. Важливо, щоб комплімент був заснований на описі фактів, які викликали бажання його висловити, та акцентував особисті якості і досягнення людини, а не її зовнішність.

Запропоновані прийоми комунікації ефективні для спілкування з учнями на уроці або підчас позаурочних заходів, з батьками учнів, з колегами-вчителями та керівництвом. Вони слугують встановленню довіри, взаєморозуміння та взаємоповаги, і, зрештою, гарантують сприятливу атмосферу всього освітнього процесу і позитивний виховний результат.

Література:

1. Гарднер Г. Структура розуму: теорія множественного інтелекту. / Г.Гарднер. М.: ООО І.Д. Вільямс, 2007. 512 с.

2. Леонтович О.А. Позитивна комунікація: постановка проблеми. Вестник РУДН, серія Лінгвістика, 2015, № 1. С. 164 – 177.

3. Kok R., Thijssen S., Bakermans-Kranenburg M.J., Jaddoe V., Verhulst F., White T., Jzendoorn M., Tiemeier H. (2015) Normal variation in early parental sensitivity predicts child structural brain development. J Am Acad Child Adolesc Psychiatry. 2015. №54 (10). 824-831 pp. <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/26407492/>

4. Teicher MH, Samson JA, Anderson CM, Ohashi K. (2016) The effects of childhood maltreatment on brain structure, function and connectivity. Nature reviews neuroscience. № 17 (10). 652-666 pp. <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/27640984/>

ТРАДИЦІЇ ГОСТИННОСТІ В УКРАЇНСЬКІЙ КУЛЬТУРІ

Тодорова А. С.

студентка I курсу спеціальності «Готельно-ресторанна справа»

Міжнародний гуманітарний університет

*Науковий керівник: **Уварова Т. І.***

кандидат мистецтвознавства, доцент

Міжнародний гуманітарний університет

м. Одеса, Україна

Згідно з енциклопедичним визначенням, гостинність – це народна традиція з любов'ю та повагою приймати і частувати гостей; також

готовність, бажання приймати гостей і пригощати їх; сама церемонія гостинного приймання [1, с. 67].

«Гостинність нації, народу, окремої людини виявляється в життєвих настроях, національному характері, темпераменті, у формах взаємин між людьми» [2, с. 128].

Гостинність можна віднести до основних рис національного характеру – типових рис у конкретних історичних умовах буття нації, уявлення народу про самого себе, комплекс найбільш стійких, основних для національної спільноти особливостей сприйняття навколишнього світу. Елементи національного характеру слугують способом відображення та відтворення дійсності в психіці членів етнічної спільноти. Адже вони впливають на соціальне й політичне життя, проявляються у повсякденному житті на буденному рівні.

Дослідниця В. А. Русавська вважає, що «гостинність, виступаючи уособленням особистісних форм народного буття і відображення світу, є одним із структурних елементів ментальності народу як сукупності психічних, інтелектуальних, ідеологічних, релігійних, естетичних та інших особливостей мислення певної людської спільноти, соціальної групи чи окремого індивіда, що виявляються в культурі, мові, поведінці та ін.» [2, 127].

Принцип гостинності вважається універсальним, але її вираження відрізняються у різних народів світу. Це зумовлюється різними показниками: унікальністю історії, політичними, економічними показниками, географічним розташуванням, міграційними процесами, різноманітністю етносів, мов, традицій та звичаїв.

Формування гостинності нашого народу має свою унікальну та багатоглибoku історію. Гостинність в українській культурі складалася протягом тривалого історичного періоду і впливала на формування національного характеру, визначала моральні цінності, спосіб життя, тип поведінки.

Насамперед, українська гостинність формувалася на основі міфологічних уявлень нашого народу та моральних принципів ставлення до оточуючих. Першоосновою української гостинності була господарська культура, що зумовлювала: культ землі, магію слова, предметну магію, а саме звичних для того часу знарядь праці. «Із давніх-давен було заведено, що той, хто відвідає оселю, тривалий час вважається своїм, оскільки прилучається до духів цього дому, скуштувавши трапези або обігрівшись біля вогнища. Тому природно, що господарі робили все, щоб почастивати, тобто віддати почесьт прибульцю. З часом це переросло у звичай обов'язкового пригощання або частування гостей. Зокрема, на столі завжди й неодмінно мали лежати кусень хліба та щіпка солі – ці

головні атрибути не тільки слов'янського хлібосољства, а й прилучення до духів та божеств» [1, с. 68].

Також формування у культурі пов'язується з сімейними цінностями. Сімейні інтереси обмежувалися виключно внутрішніми справами, вирішення яких здійснювалося в колі близьких родичів. Гостинність охоплювала усі події сімейного значення: весілля, народження дитини, сватання та поховання. Значення такої сімейно-родинної гостинності було значним.

Характерними рисами гостинності давніх часів була морально-релігійна спрямованість українців. Гостинність родини також пов'язана з вшановуванням старших за віком та соціальним статусом. З гостинністю тісно пов'язана доброзичливість як складова системи сімейно-обрядових традицій, що виявляється у формах співчуття, вибачення, подяки тощо.

Також формування гостинності українців пов'язується з селянством, яке історично склалося в нашій культурі. Цивілізація наших предків довгі століття розвивалась у руслі хліборобства, що визначало усю систему їхнього світосприймання. Землеробська сутність менталітету селян знайшла відображення, як вже зазначалось, у надзвичайно розвиненому культі хліба, що разом із сіллю став головним символом української гостинності. Важливою складовою у структурі гостинного ставлення було щедре пригощання, або трапеза. Спільна трапеза є основою формування як почуття родинності, так і дружнього ставлення до іншого. Отже саме в побуті селян сформувались основні принципи і звичаї українського хлібосољства: частувати гостя найкращою їжею – «Чим хата багата», «Спочатку нагодуй, а потім розпитуй», традиція частого припрошування, намагання посадити гостя на найкраще місце тощо. Також високий статус гостя в українській традиції базується на християнській етиці, яка вчить бачити у кожному незнайомцеві, який завітав до хати, «посланця Бога або самого Творця».

Побутовий уклад української сім'ї здавна позначений традиціями гостинності, в яку входили звичай дарування та віддарювання. «Однак можна було знайти причину, щоб відмовитися від дарування, принаймні частково. Обов'язковість дотримання системи дарообміну передбачалося лише у святковій (з нагоди родин та весілля) гостинності, але і в таких випадках подарунки були перш за все, символами прихильності й дружби, ніж еквіваленти економічної цінності» [1, с. 68].

Урбанізаційні процеси зумовили формування своєрідної міської побутової культури і сприяли розвитку міської гостинності. Міська гостинність визначалась характером взаємодії між собою різних верств населення. Невід'ємною складовою гостинності XIX ст. був ярмарок. Розвитку ярмарків сприяла економічна ситуація на території сучасної

України. Майже кожний населений пункт на території нашої країни ярмарковим центром місцевого значення. У зв'язку з цим і виник ярмарковий вид гостинності, який досяг успіху та започаткував формування інфраструктури української гостинності.

Важливим осередком міської гостинності були купецькі клуби. Такий клуб існував при Київському купецькому зібранні, в ньому влаштували різні заходи: концерти, бали, новорічні та сімейні вечори.

Для молодих дворян улюбленою розвагою були поїздки в гості, де звичною формою прийому були танцювальні вечори (бали). Також розповсюдженою формою дворянської гостинності були звані обіди. Такий захід тривав майже цілий день, адже гості приходили одразу після богослужіння в церкві. Обід складався великої кількості страв і десертів. Потім подавалася вечеря. Розходитись по домівках одразу після трапези вважалося не ввічливим.

Українське суспільство XIX ст. складало єдність різних соціальних груп населення, що вплинуло на види і форми гостинності. Найважливішим ритуалом гостинності тих часів був прийом гостей. Приймати гостя та бути гостем – це справжнє мистецтво. По-справжньому гостинна людина повинна поважати людей, бути чуйною до їх потреб, буди вихованою, ввічливою та знати правила етикету. Ритуал прийому гостей складався з декількох обов'язкових етапів: зустріч гостя та запрошення його до оселі, урочистий та щирий прийом гостя за обіднім столом, провадження гостя додому.

Через те, що українці щиро вірили, що «гість у дім – Бог із ним», прийом гостя завжди був дуже щедрим. Стіл для гостей накривали чистою скатертиною та припрошували сідати. Це було пов'язано із різними прикметами «Сідайте, аби діти спали», «Сідайте, аби квочки добре сідали». Головним правилом у частуванні гостей було: «Спочатку нагодуй людину, а потім вже й розпитуй її». Проводження гостя також вважається певним ритуалом. Вважалося, що пригощання гостя – це священний обов'язок господаря, порушення якого сприймається як гріх, за який Бог обов'язково покарає. Коли гості покидали оселю, існувала традиція передавати дітям або іншим родичам, що не змогли завітати, ласощі. Така особливість гостинності існує і дотепер.

Отже, гостинність, яка складалася в українській культурі впродовж тривалого історичного періоду, є відображенням національного характеру та способу життя нашого народу. Не зважаючи на те, що деякі вияви гостинності у сучасності втратили первісне смислове навантаження, на нашу думку, українська гостинність залишається не тільки унікальною особливістю нашої культури, а і потенціалом для культурного розвитку України в XXI столітті.

Література:

1. Прима В. В. Гостинність як чинник формування національного характеру українців. *Культура і сучасність*. 2016. № 1. С. 67-72. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Kis_2016_1_15.

2. Русавська В.А. Гостинність як риса національного характеру // Гостинність як риса національного характеру українців. *Культура народів Причорномор'я*. 2014. № 267. С. 126-132.

КОМУНІКАЦІЯ ФАХІВЦІВ МОРСЬКОЇ ГАЛУЗІ В УМОВАХ РОБОТИ В МУЛЬТИНАЦІОНАЛЬНОМУ КОЛЕКТИВІ

Токар В. О.

*здобувач ступеня вищої освіти «Магістр»
спеціальності 271 «Річковий та морський транспорт»
Херсонська державна морська академія
Науковий керівник: **Нагрибельна І. А.**
доктор педагогічних наук,
професор кафедри соціально-гуманітарних дисциплін
та інноваційних технологій
Херсонська державна морська академія
м. Херсон, Україна*

Динамізм сучасного світу, а зокрема зміни у соціально-економічному просторі впливають на механізм розвитку різних галузей, зокрема морської. Чинниками таких змін є: економічні глобалізаційні процеси морської галузі, історичні зміни, модернізація фахової підготовки спеціалістів.

Специфіка сучасної економіки передбачає раціональну інтеграцію морських компаній. Своєю чергою це спонукає керівників до комплектації мультинаціональних екіпажів. Така стратегія спонукає до аналізу проблем, які виникають у фахівців морської галузі в мультинаціональному колективі. Морські фахівці, які працюють на судах мають чітко усвідомлювати та враховувати фактори формування організаційної культури екіпажу та впливу конфліктних проблем на комікаційно-організаційну культуру організації. Оскільки на судні працюють люди різних ментальностей та етнічної культури, виникає протиріччя, серед них визначимо такі: конфлікт між різними поколіннями; конфлікт між людьми різних культур; відмінності культурних явищ та цінностей; суперечність між субкультурою та різними культурними рівнями.

Проблематика роботи морських фахівців у міжкультурному екіпажі висвітлені в наукових працях вітчизняних та зарубіжних вчених, а саме у роботах В. Аранжіна, А. Асаула, Л. Балабанової, М. Долішнього, Е. Лібанової, Н. Лук'янченко, І. Лукінова та інших. Аналіз наукового доробку вчених створив авторитетне наукове підґрунтя, яке дозволяє всебічно досліджувати проблему роботи морського фахівця в мультинаціональному колективі [3]. Основні аспекти на які слід звернути увагу в мультинаціональному колективі проілюструємо на прикладі таблиці 1:

Таблиця 1

Особливості роботи в мультинаціональному колективі

Якості	Проблемні
Чітке виконання своїх обов'язків передбачених контрактом та посадою, розмежування повноважень	Конфлікти спричинені непорозуміннями на фоні ментальних, етнічних, релігійних, вікових відмінностей, різностей національних характерів, способів життя, традицій, звичаїв, моралі та системи цінностей, світовідчуття та бачення світу
Покращення знань іноземної мови у процесі комунікації з її носіями	Непорозуміння на фоні недосконалого володіння іноземної мови
Цілеспрямований інформаційний обмін досвідом та професійними навичками з представниками інших національностей.	Поведінкова непередбачуваність та особливості характерів (протилежні точки зору, позиції щодо бачення світу, цінностей).

Важливим аспектом установаження сприятливого клімату на судні з міжнаціональним екіпажем є розширення політичної та соціально-культурної обізнаності у процесі навчання. Становлення взаєморозуміння між представниками різних народів, забезпечення доступу до розмаїття світової культури, політичних процесів, освіти впливатиме на розширення міжнародних контактів, що, у свою чергу, посилює, сприяє міжкультурному спілкуванню та покращенню соціально-культурного клімату на судні [4, с. 160].

Як показує практичний досвід та дослідження проблем міжкультурної комунікації, навіть за найбільш сприятливих умов перебігу спілкування у фахівців за кордоном можуть виникнути складнощі й напруженість під час взаємодії з колегами, представниками інших країн, що безпосередньо впливає й позначається на якості і продуктивності професійної діяльності двозначність і деяка невизначеність [2, с. 85].

Вона полягає у відмінностях тлумачень одних і тих значень, наприклад, невербальні коди (жести, рухи, голосові ефекти тощо) можуть

трактуватися зовсім інакше від того, як це сприймають в одній країні. Різна інтерпретація жестів та рухів може привести до непорозумінь, оскільки навіть найбільш прості і часто вживані рухи або жести можуть мати суттєво різнитися своїм значенням.

Вивчення іноземної мови також є важливим аспектом у міжкультурній комунікації, оскільки допомагає майбутнім морським фахівцям прийти до порозуміння, кооперації та співробітництва з носіями іншої мови, культури, традицій та підтримувати культурно-мовні контакти в міжкультурному середовищі [2, с. 112].

У результаті було зроблено такі висновки: авторизовано проблему комунікації фахівця морської галузі в умовах роботи у мультинаціональному колективі; визначено та узагальнено якісні та проблемні аспекти мультинаціонального колективу. Порівняльний аналіз проблеми засвідчив, що дане питання як і будь-яка категорія містить позитивні та проблемні аспекти її реалізації.

Даний матеріал не вичерпує усіх аспектів проблеми комунікації фахівців морської галузі в умовах роботи в мультинаціональному екіпажі, а є одним із перспективних напрямів порушеної проблеми.

Література:

1. Козак С. В. Формирование иноязычной коммуникативной компетенции будущих специалистов морского флота: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Одесский национальный ун-т им. И. И. Мечникова. О., 2001. 20 с.
2. Сотер М. Иноземна мова як засіб професійної міжкультурної комунікації: навчально-методичний посібник для студентів технічних спеціальностей. Миколаїв: Іліон, 2018. 212 с.
3. Тер-Мінасова С. Г. Мова та міжкультурна комунікація: наук. Посібник. Москва: Слово, 2000. 624 с.
4. Усачева В. Організаційна культура в транзитивній економіці: політекономічний аспект: автореф. дис. ... канд. екон. наук: спец. 08.01.01: Економічна теорія / В. Усачова; Донец. нац. ун-т. – Донецьк, 2003. – 18 с.

КУЛЬТУРНЕ, СОЦІАЛЬНЕ ТА АНТРОПОЛОГІЧНЕ ЗНАЧЕННЯ ТВОРЧИХ ПРОФЕСІЙ: УКРАЇНСЬКИЙ КОНТЕКСТ

Цеховалова А. О.

студентка 2 курсу факультету мистецтва та дизайну

Міжнародний гуманітарний університет

Науковий керівник: Крижановська Т. О.

кандидат філософських наук,

доцент кафедри мистецтвознавства

та загальногуманітарних дисциплін

Міжнародний гуманітарний університет

м. Одеса, Україна

Тема, яку ми розглядаємо в даній роботі, піднімає широкий та малодосліджений пласт проблем, що стосуються професійної реалізації творчих здібностей людей, значення їх творчої професійної діяльності для рівня розвитку суспільства, для поставання та підтримки культурного способу життя. Необхідно зазначити, що завдання реалізації та розвитку творчих здібностей людини є одним з нагальних для суспільства XXI століття, в тому числі й українського. Творчість стає одним із стрижнів сучасної культурної діяльності в широкому сенсі слова. Проблема творчості осмислюється починаючи з діалогів Платона та книг Аристотеля. Набуваючи різних конотацій ця тема проходить крізь століття, розвиваючись в педагогіці, естетиці, психології, соціології, культурології та інших сферах знання. Але нас цікавить не історичний ракурс проблеми творчості, а пошук відповідей на питання щодо соціального статусу, значення, ролі творчих професій, в тому числі в Україні, причому в їх культурному, соціальному та антропологічному смислах.

Мета цієї роботи: розкрити значення творчих професій як для розвитку культурних та суспільних форм, так і в житті окремої людини в контексті сучасних українських реалій.

Насамперед необхідно визначитися щодо поняття «творча професія». Професія, згідно Національному класифікатору України, визначається як здатність виконувати завдання та обов'язки, які вимагають від особи певної кваліфікації, тобто рівня освіти та спеціалізації [1]. Якщо говорити про творчу професію, то це поняття відноситься, перш за все, до мистецької діяльності – художня, літературна, музична, хореографічна, скульптурна, театральна, фото-, кіно творчість, дизайн тощо. В сучасному світі поняття творчої професії розширюється і до нього входить все більший перелік спеціальностей, які часто-густо знаходяться на перетині декількох сфер діяльності і потребують навичок не в

одній, а відразу у декількох галузях. Практичний досвід розвинутих країн показує, що поняття «творча професія» має дуже широкий сенс. Наприклад, на англійському сайті «Discover! Creative Careers» молода людина може знайти інформацію щодо 526 творчих професій, починаючи із спеціаліста з 3D моделювання і закінчуючи тренером йоги [2]. Тобто, поняття творчості, згідно сучасному розумінню, стосується не стільки певного переліку мистецьких спеціальностей, скільки особливого підходу до своєї справи майже у будь-якій сфері діяльності. Але, перш за все, під поняттям «творча спеціальність» ми розуміємо діяльність у певному виді мистецтва. Інша справа, що мистецтвом на сьогоднішній день стає і створення нового дизайну автомобіля, і гарного ландшафту, і манікюру тощо. Якщо митець – «це «особа, котра займається мистецтвом», то й саме поняття «мистецтво» неоднозначне» [3]. Творчість та естетика набувають нових форм вираження, стають прерогативами сучасного світу.

Проаналізуємо соціальний аспект творчих професій. Звернемося до українських реалій і зробимо коротку аналітику суспільної думки, державної політики, затребуваності професіоналів та фахівців творчих професій на ринку праці. В списку професій державного значення затвердженого МОН України, тобто таких, підготовка за якими здійснюється за кошти державного бюджету є одна творча професія – живописець [4]. Експерти українського ринку праці пишуть про затребуваність такої творчої професії як дизайнер, в тому числі у сфері ІТ-технологій [5]. На українському сайті вакансій Work.ua розміщено інформацію щодо розміру заробітних плат спеціалістів таких творчих професій як актор, музикант/співак, художник, фотограф, хореограф, письменник, – вона складає в середньому від 10000 до 12000 гривень. Хоча в коментарях відмічають, що в реальності заробітна платня спеціалістам вище перелічених професій дорівнює «мінімалці», тобто біля 5000 гривень [6]. Якщо ці дані порівняти з аналітикою щодо оплати творчих робітників, що розміщується на офіційному вебсайті уряду США, то середня заробітна плата фотографа, наприклад, становить 30490 \$ на рік, художника, скульптора, ілюстратора – 43890 \$ на рік, письменника – 58850 \$ на рік [7] тощо. Зрозуміло, що і в таких розвинутих країнах не все просто і не кожен фахівець творчої професії отримує таку винагороду за свою працю. Необхідно розуміти, що сучасний «світ ринку мистецтва, в основному своєму вигляді, становить собою перегони, в яких на певних категоріях митців заробляють інституції, а інші митці цьому несвідомо сприяють» [3]. Але відразу ж стає зрозумілим, що спеціалісти творчих галузей в розвинутих країнах дійсно високо ціняться як в суспільстві, так і на державному рівні. І, все ж таки, «справжньою вартістю світу мистецтва є не гроші, а репутація і місце в істо-

рії мистецтва» [3]. Як зазначає українська дослідниця Мовчан В. С, професійність – це здатність людини опанувати навички та уміння певного виду діяльності та розгорнути на їх основі власні творчі здібності. Професійністю вона предметно засвідчує повагу до суспільства. Разом із тим, професійність стає об'єктивною підставою для поваги з боку суспільства, а отже, і реальним ґрунтом для самоповаги [8, с. 393].

Якщо говорити про творчу індивідуальність, то вона «завжди спрямована на духовний саморозвиток і самовдосконалення в професійній діяльності, на специфічну творчу взаємодію з довкіллям, вона володіє тонким відчуттям краси, відчуває потребу в новаторстві, має природні здібності до творчості, схильна до новацій, готова втілювати в життя найсміливіші оригінальні ідеї» [9, с. 247]. Треба зауважити, що творчість, творчий підхід до життя є вираженням людської сутності та культури. Як вже зазначалося нами, творчість є досить давньою темою для обговорення, але саме в часи кардинальних суспільних змін творчий потенціал людини виходить на перший план – і в теорії, і на практиці. Так було, наприклад, в добу Європейського Відродження (XIV–XVI ст.), коли середньовічне суспільство поступово вивільнялось від впливу церковних інституцій і формувало нову ціннісну картину світу. Дещо схожа ситуація відбувається і зараз. Творчий потенціал людини стає основною цінністю на світовому ринку. Завдяки творчості розкриваються нові можливості, формуються нові підходи, нова картина світу.

Таким чином, можна зробити висновки, що поняття «творча професія» в сучасному світі отримує досить широке значення і не обмежується виключно діяльністю у сфері мистецтва. З'являються нові професії на межі декількох видів спеціальностей, такі, що поєднують в собі як мистецькі, так і немистецькі напрямки. В Україні ці процеси поки що знаходяться у зародковому стані, хоча, на нашу думку, потенціал в українському суспільстві є чималий, так як творчість є однією з національних рис українців. Але для реалізації творчого потенціалу необхідні механізми, які будуть підтримуватись як інституціями різного рівня, так і широкими громадськими ініціативами.

Література:

1. Національний класифікатор України. Класифікатор професій ДК 003:2010. Затвердженими наказом Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 18 серпня 2020 року № 1574. https://hrliga.com/index.php?module=norm_base&op=view&id=433

2. Discover! Creative Careers. <https://discovercreative.careers/#/?search=&context=careers&tags=>

3. Потемська А. Професія – художник: форми капіталів, культурні інституції, співпраця з галереями. Culture.pl. 20 мар. 2019.

<https://culture.pl/ru/article/profesiya-khudozhnik-formi-kapitaliv-kulturni-institucii-spivpracya-z-galereyami>

4. Професії державного значення <https://mon.gov.ua/ua/osvita/profesiyno-tehnichna-osvita/vstupna-kampaniya/profesiyi-derzhavnogo-znachennya>

5. Пашкіна Т. Як пандемія змінила ринок: найбільш затребувані та високооплачувані професії. *Happy Monday*. 27.08.20. <https://happy monday.ua/najbilsh-zatrebuvani-ta-vysokooplachuvani-profesii-v-ukraini>

6. Художник має бути голодним? – Скільки платять на творчих посадах в Україні. *Work.ua*. <https://www.work.ua/articles/jobseeker/2100/>

7. Vilorio, Dennis. Careers for creative people. U.S. Bureau of Labor Statistics. June 2015. <https://www.bls.gov/careeroutlook/2015/article/creative-careers.htm>

8. Мовчан В. С. Етика: Навчальний посібник. К.: Знання, 2007. 483 с. <http://www.info-library.com.ua/books-book-169.html>

9. Дяченко М. Д. Розвиток творчого мислення майбутніх дизайнерів у процесі професійної підготовки: теоретичний аспект. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2016 р. Вип. 47 (100). С. 246-254.

СЦЕНІЧНЕ МИСТЕЦТВО В ГАЛИЧИНІ ПЕРШОГО ДВАДЦЯТИЛІТТЯ ХХ СТОЛІТТЯ КРІЗЬ ПРИЗМУ ТОГОЧАСНИХ КУЛЬТУРОЛОГІЧНИХ ТЕНДЕНЦІЙ

Циганик М. І.

кандидат філологічних наук,

доцент кафедри театрознавства та акторської майстерності

Львівський національний університет імені Івана Франка

м. Львів, Україна

Львів завжди був важливим мультикультурним осередком. Сценічне мистецтво Галичини початку ХХ ст. розвивалося в кількох театральних інституціях – Польському театрі у Львові (1780–1938) [1, 2], Львівському єврейському театрі (1889–1939) [3] та Львівському українському театрі Товариства «Руська Бесіда» (1864–1924) [4]. Окрім того, культурне життя Галичини доповнювала діяльність аматорських театральних колективів.

З 1842 р. у новозбудованому театральному приміщенні Львова офіційно співіснували австрійська і польська сцени. В 1900 р. відкрито Міський театр (тепер Львівський національний академічний театр опери та балету ім. С. Крушельницької), у який переїхав польський театр Львова. Львівський ж український театр Товариства «Руська Бесіда» за час своєї діяльності так і не отримав постійного приміщення у Львові для сценічної діяльності, окрім того, театр не мав державної підтримки та був кількісно обмежений репертуарними рамками, адже українське населення жило, розвивалося, виражало свої прагнення у межах Австрійської, а згодом Австро-Угорщини імперії.

Перше двадцятиліття ХХ ст. принесло з собою нові культурно-естетичні тенденції, які з 1892 р. поширювалися у європейських країнах та заповнили всі мистецькі галузі життя, зокрема і сценічне мистецтво. Галичина разом із Австрією, Чехією і Польщею потрапила в осередок нового мистецького бачення. Театральне життя в Галичині з початком розвитку модернізму знаменується новими художньо-естетичними доктринами.

Відсутність незалежності принципово визначала функціонування, принаймні прийняття театру широкими масами суспільства. Звичайно, для масової публіки була приваблива і важлива розважальна функція, але для багатьох, крім того, важлива також і освітня функція. Театр Товариства «Руська Бесіда» безперечно брав участь у суспільному та політичному житті, тому йому приписують вагоме значення для народу. З приходом нової естетичної свідомості початку ХХ ст., для сценічного мистецтва Галичини стало не достатньо враховувати лише смаки публіки, переважну частину якої становили не письменні – аж до Першої світової війни, та обмежуватися поставами реалістично-побутових, етнографічних п'єс, оперет і водевілів, сповнених моралізування, сентименталізму і мелодраматичності.

Інтелектуальні кола надавали буттю театру, способу його функціонування, великого значення. З українським театром пов'язували чимало надій, ставили перед ним вагомі завдання. Ключовими постатями у розвитку українського сценічного мистецтва в Галичині першого двадцятиліття ХХ ст. стали М. Садовський та Й. Стадник.

Очоливши театр Товариства «Руська Бесіда» у 1905–1906 рр., М. Садовський надав йому загальноукраїнського характеру, під його керівництвом на галицькій сцені здійснено кращі постанови театру Наддніпрянської України з драматургії І. Карпенка-Карого та п'єси світової класики. М. Садовський запросив до трупи театру Товариства «Руська Бесіда» М. Заньковецьку, чия сценічна діяльність мала значимий вплив на весь подальший розвиток акторської майстерності в Галичині.

Й. Стадник, закінчивши польську драматичну студію Конопка, очолював театр Товариства «Руська Бесіда» з 1906 по 1913 рр. Актор, режисер, перекладач, професійний менеджер театральної справи, вираховавши досвід попередників, утвердив мистецький рівень театру та розвинув європейський вектор діяльності. Й. Стадник вперше у театрі Товариства «Руська Бесіда» здійснив постанови п'єс «Примари» Г. Ібсена, «Вільгельм Телль» Ф. Шіллера, «Влада темряви» Л. Толстого, «Дядечко Ваня» і «Вишневий сад» А. Чехова та опер «Мадам Батерфляй» Д. Пуччіні й «Фавст» Ш. Гуно.

Український театр в Галичині був бастионом національного духу і мови. Особливе значення театр Товариства «Руська Бесіда» надавав культивуванню, утвердженню знання рідної мови, національних традицій, народних звичаїв та обрядів. Присутність на сцені таких чинників сприяло збереженню національної свідомості, знання про них віддаляло небезпеку її втратити. Проте український театр у Галичині 1900–1920 рр., окреслений своєрідними рисами епохи, постійно перебував в пошуку нових шляхів розвитку, нової театральної мови, нової семіотики, образної виразності та художнього світобачення. Репертуар чи не єдиний чинник, що наочно піддається вимірюванню напрямків діяльності театру Товариства «Руська Бесіда». У репертуарі театру першого двадцятиліття ХХ ст. Товариства «Руська Бесіда» поміж народною мелодрамою, драмою з фольклорними елементами, оперетою та оперою, розпочав розвиватися жанр психологічно-реалістичної драми. Саме Й. Стадник вперше зробив спробу вийти за межі традиційних форм існування театру та впровадити психологічну драматургію. Поєднання всіх цих факторів призвело до того, що громадська думка вибирала собі «героїв», безапеляційно творила образ вибраних постатей та інституцій, артистичної практики, тенденцій в репертуарі, здійснюючи свідомий вибір фактів.

Численне ядро колективу театру Товариства «Руська Бесіда» становили молоді талановиті актори, які не мали спеціальної освіти, а формували свої професійні навички одразу в процесі роботи на сцені. Їм доводилося швидко працювати, грати різноманітний репертуар, нерідко поза своїм амплуа. Театр того часу був для літератури, а актори мали служити драматичному текстові. Брак акторської техніки актори компенсували емоційним заангажуванням, пошуками психологічної правди, «переживання», а не «вдавання». Перевагу надавали правді та персонажу, а не красі та ролі, яку створювали без детально обдуманого плану, акторських пристосувань з технічною майстерністю. Не існувало окремої театральної школи, український театр в Галичині становив сукупність окремих акторських індивідуальностей. Окремі артисти, окремі театри, окремі постанови, з яких складається цілісність сценічного

мистецтва, незважаючи на плин часу і досі залишаються малодослідженими та введеними в культурологічні чинники розвитку України.

Література:

1. Marszalek A. Lwowskie przedsięwzięcia teatralne lat 1872–1886. Kraków, 1999.
2. Горбачевський Т. Польський театр у Львові в міжвоєнний період ХХ століття. Краєзнавство, 2012. Вип. 4. С. 169–174.
3. Степанчикова Т. Історія єврейського театру у Львові. «Крізь терни – до зірок!» – Львів: Ліга-Прес, 2005. 376 с., іл.
4. Чарнецький С. Історія українського театру в Галичині. Нариси, статті, матеріали. Львів: Літопис, 2013. 584 с. + 106 с. ілюст.

СПІВВІДНОШЕННЯ ЗНАННЯ І ЦІННОСТЕЙ

Чернуха К. Ю.

студентка 1 курсу

Міжнародний гуманітарний університет

Науковий керівник: Крижановська Т. О.

кандидат філософських наук,

доцент кафедри мистецтвознавства та загальногуманітарних дисциплін

Міжнародний гуманітарний університет

м. Одеса, Україна

Проблема співвідношення знання та цінностей не втрачає своєї актуальності, особливо в наш час, коли гуманітарне знання набуває все більшої ваги як в теоретичному дискурсі, так і на практиці. Питання «Чи належать цінності до знань?» має принципове значення, бо ототожнення або відмінність цінностей і знань являється центральним методологічним принципом побудови гуманітарної теорії. Присутність цінностей в «науках про культуру» виглядає гармонійним явищем, таким що здається само собою зрозумілим. Завдяки тісному переплетенню в гуманітарному дискурсі оповідних висловлювань про об'єкт з моральними чи іншими ціннісними сентенціями виникає враження їх природної неподільності й логічності. Це спонукає захищувати цінності та оцінювальні висловлювання до корпусу знань. Однак з точки зору стандартної, класичної концепції пізнання такого роду «знання» вважаються суб'єктивними. Подібне злиття цінностей і знання є негативним явищем, що викривляє уявлення про реальну дійсність. Таким чином, все

гуманітарне знання становиться під сумнів. З огляду на те, що цінності й уподобання у всіх різні, можна прийти до висновку, що кожен гуманітарій тлумачить досліджувані явища по-своєму, що позбавляє одержувані висновки значення їх загальності та необхідності.

Тож, метою роботи є аналіз тонкощів і складнощів взаємин двох фундаментальних форм вибудовування ставлення людини до дійсності – цінностей і знання. Насамперед, перед собою треба поставити декілька задач, а саме: – проаналізувати будову гносеологічних та ціннісних форм; – пояснити як загальне, подібне, так і відмінне між ними; – виявити особливості та зробити висновки щодо співвідношення знань та цінностей.

Я вважаю, що цінності – це значущість, важливість чого-небудь для людини, соціальної групи та суспільства в цілому. Знання – це інтелектуальна конструкція, те, що людина набуває у процесі повсякденного досвіду, навчання та спеціальних досліджень. Проте можна сказати, що як цінності, так і знання у своїй реальності являються образом, створеним у свідомості.

Якщо знання, з позиції традиційної думки, виступає альтернативою цінностей, то істина розглядається як вища цінність людства, починаючи з Конфуція та Сократа [1, с. 57].

Одна з причин ототожнення понять «знання» та «цінності» криється в формальній синтаксичній схожості пропозицій, що містять знання про що-небудь і виражають цінність чого-небудь. Проте, існування цінностей і знань не потрібно ототожнювати з їх артикуляцією. Про них можна мовчати, але це не буде означати їх відсутності. Ми маємо можливість мовчки цінувати та таємно знати. Коли людина хоче виразити своє відношення до явища, то вона або приймає відповідну поведінку, або ціннісний вислів. Таким же чином, якщо потрібно зафіксувати якість знання або передати його іншим, то це також відбувається методом висловлення. Коли ми співвідносимо і порівнюємо між собою знання та цінності, які містяться в тексті, то ми бачимо висловлення, в яких вони знайшли свою артикуляцію. Яскравим прикладом є опис чогось у формі стверджувального речення. Це може бути опис значення якогось об'єкта для суб'єкта, тобто цінністю, а може бути просто опис об'єкта, що виражає знання про нього.

Проте, цінність можна пізнавати як факт своєї суб'єктивної дійсності або дійсності якоїсь людини, а отримане знання про цінність ми не можемо вважати самою цінністю. Наприклад, учитель надає інформацію про культуру того чи іншого народу, висвітлюючи певні цінності. Однак, це не означає, що пізнані розумом цінності стають і його цінностями. Учитель може знати про них, але відноситися цілком байдуже.

Ще одним прикладом є теорії. З одного боку, у теоріях описуються та пояснюються певні факти, відповідні об'єктивним властивостям

предмета. У цьому випадку теорія виступає як знання. З іншого боку, усталені наукові принципи та положення завжди виступають стандартами оцінки. Таким чином, за допомогою теорій ми можемо оцінити як об'єктивну реальність, так і елементи знання про неї у вигляді припущень та тверджень.

Також поняття «знання» та «цінності» відрізняються тим, яку роль відіграють в образах свідомості та в яких формах вони представлені. У знанні важливу роль відіграє свідоме звернення уваги суб'єкта на зміст, що представлений в образі. У цінностях виникає акт свідомості, необхідний для конституювання образу, що зливається зі змістом, поданим в образі, в результаті чого такий зміст сприймається як щось нероздільне [2, с. 222].

Івін О. А. вважає, що «у найзагальнішому сенсі знати – значить мати чітке, обґрунтоване уявлення не тільки про те, що є, а й про те, що повинно бути» [3, с. 4]. Потрібно «розрізнити знання у вузькому сенсі, що завжди є знанням істини, і знання в широкому сенсі, що охоплює не тільки істину, але і добро» [3, с. 4]. Ця позиція є спробою піднятися над непримиренністю контраргументів в дискусії про те, чи є цінності знанням чи ні. Цей дослідник зараховує цінності до знань, але пояснює, що це знання зовсім особливого роду і до нього не застосовні характеристики «істина/неправда». Суперечка знімається за допомогою простої угоди про те, що розуміти під словом «знання». Складне становище складається в тому, що далеко не всі готові підтримати таку угоду. Це підводить дискусію до спроб дати обґрунтовані визначення поняттям «знання» і «цінність», тобто до спроб зрозуміти їх суть і висловити в дефініціях [3, с. 4].

Я вважаю, що цінності та знання є, все ж таки, різними поняттями. Ми можемо цінувати знання та знати цінності, проте це не означає, що вони перетворюються одне в одне. Коли ми приймаємо цінність як об'єкт знання, то вона не має значення об'єкта для суб'єкта. Розглядати цінність можна байдуже і в цей момент не відчувати чогось. Коли приймаємо знання як нашу цінність, то вони являються носієм цінностей, але не відношенням значимості тих речей, які ми знаємо.

Знати й цінувати – це різні прояви духовного життя людини, що мають різну природу і виконують різні функції у житті людини. При пізнанні наша думка виникає щодо об'єкта, за яким ми спостерігаємо. При оцінці ми співвідносимо те, як об'єкт відповідає нашим вимогам. Разом пізнання та оцінка доповнюють один одного і являються складовими процесу освоєння світу людиною. Пізнання – попередня, службова процедура для наступної оцінки об'єкта та виявлення його значущості для людини. А пізнаємо ми, як правило, для того, щоб оцінити предмет і використати його як благо для задоволення потреб та бажань.

Таким чином, можна зробити висновок, що наукове знання може бути духовною опорою людини, але вона потребує і такої підтримки, яка не може бути вироблена наукою, принципово відрізняється від наукових істин своїм призначенням і застосуванням. Цінності народилися в історії людського роду як деякі духовні постулати, які допомагають людині встояти в життєвих випробуваннях, як уявлення про бажане людини і її спосіб життя.

Цінність сама по собі не є ціннісним висловлюванням, але вона проявляється у висловленні у вигляді оцінки. Оцінку, що міститься в тексті, частина мислителів зараховує до знання, частина – до непізнаних феноменів психіки, вважаючи оцінне висловлювання мораллю, що виражає тільки емоційне ставлення мовця до того, про що він говорить. Оцінне висловлювання не прив'язане описувати властивості об'єкта і не може бути визнано помилковим або істинним. На підставі цього ті, хто дотримуються «вузького» тлумачення знання, заперечують приналежність цінностей до розряду знань. Але в науковому дискурсі подібних оцінок практично немає. Носіями оцінки можуть бути поняття, основні постулати усталених теорій, бо вони виступають не тільки як опис дійсності, а і як підстави для оцінки.

Таким чином, попри те, що цінності впливають на формування наших знань, самі вони ними не є. Тобто знання і цінності – різні поняття.

Література:

1. Аксиологическая функция философии. Учебное пособие / Под ред. А.М. Арзамасцева. Магнитогорск: МГТУ, 2004. 119 с.
2. Бодрийяр Ж. К критике политической экономии знака / пер. с фр. Д. Кралечкин. М. : Академический проект, 2007. 335 с.
3. Ивин. А.А. Аксиология. Научное издание. М.: Высшая школа, 2006.

МАТЕРІАЛИ
VII ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ
МУЛЬТИДИСЦИПЛІНАРНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
«ЧОРНОМОРСЬКІ НАУКОВІ СТУДІЇ»

м. Одеса, 14 травня 2021 р.

Підписано до друку 28.04.2021. Формат 60×84/16.
Папір офсетний. Гарнітура Times New Roman. Цифровий друк.
Умовно-друк. арк. 15,58. Тираж 150. Замовлення № 0421-124.
Ціна договірна. Віддруковано з готового оригінал-макета.

Видання та друк – Видавничий дім «Гельветика»
65101, Україна, м. Одеса, вул. Інглєзі, 6/1
Телефон: +38 (048) 709 38 69,
+38 (095) 934 48 28, +38 (097) 723 06 08
E-mail: mailbox@helvetica.com.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 6424 від 04.10.2018 р.